

چین

چون بیر ده کاته وه

中
國
認
為
如
何

نمارک لیونارد
دینتیار مام شیخ

چين چۆن بىردەكاتهوه؟

چین چوں بېر ده کاته وه؟

نور محمد سیستانی
ملاک الیوم تیاره

وهر گڼه راڼی له ځینو ځایونو ښه وه
بېه ختیځه او عامه شایع

دهرکای بوریسموه و بناوکردنه‌وهی موکریایی

● چینین چوونین بئیر شه کاترته‌وه

● نوره‌بیش: مارک لیونارد

● وهرکالی له ئینکلیزییه‌وه: به ختیار مام شیخ

● نه‌خه‌سالی له‌وه‌وه: کوران جه‌مال رواندی

● بهرگه: وریا بودانی

● لوانده‌ی سه‌پانزین: ۹۳۳

● نوره‌خ: ۲۵۰۰ نینار

● چاپی به‌گه‌م: ۲۰۱۰

● ته‌لا: ۷۵۰ نان

● چاپخانه‌ی خانسی (مطبعة)

ترجمه‌ی کتیب (۱۹۸۸)

هه‌موو مافنکی بو دهرکای موکریایی باربراره

تعارف

۱۶	پيشه‌کي .....
۳۳	پيشه‌کي بيگم سهرمايه‌داري رووياري زهررد .....
۳۵	ديکاتوريه تي نابوريناسان .....
۳۹	سهرمايه‌داري رووياري پيرل .....
۴۴	دوو چيروکه‌کهي تيانيانين .....
۵۰	بوورانهوي چهبي تازه له چين .....
۵۳	سهرمايه‌داري رووياري زهررد .....
۵۵	لاوازترين دولهت له جيهان .....
۵۸	پاراستني مولکي گشتي .....
۶۱	گمشه‌سندنې پشيله سموزه‌که .....
۶۴	بادانموه به لاي چهپ .....
۶۸	میکافيللي تازه کومه‌لگاي هم‌ماهنگ (Harmonious) .....
۷۳	پيشه‌کي ديموکراسي به روژنگايه (دسهره‌ها) .....
۷۵	ديموکراسي له زياد بووندايه .....
۸۰	ديموکراسي ناو حيزب .....
۸۹	"روژلي زورينه يان Meritocracy" .....
۹۱	سراوژير کردني ديموکراسي روژتاوایي .....
۹۴	تاقيرکندنه‌وي بمشاريکردني له شونگ کنگ .....
۹۹	سهرره‌وي ياسا يان سهرره‌وي مروّف .....
۱۰۲	ياساي کي سهرره‌وي بيت؟ .....

۱۰۴	..... زانست و دیوکراسی
۱۰۹	..... نایا دیکتاتوریه تی راویژکاری نه لئمرناتیفیکی راسته قینمیه؟
۱۱۱	..... پهلگی سیمیم: هیژی نیشتمانی سمرتاسمیری
۱۱۳	..... هیژی نیشتمانی سمرتاسمیری
۱۱۸	..... رووخانی گمشه سندننی ناشتی خواز
۱۲۴	..... هیژی نهرم "Soft Power" (نهرمه هیژی)
۱۳۸	..... سویر هیژی نه گونجاو "The asymmetric Super power" ...
۱۴۴	..... چین بهره و کوی ده چیت؟
۱۵۱	..... دهرته نجام
۱۷۵	..... چهند کسایه تیه کی نهرم کتیه
۱۸۳	..... سمرنج

مارک لیونارد Mark LEONARD

بهرتوبه‌بری را پهراندنی نه‌مجموعه‌نی په‌یوه‌ندیه نه‌ورویاییه که په‌که‌مین ده‌زگای
بیرمه‌ندی نه‌ورویاییه‌که نووسینگه‌ی له‌بهرلین، پاریس، س‌زفیا و وارشو همیه.
پیشتریش له‌سه‌نته‌ری چاکسازی نه‌ورویای کاریکردووه دامه‌زرتسه‌ر و به‌رتوبه‌بری
سیاسه‌تی ده‌ره‌کیه. مارویه‌کی له‌واشتون به‌س‌ر بردووه وه‌ک لیک‌زله‌ره‌ویه‌کی
همردوو به‌ری زه‌ریا "Transatlantic" له‌کومه‌له‌ی نه‌لعمانی مارشال " German
Marshall Fand" له‌ولایه‌ته په‌کگرتووه‌کانی نه‌مریکا و مارویه‌کیش له‌به‌یچین وه‌ک
ماموستا و لیک‌زله‌ره‌وه‌ی "Visiting Scholar" له‌نه‌کادیمیای چینی بز‌زانسته
کومه‌لایه‌تییه‌کان. په‌که‌مین کتیبی نووسه‌ر بز‌چی نه‌ورویا سه‌ده‌ی ۲۱ به‌رتوبه‌ده‌بات.
"Why Europe Will Run The 21st Century"

بز ۱۸ زمان وه‌رگتیردراوه. نووسین و لیک‌زله‌ینه‌وه‌کانی مارک له‌نه‌مریکا و نه‌ورویا
بلاو بوونه‌تموه له:

The Guardian, The Financial Times, The Spectator, The
Sun, Liberation, Die Welt and The Wall Street Journal.

عمومی و بین‌المللی

دوا به دواي يانزدهي سيپتمبر گفتوگويه کي گهرم له نارادا بوو سهبارت به پهيوه ندي نيوان نهوروا و نهامريکا. وا دهرده کهوت که جيهاني روژناوا بوو بوون به دوو بمش و نوته رايه تي دوو غوونه ي جياوازي سيسته مي جيهانيلان ده کرد. نهامريکيه کان له ميريخ و نهوروييه کانيش له فينوس.

له لايه که نهامريکيه کان ده يانويست بالا ده ستي سهربازيان به کار بهيئن بو نهوي هر خويان به زهير بيئنه وه بو بنيادناني سيسته مي جيهاني ليبرال به ديدني نهامريکي. له لايه کي تريس يه کيتي نهوروا نوته رايه تي سيسته ميکي ناسيش ده کرد له ريگاي پشت بمستن به بمسته نهوي نيون سياست و نابوروي همروا چاره سري کيشه کانيش له ريگاي ياسا بيت نهک هيز.

نم جوړه گفتوگويانه که جيهاني نيگه رانيه بوون به هاندرم تا يه کم کتيم له ژير ناو نيشاني (بو چي نهوروا چمرخي ۲۱ بهرپوه ده بات) بنوسم که تيلينا باس له کرنکي و له دايکي بوني غوونه ي نهورويي ده کم و به ده سته مويکي کرنکي و ميژوويم له قه لوم داوه. له ويندا پيشيني نهوم کردوه که تا نيستاش باوهرم يي هه يه که چون غوونه ي نهورويي له وانميه بيته کاريه گهر ترين سيستم له جيهان تا کو تايي نه م سه ده. نه مروض نه م جيا برونه وي نيوان نهوروا و نهامريکا زياتر نالوژ بووه ته وه هيرشه نايذ لوژي يي که کي برکي و ململانس له گمل همردو لاياندا ده کات که نه لته مرنا تيغيته که لوم ديو ي نهورويي روژناوا ده شه کتته وه.

بيروباوهر ي سهروه ي ديموکراسي (Sovereign Democracy) روسي و خه موني نيسلامي بو سيسته ميکي نايين (سيوکراتي) حالي حازر کيشه ي گهوره يان دروست کردوه، نه گهر چي رهنه گه ديلر ده يه کي کاتي بن. به لام چين به قه باره مه زنه که ي به نابوروييه زينده که ي و تواناي سياسي سه مر کرده کاني لايه تيکي به هيز

پیتکدیتن بۆ سەرۆهری کردنی جیهان له مهسودا دووردا. ههرحهنده به ده‌رزه‌ن کتیب سەبارەت به بووژانه‌وه‌ی چین بلاو کراونه‌تموه،

به‌لام زۆریه‌ی نووسهران وه‌ک هێژتیک یان بلۆکتیکی تابووری، سیاسی و سه‌ربازی مامه‌له‌ی له‌گه‌ڵ ده‌که‌ن له‌ جیاتی نه‌وه‌ی وه‌ک مائیکه‌ی په‌ر له‌ به‌یرو بۆ‌چوون که کاریه‌گری له‌سه‌ر هه‌موو جیهان ده‌بینیت به‌یسن.

شتیکه‌ی زۆر که‌م ده‌زانن سه‌باره‌ت گفتوگۆی نێوان به‌یرمه‌ندانێ جینی "Chinas Intellectual debates" یانیش سه‌باره‌ت نه‌و کتیبه‌یه‌ نایده‌وژوویه‌ی تیگه‌شتن له‌و به‌یروکانه‌ی گه‌م سیاسه‌تداره‌ی ئێه‌رانی نه‌ووه‌ی پتووستیان ده‌ییت گه‌م به‌یانه‌وتیت بانگه‌شه‌و بانگه‌واز بۆ دیدی خۆیان بۆ جیهان به‌که‌ن.

نه‌م کتیبه‌م وه‌ک نه‌وه‌ی پێشتره‌م له‌سه‌ر نه‌ووه‌ی رووناکی نه‌ده‌دیت به‌به‌ی یاره‌مه‌تی وه‌کیله‌کام (Agents) ماگی په‌رستاین (Maggie Pearstine) و جه‌یه‌ی کراوفۆرد (Jamie Crawford). به‌لام نه‌و بوونی کتیبه‌که‌ نه‌نجامی پێشبینی سه‌رنواری هاوربێ به‌ توانای روین هارفی (Robin Harvie). به‌ ژیری و وریاسی بوون به‌ هانده‌ر و یاره‌مه‌تیده‌رم بۆ نه‌وه‌ی چاکتر بنووسم. به‌ به‌یرو ته‌حه‌مۆلیکی زۆر و زۆر به‌ هه‌ستی ناسک و زیره‌کی به‌ی هاتا.

من زۆر منه‌تباری زۆر له‌و به‌یرمه‌ند و نووسه‌ر و کارمه‌نده‌ی ده‌وتنه‌ت و هه‌ی تری چینیم. که‌ کاتیان ته‌رخانه‌کرد بۆ نه‌وه‌ی قه‌یه‌یل له‌گه‌ڵ به‌که‌م. نووسینه‌کانیان خسته‌ به‌رده‌ستم له‌ سه‌فه‌ره‌کام بۆ چین ژماره‌یلان به‌که‌جار زۆره‌ که‌ باسیان به‌که‌م، به‌لام من چه‌ند که‌مه‌تیکیان ناو ده‌هێنم که‌ زۆر یاره‌مه‌تیده‌رم بوون. چوشوو لۆنگ chu shulong، چیه‌ی زه‌یه‌یایان Cui Zhiyuan، فان کانگ Fan Gang، فانگ ننگ Fang Nang، فه‌نگ زه‌ه‌وگه‌ینگ، گانگ یانگ Gan Yang، هان د کیانگ Han Degiang، هه‌ی زه‌نگه‌ک He Zengke، هه‌س لیو Hs Liu، هوانانگانگ Hu Angang، هوانگ په‌ینگ Huang Ping، جیهانگ زیاو جولن Jinag Xiaojuan، جن کانزۆنگ Jin Canrong، کانگ شاوو بانگ Kang

Shaobang، لای هایپوژنگ Lai Hairong، لی داوژ کیوی Li Daokui، لی
 جینگهاوه Li Jinghua، لی جونروو Li Junru، لیو گیانفی Liu Jian Fei،
 مازهینگانگ Ma Zhengang، پان وی Pan Wei، پانگ زهونگیانگ Pang
 Zhongying، پان یووی Pan You، کن کانگ Qin Gang، کن هیوی Qin
 Hui، کن یاکینگ Qin Yaging، روان زۆنگزی Ruan Zongze، شین دنگلی
 Shen Dingli، شین دۆنگ Shen Dong، شی ینهۆنگ Shi Yinhong، سونگ
 خینینگ Song Xinning، وانگ هووی Wang Hui، وانگ کسی Wang Jisi،
 وانگ شاوژ کانگ Wang Shaoguang، وانگ خیاو دۆنگ Wang Xiaodong،
 وانگ یووی Wang Yiwei، وانگ یاز هوو Wang Yizhou، یووی بایایی
 Wu Baiyi، یووی جیانتن Wu Jianmin، خیانگلن خوو Xianglin Xu، یان
 خیوتۆنگ Yan Xuotong، یانگ جیمان Yang Jemian، یانگ یاوژ Yang
 Yao، یوو جیا فوو Yu Jiafu، یوو کیپینگ Yu Keping، یوو یۆنگدینگ
 Yu Youngding، زها داوژ جیونگ Zha Daojiong، زهانگ وینینگ
 Zhang Weiying، زهاوژ تنگ یانگ Zhao Ting Yang، زهینگ بیجیان
 Zhen Bijian، زهاوژ هۆنگ Zhou Hong .

من سوپاسگوزاری تایبته ناراسته‌ی هاوپی‌کام و براده‌رانم له نه‌کادی چیی بۆ
 زانسته کۆمه‌لایه‌تییه‌کان ده‌که‌م که چه‌ندین جار میوانداریان کردم له سه‌فهره‌ زۆره‌کام
 بۆ به‌یکین، به‌ تایبته‌ی که وه‌ک لیکۆله‌ره‌وه Scholar له‌ هاوینی ۲۰۰۶ پشوازیان
 لیکردم.

کاری ژماره‌یه‌ک له‌ شاره‌زایان و چاودێرانی چین بوو به‌ هانده‌ر و یارمه‌تیده‌ریکی
 زۆر چاک بۆ من له‌ وانه‌ش: ولیم نه‌هرمن William Ehrwann ناروون فرید بیک
 Aaron Friedberg، جوژیف فیوسمیس Joseph Fewsmith، کریستوفر هام
 Christopfer Hum، رۆد ماکفارکر Rod Mac Farquhar، لولتیاو ماتیس
 Jemes Miles، لولیتا و ماتئی میهالکا Lolita and Mattei Mihalca، جیمس میاز

نیپهرارد ساندشاینر Eberhard Sandschneider، نین سیکنکتون Ian Seckington، و دیقید شامبو David Shambaugh .

کۆهلأس چاوه کانی کردمعه تا چینی جیاواز بیینم. فولکمر ستاتزیل شوین هه لگرئکی چاک و ری نیشاندهرم بوو، زۆر سه خی بوو له گه لم، هه میسه ژه مه نیوه رۆی چاک بۆ ناماده ده کردین له گه لم میوانه کاتم چ له ماله وه و چ له ده روه، نیوه رۆ یان نیواره به بمرده و امیش یارمه تی ده دام تا له شته کان بگه م به ده رنه بجامی باش بگه م له سه فمره کانی ناو چین. رۆبهرت کاکان Robert Kagan، و گاری شمیت Gary Schmitt، دوو هاوڕێ زۆر باش بوون، بوو بوون به باله کاتم له فزین بۆ به یگین له سه فمره زۆره کاتم بۆ به یگین، شه نگه های و تایپی Tai Pei، که سائیککی زۆر و براده رام یارمه تیه کی زۆریان داوم ته نانه ت رهنگه به خویشیان پیتی نه زانن. ده بیست سوپاسیککی تایبه ت ناراسته ی رۆب بلاکهرست Rob Blackhurst، ریچاره گبولن Richard Gowan، تۆی گرین Toby Green، فیوب گرئفس Phoebe Griffith، ساندیر که تواله Sunder Katwala، نادام لاری Adam Lury، جیف مۆلگان Geoff Mulgan، و شعونه ما کالستر Shauna McAllister.

زۆری لیکۆلینه وه کانی نم کتیه له کاتیک نه بجامدراوه کاتیک له سه تهری نه وره یی بۆ چاکسازی کارم ده کرد. من زۆر منه تباری (چارلس گرانت) م، هاوڕیه کی ژیر، نمونه ی خاوه ن کار و به رپوه به ری باشه، هه ر له سه ره تای ده سترکردم به نووسینی نم کتیه یارمه تیدام چه ندین جار بواری بۆ ره خساندوم تا پشوو وه رگرم بۆ نه وه ی کار له سه ر نم کتیه بگه م، هه روه ها چه ندین جار له گه لم ها توه بۆ چین.

سندوو قی پرۆژه ی مارشالی نه لمانی خه رجیه کانی چه ندین سه فهری بۆ چین گر تۆته نه ستۆ، هه روه ها زۆر جاریش سه فهره کانیان ریکه خستوه یارمه تیشیان داوم له CER. سه رۆکه که ی کریج که نه ددی Graig Kennedy هه ر زۆر هه ستی به گرنگی پرۆژه که م کرد و پالپشتی کردم له سه ر گشت ناسته کان هه ر خویشی بوو بوو به سه ربه رشیار و یارمه تیده رم. له ده زگای کۆمه له ی ولادا (The Open Society

(Lnstitut Mabel Van Oranje، نارياہ نيپر Aryeh Neier و جۆرج سۆرس George Soros زۆر سه خى بوون به نەسيحت و هانان و يارمعتى ريگيان پيڊام كه كتيبه كم ته او بكم بهر له داممزراندنى نهجرومعتى په يوه نديسه دهره كييه كانى يه كيتى نهوروپى Wopean Councilon Foreign Relations ههروهه فرانسيسوس گودمنت Francois Godement و جۆن فۆكس Johu Fox كه ههردوو كيان شاره زاي چينن كتيبه كه يان خوڻند مموه سهرغى زۆر به نرخيان دامى.

له هه مان كاتيشدا يارمه تيدهرى تايه تم كاترين پاركس Katerine Parkes بوو به قهلايه كه به هيتز يو من له كاتى ناغوارونه هه تيبه كانى نيهرؤ.

(زهانگ فينگ) يش Zhang Feng غوونميه كى زۆر چاكى يارمه تيدهريم بسوو وهك ليكۆنهر كه هه ميشه خهريكى وهرگيترانى تازه ترين بابته بسوو كه له ناوهنده سياسى و نه كاديمايه كانى چين دهره چوون.

سى كس چينيان به من ناساند هه ره يه كه م سه فهرمموه، هه ره لمو كاتموه نهموان بوون به چاو ساغ و شوون هه نگره، نهوانهش جوشوا رامسو Joshua Ramo، هه ره لمو كاتموه خولياى بووم كه ريگاي پيڊام ليكۆنميه وه يه كى بلاو بكه مموه به ناو نيشانى يه كدهنگى به ميگين (Beijing Consensus) نهو كاته ي بهرته بهرئى سه ته رى بيانى بووم. زۆر سه خى بوو به كاته به نرخه كه ي په يوه نديسه كانى و بيرو بۆ چوونه كانيشى. پۆپى سيباك مونتى فلپۆر Poppy Sebag Monte Fiore، كه زۆر كاتيكى به نرخى ته رخا نكره بۆم و سه فهره زۆره كانى چينى كرده بسوو به كاتيكى زۆر خۆش بۆم. له هه موو كه س زياتر ژيانى رۆژانه ي چينى به من ناساند له ريگه ي برادهره زۆره كانى له چين كه پيتاساندم ههروهه ريگاي پيڊابووم كه نه پارمانه كه ي به كار بهيتم يو ژيان ههوانموه هه ره چه ندى پيويستم بيت. نهنهروو سمۆل Andrew Small كه به راستى هاوړيه، له كه نم ده هات بۆ ديهاته دووره كان كه هه ميشه شتى

بۆ دەخوئندمەوہ لہ بابہ تی جیاجیسا۔ ھەموو رەشنووسە کائیم دەخوئندەوہ و یارمەتیدەدام تا ماقوولی شتە کائیم بەمە روو.

دایک و باوکم کە ھەمیشە پرۆژە ی خۆیانیان وەلا دەنا تا یارمەتی من بێدەن لہ تازەترین گرافتە کائیم. شەرمەزاریان کردم بە سەخاوەت و زیرەکیان. نمونە ی تەم جۆرە دایک و باوکە وادە کەمن ھەموو شتێک بێتەدی و دەبێت دان بەم راستییە بنییم. مریەمی خۆشکەم و Miriam و پێرۆز یان فەیرۆزی مێردی Phiroze کە ھەمیشە بە تەنگمەوہ ھاتوون و یارمەتی مەعنەویان کردم و رێگایان بۆ خۆش کردووم کە سوود لہ کتیبخانە ی زانکۆ وەرگرم و بە لیکۆئینەوہ کانی خۆیان ھانیانداوم. بەلام گەلبریلی خێزائیم کە ھەمیشە لہ سەنگەری پێشمە بوو، تەم پرۆژە یەم (تەم کتیبەم) پێشکەشە بە تەم، نەگەر تۆ نەبوای من رۆحەم دەرووخا غەرقی گەردە لسوول دەبەوم، بەبێ خۆشەویستی تۆ تاسمانە کەم دەرووخا ، بەبێ خۆشەویستی تۆ نەدەگەیشتم بە ھیچ شوئیتیک، نەگەر تۆ نەبوای من بزر دەبەوم.

مارک لیۆنارد...

پیشکش:

نازاد بوونی هزری و بیر و را بوونی چین کیشیه کی گه وره به بۆ میژوو نووسه رۆژناوایه کان. کتیبی پیروژ هیج شتیکی نه گوتوو سه بارت به چین. له لای هیگل (Hegel) پیش میژوو جیهان له چینی دوا کموتوو و سمره تای ده ستینده کات تا ده کاته لوتکی پیشکومتی شارستانی نه لمانی. فۆکویاماش تنها نه مریکا له شوین نه لمانیا داده نیت. به لام له نا کاو رۆژناوایه کان له رۆژه لات چینان دۆزیسه وه، نیمپراتوریه تیکی زۆر گه وره، میژویسه کی دور و درتسژ و رابردویسه کی پسر له سمره ری و شکومه نسی. جیهان تیکی تازه به دهر کموت.

کان یانگ Gan Yang له کتیبی :

The Grand Three Traition in The New Erq

The Integration of Three Traditions and the

Re-ewergence of the Chiness Civilaization

نمو شتانه ی کله سمرده می ژوانی مننا روویانداوه و دوا ی مردنم له بیر سا کرین زۆر که من. ته نانت ۹/۱۱ یان شم ری عراق که ژیاغانی گۆری و چهنین گیانی بی خعتا بوون به قوریانی و کاریگه میان له سمر هه لیرلردنه کانداه بوو، نوانه هه موی دهین به سمرنجی زۆر بچوک له کتیه کانی میژوو، به لام بووژانموه و هه لسانموه ی چین جیساوازه. نموه گموره ترین چیرۆکی سمرده می ژوانی نیمعیه، ناوار و کلردانموه کانی شی رهنگه بۆ چه ندین نموه ی داها توش همر هه بیته. همر وه ک دروستبوون و بووژانموه ی رۆم و نیمپراتوریه تی عوسمانی و ده سلاتی به ریتانی یه کیتی سو فیه ت، نه مه حکیه تیکه پر شتی سمر سو رهینهر. بۆ یه که مین جاز دوا ی نه مانی شم ری سارد هیژیکی غمیره رۆژناوایی سمر هه لده دات به شداری له پالئوانیه تی جیهانی ده کات. چین هاته ریزی ولایه ته یه که گرتوو ه کانی نه مریکا و نه ورپا بۆ ریکه خستی جیهان و سیسته می جیهانی.

پیوهره کانی چین سحرای و سهرسورپهیننرن. بۆ نیتسه تیگه‌یشتن له ناماره گرینگه کانیان زۆر سه‌خته. پینچ به‌کی دانیشترانی جیهانن، به هاتنیان بۆ بازاری جیهانی هیزی کاری دووباره دوو به‌راهر کردوو، نه‌مۆ نیوهی جل و به‌رگ و پیلای به‌ره‌م هینراوی جیهان نیشانه‌ی (Made in china) یان له‌سه‌ره. چین له‌هه‌موو ولاتانی تری جیهان زیاتر کۆمپیوتەر به‌ره‌م ده‌هینیت. ۴۰٪ چیمه‌تۆی جیهان، ۴۰٪ خه‌لتۆزی به‌ردین، ۳۰٪ ناسن و ۱۲٪ ناسنی جیهان به‌کلر ده‌هینیت. چین وا ناوخته و تیکه‌ل به نابووری جیهان بووه که کاریگه‌ری زۆری به‌سه‌ر ژیا‌نی روژانه‌ماندا هه‌یه. له یه‌ک کاتدا بۆته هۆی دوو به‌راهر گردنی نرخه‌ی نه‌وتی جیهانی، و له هه‌مان کاتیشدا به‌ نیوه گردنی نرخه‌ی کۆمپیوته‌ره‌کانمان. تابه‌ووری USA به‌هه‌رمینی ماوه‌مه‌وه و کارگه‌کانی پیلای نیتالیاش دابه‌زیوه.

خیرایی پیشکه‌وته‌کان زۆر سه‌رسورپهیننرن. نه‌و ته‌لار سازه‌ی که له‌ سه‌ر له شاری شانگه‌های روو ده‌دات بۆته هۆی ته‌وه‌ی هه‌ر دوو هه‌فته جارێک نه‌خشی شاره‌که بگۆریت. هه‌موو سالی جارێک شارێک به‌ نه‌ندازه‌ی له‌ندن له‌ دۆلتی رووباری پیرل دروسته‌کریت (Pearl Rivwr Delta) بۆ خۆ سازدان بۆ نۆلۆمییای ۲۰۰۸ نه‌وه‌نده جاده و شه‌قامیان دروستکردوو تا چوار جار به‌ ده‌وری جیهاندا بسورپه‌ته‌وه. چین ته‌نها له‌ ماوه‌ی ۳۰ سالدا ۳۰۰ ملیۆن که‌سی له‌ دێ هیناوه‌ته‌ شار، نه‌م پرۆسه‌یه له‌ نه‌ورویا ۲۰۰ سالی خایاند. ته‌گه‌ر نه‌م پرۆسه‌یه به‌و خیراییه به‌رده‌وام بیت... که نه‌گه‌وینکی گه‌وره‌یه... نه‌وا ره‌نگه‌ چین به‌ر له‌ سالی ۲۰۵۰ به‌ پیش نه‌هریکا بکه‌ویت.

به‌لام بیر کردنه‌وه و باسکردن له‌ پیشکه‌وتنی خیرا و ژماره‌ خه‌یاله‌کانی وامان لیده‌کات بیر له‌ پرسبارتیکی قوولتر نه‌که‌ینه‌ره نه‌ویش: نایا بووژانه‌وه‌ی چین جیهان ده‌گۆریت؟ نیتسه له‌وه راهاتین که چین کاریگه‌ری له‌سه‌ر تابه‌ووری جیهان هه‌یه، به‌لام نایا نه‌وه‌ و ده‌کات بیر کردنه‌وه‌شمان به‌ جۆرتیکی تر ریکبخت سه‌باره‌ت به‌ سیاسه‌ت و ده‌سه‌لات؟ چین به‌که‌م ولاته‌ دوای شه‌ری سلرد که داهینانی زۆر ژیرانه‌ بکات و تیکه‌ل

به جیهان بیټ بۆ گۆرینی به تیروانیتیکمی چینی بۆ دنیا. کیشه ناو خویسه مهزن و زه‌ه‌لاحه‌کانی وایان کردوه که به دواى نمونیه‌کی تر له جیهانگیریدا بگمڕین. Globalization.

رووبه‌ری گوره‌ی چین وایکردوه که نمو نه‌تموه و نابووریانه‌ی په‌یوه‌ندیان له که‌لی همیه همر له نه‌مریکا هه‌تا زمبابوی به سیسته‌مه‌کانی خویاندا بچنمه‌ه بۆ خو گونجاندن له‌گه‌ژ بیهو بۆچوونه چینییه‌کان سه‌باره‌ت به گه‌شه‌سهندنی نابووری و چاکسازی سیاسی و سیسته‌می جیهانی. چین له‌ممو پاش به خو‌ی بیر ده‌کاتمه‌ه، له‌بهر سرکه‌وتنه نابووریه‌کانیشی خه‌لک له همر چوارلای جیهان گوتیان لینه‌گرن و لاسایی نمونه سرکه‌وتوه که‌شیان ده‌کمن.

چیرۆکی بووژاندنه‌وه‌ی هزری و بیرمه‌ندان (Intellectual) له ولاتی چین که‌متر بایه‌خی پیسراوه و که‌متریش به دۆکیومه‌تکراوه، به پی‌سچه‌وانه‌ی سرکه‌وتنه نابووریه‌که‌یان. نیچه به به‌رده‌وام و زۆر به چیرۆپی لیکۆلینشمه ده‌کمین له‌سهر باله‌کانی بیرمه‌نده نه‌مریکیه‌کان، محافزکاره تازه‌کان Neo-Cons، واقعییه تونده‌کان، راسته‌وه‌ی نایینی، به‌لام چهند که‌س له نیچه ده‌توانیت ناوی چهند که‌سیک له نووسهر و بیرمه‌ندی چینی بژمه‌یریت زیاتر له په‌نجه‌کانی یه‌ک ده‌ست؟ کس ده‌زانیت خه‌ونه‌کانیان چین بۆ ولاته‌که‌میان و نمو جیهانه‌ی وا خه‌ریکه ده‌یگۆرن. نه‌مورویییه‌کان و نه‌مریکیه‌کان به تالیه‌ت زۆر کم ناماده‌ن بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی نم په‌رسیارانه. همر له سه‌رده‌می هه‌له‌مه‌ته ته‌بشیرییه‌کانی (Missionaries) فه‌ره‌نسی و به‌ریتانی بۆ رۆژه‌ه‌لات، رۆژناوله‌یه‌کان ده‌یانپرسی داخوا چیان له چین ده‌ویت و چۆن چین بگۆرن بۆ قه‌بوولکردنی جو‌ری ژایانی رۆژناولایی. خه‌لک به هه‌له‌داچووویون، چونکه وایانده‌زانی هه‌تا چین ده‌وله‌مه‌نته‌ر بیټ زیاتر ناماده ده‌بیټ بۆ نمو‌ی وه‌ک نیهمیان لیټیت.

چین به ژوژنای به همگوت:

چین له سالانی ۱۹۹۰ دستیکرد به هلکشان به لای نیمه زور به خیرایی و زور به پهله بزاشی نیوان چین و روژنایا که متر دهبژوه. زوربهی همره زوری بازرگان و بزئسمانه روژنایاویه کان که دهیانویست سوود لهه دهرفهته وهرگرن تووشی زهرهرو زیانی زور گموره هاتن. بهلام دیتته یادم له دهورویمری کۆتایی سمدی رابردودا بز ماومیهک کهس له شارهزایان باسی چینی نمدهکرد، همر دوابه دواي نهم ماوهیهش زور به کتوپری گشت لایهک همر له بیرمهندهکانی سیاستی دهرهوه له لهندهنمده تئا خهلکانی تریش همر چوار لای دونیا باسیان له پهرهسننن و گمشهندنن چین و قهبارهو پیوهی چینی دهکرد.

چین رابوژوونوی خوی ههبوو سهبارته: به پیشکهوتن و گمشهندنن نهفهریقا، چاکسازی له سیسته می کاری نهتهوه به کگرتوه کان، ناخاوتنهکانی بازرگانی جیهانی دۆحه، پرۆگرامی نهتومی تیران، جینوساید له دارفور و ترمی نوت له فەنزویلا. چین تهنها نهو دهولته گموره نهما که بریار بدهین پهیرهندی دیپلوماتی له گهل بهستین و بازرگانی له گهل بکمین، به لکو وا خهریکه دهیته بهشیک له کهل و پهلی نوا مالتی سیاسه تی نئودهولتی، فاکتوریکی جیهانی که ناچارین کیترکیسی له گهل بکهین. له رووی کاریگهری سیایش چین چیتروک ولاته گموره تازه پیگمیشتون نهما وک هندستان یان بهرازیل. وا خهریکه دهگۆریت بز شتیکی تازه نهمریکایهکی بچووک. من له ناکا بزوم دهرکهوت بهی تیگهیشتنی چین نهسته مه سیاسه تی جیهانی تیگهین.

ههرگیز په کهمین سردامم بز نه کادییای چینی بز زانسته کۆمه لایه تیسه کان له بهیین (CASS) له یاد ناچیت. له لایمن ونگ لوولن Wang Luolin ی جیگری سرزکی نه کادییا و (بلیری ونگ کتیبی سمرمایهی کارل مارکسی وهرگپراوته سه زمانی چینی). هوانگ پنگ (Huang Ping) (کۆنه پاسمرانی سوور و جیگری سه نووسهری گۆفزاری هزری دووشوو Dushu). پیشوازییم لیکرا. من له سه

کورسیه کی زۆر گهروه دانیشتیبووم که تاییهت بوو به میوانی شهرف، به جۆریک دانرابوو به هاوتریمی دیوار بۆ پاراستنی زیاتری میوانه کانیان. دهستی نه کرد به خۆناساندن به دم چا خواردنوه، من دهستپێکرد، سمنتری سیاستی دهره کی ته مهنی چوار ساله، دهوروبه می ۲۰ کارمه ندمان ههیه، سالانه ۲۵ راپۆرت بلاوده که یه موه و ۵۰ کۆپ و سیمینار ده به ستین. وهنگ لهوۆن زۆر بهرپزه سه می دهه ژاند نیشانی گوئیگرتنه بهر له قسه کردن خندهیه کی کرد و دهستیکرد به باسکردنی ژماره کوشنده کانی: CASS بهرزترین رتیکراوی لیکۆلینه موی نه کادییه له بواره کانی فلهسهفه و زانسته کۆمه لایه تییه کان، په نجا سه مته می لیکۆلینه موه مان ههیه که ۲۶۰ بابته می سه ره کی و ناسه ره کی داده پۆشن و ۴۰۰۰ لیکۆلنه مان ههیه، کاتی نمو قسه یده کرد من ههستمه کرد وا خه میکه له ناو کورسیه گه موه که دا ون دهم و دهتاویموه، هه موه بیرمه نده کانی بهریتانیا چهند سه د کمیتکن، هه موه نه وروپاش له ههزار که مته، ته نانه ت خودی نه مریکلش ۱۰/۰۰۰ بیرمه ننی نییه. به لام له چین ته نها یه ک ده زگا، که ره نگه دهره زه نیکیان هه یته.

له م ده زگایانه، به یه یه به ته نها ۴۰۰۰ لیکۆلنه م و بیرمه نسی هه یه (Think Tanks). من دواتر بۆم دهرکوت که خه لکانیک هه ن له CASS وای بۆده چن که نه وانه هه موه یان بیرمه نده نه بن و شایانی ته م پۆسته نه بن، به لام سه ره پرای نه مه ش ژماره که هه م ترسناکه و به راستی منیان ترسانده.

وهنگ لهوۆن ستراتییه تیکی زۆر کۆن ناسراوی به کار هیتا که له به ره ته نا دانسراوه بۆ چه په ساندن و سه ر لیشیواندن ته نده میکی تازه ی بیانی بۆ نساو رتیکراوه که می. بۆ ماوه ی چهند کاتژمیرک زۆر به رتزه وه خه میکی گفتوگۆ گشتی بسوین به می نه موه راسته وخۆ له سه ره هه یه که له یه کی تاییهت بوه ستین. له گفتوگۆ کردنه که مان وهنگ زۆر به دورو درتیی جۆریک له غه زه ل، هه موه ها رتسوره می چه جکرده ناسا ده ی لاوانده وه باسه که مان بی ناوه رۆک و به هه یه لایه کیشنا نه ده چوو، دیسانمه نه مه میش رینگایه کی کۆنی چینییه بۆ پووچه لکرده موه ستراتییه می دانوسانی رۆژنساوایی

دلریژاوه و پیاده کراوه بۆ نموێ وا له بیانییهکان بکمن به مەرج و رینگای چینی کار بکمن، ههروهها له جیاتی بۆندی راستهوخۆ (contractual obligations) تۆریک له پهیوهندی لهسەر بنه‌مای په‌یوهندی تاکه کەسی دروستبکمن، من له‌سه‌ره‌تای سه‌فهره‌که‌منا هیوادار بووم که به خێرای و لاتی چینم پسی بناسیتن و هه‌نسی شت فیزی و بچمه‌وه مال، به‌لام دواي نهم چهند هه‌فته‌یه‌ی که خه‌ریکی چا خواردنه‌وه و گفتوگو و دیار و کۆبوونه‌وه زۆره‌کان و راگۆزینه‌وه بووم بۆم ده‌رکەوت که‌وا به ناسانی نه‌چاتم ناییت و لیته‌ چه‌قیم.

من به‌راستی شاگمشکه بووم به‌و جیهانه‌ شارداروه‌ی بیرمەند و لیکۆتسه‌ره‌وه‌کان و نمو هه‌موو هه‌مجۆله‌ زۆره‌یان که له دایکبوونی بیروکی گه‌وره‌یان لینه‌که‌وته‌وه. زوو بۆم ده‌رکەوت زیاتر له‌ چهند سه‌فه‌ریکم پتییسته‌ بۆ به‌یچین و شه‌نگه‌های بۆ تیگه‌یشتنی نه‌نازای و یست خه‌ونه‌کانی بیرمەندان و لیکۆتسه‌ره‌وه‌کانی ناو چین. هه‌ر بۆیه‌ش پیریارمنا که له‌ چهند سالی داها‌توودا ماوه‌یه‌کی باش له‌ چینم ته‌رخانه‌کم بۆ فیزی و تیگه‌یشتنی پتیشکه‌وته‌ بنه‌ره‌تییه‌کانی چین، هه‌روه‌ها ده‌ستبه‌که‌م به‌ دۆکیومه‌نتکردنی نهم مینۆوه‌ زینه‌وه‌ی که له‌بەر ده‌عنا کرایه‌وه. من به‌ هه‌لکه‌وت بووم به‌ چینناس (Sinologist) و نه‌وه‌نده‌ی هه‌ترچۆی به‌یچینم ده‌کرد وام هه‌ستده‌کرد که له‌ مالی دووه‌م. دوا‌به‌دواي هه‌ر سه‌فه‌ریکیش هه‌ستده‌کرد زیاتر تیه‌وه‌ نه‌تالیم و پتیه‌ ده‌نووسیم. دۆستایه‌تیم له‌گه‌ل زۆر بیرمەند دروستکرد و چاودتیری بیروکه‌کانیام ده‌کرد و له‌بەر چاوی من گۆزانیان به‌سەر داده‌ات و پتیشه‌که‌وته‌ن به‌ هاو ته‌ریبی له‌گه‌ل پتیشه‌که‌وته‌ خه‌راکانی چین. به‌ چاوی خۆم بینیم که چۆن بیروکی رۆژناوا‌ییان ده‌هیتنا به‌ قالیکی چینی دووباره‌ دایانده‌رشته‌وه‌ تا له‌گه‌ل تیروانیی چینی بۆ جیهان بگو‌نجیت و تا تیکه‌ل بن به‌ بزافی بیرمەندی جیهانی که یه‌که‌مین جار چین له‌ سه‌ده‌ی نۆزه‌دا هاته‌ ریزی بیرمەننای رۆژناوا.

چینی خانان و سولتانه:

کۆنه کۆشكى هاوینه له بهیگین به قهه شارێك گهورهیه، ههر كه سێك بیبینهت دهئیت زۆر له نههرا مهكان گرنهگره. زۆر چاكتر دروستكاروه له پهڕستگای پارسنونی خوداوه نسی گریكه كان (Parthenon) زۆر جراتوو پێشكهوتوتر له نۆتسهردام (Notre Dame). فكتۆز هوگۆش نمو پساوهی وشهئ لینهدهبرا، تووشی كیشه دههات له وهسفر كرنی جسانی نهم كۆشكه: شهونیک پێكبهینه بیان ببینه به كۆشكینکی زۆر جوان كه دروستكرا بیته له مرمهر و بهردی گرانبههای سموزو برۆنزا، نهخش و نیگاری چینی و داپۆشراوه به بهردی گرانبههای جۆراوجۆر، دیسانهوه داپۆشراوه به حمیری، تیره بیان جیگای خهلوته، تیرهش جیگای ژنان (Harem) كه به زۆر داپۆشراوه رهنهگه كانی زۆر جوان بن، نه ننازیاره كانیشت با شاعیر بن تا ههزار و یهك خهونی ههزل و یهك شهوت بو بهۆننهوه. باخچه و دهست شۆر و نافورهی زۆر جوان كه كۆمه كانی پر بن له ناو و كهف. قاز و قورینگ و تعیری ناوی، تاووس هسی ترو هسی تر. به چهند وشه یهك هینهدی بلیشی شونینکی نهفسووناوییه، زۆر فراوانتر له فهتازیای مرۆڤ. نیرهیه، به ئالی نیرهیه كۆشكى هاوینه و پهڕستگاكی.

نمو كۆشكه مهنه ۱۵۰ سال پینچوو تا تهواو بوو، بهلام له سالی ۱۸۶۰ كه وته ژیر دهسهلات و پۆستالی ههردوو لهشكری بهریتانی و فهڕه نسی. نمو هسی نه مرۆ ماوه تهوه بریتیه له چهند به شیک و پارچهیه کی پهرت و لهت و پهتی له یه كئابراو كه مهزنی و گرنگی نهم كۆشكه مهزنه نیشانبهات. بهلام سههره ئای نهوش حكومهته یهك له دوا یه كه كانی چین زۆر به چاكی و پاشاوهی كۆشكى هاوینه بیان پاراستوه. كرنگی رۆحی نهم پاشاوهیه وهك كرنگی پاشاوهی گراوند زیرویه (پاشاوهی هیرشی تیرۆزیستی سههر سهتهری بازرگانی جیهانی نیویۆرك) له شاری نیویۆرك. كاریگهریه کی یه كجار به هیزی ههیه له سهروهی چینیه كان كه بوو به سومبلیتی نیشتمانی هههره مهزن، كاریگهری له هه موو خانوو به سههره و نه پهلرمانه كان و باله خانه كانی تر زیاتره كه له چین ههیه.

یادآوری کوشکی هاوینه یوانگینگیان (Yuanming yuan) همروه لای چینیه کان ناسراوه وهک بریتنکی ناوله یه و کراویه هم کاتیک پتویست بکات هاوالتیانی چین بهرپوتیک بمولیتن خژی پتا دهکن بۆ جوولاندنیان یانیش بۆ وبعیر هیتانموی خهنگ که چۆن پارتی کۆمونیست توانی چین پارتیت له دۆراندنیک تری. یوانگینگیان بووه نیشانهی سده یه که له شمزمزاری دواي شکستی چین له شمپه کانی (تویوم) (Opium) له ۱۸۴۰ تا دهگا به دۆراندنی تایوان و داگیر کردنه یه که له دواي یه که کانی ژاپۆن و شمپی ناوخۆ تا دهگا به شۆرشی کۆمونیستی. هه نسۆ له بیرمندان پینان وایه پاشاوه کانی یوانگینگیان همروه ها چیرۆکی چین تازه دهگیریتمهوه.

چیرۆکه که بلس لهو زهره و زیانانه ناکات که هیتزه داگیر کمره کان له چینیان وه شانده، به لکو بلس لهو مال ویرانی و کاولکاریه دهکات که چینیه کان بهسر خۆیاندا هیتایه باوهش کردنمه بۆ بیر و باوه و فه لسه فه و نایدولۆژیای بیانی که به هه له بهسر خۆیانیان سه پاند و جی به جیان کرد. زهانگ کوانگینگیان له هاوینی ۲۰۰۶ شاتۆگهریه کی پیتشکمشکرد له نووسین و دهرهیتانی خۆی بسو له ژیر ناوینشانی کوشکی هاوینه یوانگینگیان که بلس لهو ماوه به دهکات که چۆن خهنگ ون بوو بوون له نیوان فه لسه فه یه که له دواي یه که هاورده کان، زهانگ کوانگینگیان له شاتۆگهریه کی پرسیارک رووهرپووی هاوالتیانی دهکاتهوه: به راستی کس یوانگینگیان تیکنا؟ کم بهرپرسیار دهیمویت گلیمی کاولکردنی کوشکی هاوینه ته نهانه خرته پال داگیر گهران. له شاتۆگهریه که نیشانددهات که چۆن چینیه کان خۆیان بهشاریان کرد له بهموتیرانکردن و به تالان بردنی نهم سومبله نیشتمانیه که هیتمای خهونه بهرزه کانیان بوو. چیرۆکه که له سالی ۱۸۶۰ دهستپندهکات که کۆمه لیک جوتیار و همژار لهو ناوه راوهمتاون گلیمی لهوه دهکن که چۆن نیمپراتۆری چین نهوانی پشتگری خستوه و به هیچ جزریک بیر له خهنگی ناسایی ناکاتهوه، کاتیکیش که سمریازیکی بهرستانی لهسر شانۆ دهرده کمویت جوتیاره کان هانیدهدهن تا هیترش بکاته سمر کوشکی هاوینه بۆ نهوهی نموانیش پاشاوه کی تالان بکن. هم سه مان

سټ نه کتتر له ديمينيکي ترډا د دېن به قوتايييه نايډاليسته کاني بزافي چواري ناياري زانست و ديوکراسي سلني ۱۹۱۹ که هيرش ده کمنه سر ددربه که کان بؤ نيشانناني پابه ند بوونيان به نوټخوازي روژشاوايي. له پمرديهه کي ترډا د دېن به پاسه وانه سووره کاني شوږشي که لتووري که پاشاوهي کوشکي هاوينه يواغنگيان وه که عه مبار به کار ده هينن بؤ عه مبار کړدنې برغي چه لټو کدار بؤ نيشاننان و ددبريني هه ماسي شوږشگيري. له ديمينيکي تريشي نه کتتره کان د دېن به يروکراته کاني سالاني ۱۹۸۰ که پاشاوهي کوشکي هاوينه ده کمن به شاري ياري بؤ پرکړدنې گيرفانه کانيان. له دواي نو ديمينه ندا همر هه مان نه کتتر د دېن به بهرپرسه کاني نه مرؤ که گوښه کاني کوشکي هاوينه به نايژن داده پوژن بؤ پاشه که وټکړدنې ناو به جوړيکي هيننه زهق که ره خنه گريکي زور گوهره يه له تا که همولي ره سمي و گشتي ولات که خه لک به شاريان تينا کړد سه ياره ت به پاراستني ژينگه. به شي دووه مې شانؤ گمريه که ي زهانگ کواغنگيان خسته روويه کي زور زهقي نو گرفتانيه که چين روويه پرويان بؤ توه له دهرنه خامي باوه ش کړدنه وه و له ناميتر گرتني بازارې نازاد همر له پيسووني ژينگه، گنده لي بهريرسان، گه وره سووني بيان زياد سووني جياوازي و که ليټي گمروي نيوان هه ژار و ده و لته مهنه، خراپي بلري تونيله کان (Mines). شانؤ گمريه که هاني جه ماوه د ه دات تا دان به هه لهي خو ياندا بنين له جياتي نه وه ي هه موو خمتا که بجه نه سر داگير کمران. نامه ي شانؤ نامه نووس که برتييه له کړدنه وه ي ده زگاي چيني به سر جيهان، نه ک داخستنې به بيانوي خو پاراستا، و هانيشيانده دات ريگاي تاييه تي خو يان بدوزنه وه بؤ داهاتوو، نه ک له ناميتر گرتني که ل و پهل و بير و باوه ري بياني به کوټرانه. له لايه کي ترش هاوالاتياني هانده دات تا خو سار و تاماده کمن بؤ پرسيارنيکي دراماتيکي: ده بيت چين چي بکات تا کوټرؤلي به سر ناينده ي خو يدا هه بيت؟

له ژیر سیبیری جیهانگه یاده:

ژماره یه کی زور له دهزگا بیرمه نده کانی چین که روویان له زیاد بووندایه بروویان وایه که ولاته که میان له سمرلیشیاوی شوژی که لئووری نه جاتیان بوو و توانیان خویان رزگار بکن له سیبیری ماویزم بلام که وخته ژیر کاریگری فلهسه فیه کی توندپه وتر: چه پسان و که وخته ژیر کاریگری ولاته به کگرتووه کانی نه امریکا سا راده ی پهرستن. کلمی نهوه ده کمن و ده لئین: کاتیک دینگ زیاو پینگ Deng Xiao Ping ده رگای چینی به رووی جیهاننا کرده نهوا نه امریکا بازاره کانیانی پر کرد جگه له داپشتن و دانسانی بنه ماو فلهسه فهی بازارپی نازاد و بنه ما کانی گه سه مندنی ساپووری. داخوازیه کانی سو دیوکراسی سوون به بنه ما سو چاکسازی سیاسی. سیاسته دهه کییه کانیسی (USA) ده ستیشانده کرد چ قه بوول ده کزیت و چ قه بوول ناکزیت له سمر شاتویی جیهانی. USA رولی خوداوه ندیکی زور معزنی وهرگرت که کوش و هموای دنیا رهنگانه موی حمز و ناره زووه کانی نهو ده بیت. هر به هه مان شیوش هموار و جوتیاره چینیه کان که له رابردوودا ده ژیان له ژیر ترستیکی بمرده و امی توله ی پیروزی خوداوه نسا ده ژیان، گه وره ترین خمون و ناره زووشیان بریتیبوو له خویاراسته له توله و سزا پیروزه، سیاستیکی دهه کیان پیاده کرد تا ژیری خویانی له په نا بشارنهوه، زور به خونه ویستی و دور له خو بهزل زانین مامه له میان له گهل کیشه کان ده کرد، له هه مان کاتیشا قوریانی زوریان ده دا سو رازی کردنی USA همروه که کیشه ی کوزیای باکوور و سوودان.

به خوخی بیست یسان ناخوخی له سالانی ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ دا تازه گه ری Modernization به واتای به نه امریکایی سوونی ده به خوخی، به لانی که م به رووکمیش بیت.

چینی کومونیست پیسته سووره که ی دامالی و یه کینکی تری زور تازه ی پوشت له ژیر دروشمی خمرجکردنی زور (Mass Consumerism). هر بویهش ستاریوکس Starbucks (قاوه خانه) توانی که لئین له دیولری معزنا دروستبکات و خوی

بمژنیته بازاره کلسی چین و خوئی وهک میوانتیکی رۆج سووک نیشانبهات، هیماو نیشانه کانی ماکئونالیزو KFC (خواردنگه ی خیرا) به هه مان شیوه چینیان داگیر کرد. میرمنداله کانش زۆر زوو قیری جنیودان بوون به شیوهی هۆلبودی. یوکپینگ Yu Keping ی زانی زانسته سیاسیه کان ده لیت: واقعی به، بۆ نمو نهوه یه که له سرده می چاکسازی پینگمشتن، هه موو شتیکی نه مهربکیان لا گرنگه و گه ره که، هه ره له خه لکی نه مهربکی، ده زگا کانیان، نابووریان، ولات و که لتوور و هی تریش، ته نانهت به لای نمونه (مانگ) که می نه مهربکا له هی چین خه پتره.

له ناستیکی قوو لتریشدا چین ناچا کرا که خوئی بگوئینی له گه ل نه و جیهانه و جیهانگیری می که به سه رمایه و هیژی سه ربازی نه مهربکی دروستکراوه.

له سرده می جیهانی پانی (Flat World) ی رۆژنامه نووس تو ماس فریدمان ده ولته نه تمهوه یه کان ده سه لات به سه ر چاره نووسی خوئیان له ده سه ده دن و ده خه ترشه ده وه ی باز نه ی بواری نابووری له ژیر فشاری فرو شتنه وه ی مو لک و سامانی ده ولتهت به که مر تی تاییهت (Privatization)، ده وه ی بواری سیاسی له ژیر کاریگه ری شه پۆلی سییه می دیو کراسی و کاریگه ری سه رمایه ی بی ده ولتهت و بازرگانی و تیرۆرم. زۆر له بیرمه نده چینیه کان مه ترسی نه وه یان لینی شتووه که به له نامیز کرتنی قازانجه کانی جیهانگیری ره نگه چین دوو چاری مه ترسی پانبونه وه بیته له ژیر کاریگه ری نابیلۆژیای سیاسی نه مهربکی.

وانگ خیاو دۆنگ (Wang Xiaodong) که یه کینکه له نه تمه وه په ره سه ته تازه کانی چینی ده لیت له نامیز کرتنی بیرو باوه ری نه مهربکی ده گه پرتمه وه بۆ هۆی رق له خو بوونه وه ی چینیه کان (Self-hatred)، و ده لیت زۆر له بیرمه نده کانی بیگیان له سالانی هه شتا کاند ۱۹۸۰ چینیه کانیان به نه ته وه یه کی که م و ژیر ده سه ت خاوه ن میژوویه کی که م و بی بایه خ ده بینی، به بروای من نه وه هیچ جیاوازی سه که له بیرو بۆ چوونی هتله ری راست نییه (Racism). تاکه جیاوازی ته نه نا تمه وه یه که بیرمه نده کانی تمه رقیان تاراسته ی خوئیان کردبوو، هه ره بۆیه ش من ناوم ناوه

ریسیمیسی پیچموانه (Reverse Racism). هر چهنده نم رایهم وانگ خیوادوننگ رهنگه زور توندیرهوی پیوه دیاره و به هه له به کار هاتوره به گویرهی رای زوربهی چینی و روژناولیه کانش، به لام نموه نیشانهی نموباره نالوزه به که بیرمه نمان توشی هاتون له ههستکردن نا نارامی و رووخاون یانیش بمر له رووخان و دارمان، همر نموش وای کردوه که له نایمؤلوزیایه کی توند بازدهن بۆ به کیکی توندتر.

تازو نوو برون:

پروفیسور سوی زهیسان (Cui Zhyusn) که له زانکوی تسنگهوه (Tsinghua) ماموستایه کاتیک ماموستا بسو له نینستیتوی تهکنه لوژی ماموشیس له سالی ۱۹۹۳ و تاریکی بلاو کرده ووه له ژیر ناونیشانی سازادی بیر کرد نموه (Liberation Thought) که تیایدا باسده کات و ده لیت: دوی نه وه خۆمان له بیری نمرتوژوکس (Orthodox) مارکسی سازاد کرد، نه وای پیویسته بیرمه نمانه چینییه کان به هه مان شیوه خۆیان نه جاتبدن له سه رسورمان و پیاده کردن و لاسایی کردنه وهی کویرانهی سه رمایه داری روژناوایی. نامانجی وتاره کیشی بریتیبوو له شکانندی نمو ریسیایهی که چینییه کان پیادهی ده کمن له وهی همر نه وه به ک پروا و متحانه به بیر و بۆچوونی جیا جیا و همر به کهمان باوهش بۆ بیر و بۆچوونی هاورده ده که نموه، له بری نه وهش هانی چینییه کان ده دات که خۆیان بۆ خۆیان بیربکه نموه نه که تسلیسی نمو رایه بن که ده لیت هیچ نه لتمر نه تییک نییه بۆ لیسرالی تازه و نه چنده کانیا- بمرنامه کانیا (New- Liberal). ههروه ها هانیان ده دات که به دوی هه موو سه رچاوه کاندای بگه رین بۆ دۆزینموی ریگای تازه- که ناوی ده لیت نه لتمر ناتیقی تازه گمری (Alternative Modernity).

سه رده تا کهس گوئی له بانگه وازه کهی نه گرت. نموسا چین هیشتا ناسواری قسابلان کهی تیانه چین- Tiananmen پیوه دیار بسو دیمه نه کانی هیشتا همر زینوو بوون. زوربهی بیرمه نمان تو قابوون له کار دانه وه تونده کهی حکومهت دژ به

خۆپيشاندهران. بىر مەنەنەش يان لە دەزگایەکی حیزبى - دەولەتى کارباندە کرد يانیش لە تاراوگە دەژيان، لە هەمان کاتیشدا سەرکەردەکانى حیزب دووبارە دەستیان کردوو بە ريفۆرم يانیش چاکسازى نابوورى. بەشەكەى تىرى نوخەش خەريکى دەولە مەند بوون و پارە کۆکردنەموه بوون. بەلام تەمىز بىر و بۆچوونەکانى سۆى زەهيبان کارىگەرى خۆيان هەيە لەبەر ئەوەى گەشەسەندنى نابوورى چىنى بووه هۆى پەينا سۆنى بىروا بەخۆ بوون. تەنەنەت نەتەوه پەرسەتیکى وهك (وانگ خياودونگ) يش دان بەم گەشەسەندنە دادەنەت و لە يەكێك لە دىبارەکان گوتى: لە سالانى ۱۹۸۰ دا يەكەم سەفەرم بۆ دەرەوى چىن کرد، بۆ سەنگاپوور... لە وى تووشى حەپەسان هاتم بە پيشەكەوتنى تەكەلۆزى نەم ولاتە. شارەكانيان و هوجۆلى ژيانيان... ئەوسا خەوعمان بەوه دەيىنى داخوا دەكریت تىمەش بە پەنجا سال شتیکى وامان هەيىت، ئەم كات زۆر بى نۆمىد بووم بەلام رۆژگار سەلمانى كە هەلە بووين، ئەم خەونە تەنەها دواى بىست و پىنج سال هاتەدى.

بەلام پار كە چووم بۆ سەنگاپوور بۆم دەرگەوت كە بە هىچ شتوە يەك ناكرى بەراوردى سەنگاپوور بکەين بە شىنزهين Shenzhen و داليان Dalian و شانگەهاى و بەيگىن، چونكە ئەم شارانەى يەكجار زۆر لە پيشترن. ئەم پيشەكەوتنە خەيالپەيى كە نابوورى چىن بە خۆيموه بىنى مەتەنە يەكى زۆر بە هيزى لای خەلك دروست کردوو، بۆتە هۆى ئەوەى هەندى بىر مەندى چىن پشت بەست بە گەشەسەندن و پيشەكەوتنە مەزەكانيان پىسارى ئەوه بکەن: نایا ئەو وەغانەى لە ژىر سىبەرى نایدولۆژياى سالەکانى ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ دا بوون هاتوونە ئەوى. بانگەوازەکانى دىنگ خياو پىنگ بۆ گەشەسەندنى نابوورى، كەوتە بىر هيزى نەوانەى داواى يەكسانى دەكەن، هەروەها كار بۆ پاراستنى ژىنگە دەكەن. لە مەملەكەتى چاكسازى سىاسىنا هەندىك بىر مەند كە ژمارەكانيان روو لە زىاد بووندايە پىسارى دەكەن نایا دىموكراسىەتى لىبرالى نۆونەيەكى چاكە بۆ نایندى چىن؟ نایا دەكریت دەولەتى نەتەوهيى پشتگوى و فەرمۆش بکرىت لە پىنناو هيزى بى دەولەتى جىهانگىرى.

Stateless Forces of Globalization

وادپاره نو نازادییهی سوی زهیوان داواید کرد خیریگه به نه بامنده گات. هر به شیوازی نوروییهی کانی سمرده می رووناسکی روشنبیری بلاویانکردنموه خودا مردوو، که بووه هوی نموی دونیایه ک دروستکمن له تیروانین و دیندی مرؤشموه. نه مرؤش بیرمهنده چینیه کان به هه مان شیوه نازادبوونی خویان راده گه یه بن له هر مؤدیل و نمورنیه کی بیانی، له مولا تنها به خویان پلانی داهتووی خویان داده پزۆن و تنهاو تنها به مرچی چینی. گان یانگ که پسرۆتیکی زانسته سیاسییه کانه ده لیت ده لیت به پشت به ستا به میژووی تاقیکردنموه کانی چینی ریگی تازا بدوزنموه له جیاتی هینانی بیرو باوهری بیانی.

نهرۆ له چین سی ریا هیه که به زقی ههستین پینده کریت، یه کیکیان له ماوهی بیست و ههشت سالی رابردوو دروستبوو که بازار خالی قورسایه تیا دا و له گه نازادی و مافه کان.

دوو هه میشیان ده گهرتموه بۆ سمرده می ماوتسی تۆنگ که گرنگرترین خاسی می بریتییه له خهباتکردن بۆ دادپهروهری و یه کسانی، ستهم ریاش که ههزاران ساله له شارستانیه تی چینی که پیده گوتریت ریای که لتووری کونفؤشی (Confucian Culture).

له رابردوودا هه ندیک جار وا هه لسو کومتان ده کرد وه نموی نم سی ریایانه دژ به یه ک بن. بلام له راستیدا وانین.

نموه یه که م جار نییه چینیه کان بلیه تی بیانی تیکم بکهن و به بهرگی نیشتمانی داپۆشن. چاکاز خوازه کونفؤشییه کانی سه دهی تۆزده هم خه باتیکی زۆریان کرد تا بوون به بهریمست له بهر دم داگیر کمران بۆ پراستی رووی چین له ریگی به کار هینانی معریفه تی وه زیفی (Functional Knowledge) که خویان ناویان ناوه یۆنگ (Yong) بۆ پراستی ناوه رۆکی رۆج-تای (Ti). (دینگ خیاوینگ) یه چاکازییه بازاریه کانی Market Reforms خوی له ژیر دروشمی

(سۆسیالزم بە خاسیەتی چینی) نەنجامدا. بەلام ئەو کاتەى نەووەکانى پىشتەر چاکسازيان لە ژێر فشارى بىتوانایى و لە پەل و پز کەوتن نەنجامدەدا، نەوا چاکساز خوازانی نەمرۆ ئەو پەرى هیزووە چاکسازەکان بە نەنجامدەگمەین، لە هەمووشى گرنگر نەووەیە کە گەتوگۆ و دەستەقییەکان هەرتەنەها لە نىسو هۆلە داخراوەکانى دەسلاناران نەنجاماندرین، بەلکو بیرمەندان نەم دەنگانەیان ژۆر زیاتر بلاو کردۆتەو.

بیرمەندان و ئەنگاپانە:

نەم کتیبە باس لە گەشمەندى تىروانىنى چىنە بۆ جىهان. نەووە نىشانەدات کە چۆن هەولنى چىن بۆ و دەستەپتانى نۆتۆنۆمى هەزرى دەبیتە بناغەى جۆرئىكى تازە لە جىهانگىرى. نەمەش دوابەدواى نەو هەولانە دیت کە بیرمەندە چىنىيەکان دايسان بۆ ناشتکردنەو و لىتکتر نرىک کردنەو و نامانجە دژ بەیەکەکان. گەرانە بە دواى دۆزىنەو و بازاری تازە، ئەو کاتەى هەولنەدەن بۆ خۆپاراستن گەردەلوول و کاولکارى نازادکردنى سىستەمى سىياسى و نابوورى چىنى، نەمەش نەووە نىشانەدات کە چۆن چىن رووبەرووى جىهانە پانەکەى جىهانگىرى نەمرىکا دەبیتەووە لە رىنگای نەو جىهانەى کە لە داھىتانى خۆیانە... جىهانى دیوار دراوى چىنى. لە ژێر کارىگەرى نەو گەتوگۆیانەى کە لە گەل زیاتر لە ۲۰۰ بیرمەند و بەرپرسى چىنى نەنجامدان و پتر لە سى سال لىکۆلینەووە. نەم کتیبە هەولتیکە بۆ نىشاندانى نازاد بوونى بەم دوابىەى بیرمەندانى چىنى لە ژێر کارىگەرى بىر و باوەرى رۆژتاواى نابوورى، سىياسى و هیزى جىهانى. هەروەها تىشک دەخاتە سەر نەووەى کە چۆن بىرکردنەووەیەکى تازەى بەیگىن رەنگە بىتتە هۆى گۆزىنى سىستەمى جىهانى و لەوەش زیاتر رەنگە بىتتە هۆى گۆزىنى رۆژتاواش.

مەن لەم کتیبەدا نامەوێت ناوەرۆکى سەرچەم نەم بىرو رابانە بەمە روو کە ۱۰۴ ملیار چىنى بىروایان پى هەبە، یانىش بىر و باوەرى هەموو بیرمەندانى چىنى

باسېكم، كه زۆربىيان به هېرهشې بهند كړدن بې دهنګ كراون يانېش له تاراوګه دهژبن. نو هزرگان و بېرهمندانې لېره باسكراون نهوانمن له چين دهژبن- خۇيان سم جۆره ژيانه يان هلبېراردووه، خۇيان راهېناوه به جۆرىك كه بگونجېن له گمّل ژان و نازاره كاني ژاني فشارى رژېم. له كاني توندى و ژانه كاندا بې دهنګ دهبن و له كاني خاوشنا فشار ده كمن و داواي گۆرانكاري ده كمن له ناو سيستم. ههنديك جارېش تووشى گرفتى گهوره هاتوون له گمّل سانسۆره كاني دهولت. لهو سالانې كه خمرېكي نووسېنى نه م كتيبه بووم ههنديك له پالنه وانه كاني نه م كتيبه له كاره گرنگه كانيان لادراون جا چ له ده زگاي بېرهمندان بيت يان ليكۆلنره وه بيت يانېش روژنامه نووس نو جگه لهوى بېرو باوره كانيانې زياتر و زياتر له لايمن حكومتومه پېشوازيان ليده كريت. سره پاي نو فشاره زۆره كه سانسۆر ده پخته سر بېرهمندانومه نهوا له چين حسيان بو ده كريت، ژماره يه كى زۆريان داوالبان ليكراوه كه راپورت بنوسن بو سرۆك و راويژكاري، بو سرۆك وه زيړن و بېرېسه بېرزه كاني حېزب بكمن. له راستيشنا كاريگري بېرهمندانې چين به سر حكومته كميان زۆر زياتره له هې هاوپتيكانيان له روژناوادا.

به شيوه يه كى سه ير و ناكۆك هتزي بېرهمنده چينييه كان له لايمن سيستمې سياسي سر كوتكغري چيني گهوره كراوه، له ولايتيكا كه نه حيزسي بېرهمندستكار هميه، نه سمنديكاي سر به خۇيي كرتيكاران و نه جياوازي روون وناشكرا له بېرو را له نيوان سياسته داران و نه و ميديايه هه شه تنها بلس له به يه كمه و ژيانې هاوالاتيان به ناسوودمې ده كات له جياتي ليكۆلنومه و لېيچينه وه. له جيهاندا گفتوگوي نيوان بېرهمندان جينگاي سياسته دارانې گرتۆتموه به لام زۆر بې به زيانه تره وه ك هې سياسته داران وه ستايانه نه بجامتادريت

بېرهمند چاكر ده توانيت بيت به درېرى چين و تويزه فراوانه كاني كۆمّل هر له كرتيكار و جوتيار و به ليندهر و هتد...

داوای گۆزبانکاری بکات به ناوی گشتیان. چینیه کان حمز ده کمن ده مه ته قی بکمن لیسر نه وهی نایا بیر مه ندان کاریگهریان له سسر ده سه لاتتاران هه یه یانیش ده سه لاتتاران بیر مه ندان به کار ده هیسنن وهک زمان حال بۆ گمیشتن به مه رامه سیاسییه کانیان. به ههر حال گفتوگۆی نیوان هزر فنان بۆته به شیک له پرۆسهی سیاسی ولات، به کار دیت بۆ تاقیکردنه وهی بیر و باوهی تازه و کاردانه وهی خه لک له سهریان تا ریگای زیاتر له بهردهم بریارده و ده سه لاتتاری چینی دابینبکات.

ههر چهنده زۆر له لیکۆنمه وه کان گلهیی نموه ده کمن که بیر مه نده چینیه کان رۆلی کۆمه لایه تی خۆیان لئه ده ستاره وهک و یزدانی نه توه چونکه له لایهن حکومهت ده ستیشان کراون وله ناو تایه ته ندیه کانی خۆیاندا تقووم سوون وهک سرخیش، سرخیشی نیوان چه پی تازه و راستی تازه، نه مهش بۆته هۆی لهت سوونیکه کۆمه لایه تی ترسناک له (چین) ی نه مرۆ.

هه ندیک بیر مه ند هه ن که له ده ره وهی چین کهس ناویشانیان نازانیت، وهک وانگ هۆی Wang Hui، زهانگ و یسنگ Zhang Weiying، یو کینگ Yu Keping، پان ویی Pan Wei، زهانگ بیجیان Zheng Bijian، و خیریتونگ، به لام ههر زوو بۆمان ده ره که مۆیت که جیهان له ژیر کاریگهری بیرو بۆچوونه کانیان کۆزواوه. ههر یهک له وانه حکومه تیان ناچار کرد که گویشان لیگرن بیرو بۆچوونه کانیان قه بو لیکمن و پلانه کانیان پیاده بکمن که ده بیته هۆی گۆرینی سروشتی نابووری، سیاسی و سیاسهتی ده ره کی چین. نه وانه خه ریکی شه ریکی زۆر کۆن و کلاسیکی نیوان راست و چه پین سه بارهت به قه باره و شیوهی ده ولت و چاکسازی سیاسی و چۆنه تی و سروشتی هیزن. له گه رمه ی گفتوگۆکانی نیوانیانا فه له فه یه کی نوێ سهری هه لئا که ره نگانه موه کی گرنگی ده بیته به سهر جیهاندا. بریاری مهنن به سه رکرده ی مهنن ده دریت، چین ره نگه قهت باوه شسی بۆ بازار نه کرد بایه مه به بی دنگ خیاو پینگ (Deng Xiaoping)، تاتشه ریزم به بی مارگریت تاتشه ر، هه لوه شانه موه یه کیتی سۆقیته به بی گۆزباشۆف سه ری عیراق

ره‌نگه به‌ی جزج بۆش رووی نهدابا. به‌لام نه‌سته‌مه گۆرانکاریه میژووویه‌کان تیبه‌گه‌ین به‌ی ورد بوونمه‌وه له لیکۆلینه‌وه هزریه‌کان و هه‌ولنه‌کانیان بۆ هینه‌نه‌کایه‌ی بیر و باوه‌ری تازه و مشتومالیان بگه‌ن به‌ گفتوگۆکانیان به‌ر له وه‌ی سه‌رکرده‌کان له نامیتریان گرن. تاتشه‌ر دانه‌هینا (Monetarism) مۆنیتیه‌ریزم، به‌لکو پشته‌ی به‌ست به‌و بیر و باوه‌رانه‌ی که‌ چه‌ندین سال که‌له‌که‌میان کردبوو. جزج بۆش که‌وته ژیه‌ر کاریگه‌ری به‌ر و باوه‌ره‌که‌سانی محافزه‌کاره تازه‌کانسا (New-Conservative) و بیرمه‌نده‌کانیان دنگ خیاو پینگ بریاری له ناکاوی نه‌دا بۆ کردنه‌وه‌ی ده‌زگا‌کانی، بازاره‌که‌انی چین، به‌لکو له ژیه‌ر کاریگه‌ری نمو بیرمه‌نده‌نه نمو بریاری دا که‌ ماوه‌یه‌که بوو په‌یوه‌ندیان به‌ روژئاوادا هه‌بوو. نه‌مه‌رۆش له چین وا خه‌ریکه‌ به‌ر و باوه‌ری تازه سه‌ر هه‌لته‌دات که‌ ره‌نگه‌ بیه‌ته هۆی سه‌ره‌له‌ندان و دروستبوونی فه‌لسه‌فه‌ی چینی تازه (بیرۆکه‌ی جیهانی دیوار دراو) (Wallecl World)

پهنگام سومو لایه ک دبییت و همورو کمیتک سوو دمه ند ده بییت.

له سالانی ۱۹۸۰ دا نیتمه هر هه سومان چاکساز عھواز بووین، ره خسه مان له ماویزم و نامانجه کانی ده گرت، نیتمه له ژیر کاریگری بیر و بوچوونه روژناواییه کان ته ماشای بارو زروفي خۆمانانده گرد، نموئی نیتمه ده مانکرد زور ساویلکه و تهم و مژاوی بوو، نه مان ده زانی به کردنه وی بازاره کانی چین له به مردم روژناوا چی روو ده دات. نه مانده زانی که بازار هه ژلر و ده وله مه ند دروسته دکات. وامان ده زانی که سوودی بو هه سوو لایه ک ده بییت و همورو کمیتک سوو دمه ند ده بییت. به لام نهم سوو ده تنه نا چند سالتیکی خایاند.

که چوومه ژووره که ی زهانگ و بیینگ په که م جار نه و شتانه ی که له سمر میزه که یی نا سوو سمرنجیان راکیشام: نیو ده رزن له سیگاری کرسی له جوژی (Cohiba)، رومیو و جولیت، موتسی کریستو، نوانمن نیشانه ی خوشگوزهرانی چینی نه مرقو بو نوانه نهم هه له نابوو ریسیان به قازانجی خویان قوستوتوه. نمو چند شتی سمر میزه که که هیمای سومبلی فرۆیدزمه نرخیان چندین جار له داهاتی سالانه ی جوتیارکی چینی زیاتره، ژماره ی هه ژاران په کجار زورن که به سمرجه م له قازانجی ده وله مه ند ه کان کار ده کمن تا ده وله مه ند تر بن. نمو سی سه د باله خانه ی که سمریان له هومور دایه له شهنگه های، یانیشی ستادیومی تولومیسی له بیگی بونته نیشانه ی شایه تمانی سروشتی نابوو رییه که گرنیکار تیا دا بووه به کالآ، پاره ش به هه مان خیرایی په یی نا کردنی سرف ده کریت.

به لام زهانگ و بیینگ (Zhang Weiyang) پییوایه که نوانه ده رنه بجام و باجی نازادین باجی نمو کوماری روژناوای چینه که به هاو تعریبی له گم له ده وله ته ی کومونیستی هاته دامه زانن.

نه‌مش به دینامیکه‌تی به هیزی ورده ورده ناسه‌واری مساویزم ناهیلیت. وهک هر نازادیموازیکی نابووری (Economic Librals) یانیش راستخوازیکی تازه همره‌وک نه‌یارانیان ناویان ده‌بمن نمو پینویه که نابووری نه‌خسه کیشراو (Planned Economy) بردی بناغه‌یه بۆ سه‌رکوتکردنی سیاسی: همره‌ها ده‌لئیت تازادی له چین ورده‌دست‌نایه‌ت هه‌تا کمرتی گشتی نه‌فروشریت‌موره به کمرتی تایبته‌ت واته هه‌لوه‌شانه‌وه‌ی خاوه‌نداره‌تی ده‌ولت بۆ کمرتی گشتی و تسلیم کردنی به کمرتی تایبته‌ت، و ده‌بیت ده‌ولت هیتنده لاواز بکریت که تاکه نمرک یان گرنه‌گترین نمرکی ده‌بیتته پاراستنی مافی مولکیه‌ت.

به‌گیره‌ی راستی تازه (New Right) ته‌نهنه نمو کاته ده‌توانریت کۆمه‌لگایه‌کی مه‌ده‌نی دروست‌بکریت که توانای دامه‌زاندنی دیوکراسی سیاسی هه‌بیت. که‌واته سیگاره‌کان مانای نموه نییه که ده‌وله‌مندی هه‌میشه زیندوو‌یه‌تییه، به‌لکو سومبلی سه‌روه‌ت و سامانی تاکه کمسییه و نیشانه‌یه که له ریگای تازادی. له پشت میژه‌که‌ی زهانگ وینگ پینشان‌گایه‌کی ناو نوسی هه‌یه که به شوشه داپۆشراوه ژماره‌یه‌کی زۆر لهو کتیب باشانه‌ی که نمو بلاوی کردوونه‌نمونه یان له نووسینی نمون، وینه‌کانی خۆی له‌که‌ل پیاوانی ده‌ولت، یه‌کینیان له‌که‌ل هه‌لگری خه‌لاتی نۆسل، بیروانامه له زانکۆ گرنه‌گان، خه‌لاتیک که له سالی ۲۰۰۲ له که‌تالی سه‌ترالی ته‌له‌فزیۆنی چینی CCTV وه‌ریگرته‌بوو. نموانه هه‌موو نیشانه‌ی نمون که پرۆفیسیۆر زهانگ وینگ سه‌رکه‌مو‌تووه له کاره‌که‌ی و یه‌کینکه له به ناو بانگ‌ترین نابووری ناسانی چین. به‌لام ژیان له چینی نه‌مروڤدا زۆر سه‌ختر بووه بۆ نابووری ناسانی وهک زهانگ وینگ. دوا‌ی سۆ سا‌ل له هیتانی بیرو باوه‌ری بیانی له روژتاوا نیتستاوا هه‌سته‌که‌من که چین پشتی تینکردوون و دژایه‌تیان ده‌که‌من. راپرسییه‌کان نیشاندده‌دن که بی سومعه‌ترین که‌سن له‌چین وهک هاوورژکانیان له فەرمانبهری سزادانی سه‌رپیتی راکرتنی تۆتۆمزییل له به‌ریسانی (Traffic Wardens) و مامه‌له‌چییه‌کانی تۆتۆمزییل هه‌ر له به‌ریتایا دیسان. تو‌رهمی خه‌لک روو له زیاد بووندایه سه‌باره‌ت به

بهرز بوونه‌وهی نرخى چاكسازى، ژمراهى خۆپيشانمانه‌كانى دژ به رووخاندنى ناپاسايى
 باله‌خانه‌ى گشتى، گهنده‌ئى و خواردنى يسان نه‌دانى مووچه‌ى خانه‌نشينى.
 ده‌رنه‌نجامه‌كميشى بيرو باوه‌رى بازاړى نازاد تووشى رووبه‌پروو بوونه‌وه بوته‌وه له‌گه‌ل
 چه‌پى تازه (New Left) كه نهرمتر مامه‌له له‌گه‌ل سه‌رمايه‌دارى ده‌كات. شه‌پرتكى
 بيروباوه‌ر ده‌ستپيكر دووه له نيوان ده‌ولت دژ به بازاړ ههرتسه‌كانى كه‌نار ده‌ريا دژ
 به ههرتسه‌كانى ترى ولات، شاره‌ گوره‌كان دژ به ديتهات و ده‌وله‌مه‌ند دژ به هه‌ژار.

هه‌كاته‌تۆرپه‌ئى ئه‌لبه‌ورپه‌ئى:

سه‌رمكه‌وتن په‌يوه‌نديه‌ى كى زۆرى به كاته‌وه هه‌يه، بۆ زهانگوينگيش نه‌م كاته زۆر
 له‌بار بوو. له گهرمه و لوتكه‌ى هه‌ماسه‌تى پرۆسه‌ى چاكسازى دينگ خياو پينگما
 (Deng XIAOPING) به‌كالتۆريوسى له‌ نابوورى وه‌ده‌سته‌ئتا له‌ سالتى
 ۱۹۸۲. زۆر زه‌حه‌ته بۆ روژئاوايه‌كان كه له كۆمه‌نگايه‌كى كراوه چاويان كرد يته‌وه
 كه بيرو راى جياوازو دژ به يه‌ك زۆر به نازادى و زه‌قى باسه‌كرتن له ده‌وله‌تتىكى
 خاوه‌ن به‌رنامه‌ى وه‌ك چينى دينگ به‌گه‌ن. زهانگ ويىنگ هه‌ميشه وشه‌ى ته‌بشپيرى
 (Missionary) به‌كار ده‌هيتتت بۆ وه‌سفكردى حالته‌تى پابه‌ند بيرونى له به‌رده‌وام
 بيون له گه‌شه‌نه‌ندنى نابوورى. فرانزكافكا (Franzkafka) كه گرنكى ده‌دا به
 نووسين له‌سه‌ر كۆمه‌نگاي داخراو، له نووسينتىكى سه‌ياره‌ت به ديوارى مه‌زنى چين
 هه‌لتۆيستى ده‌سه‌لاتدارانى چين له كاته جياجياكانى ميژوودا به‌م جوژه‌باس ده‌كات:-
 په‌نجا سال به‌ر له دروستكردن، به دروستكردى ديوارى مه‌زنى چين برپيارى نه‌م
 دروستكرده درابوو. ده‌ولت و حكومه‌تى چين به فرمى نه‌ندانزيارى و به‌رد شكندن
 و وه‌ستاي ديوارى به به‌رزترين ناستى مه‌عريفه‌ت ده‌ناسن.

به‌شه‌كانى ترى مه‌عريفه‌ت هه‌ر نه‌وه‌نده گرنكه نه‌گه‌ر په‌يوه‌نديه‌ى كى راسته‌وخۆيان
 هه‌بوايه له كار ناسانى دروستكردى ديوارى مه‌زن، نه‌و كاته زهانگ ويىنگ زانكۆرى
 ته‌واو كرد له ۱۹۸۲ ده‌بوايه ديوارىك له جوژيكي تر دروستبكرتت، بازاړى نابوورى

چینی. پارتی کۆمۆنیست زووتریش بریاری دابوو که گهشمه‌ندنی نابووری سهرکی سهره‌کییانه، ههر بۆیهش له ناکاو ههموو کس دهیانویست ببن به نابووری ناس. وانگ هه‌یی (Wang Hui) ده‌لێت نابووری ناسی له‌گه‌ڵ گهشمه‌ندنی نابووری هه‌یزی نه‌خلاقى په‌یدا کردبوو، ههر بۆیهش نابووری ناسان کاریگه‌ری و ده‌سه‌لات، سه‌روه‌ت و سه‌امانیان له‌ زیاد بووندا بوو. حکومه‌ت ده‌ستیکرد به‌ داره‌شتنی پلان بۆ فرۆشته‌وه‌ی کهرتی ده‌ولت به‌ گه‌شتی به‌ کهرتی تایه‌ت (Privatization) نه‌مه‌ش بووه‌ هۆی په‌یدا بوونی ده‌یان کۆمپانیای تازه‌ی کهرتی تایه‌ت

(له‌ کۆی ۲۷۴ کۆمپانیا و سه‌رژه‌ی نابووری چین به‌په‌رهبه‌ری ۱۳۱ دانسه‌یان نابووری ناسی ته‌کادیمایین).

نابووری ناسان وه‌ک چینیکی تازه‌ی پیاوانی نایینیان لێهاتوه‌وه‌، زۆر سه‌ره‌که‌وتوو بوون له‌ گه‌فتوگۆ کانیاان له‌ گه‌ڵ زانایانی ده‌ولت، چونکه‌ نه‌و زانایانه‌ ته‌نها په‌شتگیریان له‌ بره‌په‌ره‌کانی سه‌رۆک ده‌کرد به‌ چاک و خراپ.

دیکتاتۆریه‌تی دینگ خیاو پینگ (دیکتاتۆریه‌تی نابووری ناسان) رق و داخیکسی زۆری لای زانایانی سه‌سه‌ت و فه‌له‌سه‌فه‌ و زانسته‌ کۆمه‌له‌یه‌تییه‌کان دروستکرد، چونکه‌ نه‌وانه‌ پێیان وا بوو که‌ ده‌ره‌ه‌مه‌کانی ترسانکن. به‌لام بۆ ساوه‌ی ۳۰ ساله‌ سالانه‌ په‌شکه‌وتن و گهشمه‌ندنی نابووری ۹٪ بوو نه‌مه‌ش وایکرد که‌ چین له‌ سالی ۲۰۰۷ بیه‌ت به‌ سێ هه‌مین و به‌هه‌زترین نابووری جیهان. له‌م ساوه‌یه‌دا ۳۰۰ ملیون کس له‌ هه‌ژاری رزگارایان بوو، له‌ هه‌مانکاته‌یه‌دا ۲۰۰ ملیون کس له‌ کێلگه‌کانه‌وه‌ کواسته‌رانوه‌ بۆ کارگه‌کان، ۱۰۰ ملیون کس بوون به‌ چینی ناوه‌راسته‌ (Middle Class) وه‌ ۵۰۰ هه‌زار کمه‌ش بوون به‌ ملیۆنێر و نه‌وه‌یه‌کی تازه‌ی کۆمپانی چینی هاتنه‌ بازاره‌وه‌ وه‌ک لینه‌ۆفۆ (Lenovo) که‌ IBM یان کریه‌ره‌، و کۆمپانیای نانجین (Nanjin) که‌ MG رۆقه‌ری به‌ریتانیان کریه‌ره‌ (MG Rover) به‌م جۆره‌ش هاتنه‌ دوینیای که‌وران.

همر بههمان شیوازی سمرکهوتنی زهانگ وینگ نمو موعجیزه‌ی نابووری چین ده‌گه‌پیتمه‌و بۆ کات. چونکه وه‌ک رووسیا و نه‌مریکای لاتین خمریکی دروستکردنی کۆسب و ته‌گهره‌ نه‌بوون له‌ بمرده‌م نازاد کردنی بازاره‌کانیان له‌ ریگای سه‌پاندنی چاره‌سهری نابووری شوک (Economic Shock therapy).

دینگ خیاو پینگ سمرۆکی چینی کات و شیوازی دیاریکراوی نه‌بوو بۆ نه‌بامدانی چاکسازی. هه‌ندیک له‌ سمرکرده‌کانی پارتی کۆمۆنیست وه‌ک چین یون chen Yun و لی خیانیان Li Xiannian و دینگ لیکوین Deng Liqun ژێ چاکسازی بازارپ بوون، نه‌وانه‌ پیمان وا بوو که ده‌کریت گرفته‌کانی چین ده‌کریت به‌ پلانی نابووری تازه و سوډیرنی زانستی هه‌روه‌ک هس هاورپیکانیان له‌ سوډیه‌ت چاره‌سمر بکمن. له‌بهر نه‌مه‌ش دینگ خیاو پینگ و هاورپیکانی نه‌یاتوانی نه‌خشمیه‌کی روون و ناشکرا بۆ گۆرانکاری نابووری چین ناماده‌ بکمن. له‌ جیاتی نه‌مه‌ش زۆر ژیرانه‌ یه‌که‌یه‌که‌ بمرده‌ بازیان داده‌نا تا به‌ سه‌لامتی بیه‌رینه‌وه، هه‌نگاو به‌ هه‌نگاو گۆرانیان نه‌بامده‌دا به‌ی نه‌وه‌ی ناماهی یه‌که‌جاره‌کیان ده‌ستیشان بکمن. له‌ کاته‌ سه‌خته‌کانیشدا نامۆژگاری دینگ خیاو پینگ بریتیبوو: کورترین ساوه‌ له‌ نیوان دوو خال هیلکی خوله‌.

زهانگ وینگ چیرۆکیکی سه‌یرو خو‌ش ده‌گه‌پیتمه‌و بۆ روونکردنه‌وه‌ی چاکسازی چین له‌ چیرۆکه‌که‌ باس له‌ گوندیک ده‌کات که خه‌لکه‌که‌ی نه‌سپ به‌کار ده‌هینن وه‌ک بار هه‌لگر. همر که‌سێکیش جورنه‌ت بکات بلێت نه‌و زی‌پرایانه‌ی که‌ گونده‌که‌ی دراوستیان به‌کاریان ده‌هینن باشترن له‌ نه‌سپه‌کانی گوندی خو‌یان، نه‌وا ریشسپی و پیری گوندی نه‌سپه‌کان ده‌سته‌جی خیتاییکی دوور و درێژی بۆ ده‌ده‌ن و نابرووی ده‌بمن نه‌وه‌ک جارێکی تر که‌سێکی تر ناماقوولی وا بکات به‌لام دوا‌ی ساوه‌یه‌ک پیرو ریشسپیه‌کان بۆیان ده‌رکه‌وت که‌ زی‌پراکان له‌ راستیدا زۆر له‌ نه‌سپه‌ ته‌مه‌ل و چاو چنۆکه‌کانی وان باشترن، کیشه‌کشی نه‌وه‌یه‌ که‌ چه‌نبدین سا‌له‌ نه‌وان پروپاگه‌نده‌ی بۆ نه‌سپه‌کان ده‌کمن مێشکی خه‌لکی گونده‌که‌یان پر کردوو به‌ باشی نه‌سپ، سهره‌رای

نەمەش بریارنەدا کە ئەمەولا دەستبەگن بە بەکار هێنانی زێپرا بە جۆرنەك کە کاردانەوهی لای دێهاتییهکان دروستنەکات کە چەندین سال بوو خەریکی شۆزینەوهی مێشکیان بوون بە باشی نەسپ. ریشسپیهکان پلانتیکی زۆر ژیرانەمیان دلرشت، هەموو شەو دواى ئەوهی هەموو خەلک دەنوستن دەچوون نەسپەکانیان بە بۆیەى رمش رەنگ دەکرد بە جۆرنەك تا لە زێپرا بچن، کە گونفێ رۆژی دواتر شەوهیان دەبینی سەرسام دەبوون ریشسپیهکان نارامیان دەکردنەوه و دەیانگوت ئەوه خۆمان رەنگمان کردوون و هەر نەسپەکانی جارن زێپرائین، نەم کارە بەردەوام بوو هەر شەوهی چەند نەسپێکیان رەنگ دەکرد تا خەلکی ناوایه کە راهاتن لە بینینی نەسپ کە لە زێپرا دەچیت. دواى ماوهیهک ریشسپیهکان دەستیانکرد بە گۆزینی نەسپه بۆیه کراوهکان بە زێپرای راستەقینه، بەمە بۆیان دەرکەوت کە زێپراکان زۆر بەهێز و چالاکترن لە نەسپهکان و بەرهمى دێهەکیان چەندین جار زیاتر بوو لە جارن . دواى چەندین سال وەپاش ئەوهی توانیان بە سەرکەوتوویی هەموو نەسپه رەنگکراوهکان بگۆزن بە زێپرا کە سوو بووه مایه قازانج و خۆشگۆزەرانى پیرو ریشسپیهکان خەلکی گوندەکیان کۆ کردەوه و رایان گەباند کە کۆمەلگاکەیان بریتییه لە دێی زێپراکان، کە واتە زێپرا باشه و نەسپ خراپه .

زەهانگ وینگ بەم جۆره نەو بێر و باوەره بە ناویانگه روون دەکاتەوه و بانگەشه بۆ بێرۆکهی (جووت رینگای نرخ دانان) دەکات (Dual Track Pricing) کە بۆ یەکه مێن جار لە سالی ۱۹۸۴ هاته جێ بە جێ کردن.

بەم جۆرهش پشتگیری لە بێرۆکهی جووت رینگای نرخ دانان دەکات و دەولەت نەمە رینگا بە حکومەت دەدات تا خۆ پیاڕزێت لە دانانی نرخى کالاً و کەل و پەل و رینگا خۆشدهکات تا بازاری نازاد نرخ دیاریبکات. بەمى ئەوهی حکومەت ناچار بێت بکەوتە خانەى دژایه تی کردنى سۆسیالیزم، یانیش رووبەرۆوی بەر هەلستکاری هەرمهەکان ببنەوه چونکە سوودمەند بوون لە پلاندانانی ناوەننى. لە ژنر کاریگەری نەو بۆ چوونەى زەهانگ وینگ هەندیک کالاً و خزمەتگۆزاری بەردەوام بوون لەسەر

فروشتن به نرخى دولت لىو كاتى هندنكى تر لىم كالا و خزمهتگوزارىانه به نرخى بازار دهفروشران. دواتریش ورده ورده ژماره و ریشهى نسو كالا و خزمهتگوزارىانى كه به نرخى بازار دهفروشران روو له زياد بووندا بوون هتا سمرهائى سالانى ۱۹۹۰ زۆرىهى همره زۆرى نىم كالا و خزمهتگوزارىانه به نرخى بازار دهفروشران. تاقىكردنوى جووت رىنگا دوو شتى گرنكى له خووه گرتبوو و پله پلهى يائىش سياستى هىنگاو به هىنگاو (Incrementalism)، به مەش چاكسازى چىن له جياتى رووبهروو بوونىهوى راستهوخز له گمّل كۆسپ و ته گمرهكان به دورىان دىسورپانموى به دواى چاره سەرى كەم كيشه. له جياتى واز هينان داخستنى سيستمى كۆنى پلاننانانى ناهندى، يه كەم جار نه لىسمرناتىفئىكان شان به شانى سيستمه كۆنه كه دروستكرد، كاتىكيش لىم كار هىيان سەركهوتوو بوون نهوا چاكسازىان به سمر سيستمه كۆنه داهيتا به جۆرىك باشترين خاسيهتى تازه يان له سيستمه كۆنه كه دا مو توريه كرد.

سمر و لىسمرى رووبهروو:

له شوپشى بمردهوام بۆ داهيتانى بمردهوام (تازه بوونىهوى) زهانگ و يىسنگ تاكه كەس نه بوو كه باس له (جووت رىنگاى نرخ دانان بىكات) به لام يه كەم كەس بوو كه به ناشكرا بانگهوازى بۆ ده كرد. نىم بانگهوازه يه شى بوو به هۆى نهوى كه زوو پۆستى به بررسى ده زگاي چاكسازى دهولتى بى بسپىر دريت كه له سالى ۱۹۸۴ تا ۱۹۹۰ لىم پۆسته مايهوى. كار هەى زهانگ و يىسنگ له گمّل كۆمه لىك كار مەندى حكومومى لاودا برىتیبوو له جوانكردنى بىر و باوه پى بازاری نازاد بۆ نوخهى (Elite) سمر كرده به ته مەنه كانى پارتى كۆمۆنىست. نامانجيان برىتیبوو له رەنگ كردنى زۆرترين ژماره له زىپراكان بۆ دروستكردنى بازار پىكى هاوتەرىب له نىنو قەپىلكى (قاوغى)، (Shell) و لاتى چىنى سۆسالىتى.

چاڪسازى نابوروى چىنى له دېھاته كان به هه لومشانونموى همروه زىه ميللييه كان ده ستيان پىنكرد (Peoples Communs). همروه ها كوتلىه هيتان به كىلگه همروه زىه كان له سالى ۱۹۷۹. پتر له بيست سال زووتر ژيانى دېھاته كان له ژير ناونيشانيه كى كار رىنكخرا بوون (Work Units) كه تىادا خه لك به به كه وه ده ژيان، كاربانده كرد و نانشيان به به كه وه ده خوارد. نامانجى به كهى كار برىتى بوو له گرتمموى شوى خيزان و بىته بناغى هموجولى نابوروى و ژيانى كومه لايتمى. له گه ل ده ستى كردنى سمرده مى چاڪسازى نم به كانه داخران، له جىنگاى نموانه مى كىلگى بچوك بچوك دروستكران كه له لايمن چمده خيزانتيكه وه به رپوه دهران، له هم موشى گرنگر نموه بوو كه نم خيزانانسه دىانتوانى برپىار سدهن كه چ جوره بهر بوومىك پرويشن و قازانجه كمىشى بو خويان بيت. نممه بووه هوى دروستبوونى هموجولتيكى به كجار زور له سوارى كشتوكالى و سمرز بوونموى بهرهمه ميهيتان به رپوه ميه كى زور بهرزم و له دهر نه نجامىشى به همزاران گرتيكار له كىلگه كان نازاد بوون. نم كرتيكاره تازانمش لمو كارگه تازانه دامه زان كه پييان ده كوترا (پرژوهى شارو گوند) (Town and Villge Enterprises) كه سمرناسمى دېھاته كانى ولاتيان گرته زوه. نم شوپشه نابورويهى كه دېھاته كانى گرتمموه كه بووه هوى خوشگوزرانى و دهوله مند بوون سوودتيكى نابوروى زورى به خشى به حكومتمى همريمه كان. به لام نموه نه بووه هوى دلخوشى زهانگ ويىنگ و هاوپتيكانى تا شانازى پيروه بكمن... چونكه نموه تمنها سمرمها بووله همول و پشكنيندا به شويتن چىنى تازه هممو شويتنيكيان به سمر كرده وه، سنوروى دېھاته كانيان به زانده همر چه نده چاڪسازيه كه لموى ده ستى كرده بوو، همر بسته زهويهيك، تمنانته نيمچه دورگه كى ناو رووباره كانيش، دواتر هه لكشان بهر وه همريمه روزه هلا تيبه كانى سمر كه نار، له سمرمهاى سالانى همشتاكانا شيتن هين (Shenzhen) گونديكى نماسراو بوو خه لكه كمش كه چمده هزار كمىك ده بوون به راوه ماسى ده ژيان. به لام له ماوهى سى (۴۰) سالى رابردوو دا شيتن هين بوو به شا نمونمى نمو سمرمايه داريهى كه زهانگ ويىنگ و هاوپتيكانى

بۆ چینیان دەخواست و سەرمەوتن لە دروستکردنی. لەبەر نزیکی شیتزهین لە هۆنگ کۆنگهوه لە لایەن دینگ خیاو پینگ هەلبژێردرا تا بێت بە یەكەمین ناوچەى نابووری تایبەت (Special Economic Zone). سەرمەوتەکانى نەم شارە نازاد کران لە ژێر بەری یاساگانى دەولەت و دەستیان والا کرا، باجیان لە سەر لا چوو مۆلەتیان پێبەخسرا تا بێن بە نمونە و رینگا خۆشکەر بۆ بێر و باوهرى تازهى بازار. نەمنازیارانی چاکسازی شیتزهین نەیان دەوێست لاسایى نەمو سەرمەوتنەبچووکانەى کە پەشتیان بەستبوو بە تەکنەلۆژیایەکی نزم بکەنەوه کە ناوێرا بوو شوێرى پێشمەسازی دێهاتەکان لە سەرهای سەردەمى چاکسازی بەرپۆه چوون لە ژێر درووشمى بوونەوه و چاکسازی.

نەوان دەیانویست کارگەى گەوره دروستبکەن بە تەکنەلۆژیای بەرزو بۆ نەموهى ژمەرهى یەكجار زۆر کالاً بەرهم بێت کە نرخیان بەرزو بە قیەمت بێن تا راستەموخۆ پێشپێکى لەگەڵ کالاً روژناوایەکان بکات. بۆ بە نەهجم گەیاندى نەم خەونسە مەزە دەسلەتداران پلانى تايبەتیان دانا بۆ هیتانی سەرمایە تەکنەلۆژیای بیانى. شیتزهین بە تەنها توانى ۳۰ ملیار دۆلار لە سەرمایەى بیانى بۆ جی بەجی کردنى پرۆژەکان هەر لە دروستکردنى کارگە و رینگاوبان و دروستکردنى و گەشە پێدانى بەندەر. نەهتسى سەرمەوتنى شیتزهین دەگەریتەوه بۆ پەشت بەستیان بە هەناردنە دەرەوه (Exports)، لە جیاتی سەرفکردنى کەلوپەلەکانیان یا خودکالاً لە ناووهى چین بۆ پەرەدان بە گەشەندن. برپاری (ناوچەى نابووری تایبەت) هۆکارىکی زۆر گرنگ بوو بۆ دروستبوونی کەرتى تايبەت و پرۆژە ناچکوومیهەکان

(Non State Sector) نەمەش وایکرد کۆمپانیای خاوهن پەشك (Shareholding) لە دەرئەهجمیش تا سالى ۱۰۰۲ نیوهى داهاى پێشمەسازی چین لە لایەن کەرتى غەیره حکومى هاتبووه بەرهم. (Non State Sector).

تاقیکردنەموهى دروستکردنى (ناوچەى نابووری تايبەت) کە بسو بە هۆى بەرهمەهیتانى کالاًى گرانبەها و خزمەتگوزارى بسو بە کلیلسى پێشکەوتن و سەرمەوتنى چین سەرمایەیهکی یەكجار گەورهى پێویست بسو و دەبوايه لە پاشە

کموته زوره کانی دولت که له هه ناردنه دهره وهی کالا هاتبوونه دستیان پاشه کموت کرابوون سرف بکریت، نهک لسهر حیسابی خمرجیبه ناوخۆیسه کان له م کاره شیان پشتیان به ستهبو به ژماره بن نه هاتوو ه کانی کریکاران، چونکه لهو کاتهی ژماره به کی به کجار زۆر له کریکارانی کینگه دیهاته کانیان جی ده هیشت تموا هه ریسه کانی سهر که نار توانیان هه موویان به نه سهرکار، به م جۆرش نیانده هیشت مووچه ی کریکاران به مرز بیته وه. له لایه کی تریش به م کاره راستموخۆ خه لکی کم ده راصه ت له ریگی کاره کانیان داهاتیان له دولت مه نده کان په یدا کرد، به بی نه وهی به وازیست باس له دووباره دابه سکردن وهی داهات به کی بن. دینگ خیاو پینگ به ناشکرا رایگه یانده که (ده بیست سهره تا هه ندیک ده وله مه ند بن) ، له وهش زیاتر ده لیت ده بیست هه ریسه کان له چیشتخانه ی جیا جیا نان به یۆن له جیاتی نه وهی هه موو داهاته کان له به که مه نه جلی بکریت. له نه هجامی تم سیاسه ته ش چاکساز به وازیستی هه ریسه کانی رۆژه لات ریگیان پیترا که تازاد بن و خۆیان له هه ژاری رزگار به کن.

پیتشکه وتنی هه ریسه کانی سهرکه نار ره نگه راستی نهو قسه یه دووپات به کاته وه که چه ندین نه وهی چاکساز به وازیستی چین ده یانگوتسه وه له وهی که هۆی دواکه وتنی ولاته که میان ده که ریته وه به و محافزکاری و دواکه وتووی هه ریسه کانی دوور که ناری یانیشی ناوه راستی ولات نه مه ییش به ته ریگر له به رده م چین تا نه توانیت کی پرکی بکات له گه ل نه و شارستانیه تانه ی که هیزی ده ریلیان هه یه (Maritime Civilizations) وه که به ریسیانیا، فه ره نسا، ژاپۆن و ویلایه ته یسه که گرتوه کانی نه مریکا که زالبوون به سهر بازار، بازارکانی و داگیر کردن. چاکسازیه کانی سالانی ۱۹۸۰ سنووری چاکسازنی نابووری به زانده و ریگی خۆشکرد به و پرۆیسه کی زۆر فراوانی گۆرینی کۆمه لایه تی. چینیه کان ناویان نا هه له چوونی که لتووری Cultural Fever ، نه م هه له چوونه که یشته لوتکه کاتیک له مانگی هه فنی ۱۹۸۸ دوکیومینتتریکی شمش زنجیره یی له ژیترا ناویشانی رووباری نیلگی له کاته گرنگه کانی (River Elagy in prime time) له که نالی سهره کی چین په خشکرا.

چیرۆکی نمو فیلمه که بلس له رووباری زهرد دهکات که زۆریه جلا به رووباری دایک ناو دهبریت چونکه به لانهی شارستانییهتی چینی له قهلمم دهدریت، لێردها هیرشینکی زۆر توننی راستهوخۆ نراستهی داب و نهرته چینییهکان دهکات.

له جیاتی نهوهی رووباری زهرد وهک نیشانهی گرنگی و گهورهی چینییهکان به شیوازیکی غومنیی و رۆماتیکی قهبولبکات نمم لهم چهند زنجیرهیدا رووباری زهرد به دوژمن وهسفدهکات که خهنگی چین بوونته قوریانی لافاوهکان و وشکبوونهکانی . له همر نهلقهیهکیش باس له یهک له داب و نهرته کلن دهکات که بۆته هۆی دواکهوتنی ولات. بۆ غومنه دیواری مهنزی چین وهسفدهکات که بۆته سومبلی دابپینیکی بی مانا. له کاتیک هیرش دهکاته سمر خیزانی پاشایی منگ Ming که چۆن هوجۆلی دریاوی چینیان قهدهغه کردوه. نووسری نمم بمرههه ههر له یهکهم زنجیرهوه به رهخنه توندهکانی سمرنجی ههموولایسهکی راکیشا و سمرجهم نتهوهی ههژاند که گوئی: خالینکی تاریک و نادیار له رۆحی نتهوهییماننا ههیه که بریتییه له بروایهکی نادیار یان ههستیکی نادیار به شهرمهزلی له سهدهی رابردوودا، نهوهیش دابراوه له میژووه پرشنگناره که مان ههر له سالانی ۱۸۴۰ وه خهنگانیک همولیان داوه سوود له رابردووی مهنز و پرشنگاری ولات وهگرن بۆ زالبوون به سمر نهو دواکهوتنه شارستانییه و لاوازییهی که نهمرۆ چین تیدا دهژیت، بهلام راستیه که نهوهیه نیسه خاوهن شارستانییهتیکی بهرز بین و له مملانس دابین له که ژ شارستانییهتهکانی تر بهلام نهمرۆ نیسه له قوناغی مت بیوون یان سربوون دابین. نووسره که داوا له خهنگی چین دهکات که چیت وابهستهی نهو داب و نهرته کۆمهلایهتیانه نهبن که بوونته کۆسپ و تهگهره له بهردهم تازه کردنهوهی ولات (Modernization). چین دهییت پشت له دینهاته کلن بکات، تهنه پشت به رووباری زهرد نههستییت، بهلکو هه موو گوپو تواناکان روو له تۆقایانوس و نمو دنیایهی که له پشتهوه دین بکات. دوا پهردهی زنجیرهی کۆتایی رووباری زهرد نیشاندهدات که چۆن دههژتته ناو دهریاو تیداا ون دهییت.

وهك سومبلی مەزنی جیهانی رۆژتاولی دواى ئەوى باوەشیان بۆ تازە بوونەوه کردەوه (Modeknity). دوابەدواى تەواو بوونی هەر زنجیرمێك قوتاییانی زانکۆکان و کۆلیجەکان سەرچەمى ولات دەرئەتەقی و گەشتوگۆی ئەبن نەهاتووێان لەسەر کرد. پێنج ملیۆن کۆپی ئەم زنجیرانە فرۆشان، بوو بوو بە یەكەم بابەتی فرۆشتن لە شۆرتنی فەلە فرۆشتن یان بە کێرێدان. سەرۆک وەزیرانی چاکیاسازبەهواز زهاو زیانگ Zhao Ziyang بریارى دووبارە پەخشکردنەوهی دەرکرد لە کەنالی تەلەفزیۆنی ناوەندی چینی (CCTV) کەمتر لە سالتیک دوابەدواى بلاوکردنەوهی ئەم زنجیرە یە هەلچووێی کەلتوری بایندایەوه و بوو بە هەلچووێی سیاسی کەبوو بە نەهجامی دروستبوونی خۆپێشانخانەکانی گۆرەپانی تیانیانمەن (Tiananmen) ی سالی ۱۹۸۹. سەرەتای خۆپێشانخانەکان بە رێتییان دەستیانپێکرد بۆ یادکردنەوهی سەرۆکی پێشوو هیویاریانگ (Hu Yaobang) لە ۱۹۸۹/۴/۱۵، ئەم رێتییانە لە ماوەیەکی کورت و زۆر بەخێرا بوو بە نارهزایی دەرسپێن دژ بە گەندەلی و بێسەرز کردنەوهی دروشمی داخوازی چاکیاسازی سیاسی و مافی کرێکاران. ئەم غایشە وێنە یە جەماوەر بۆ ماوەی شەش هەفتە بەردەوام بوو و شەقامەکانی بەهینیان کۆنترۆل کردبوو، تروسکمیەک لە هیوای بە جیهان بەخش سەبارەت بە گۆرینی دیموکراسی لە چین، بەلام ئەم تروسکە هیوایە کەوتە بەر گەردەلوول کاتیەک لە ۱۹۸۹/۶/۴ تانک و سەریازی چینی کۆتاییان بەم نارهزایی دەرسپێنانە هێنا. کێکردنەوه و نەهیشتنی نارهزایی تراژیدیایەکی کەم وێنە ی مرۆفایەتی بوو، رووی راستەقینە ی چاکیاسازی و کەشەندنی سیاسی و نابووێی چینی نیشاندا.

دەروێژگەلی رۆیاوانی:

بە کێک لەم خۆتێندکارانە ی کە بە تەلەفزیۆنەوه نووسابوو لە کاتی پێشکەشکردنی زنجیرە ی رووباری تێلگی (River Elegy) وانگ هیو بوو (Wang Hui) کە ئەم کاتە خەریکی خۆتێندنی دکتۆرا ph.D لە تەدەبیاتی چینی و بەشداریکرد لە

خویشاندانه‌کانی ۱۹۸۹. هر وک زۆره‌ی رۆشن‌بیران و خویندکارانی زانست وانگ هیو په‌کینگ بوو له همواداران‌ی زینگ دی‌سایینگ و سیاسه‌تی (ده‌رگای کراوه)، و بروایه‌کی به هیزی بوو به قازانجه‌کانی بازاری نازاد. به‌لام کاتیگ وانگ هیو بۆ دوا جار گۆره‌پانی خویشاندانه‌کانی به جیهیشت نعیده‌زانی که ده‌ستده‌کات به سه‌فه‌ریگ بۆ فیربوونی زانست و معریفه‌ت که دید و بۆچوونی بۆ دنیا ده‌گۆریت و ده‌ئیت: سمر له به‌یانی ۱۹۸۹/۶/۴ بۆ دوا جار له‌گمَل گروپیک له هاورپیکانی پۆله‌که‌م گۆره‌پانی (تیانیانغین) مان جیهیشت نمو کاته من دلم پر له توپه‌ی و بیژاری و بسی ده‌سه‌لاتی. لهو کاته‌ی حکومه‌ت خمریکی راوانسان و گمرتن و سزادانی ریک‌خهرانی خویشاندانه‌کانیان ده‌دا وانگ هیو رووی له شاخه‌کان کرد بۆ خوشاردنه‌وه، توانی بۆ ماوه‌ی دوو سال له‌وئ بیتیتموه له‌م ماوه‌یه‌شدا شاره‌زایی و په‌میوه‌ندی چاکی دروستکرد له‌گمَل جوتیاران و هه‌ژاران و کریکاران، همر تمه‌ش یارمه‌تیا تا بلس و گفتوگۆ له‌سمر په‌کسانی و داد و (بازاری نازاد ریک‌خراو بکات) که‌یشته نمو قه‌ناعتمه‌ی که ده‌ییت ده‌ولت رۆلی خۆی بیینییت بۆ نه‌هیشتنی نا په‌کسانی و ناعمه‌داله‌تی.

هه‌تا سالی ۱۹۸۹ بیرمه‌نده چاکساز خوازه‌کان په‌کگرتوو بوون و له‌و بروایه دابوون که نازادی سیاسی و نابووری رۆژنواایی لیک جیا ناکرینه‌وه و پیاده کردنیان سوود به‌گه‌لی چین ده‌به‌خشیت. نه‌یارانیشتیان بریتیبوون له‌و محافزه‌کارانه‌ی که پالپشتیان له هیشتمه‌وی ولات ده‌کرد همر به پیاده کردنی سیاسه‌ت کۆنه‌کان دوا‌به‌دوای نمو خوین رشتنه‌ی سوو به هۆی دامرکانندی خویشاندانه‌کان چاکساز خوازه‌کان دابه‌شبوون به‌سمر دوو سه‌ریازگا، راستی تا (New Right) به سمر کردلیه‌تی بیرمه‌ندی وه‌ک زهانگ وینگ (Zhang Weiyiug)، که بازاری نازاد به گرنه‌گرتین نامانج ده‌زانیت و ناماده‌یه بۆ هینانه‌دی تم نامانجه سیاسی‌تیکی فاشستی پیاده‌بکات. تمه‌وی تریش چه‌په‌ی تازه (New Left) که له‌مه‌ولا زیاتر باسیانده‌که‌ین، نموانه‌ش وانگ هوی (Wang Hui) سمر کردلیه‌تیان ده‌کات و بروایان

واپه که په کسانو و دیموکراسی سیاسی دهیئت له سر حسابی نازادی ره های بازار بیت.

نهم بار کرزی و ناکوکیانه له نیو جرگه ی خپیشاندانه کان بوونیان هه بوو. نیمه له روژتاوا رووداوه کانی گوږه پانی تیانغیاغان به رووبه پروو بوونموی نیوان کومه لیک قوتابی و دهولته ی کومونستی دواکومتو دهیینی، که قوتابیه کان دیاغواست بین به به شیک له جیهانی سرمایمداری و نازادی و دیموکراسی به لام وانگ هیو کاتیک که له تاراوکه ده ژیا له سالی ۱۹۹۷ لیکو لینه موه یه کی بلاوکرده وه سه باره ت به مانا کانی رووداوه کانی ۱۹۸۹ که تیا دا تیشک ده خاته سر نمو کر تیکارانه ی هاتبوون و به شدار بوون لم خپیشاندانان به لام به داخواری جیساوا. نه وان داوای باشکردنی باری گوږه ران و کومه لایمتی و تابووریان ده کرد. هوی به شدار ی کردنیشیان ده گهریتموه سو نمو چاکسازیه تابووریانه ی که له سالی ۱۹۸۸ ده ستیانپیکرد که سووه هوی گران بوونیکي که م وینه ی سرچهم نرخ شتومک و هه لوسانیکي زور به رزی تابووری. نم کر تیکارانه هیچ قازاغیکیان نه بوو له موی بین به شیک له روژتاوا. له راستیا داخواری کر تیکاران بریتیبوو له چه سپاندنی نرخ ، مسؤکر کردنی ناسایشی کومه لایمتی (Social Security) و کوتابی هیتان به گنده لی. وانگ هوی نم مه ترسی و داخواریانه به به شیک له بهرگری جیهانی ده زانیت بهرامبر لیبرالی تازه

Neo Liberalism

همروه ها خپیشاندانه کانی تیانغین به ناره زایی ده برینه کانی دژ به جیهانگیری (GLOBALIZATION) له سیاتل و جهنوا Genoa ده چوونیتت.

وانگ هوی ده لیت خپیشاندانه رانی گوږه پانی تیانغین دوو داخواری و بهرنامه ی جیوازیان هه بوو، له کاتیک گروپیک داوای خوښگوږه رانی و دایینکردنی پیناویستیه بهر پتیه کانی ژبان ده کرد، همروه ها داوای پاراستیان ده کرد له فشاری بازاری نازاد نموا گروهه که ی تریان داوای دیموکراسی و پاراستیان ده کرد له سرکو تکردنی دهولته ی کومونستی. همروه ها ده لیت له ناو بردن و بسار بردنی دهنگی

ناره‌زایی له خۆپیشاندانه‌کانی ۱۹۸۹ هەر تمنها ده‌نگی خوازیلرانی دیموکراسیان کپی نه‌کرده‌وه، به‌لکو کۆتایش هینا به‌و گفتوگۆ گشتیه و ناشکراییه که له‌سه‌ر ناعه‌داله‌تی له نارادا بوو. له‌و کاته‌ی تانکه‌کان کاری خۆیان به‌جی گه‌یانده، پرۆسه‌ی گۆزین و باوه‌شکرده‌ن بۆ بازاری نازاد خیراتر کرا. چاکسازی نرخ (Price Returns) که له‌نیوه‌ی دووه‌مه‌ی ۱۹۸۸ راگیرا بوو، له‌ سیپتیمبری ۱۹۸۹ دووباره‌ ده‌ستی پیکرده‌وه. له‌ سالی ۱۹۹۲ دینگ خیاو پینگ سه‌ردانیکی شاره‌کانی که‌ناره‌کانی باشووری ولاتی کرد هەر له‌ کوانگزهۆ Guangzhou، شینزهین Shenzhen، بۆ دووباتکرده‌نوه‌ی به‌رده‌وام بوون له‌ چاکسازی که زۆر گۆرانکاری تریان به‌ دوا‌ده‌هات، دینگ نهم سه‌فه‌ری به‌ کار هینا بۆ زالبوون به‌سه‌ر محافزکاره‌کان، هەر لیته‌ش ده‌نگی به‌سه‌رز کرده‌وه بۆ به‌سه‌ره‌کانی کردنی گه‌نده‌لی، قاچاغچیا‌تی، نایه‌کسانی له‌ دابه‌شکردنی سامانی ولات، زیده‌هۆیی له‌ دروستکردنی خانوو به‌ره‌و بیناسازی، گرفته‌ په‌یوه‌ندی داره‌کان به‌ خۆشگوزهرانی و پيسبوونی ژینگه، هۆی نه‌ویش ده‌گه‌رپه‌توه بۆ نه‌وه‌ی سه‌رجه‌م داوا کاریه‌کانی خۆپیشاندانه‌رانی گۆزه‌پانی تیانغاین به‌ره‌و خراپتر ده‌هۆیشته.

هەر چه‌نده به‌ رووکەش له‌ناو بردنی خۆپیشاندانه‌کان مه‌ترسییه‌کی به‌رده‌وامی دروستکرد له‌ سه‌رکوتکردنی کۆمه‌لگاوه‌ له‌ناو بردنی ده‌نگی ناره‌زایی، به‌لام وانگ هوی ده‌لیت: له‌و کاته‌ی خه‌لک له‌ خۆشی تیانغاین سه‌دای ده‌نگدانه‌وه‌ی له‌ت و په‌ت بوونی کۆمه‌لایه‌ تیان له‌میر چۆتوه... نه‌وا هەر له‌ هه‌مان کاتیشنا هه‌ست به‌وه‌ ناکه‌ن یانیش چاکتر وایه‌ بلتین نایه‌توه‌ یادیان که نه‌وه‌ی نه‌مرۆ پیده‌لین لیبرالی تازه‌ ته‌منها خۆشارده‌نوه‌یه له‌ په‌نا کاریگه‌ریه‌کانی خۆپیشاندانه‌کانی تیانغاین، نه‌ویش بۆ نه‌وه‌ی ده‌وله‌ت خۆ پیاپێزیته‌ و دلنیا بیته‌ له‌ روونه‌دانی ناره‌زاییه‌کی کۆمه‌لایه‌تی له‌م چه‌شنه. مه‌به‌ستی وانگ هوی نه‌وه‌یه که بیروکرا‌ته له‌سه‌ر خۆکانی پارتی کۆمونیست ده‌مامکی خۆیانداوه بۆ جی‌به‌جی کردنی چه‌رتین و به‌ نومه‌یله‌ترین پرۆسه‌ی به‌ بازارکردن (Marketization) و به‌ تابه‌ت کردن

(Privatization) که به کم جاره شتی وه ها له جیهان رووده دات. ناویان له شوژی بازاری نازاد ناوه (سوشیالیزم به خاسیعی چینی) دمه لاتداران و ته و تیکستی مارکس و ماو به جوژیکی جیاواز به کار بهیتن تا بتوانن تیکه لکیتی بیرو باوره کانی میلتون فریدمان (Milton Friedman) و فریدریک هایک (Fried Hayek) یان بکمن. وانگ هوی پییوییه که نمو تانکانه ی که خمونی بیرمهنده کانی سالنی ۱۹۸۰ بۆ نایینده یه کی گهش پانکرده وه و له ناوی برد نمو کاره یان له جیاتی ماویزمه کان نه غما مندا به لکو به نماینده یی توندیره وه کانی بازار هیواو ناواتی نه م نوخبه یه یان له ناو برد. به م کاره ییش ناره زایسان کپ کرده وه و دوویاره نایدولتوژیای ماویزمیان دوویاتکرده وه، جاریکی تریش فاشسته کلن دمه لاتی خویمان دوویاتکرده وه کریکاران یان بی دنگ کرد که داخوازی یانیش مه ترسیان هه بوو له ناعه داله تی. نه مهش بیینی (زانگ هوی) یه بۆ چیرۆکی زیبراکان. وانگ هوی پییوییه که سازده سالی رابردوو وه ک هورپینه وابوو: نموانه ی وایانده زانی که پروژه ی پیشکومتی دموکراسی له (چین) دا خیراتر بووه بۆیان دهرکومت که گهراونه تموه بۆ سرده میت که وایانده زانی ده میتکه کۆتایی هاتروه، هه مان زه مانه کۆنه که، شیوازی کۆن، کاره کتیری کۆن، بانگه وازی کۆن، ده موچاوی کۆنی مه ده بولییه ماوه یه کی زۆر زووتر خانه نشین بوویان دوویاره جاریکی تر شانوو که یان داگیر کرده وه. نه م شیوازه کۆنه کاریگه ری هور بوونی دروستکرد به جوژیکی که کس ههستی به مه نه کرد وه زیفه ی سرکوتکردنی ناره زایی دوویاره پمیه نسی نیتوان نمو میکانزمانه ی بازار که له بنه رته نا دهستی به رووخان و دارمان کردبوو دروستبکاتمه وه.

به رووکش وا دهرده کومت که پاسه وانه کۆنه کان سوور بوون له سر پیاده کردن و به رده وام بوون له رینگای کۆمونیستی، به لام له راستینا هیتو ته مۆمی بازار به خیرایه کی چاوه روان نه کراو به ره ویتش ده چوو. نه مهش بارو دؤختیکی زۆر سه یرو سه مه ره ی دروستکردبوو که نابووری ناسی راسته رۆی وه ک زهانگ ویننگ، که داوای توانه وه ی ده ولت و نه مانی دمه لاته کانی ده کرد گه موره ترین سوود مهنده نه بوون له

دهسه لاتانی تاک حیزی. کۆمونیسته کان زۆر دلسۆزانه بیر و باوه و بیژکه چاکسازیه کانیان جی به جی ده گرد، له هه مان کاتیشتا ره خه گره چه خواهزه کانیان بی دهنگ ده کرد.

زهانگ وینگ دهست به جی دلتیا نه بوو له ده رنه هجامی گۆرانکاری و چاکسازیه کان هه بویه به بیینی به جی هیشته و به رهو زانکۆی نوکسفۆرد که وته ری بو خویندنی دکتۆرا PhD له ژیر سه ره مرشتی هه لگری خه لاتی نۆسل پروفیسۆر چه یس میر لیس (James Mirlees).

له سالی ۱۹۹۴ گه راپه وه بو چین، به مهش گه وره ترین مه ترسی بو سه ره چاکسازی دووباره دهست به کاربۆه. نهو کاتمهش نه سنازه ی که رتی تاییهت یانیش که رتی ناحکومی (Non States Sector) زۆر زیاده یکردبوو. له لایه کی تریش چین توانیبوو به سه ره ناسه وه ره سه لیبیه کان به سه ره هاتی تیانیاغین له سه ره ناستی جیهاندا زهانگ وینگ دهسته جی که وته چالاک ی جۆراوجۆر، کاتی خۆی دابهشکرد له نیوان کارو کاسی (Business) و کاری نه کادیمی و جیهانی سیاسهت. جگه له وه ی که چه ندین کاری حکومی جۆراوجۆری له شوینی جیا جیا پی سپه رابوو هه وه هه کرا به به رپۆه به ری قوتابخانه ی گوانگ هه وه بو به رپۆه بر دنی (Guanghua School of Management) سه ره به زانکۆی به یگین. خه مه تگوزاری راویکاری بو ده رزه نیک له کۆمپانیا چینیه کان پیشکه شه کات. له سالی ۱۹۹۵ وه زۆرترین چاویته کوموتنی له گه ل نه هجامدراوه له لایم گۆفار و رۆژنامه نابوریه کان.

وانگ هوی و چاکساز خواهزه کانی بالی چه پ به ناخۆشترین بارو دۆخا تیه پرین له سالی ۱۹۹۰، سه بو بوون له ژیر کاریگه ری نه وه حشه ته ی دژ به خۆیشه ندانه ران نه هجامدرا. له لایه کی تریش تووشی سه ره لیشتیوان هاتبوون له وه یه کگرتنه و دۆستایه تیه ی نیوان پارتی کۆمونیست و نوخبه سه رمایه داره تازه کاند. زۆریش دلتوند بوون به زیاد بوونی ژماره ی نه وه زگیانه ی که بروایان وابوو که میژوو به ره وه کۆتاییه کی حه قی ده جیت، خۆی و هاوریکنانی خۆیان شاردوو و په شتیان به سی جۆر

چەك بەست كە جېمىس جۇيس بانگشەى بۇ دەكرد بۇ خۇياراستن دۇ بە مەترسى لەناو
چون: (بېئەنگى، تاراوگە، ژىرى).

بېئەنگى، جېمىس جۇيس بانگشەى

(وانگ ھوى) لە قاوہخانەى بېرمەندان بېنى شوئېنكى گەورە و رووناك، دانېشتن
لەسەر قەنەفەكان زۆر خۆشە، قاوہيەكى تازەو بە تام، نەم قاوہخانەى كەوتۆتە سەر
گەورەترىن دوكانى كتېب فرۆشى بەيېن. تەنھا بەمرد ھاوئېژىك دوورە لە سى لە
گرنگترىن و بە ناوېانگترىن زانكۆ: تسىنگ ھوہ Tsinghua بېدە Beida و رىنمەن
Renmin. بە راستى جىگائى گفوتگۆ و دەمەتەقىسى ھزرى و بېرمەندىيە. وانگ ھوى
نېستا بەسەر بى ئومىدئىيەكەى زالبوود. نەو جىل و بەرگەى كە لە بەمى كىردوون
رووخسارو شىوئى بېرمەندى پى بەخشىون، پىاويكى لاواز و قۆنكى زۆر، چاكەتېكى
قاوہىي و فانيلەيەكى رەش نىو قۆلى لەبەر كىرد بوو. ھمز دەكات لە گفوتگۆ كىردن
لەسەر بوختەى بېرو باوېرە گشتىيەكان وەك بووژانەوئى روژشېرى Enlightenment،
غانىيەت Teleology وە مانائى تازە خوازى Modernity.

دواترىن مۆدىلى گفوتگۆ تېوېرەكان ھەروەك كەشخەى جان پۆل سارتمەر و جىلە
جوانەكانى زۆر چاك جىگائىان دەمىتەوود لە لائى چەپى كەنار رووبىارى پارىس (The
Left Bank of paris)

بەلام وانگ ھوى ھىشتا ھەر تووېرەيە سەبارەت بە بارو دۆخى چىن. نەو
توانىوئەتى خۆى بيارتېزىت لە خەتى گشتى بازاركانى بېرمەندان، لەبەر نەوئى نەبووہ
نەننام لە حېزب ھېچ پلە و پايمەكى رەسى نىيە (بە پىتچەوانەى زھانگ وىيىنگ نەو
نە سەرۆكى زانكۆيە و نە ھى ھېچ دەزگاليەكەش). بۇ ساوئى ۱۰ سال پۆستىكى
كارىگەرى ھەبوو، سەر نووسەرى كۆقشارى ھزرى Dushu دووشو لە چىن بەلام
دوابەدوئى كۆنگرەى ۱۷ ى پارتى كۆمونىست لە ۲۰۰۷ لادرا. ھەر چەندە پىرۆفىسۆرە
لە زانكۆى تسىنگ ھوہ بەلام پەيوەندىيەكى ناخۆشى ھەيە لەگەل دەسەلات. بە

رابطه‌های گنده‌لی ناشکرا ده‌کات و یارمه‌تی کرینکاران ده‌دات بۆ خۆ رینکخستن دۆ به تایبه‌تیکردنی نایاسایی، زۆریه‌ی جارشی ده‌زگاکانی راگیانندن به‌کار ده‌هینیت بۆ ریسوا کردنی هه‌له‌کانی حکومت.

وانگ هوی یه‌کیکه له‌سهرکرده‌کانی چه‌پی تازه که له‌چهند گروپینکی به‌یه‌کموه نه‌به‌ستراوی بیرمه‌ندان پینکها توون و زۆر به‌چاکی ده‌توانن سه‌رنجی رای گشتی بۆلای خۆیان راکیشن، همر خۆبیشان خاله‌گشتیه‌کانی گفتوگو سیاسیه‌کان ده‌ستیشان ده‌کمن. نمونه‌ تازهن له‌بهر نه‌وه‌ی به‌پینچه‌وانه‌ی چه‌پی کۆن پشتگیری له‌چاکسازی بازار ده‌کمن. نمونه‌ چه‌پی تازهن له‌بهر نه‌وه‌ی به‌پینچه‌وانه‌ی راستی تازه خه‌خۆزی یه‌کسانی و ناعه‌دالمتین. زۆریه‌یان په‌نایان برده‌بهر تاراوکه‌له‌نه‌مریکا له‌سالانی ۱۹۹۰، به‌لام نه‌مرو هاتوونه‌ته‌وه بۆ به‌شداریکردن له‌گفتوگو له‌سهر ناینده‌ی چین. وانگ هوی له‌چاوپینکه‌وتنیکدا ده‌لیت: چین که‌وتۆته‌نیوان به‌رداشی دوو توندپه‌وه‌ی، سۆسیالیزمینکی به‌هه‌له‌پیا‌ده‌کراو و سه‌رمايه‌داری دۆست نه‌میش بۆته‌هۆی پیا‌ده کردنی خرابترین خه‌سله‌تی هه‌ردوو سیستم، من به‌ش به‌حالی خۆم له‌گه‌ل نه‌وه‌م که چاکسازی بازار ده‌ییت به‌ردووم بیته‌و به‌وه‌پیش به‌چیت. به‌لام ده‌ییت پینشکه‌وتن و که‌شمه‌ندن چین یه‌کسانتر بیته‌و باشتریش به‌لانس بکریته‌ن. ناییت که‌شمه‌ندن GDP له‌سهر حسابی مافی کرینکاران و ژینگه‌بیته‌.

فه‌له‌فه‌ی نمونه‌ به‌رهمی سه‌روه‌ت و سامان و سه‌رکه‌وتنی نابووری چین. نیتاکه‌ بازار هانده‌ره و یارمه‌تیدوری که‌شمه‌ندن نابووریه‌ نمونه‌ ده‌پرسن چ له‌و سامانه‌ زۆره‌ بکه‌ین؟

نایا به‌ردووم بین له‌کوکرده‌وه‌یان به‌ده‌ست نوخبه‌به‌خه‌موه‌ره‌که‌ی چین؟
یانیش رینگایه‌کی تر بگرینه‌بهر له‌پینشکه‌وتن و که‌شمه‌ندن که‌سوود به‌هه‌موو هاولاتیانی چین بگمیه‌نیت؟ دوا‌ی سی سال له‌په‌رۆسه‌ی چاکسازی چین رووبه‌رووی فه‌له‌فه‌ی که‌شمه‌ندن ده‌بنه‌وه و ده‌پرسن نایا که‌شمه‌ندن تاکه‌ تامانجی نیتیمیه‌. له‌جیاتی نه‌وه‌ی زۆر به‌توننی وه‌ک چه‌رخنی نۆزده‌ داوا‌ی نازادی بی‌قه‌ید و شه‌رت بکه‌ن

له سایه‌ی سیستهمی سرمایه‌داری، نمونه‌دیانه‌یوت رینگایه‌کی تالیهت به‌چین بدۆزنده‌ی بۆ دیموکراسی کۆمه‌لایه‌تی، بۆ سمرکه‌وتن له‌ دۆزینه‌وه‌ی رینگای چینی بیروباوه‌ی و بیروۆکه له‌ هه‌موو لایه‌کی جیهان ده‌هینن و له‌گه‌ل بارو دۆخی چین ده‌یانگۆنجینن و تاقییانده‌که‌نمه‌ و پێیان وایه‌ گه‌سه‌ندنێ چین ده‌ییت به‌ مەرجی چینی بیت. وانگ هوری ده‌ئیت: ئیتمه‌ ناتوانین پشت به‌ستین به‌ تاقیکردنه‌وه‌ی نه‌لمانیاکان، ولاتانی باکووری نه‌وروپا، چونکه‌ ولاتی ئیتمه‌ هینده‌ گه‌وره‌یه‌که‌ ده‌ولت له‌ توانایدا نییه‌ خۆشگۆزه‌رانی و گشت خزمه‌تگۆزاریه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌کان دابینبکات. هه‌ر بۆیه‌ش ئیتمه‌ پێویستیمان به‌ داهینانی ده‌زگای هه‌یه

(Institutional Innovation). وانگ شاوۆ کوانگ (Wang

Shaoguang) که‌ نابووری ناسیکی سیاسییه‌ به‌ باس له‌ دابینکردنی خزمه‌تگۆزاری ته‌ندروستی ده‌کات به‌ نرخیکی هه‌رزان، سوی زه‌سی یوان Cui Zhiyuan که‌ تیورستیکی سیاسییه‌ (Apdltical Theorist) باس له‌ سۆسیالیزی سرمایه‌ ده‌کات له‌گه‌ل چاکسازی مافی مولکیه‌ت بۆ ته‌وه‌ی کرێکاران مافی راده‌رپرینیان هه‌ییت له‌و کۆمه‌پانیایانه‌ی که‌ کاریان تیدا ده‌کهن. (هوانانگانگ)ی نابووری ناسیش Hu Angang باس له‌ گه‌سه‌ندنێ سه‌وز ده‌کات.

نامانجیشیان بریتیبوو له‌ رووبه‌رووبوونه‌وه‌ی بیر و باوه‌ری هاورده‌ی بیسانی که‌ بۆ سرمایه‌داری رووباری پهل هینرا بوون و بیانگۆژین به‌ فه‌له‌فه‌یه‌کی خۆپسکی ناوماڵ هه‌له‌قولاو. زهانالیان ده‌ئیت: ئیتمه‌ ده‌ییت رینگایه‌کی تر بدۆزینمه‌ و نه‌مش کهرنگترین سمرک و نامانجی نه‌م نه‌وه‌یه‌، هه‌ر چه‌نده‌ کیشه‌کان له‌ ده‌ره‌نه‌نجامی گه‌سه‌ندن زیاتر ده‌بن، نه‌وه‌ده‌ش زیاتر سمرکرده‌کان کویسان لێرا ده‌گرن، نه‌مه‌رۆ نمونه‌ هه‌سته‌که‌ن که‌ کاتی ده‌ست به‌کار بوونیان هات.

ھینان (Henan)، واتە (باشووری رووبار)، کەوتۆتە لیوارە کانی رووباری زەرد. نێرە ناو جەرگەمی ولاتی چینه و دژە رۆحییە کەمی (شینزھین) (Shenzhen). تێرە بە لانەمی شارستانیەتی چینی ناسراوە، دێمی ناھنجی Nanjie کە لەم ھەرمەدا بە ١٩٩٠ سالانی ١٩٩٠ بوو بوو بە نمونە و پۆستەری چەپی تازە. سەرکۆمەنتی ناھنجی دوایەدوای وازھێنان لە کشتوکالی کۆمەلگایەکی ھەرەو زیان لە گوندە کە دروستکرد بۆ خۆسازدان بۆ گۆڕینی جۆری کار و ژیان، گۆران بۆ پیشمەسازی، دەسەلاتداران ٢٦ کارگەمان تیایدا دروستکرد کە ھەر لە نودڵەو (ھەرشتەمی چینی) ھەتا نایلۆنی پێچانەو ھەیان دروستکرد. ژیان لە ناھنجی خۆش بوو ھەرەو تاقیکردنەوێ رۆبەرت ئۆوین Robert Owen کە دێیەکی دروستکرد لە سەردەمی پیشمەسازی چەرخێ ١٩ بە ناوی لانارکی تازە، New Lanark لە بەریتانیا بە مەبەستیکی تەخلاق یانیش نایینی. کرێکارانی ناھنجی مووچەیان زیاترە ھەر ھەمووشیان کرێ خانوو نادەن، خزمەتگوزاری تەندروستی بە لاش، بە شە خۆراکی بە لاش لە گوشت، ھێلکەو ڕۆژانە شوشە بەک بێرە. خۆتەندیشی ھەر لە سەرھاتیەو تا دواناوەندیش لە لایەن دەوڵەتەو پشٹیوانی لێدەکرێت. دەوڵەت یان دەسەلاتداران بە چاکێ خەتھووری ھاوڵاتیانیان بوون، نەک بە ھاندەری نایینی ھەرەو لانارکی تازە، بەلام بە گۆیەری فەلەفەمی ماوئیم بۆ رەخنە لە یەکتەر لە خۆگرتن بۆ ریسواکردنی ھەتەکان و ھەتسۆمۆتی نەگۆجاو. لە سالێ ١٩٩٦ سوی (زھایولن) (Sui Zhiyuan) تیزرستی سیاسی سەر بە چەپی تازە کتییەکی بلۆ کردووە و تیایدا باس لە سەرکۆمۆتی تاقیکردنەوێ ناھنجی دەکات بەم کارم نەم گوندەمی خستە ناو لاپەرەکانی میژوو بە زیندوویی دەمیتتەو.

سوی زھایولن پێیوایە کە ناھنجی بوو بە تەئەرناتیفیکی زیندوو. نەوێش نەوێ دەسەلمیتت کە دەکرێت بازاری، نازاد بێت بۆ خۆشگوزەرانی کۆمەلایەتی، نەم سەرکۆمۆتەنەک ھەر تەنھا لە ھەرمەکانی سەر کەنار، بە لکو لە دینھاتەکانیش

سمرکه وتوو ده بیټ نهم تاقیکردنموه سمرکه وتوووه نه وه نیشانددهات که چۆن حکومت و ده ولت گمر بیانمویت ده ترانن ده سسلاتیان به کار بهیتن بسو دایینکردنی خدمتگوزاری ته ندروستی، خویندن و فیرکردن، ههروهه پیش خستی دلینامیزی نابووری. بهلام نه مړو ناخچی همدیک له باق و بریقی خوئی له ده ستاوه، چونکه زیاتر له غوونیه کی به زور دروستکراو ده چیت له وهی سروشتی بیټ. بهلام سوی زهایوان له سالی ۱۹۹۶ دا پیوانه بووه که ناخچی ده کریت بیټ به غوونه به کی جیهانی. به لکو نمو وای بسو ده چوو که نم نیشانهی نمویه که چۆن چین ده توانیت خوئی زرگار بکات له ژیر فشاری باری سهختی بازاری نازاد به بسو نموی ناچار بیټ روژانه و مانگانهی کس که مباتموه. کریکاران پیاریزیټ له لایمن کومه لایه تی. نمووش نه لته رناتیغیکی تره بسو سرمایه دلری که له دۆلی روبراری پیرل پیاده کرا، که من پییده لیم (سرمایه داری روبراری زهره).

لهو کاتمی وانگ هوی به نه نعمت له سرخو قسه ده کات نموا گوئی کرتن له سوی زهایوان زور زهمه ته و ماندووت ده کات، که ده که ویته قسه کردن چاوه به بریقه کانی خمیرکن له نوسری دینه ده ری. نمو مه سه لانهی که باسیانده کات نه فمیرن و پرین له جه ملس و همسته که بیت سرخوش بووه به معرفتمی زانستی تا رادهی شیت بوون. کلتیک پرسیاره ناماده کراوه کان ده خاته روو بسو به هیز کردن و روونکردنموهی خاله کانی، واهه سته که بیت که کموتیته بازنه به که له گفتوگو نزه لیه کان، نمویش لهو ماموستایانه فیریان بووه که بروای به بیرو بسو چوونه کانیان هه به وه: نیکولۆ میکیاقیلی، جان جاک روسو، جونسوارت، میل و جهیس میید (Mill and Jams Meede). سوی زهایوان به کینکه له گمشین ترین نه اندامانی چه بی تازه که تاقیکردنموه رینگای تازه به کللی چارمسر کردنی کیشه کانی چین ده زانیت، و ده لیت: تاقیکردنموه کانی روسیا و ولاته تازه پیگمیشووه کانی دنیا نموه ده رده خمین که نم ولاتانه نتوانن پیشبکه ون و گمشه مندین به خووه بیسنن نه جاتیان بیټ و نازاد بن له کاریگری ولاته پیشه سازه گموره کان تمنا به سه پانندن و

لاسلی کردنموی دوزگا نابوری و سیاسیه‌کان و دیوکراته پیشکومتوره‌کان. به‌لکو بۆ سرکومتی ده‌بیت دوزگا و داممزاوه‌ی تلیه‌ت به خویان دروستبکن. بۆ چه‌پی تازه‌ش کللی سرمایمداری روبری زهره بریتیه له (فهلسه‌فی داهینانی بمرده‌وام و نمرلی) بۆ دروستکردن و دوزینموی کۆمپانیای تازه و دوزگای کۆمه‌لایه‌تی تازه که تیکه‌لکیشی بیت له پیشبرکی و کاری هه‌روه‌زی.

لاوازترین ده‌ولت له جیهان:

نابوری ناسان له سالی ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ ده‌یانگوت، ده‌ولتی کومره خراپه و هی بچوک باشه. به‌لام تیمی تازه‌ی چه‌پی تازه‌ی وه‌ک هونانگانگ، وانگ شاوو گوانگ کاریکی زۆریان کرد و ماندوو بوونتیکی زۆریلان چیششت تا توانیان نهم بۆچوونه هه‌لگیرنوه. به‌لام نمو جووته سیروه ده‌گمه‌نه که وه‌ک لنین Lennon و ماکارتنی یان لیهات Mc Carney (دوو نه‌ندامی باندیکی گۆزانی بیژی بمریتانی زۆر ناودار بوون له جیهان له ۶۰ و ۷۰ دا) که له زانکۆی یه‌ل Yale سمریان هه‌لنا بوون به کاریگه‌ترین نابوری ناسی چینی سمر به‌چه‌پی تازه. له راپۆرتیکی زۆر گرنگنا که له سمرهای سالانی ۱۹۹۰ نووسیبوو یان ده‌لین:

ده‌ولتی چین جۆرتیکی هه‌له‌ی هه‌یه له هیز، زیاتر سرکوتکمره له‌وه‌ی بمریوه‌بهر. توانای بۆ سرکوتکردنی نازادی هاو‌لاتیانی بریتیه له‌مو بۆ هیج. به‌لام توانای بۆ بمریوه‌بردنی ولات به شتویه‌کی باش ده‌ولتی چین به لاوازترین ده‌ولتی جیهان ده‌ژمیردریت.

نومان نیشانیانا که داهاتی حکومه‌تی ناوه‌ندی له دابه‌زینتیکی بمرده‌وام دایه به کۆیه‌ی پێوه‌ی GDP سمرجه‌م داهاتی نهمومی (Gross Domestic Product) که له سالی ۱۹۷۸ ۳۱/۲٪ به‌لام له سالی ۱۹۹۲ دابه‌زیسه‌وه بۆ ۱۴/۷٪. له‌مو کاته‌ی بودجه‌ی حکومه‌تی ناوه‌ندی داده‌بمیزیت نمو له هه‌مان کاتنا داهاتی حکومه‌تی هه‌رمه‌کان له زیاد بوون و گمه‌سه‌ندنیکی زۆر بمرز تا که‌بسته راده‌ی

پهینا بوونی میری سوور (Red Barons) که باجی جزاوجوریان له هریم و پارترگاکیان دسهپاند بۆ پهینا کردنی سرووت و سامان و دسهلاتی زیاتر و تا کار کهمیته پر بوونی قاسه و کهغینه کانیان، له کوتایی سالانی ۱۹۸۰ نهوانه له حکومتی ناوهدنی به هیترتر بوون.

به بروای چه په تازهکان بهربست زۆرن له بهردم چاکسازیه کانی چین هرله کهندهلی و ههلاوسانی نابووری، وهبهر هینانی ههله، قمرزه بی سوودهکان، ناستی نرمی خمرجی و سهرفکردنی ناوخۆ و زیاد بوونی ریژهی ناعمدالهتی که دهگهریتسهوه بۆ لاوازی و کهم دسهلاتی حکومتی ناوهدنی له جیاتی زۆر به هیتری.

هوانانگانگ وا دهخهملینیتی که بهرتیلی نایاسایی، خۆ دزینموه له باج دان، دزی به ناشکراو باجی نابهجیی هرتمهکان بهیهکهوه $GDP \div 15$ سمرجهم داهاتی نهتموهی به فیرو دهبن و دهفوتینن سالانه له چین. ههروهها روونی دهکاتسهوه و دهلیت که چۆن بهبی لیبیچانهوهیهکی دیموکراتی (ههلبژاردن) له خولروه بۆ سهروهه یانیشی ترسی لیبیچانهوهی له سهروهه بۆ خوارهوه، سهرکردهی هریم و پارترگاگان بهرژهوهدنی تاییهتی خۆیان خستۆته سهر بهرژهوهدنی گشتی خهلهک، بهممش زۆریه ی داهاتهکان له خۆیان و خیزانه کانیان سهرفدهکمن مووجهی زۆرو نۆتومویلی چاک و گران بهها، ساردکمرهوهی ناوماڵ، بالهخانهی تازه و گران بهها. چارهسهر به رای سهر له به هیترکردنی حکومتی ناوهدنی بۆ کۆکردنهوهی باج به شیوهیهکی ناوهدنی بۆ قهدهغه کردنی باجه بی ماناکانی هرتمهکان، ههروهها بۆ دروستکردنی دهزگیهکی ناوهدنی بۆ نههیشتنی کهندهلی.

چهپی تازهش بلس له شتیکی هاو شیوه دهکات و گفتوگۆی لهسهر دهکمن سهبارت به (فیلمسپییه گران بههاکان) وهک دروستکردنی هوتیلی نایاب و گران بهها، نمو بالهخانانی که سهریان له ههور دایه، شاری یاری زۆر نایاب و گران سهو یاریگه کهورانهی که حکومتی هرتمهکان خۆیان به دروستکردنیانموه گرتسهوه سهم خهرجکردنه نابهجی یانه بوونهته هوی ههئاوسانی نابووری سهم وهبهر هینانه بی

معنایانه بوونته هۆی نهووی نابووری ولات له بهریان بنائینیت. چونکه نموانه به پارهی نهو بانکانه دروستکراون و ده کرپین که دینگ خیاو پینگ له ژنر دهسه لاتی حکومهتی ناوهندی تازادی کردن.

بههیزترین پیر و بۆچوونیان نموه که ده لاین دهولهتی بههیز به مانسای ناوهندی بههیزتر دهیته هۆی هاندانی خهرجیه کانی ناوسال که نیستا ۴۰٪ بهرام بهر به GDP و نم ریژمه که متر نیبه له نیسو ولاته خاوهن نابووریه پیشکه وتوو دهکان. چه پی تازه ده لیت نموونی تاقیکردنموی نابووری چین ناتوانیت بهم جۆره بهردهوام بیت، چونکه ناستیک ههیه بۆ ریژهی نهو کالایانهی که جیهان توانای کرپنیانی ههیه، بۆیه چین ده بیته دهستبکات به به کار هینانی بهشیک زۆری له بهر هه مه کانی. له داهاتووشا چینیه کان ده بیته زیاتر خهرجکمن و که متر پاشه کهوت کمن. چه پی تازه زۆر راستا که ده لاین خهرجکردن و به کار هینانی کمل و په لی ناوسال ته نها کاتیک دیتهدی له چین که خه لک زیاتر ههستیان به سه لامهتی و ناسایشی نابووری کرد. ههتا سیسته میکی پاراستنی ناسایشی کۆمه لایهتی نه بیته که هاو لاتیانی پیاریزیته له نه خۆشی و بیکلاری و پیری و په کهوته یی نموا خه لک هه ر خه ریکی پاشه کهوت کردن دهین له جیاتی سه رفکردن بۆ مسۆگه ر کردنی نه م پیدایهستیانه. چه پی تازه ده لاین ته نها له ریگای دووباره زینوو کردنموی دهسه لاتی حکومهتی ناوهندی ناسایشی کۆمه لایهتی زامن ده کرپت نمو کاتمهش خه لک پروا به بلری سه قامگیری نابووری ولات ده کمن و ده سته کمن به خه رچکردن که ده بیته هۆی هیندهی دی بههیز کردنی نابووری ولات. دهسه لاتتاران زۆر به وردی گوئی له م بۆ چوونانه ده گرن و بایه ختیکی تمواری پیدده دن. هه ر له سالی ۱۹۹۴ و داهاتی باجه کانی حکومهتی ناوهندی له زیاد بووندایه. له لایه کی تریش نه گه ر هه ر ته نها بۆ پروپاگه ندهش بیته نموا هو جنتاوۆ (Hu Jintao) و وین جیاباو (Wen Jiabao) خویان ته رخانکرده وه بۆ دووباره دروستکردنموی دهولتی خۆشگوزهرانی چین (Chinas Welfare State).

پاراستنی مولکی گشتی:

همر له سرده می پیر جوزیف پراودون دا (Pierre Joseph Proudhon) به‌ناویانگترین دروخی چمپه‌کان بریتیبوو له (مولکناری دزه)، (Property is Theft) که بۆ یه‌که‌م جار له ۱۸۴۰ له لایهن پیر خۆیموه به‌کار هات. فموزه‌یه‌کانی فمونه‌سا زۆر باسی ممرجی خه‌یالیان ده‌کرد بۆ چاره‌ساری گرفته کۆمه‌لایه‌تیه‌کان، نه‌وا چینییه‌کانی نه‌مرۆش به‌هه‌مان شیوه و نه‌ندازه‌ نه‌م کاره ده‌کهن، غوونوی تینگلته‌را ده‌هیتنه‌وه له‌ نیوانی سه‌ده‌ی دوا‌زده و نۆزده‌دا که چۆن مولکنار و خاوه‌ن زه‌ویه‌ تاییه‌ته‌کان زه‌وی وزلر و دارستانه‌ گشتیه‌کانیان به‌ تالان برد، به‌هه‌مان شیوه‌ش وا خه‌ریکه‌ سیسته‌می پاراستنی کۆمه‌لایه‌تیش به‌ تالان ده‌بردریت. ناعه‌داله‌تیه‌کی کم و‌تسه‌ی لیده‌که‌ویته‌وه.

پۆژنامه و ویسیایته‌کان و هفتانه‌ چیرۆکی له‌ت و په‌تکردن و به‌تالان بردنی سه‌روه‌ت و سامانی گشتی له‌ لایهن به‌رپرسه‌ به‌مرزه‌کانی حیزب بلاو ده‌که‌نوه له‌ ژیر ناوینشانی به‌ تاییه‌ت کردن و کرپنه‌وه‌ی که‌رتی گشتی له‌ ده‌ولت (Privatization). نه‌و زه‌ویانه‌ی که‌ روژیک له‌ روژان له‌ ده‌وه‌به‌گه‌کان و ده‌وله‌مه‌نده‌کان سه‌ندرایه‌وه بۆ نه‌وه‌ی به‌ریت به‌ جوتیاران و هه‌زاران، نه‌وا نه‌مرۆ ده‌ولت ده‌ستیان به‌سەر داده‌گرت بۆ نه‌وه‌ی بیاندات به‌ نه‌وانه‌ی ده‌یانکه‌ن به‌ کارکه و باڵه‌خانه و پرۆژه‌ی پیشه‌سازی. چهن‌دین گوند به‌ ته‌واوی ده‌ستیات به‌ سه‌رداگیران تا به‌رین به‌ ده‌لال و مه‌زادچی تا پرۆژه‌ی له‌سه‌ر دروستبکه‌ن. کارگه‌کان به‌ نرخیک‌ی زۆر که‌م فرۆشان ته‌منا بۆ به‌تالان بردنی مولکی گشتی. هه‌موو نه‌وانه‌ وایانکرد به‌رپرسی که‌نده‌ل و بزسانی ساخته‌چی به‌شمو و روژیک بین به‌ ملیۆنێر، له‌هه‌مان کاتی‌شدا خاوه‌ن زه‌ویه‌کان و ته‌و که‌سانه‌ی له‌ کارگه‌کان کاریان ده‌کرد به‌ پاره‌یه‌کی زۆر که‌م قه‌ره‌بوو بکرتنه‌وه.

(Management Buyout) سی پیتی (MBO) بوو به‌ نیشانه‌ی مولکی گشتی (له‌ ژیر ناوی به‌رپه‌رینه‌ بردنی کرپنه‌وه) سی چاو و رووترین جۆری تالانکردنی

به كينك له پياوه نه كادېماياكانې كه له هونگ كونگ ده ژيا به ناوې لانگ خياپينگ (Lang Xia ping) بوو به كه سايه تيبه كي ناسراوې نيشتمانې كاتيك له ليكولينه وې ته له فزيونيدا بو كه نالتيكي ناو خوي شهنه گه هاي باسي هندنك لم زنده روپيانه ي كړد. نم بهرنامه يه هينده كاريگم بوو كه دواي كړد به بهرپوه بهرې به كينك له كومپانياكان به ناوې جيوچوجون (Gu chu hun) زور نازايه و به زمانتيكي دريژه وه شكايه ت له كمناله ته له فزيونيبه كه بكات بو داكوكي كردن له شمره ف و سومعه ي... به لام زوري پي نه چوو... كيسه كي دوزراند و جيوچوجون به ندر كرا. نابووري ناس زهانگ ويينگ هاته داكوكي كردن لم پياوه به هه غجه تي پاراستني سومعه ي كومپانياكه مان و داواي كړد كه فروشتني مولكي گشتي ده بيت بمرده وام بيت بو پيشخستنې نابووري ولات. به برواي نه و تنها سه رمايه دار جورته ده كات خو له كاري مه ترسي داري بازاړې بدات همر نموه ش ده بيته هوې به ره و پيش چووني نابووري چين. نم كاره ش همر چه نده زهره ر و زيان به هندنك چين و تويژي كومهل ده گميغيت... به لام نموه تاكه ريگايه. له بهر نموه ده بيت دولت بمرده وام بيت له فروشتني كمرتي گشتي. نه ممش سوودي بو هه موو لايه ك ده بيت.

چمپي تازه دژ بمو رايه يه كه ده لئيت كومپانياكانې ده ولت نساوانن كي پر كي له گهل بازار بكن، چونكه نمم جوړه كومپانيايانه ش ده توان و هك كومپانياكانې كمرتي تايه ت بهرپوه بهرې چاك بلوزنموه له بازار و پماره ي چاكيان بده ني، نه گمر سهركموتن. سزاشيان بدهن كمر سه رنه كموتن له بهرپوه بهرني كومپانياكه. به تايه ت كردني كمرتي گشتي جينگاي نيگمراي چمپي تازه يه له بهر له ده ستاني به ما كوملايه تيبه كلن و هه لومشانه وې كومهل. پروژه بازرگانيه كاني دولت چاك بن يان خراب، بوون به چمترنك كه كريكازان له سايه ي حسانموه، بيان وهك مه غجه تيكي ناسيني برنج وايه بژوي كاگمران مسوگم ده كات، له مووچه ي مانگانه و فير كردن به خوراي و خانه نشيني و خزمه تگوزاريه كاني خانو و بهره و ته ندروستي تمنانه ت وهرزشيشي. به تايه تي كردن و كرپنه و وې مولكي ده ولت نهك تمنها مليونه هاي

بیتکار کردووه، به لکو دایمیلیوون له گشت گره‌تییسه‌کانی ژبان که له سه‌روهه باساکرن و ژبانی نمو هه‌موو خه‌لکه‌ی خستۆته مەترسییه‌وه. روژگارێک هه‌موو خه‌لکی چین‌خاوه‌ن کارو پێشه‌بوون، نه‌مرۆ له ۴۰-۶۰ ملیۆن کەس بیتکارن، جگه له‌وه‌ی ده‌یان ملیۆن کرێکار له ناو ولات روه‌ندی کارن (Mingnon) که له ولاتی خۆیاننا له غوربه‌ت ده‌ژین. هیچ مائیکسیان نییه، چونکه به‌لگه‌نامه‌ی نیشته‌جێ بوونیان نییه. نه‌مانه‌ش وایان‌کردووه پمیا کردنی کار بیه‌ته کارێکی زۆر سه‌خت له ده‌سالی رابردوو نوخه‌ سیاسیه‌کانی چین بوون به ده‌ولت سه‌باره‌ت به ده‌رکردنی یاسایه‌ک بۆ پاراستنی مولکی تایه‌ت. وانگ هوی Wang Hui که به ناوی به‌شیک له‌و نوخه‌انه‌ی چه‌پی تازه قسه ده‌کات ده‌ئیت: تیه‌سه هیچ شتی‌کمان نییه دژ به پاراستنی مولکی تایه‌ت، به‌لام نایا پتیرست ناکات یاسایه‌کمان هه‌یه‌ت بۆ پاراستنی مولکی گشتی؟

سوی زه‌ایوان (Cui Zhiyuan) یه‌روراه‌کی توندتری هه‌یه که ده‌ئیت ده‌یه‌ت قازانجی پرۆژه بازرگانیه‌کانی ده‌ولته‌ی چین دابه‌شکریه‌ت.

له‌سالی ۲۰۰۵ دا ۱۶۹ کۆمپانیای گه‌ره‌ی چین قازانجیان گه‌بیشه ۷۰۶ ملیار یه‌ن (۷۵ ملیار دۆلار). به‌لام سه‌ره‌رای نمو قازانجه زۆره کۆمپانیاکان نمو قازانجه دابه‌ش ناکه‌ن به‌سه‌ر خاوه‌ن سه‌هه زۆره‌کان (که ده‌کاته ده‌ولته‌ت)، به‌لام حکومه‌ت خه‌ریکه داوای دابه‌شکردنیان ده‌کات. سوی زه‌ایوان ده‌یه‌وته به‌سه‌ر خه‌لک دابه‌شکریه‌ت نه‌ک به‌سه‌ر ده‌ولته‌ت. نموه‌ نموونه‌ی سه‌رچاوه له رابردوی سوئیاڵیه‌ت چین هه‌لده‌گره‌یه‌ت به‌ تایه‌ت له‌نالا‌سکا هه‌ر له سالی ۱۹۸۲ وه. چونکه له نالا‌سکا حکومه‌تی هه‌رمه‌ هه‌ندیک له داها‌ته‌کانی نمو‌تی ته‌رخان کرد بۆ سیسه‌مه‌یکه تایه‌ت. که بریتیه‌وو له دروستکردنی سنووقیه‌کی تایه‌ت بۆ یاره‌تیدانی که سالانه هه‌زاران دابه‌شده‌گره‌یه‌ت به‌سه‌ر هاو‌لاتیانی هه‌رمه‌ وه‌ک بیه‌می کۆمه‌له‌یه‌تی. سوی زه‌ایوان داوا ده‌کات قازانجی کۆمپانیاکانی ده‌ولته‌ت وه‌ک قازانجی نمو‌تی نالا‌سکا به‌سه‌ر هاو‌لاتیانی دابه‌شکریه‌ت بۆ گه‌یاندنی سوود به خه‌لکی هه‌زار و که‌م ده‌رامه‌تی

چين، نەك تەنھا بۆ نۆخبە دەولەتمەندەكان بېت، نەمەيش وا دەكات خەلك ھەست بە بوونی ناسايشی نابووری بگم و بە پارەى كەميش كار بگم، چونكە دەولەت ژيانان مۆگم دەكات و لە لايەكى تروش دەبیتتە ھۆى خەرجكردنىكى زۆر و جوولە و گوپىكى زۆر بە بازار دەبەخشیت ھیتندەى تروش متمانەى خەلك بە نابووری ولات بەھتتر دەكات.

گەشەسەندەنى دەھراى سەمۆرەگە:

چەپى تازە لە چين ھەر بە تەنھا لە خەمى ناسەوارە كاوئكارىيە كۆمەلایەتییەكانى دەرتەنجامى گەشەسەندن نین لە ولات، بەلكو لە خەمى كارەساتى ژینگەيشدان. لە سەفەرەكام بۆ چين، ھەموو جار دەمزانی كە من والە ناممانى چينام: چونكە ھەواكەى ھیتدە پيسە نەرز نابىریت لە ناممانەو. نەم پيس بوونەش دەگەپتەمەو بۆ پەرەسەندن و گەشەسەندنى خیرا كە بوو ھۆى پيسبوونى ھەوا، ناو و خاكى چين. گەشەسەندەكانى كەنارەكانى رۆژھەلات بوونەتە ھۆى نەمەى خاك و زەویەكانى ناوھە بىن بە وشكانییەكى بى سوود. بە كورتى ھەرئەھەزارەكان بوون بە زىلخانەى ھەرئەھەزارە دەولەتمەندەكان. دوو لەسەر سى كارەباى چين بە خەلۆزى بەردىن (پيس) بەرھەم دەھتريت. ھەموو ھەفتەى كيشى و پستگە بەكى لەم جۆرە دروستدەكریت و دەگەپتە گەپ. كاركەكانیان بە بەردەوام كازى ژەھراوى بلاو دەكەنەمەو و پيس فرێدەنە ناو رووبارەكان، كۆمەكان پە بوون لە پاشاوەى كيمياوى، ھەر ھەموو نەم پاشاوانەش دەچنەمەو ناو رووبار و زى و كۆمەكان. لە كشتوكايشنا ھەندىك جۆر پەپىن بەكار دەھیتن كە لە سەرتاپاى دنيا قەدغە كراون. تا نەمروش نيوەى خاكى لە دەرتەنجامى برینەمەوى دارو درخت بوو بە بيبان، كارەش بە خیرايى ۲۴۶۰ كیلۆمەتر لە سالتىكدا بەردەوامە. ۴۰٪ بارانى تروش دەباریت، ۷۵٪ كۆمەكان پيس بوون، زۆربەى رووبارەكانیش یان ژەھراوى بوون يانیش وشكیان كروو. نزیكەى ۷۰۰ ملیۆن كەس ناوى پيسبوو پاشەرزى مروژ یان ناژە دەخۆنەو. سەرچەمى كۆى

کشتی خاکه رووینداوه کان زور که میان کردۆتموه، یان له بعر نهوهی زهویه کانیان به پاشاوهی کیمیای پیس بوون یانیش چونکه زهویه کشتوکالییه کان دهستیان بهسمر داگیراوه.

گه شهسهندنی نابووری بههمر نرخیک بوو به دروشمی گشت بهرپر سه ناوخوییه کان پاش نهوهی دینگ خیاوپینگ رایگمیاند (گرنگ نییه پشیله که ره شه یان سپی، گرنگ نهویه مشک بگرتت). به واتایه کی تر پیشکهوتن و گه شهسهندنی نابووری بهرله هه موو شتیک دیت، ته نانهت نایندۆله ژیاش. بهلام بهلای چه په تازه کان گرنگه رهنگه رنگی نم پشیلیمه چۆن بیت. هونهنگانگ ده لیت پیشگومتی بریتیبوو له پیشکهوتنی سمرجهم داهاتی نهتموهی GDP پشیلهی رهش. نم به چه ند ریگیایه کی تاییهت نرخه نمو زهره و زیانه گمورانهی بهر ژینگه کموتوون نیشاندهدات و ناوی ناوه پیشکهوتنی پشیلهی سموز Green Cat

Development، که تاییدا هتیرش دهکاته سمر نموونهی سیاسهتی سالانی ۱۹۸۰ دهیانگوت (با به کم جار دهوله مه ند بین، له پاشانیشی پاککردنموه ده که بین). هونانگانگ پییولیه پتکهاتهی نابووری چین ریگا بدات بو نهوهی بتوانیت خو له نموونهی نابووری روژتاوایی بیارنیت که له بنه ره تا پشتی بهستوو به سمر یان ریژهی بهرزی خمرچکردن و ریژهی بهرزی پیسکردنی ژینگه، نهویش له ریگیای سپاندنی باج و هاندان و دروستکردن و دابینکردنی وزه له سمرچاوه تازه بووه کان ههروهه دابینکردنی کارو پیشه ی سموز له ریگیای دهگردنی یاسای تاییهت.

نم بیرو باوه پانه زیاتر په ره یان سه ند کاتیک لاوتیکی پر جوولهی چالاک و زمان ره ولایانیش فخرخه میریک بهناوی پان یوی (Pan Yue) کرا به سمرۆکی دهزگیای بهریوه بهرایهتی دهولت بو پاراستنی ژینگه (SEPA). پان یوی زاوای لیو هوه کینگ (Huaqing) کۆنه بهرپررسی PLA و نهنامی مه که بهی سیاسی پارتهی کۆمونیستی چین. کاتیک SEPA به کهم راپۆرتی سه بهارهت ژینگه ی چین بیاو کردهوه له ۲۰۰۶ له ژیر ناویشانی GDP ی سموز، خهونه کانی هونهنگانگ یان

زیاتر تریک کرده له راستی. له م راپورتهدا هاتوه که پیسبوونی ژینگه و ناو و هوای چین له سالی ۲۰۰۴ دا برونه تموه هژی زبان لیکموتنی چین به پری ۶۴ ملیار دولا، که نهمش دکات ۳،۰۵٪ GDP ولات.

پیوه ریشیان بۆ GDP سهوز بریتیه له بههاو نرخي به کار هیتانی پینج سرچاوه ی سروشتی، خاک، کاتراکن، دارستانه کان، ناو و بهرهمه کانی (ماسی... هتد) له گمّل نرخي پیسبوونی ژینگه مو نمو زیانانسه ی بهر زینده وه ره کان کموتون. پان یوی پیویایه که نم ناماره تمنها به شتیکی که من له راستیه کی تالتر. بهلام نم هوجولانه ی پان یوی گرنگیان پینته دران و پشتگویی خران، چونکه نمو نووسینگه بچوکه ی نمو بهراورد له گمّل کۆمپانیا زل و زه به لاهه کان هیچ دهسه لاتیتیکی نهوتویی نییه. له لایه کی تریش دهسه لاتدلزلن تمنها گرنگی دهن به که شه سندنن نابووری به هر رخیک ته نانهت له سر حسابی ژینگه ش. بهلام پان یوی هه لیدا بۆ تاقیکردنمو ی به ختی سیاسی به پشت بهستن به کۆمه لگای مه دهنی تازه پینگیشتوو، داوایده کرد که بهر له نه غامسانی هر پرژویه کی گهوره ده بیست هاوالاتیان مافی نه مه یان هه بیته به شیوه یه کی گشتی و ناشکرا رای خو یانی له سر بدن به تابهت باه تی په یوه نیدار به لایه نی ژینگه. لهو کاته ی زۆریه ی هه ره زۆری بهر بهر سه کان خو یان له میدیا و ریکخواوه مرۆیی ناکومیه کان ده پاریزن وه که نهوه ی خو یان له نه خو ش تاعون بیاریزن، نهوا پان یوی هیچ کات دوور نییه له میدیا و هه میسه تیشکی له سه ره. خو ی و قات و کراسه ره شه که ی به یی بۆنیاخ له بهر ده کات و هه میسه میدیای بیانی و ناوخۆ به کار ده هینیت له گمّل NGO کان وه که گرین پیس (Green Peace) و ده زگای پاراستنی ژیانی کیوی (World Wild life Fund) بۆ فشار خسته سر نمو کۆمپانیا یانه ی ژینگه پینش ده کمن. پان یوی ده لیت چین خبریکی خۆکوشتنه له رنگای ژینگه، له چاویتیکه موتنیک له گمّل کۆفلی دیر شپینگل Der Spiegel ی نهمانی ده لیت و پینشینی نموه ده کات که موعجیزه ی نابووری چین به م زووانه کۆتایی دیت چونکه ژینگه چیر بهرگه ناگریت.

راپورتته رهنګاو رهنګه کانی پان یوی نهوه نیشانددهن که سمرکرده کانی چین به شیوه یه کی ناراسته وخز ده کهونه ژتیر کاریگه ری پیسبوونی ژینگه، که نه مهش جینگای نیگه رانیسه. چونکه نهوان له خه می باری قورسی نابووری دان که ده بیته ریگر له بمردهم پیشکه وتتی نابووری. ههروه ها نرخ و به های تیکسانی ته ندروستی گشتی. جگه له هه ره شه له سر سومعی نیو ده ولته تی چین که وهک دوژمنی ژینگه بنا سریت. له هه مووشیان ترسناکتر بو نهوان نا نارامی کومه لایه تی گویره ی بمرپرسی به رزی ژینگه زهرو شینگخیان (Zhou Sgengxian) له سالی ۲۰۰۵ دا ۵۱/۰۰۰۱ خزه پشاندهان سه باره ت به پیسبوونی ژینگه نه بجا مصادرون، هه ندیکیان دهیان هه زار کس تییدا به شدلر بوون. نیتتا به میگین باس له پیسبوونی ژینگه ده کات و پلانی (گموج) دانراوه بو چاره سر کردن. به لام ههروهک وانگ شو گوونگ Wang Shaoguang و هونه گانگ (Hu Angang) باسده کمن حکومتی ناوه ندی ده سه لاتی زور که مه. سه ره پای نهوی هه ندی و عهد دراوه له لایمن حکومتی هه ریه کان بو دروستکردنی شاریکی پاک و خالی له کاربون (Zero Carbon City) له دونگتان (Dongtan) نریک شهنگهای، به لام وینه کشتیه که هه ر لینه. کاتیک که کار ده گاته جی به جی کردنی یاساکان بمرپرسی هه رته کان کرنگی زیاتر ده دن به که شه سندن له سر حسابی ژینگه. له بهر گله یی سمرکرده ناوخویه کان کم بایه خ و پشتگوی خراون. شاره زایانی ژینگه...

له چه پی تازه دا، رهنګه له شه ری بیرو باوه رده کانی به یین سمرکه وتنیان وده مستهینایتت به لام له سر نمرزی واقعینا نهوانه ی به دوا ی قازانجی ماد دیدا ده که رین شه ره راسته قینه کمیان برده وتوه.

پیلان نهوه به لکی چیم:

به کهم جار واهمسته ده که یین که زهانگ ویسنگ له لوتکه ی خزه شگوزه رانیدایه، چونکه نهو به شیک بوو له سمرکه وتووترین تاقیکردنهوی نابووری سده ی رابردوو،

مووچه په کی زور چاک ودرده گریت بؤ بریوهر بر دنی کومپانیایه کی خوئی، پوسیتیکمی زور برزی هیه له باشتیرین و به ناویانگترین داممزاوی ته کادیای له چین. سره پای نهو هموو شوهرت و دوله مهننن و سرووت و سامانه زوری، له دوا سه فمرمانا بؤ چین له ۲۰۰۶ ههستم نه کرد که خوشحال و به ختموهر بیت.

له بیست سالی رابردودا چین به قوناخی کوزینی سیسته مینا پیسر بوو. Trans The System-Forming که به چینی پیسده لاین گایزه (Gaizhi). که تیلینا چهنین پروژه و بهر هیننن دوویاره داریزرانوه، به شی زوریشیان فرورانهوه به کمرتی تایهت. ده سال له ممو بر ۳۰۰ هزار کومپانیایو پروژه و بهر هیننن حکومتی همبون، به لام نه مرؤ تنها ۱۵۰ هزار یان ماون؟ له نه نجامی نه میش ۴۰٪ کارگمرانی نم پروژه و کومپانیانه له سر کار در کران که ژماره یان ده گاته ۴۵ ملیون کریکلر. به بریوی زهناک و یینگ نهو پرؤسمه هیشتا ممو دای تمواری خوئی ورنه گرتووه، گلله یی ده کات و ده لیت: هیشتا پارتی کومونیسیت بریاری نهوه ده دات که کی بر پر سیاره تی و بریوهر بر دنی نم پروژه و کومپانیایانه یان هیه، حیزب بریوهر بهر ده ستیشان ده کات. نهو بر بر سه بیروکراتنه یی نرکی ده ستیشان کرده کانیا له نه ستودایه هیچ هویهک و هاندنرکی راسته قینه یان نیه بؤ ده ستیشان کردنی نهو بریوهر و به لینه درانه یی به دوی و بهر هیننن قازانجا ده گهرین چونکه نهولنه جورنهت ناکمن و نایانه ویت خوین تووشی سر نیشه بکمن ریک به پیچموانه یی سرمایه دلران. نمرؤش زهانگ تووشی کیشه یهک بؤتوه که له دروست کردن و داهیننن خوینه تی، سیسته می جووت رینگای نرخ دلان که بؤته هوئی نهوی سیسته مه کونه که بؤ ماومه کی زیتر له پیویست له ژیان برده و ام بیت. دوی ۳۰ سال له چاکسازی کمرتی پیشه سازی چین دمالیتی به ده ست کونترولی ده ولت ۶۰٪ سرمایه دلری چین به دهستی دهوله توه ۸۰٪ سروک و بریوهری پروژه و کومپانیایان له لایمن حیزب ده ستیشاننده کرین.

هر چنده چین بازاریکمی راپاو همزاری سهمی هیه (Stock Market) به لام کوزینره کانی شمنگه های و شیزهین به یه کموه ههشته من له جیهاندا، هر به حال

سیپه کی سهمانه رینگای گۆپنومه و فروشتنیان پیتراوه. بمرزترین و بهناوبانگترین کۆمپانیای وهک مریایلی چین یان سینۆیک Sinopec له لایمن دهولت کۆتۆرۆلکراون. تنانده کۆمپانیای تلیبهتی وهک (Lenovo) که له بازاری جیهانی مامهله دهکات نوا له رینگای تۆزیکه تلیبهت بهستراوه به دهولت. به گوپیدی زهانگ وینگ ولات پره له پرۆژهی نیوهچل چاکسازی کراوه ههسپی بۆسه کراو له جیاتی زتیرا. نمو پیتیواپه که دواى سى سال له گهشهسەندنى زۆر بههتێ کاتى نهمه هاتوو که بلین چین دی زتیراکانه و واز بهتین لهو چەند تهسپه ماون.

زانگ وینگ پیتیواپه که حکومت رینگای پرۆسهی مەنتقی و نکر دووه، نهشمش ولى کردوو که حکومت خۆی له دهروهی چوارچێوهی نابووری بنۆزتهسوه. گهشهسەندنى نابووری وهک گرنگترین نارمانجی حکومت نهماوه. نمو پرۆژه و کۆمپانیا حکومیانسی که لهسەر زهرهرو زیان دهویشته ژمارهیان زۆر که مېوونه تسهوه. نهشمش وادهکات تسو فشاره لهسەر پرۆسهی فروشتهسوهیان به کهرتی تالیبهت ناسانتر بیت. نههرۆ سهمرکرده سیاسییهکانی بهیگین باس له پیتیوستی راگرتنی ههلاوسانی نابووری دهکمن (تسخم اقتصادی، Ecanmic- Dverheating) بۆ نهمه دوویاره داهاشی ولات به شتوبهکی عادلاته دایشبکرتیت، له جیاتی پهله کردن له پرۆسهی فروشتنی کهرتی گشتی به کهرتی تالیبهت. زهانگ وینگ و ههوالهکانی له راستی تازهدا نیگهرانن لهوهی که سهروک هه جینتاوه (Hu Jintao) و سهروک وهزیران وین جیاوساو کهوتونهته ژنر کاریهگری ترسناکی (Populism) وهک پتیهرهکانی دوویاره دلبهشکردنهمه داهاش گهشهسەندنى نابووری خاوه دهکاتمهوه و ههموو نمو دهسکمو تانهی له سى سانی رابردوو هاتوووته کایهوه تووشی خاوه بوونهوه و راههستان دهکات. له تلهووریسهک که زۆربهی دهوله مهندهکان به رینگای خول و خێچ پارهکانیان پمیا کردوو ههر کاتیک باس له چاکسازی و بهرهنگار بوونهوهی گهندهلی دهکرتیت مەترسی نهمه دایان دهکرتیت که حکومتی چین وهک حکومتی روسیا و سهروک فلادیر پۆتین بکمن دهسبهسەر داگرتنی پارهو پول و سامانی خاوهن بزنی تولهگرایشییهکان بکات.

زهانگ وینگ نارہ زوو و تہ مہنا دہ کات بھو رۆژانہی کہ دینگ خیابوینگ و جیانگ زین و زھاو رۆنگجی دہ سہ لاتیان ہہ بھو ہہ میسہ پیشتگیری گفتوگریان دہ کرد سہ بارت بہ ناعہ دالمتی، لہ واقعہا ہہ مان دروشی (ہندیگ سہرہ تا دہولہ مہند دہ بن) دووبارہ دہ کردوہ دہیان گوت لہ کاتی چاکسازینا پیوستمان بہ سرکردہی دہ رویشی ہہ یہ (Missionary).

نہ مرۆ زۆر جیاوازہ لہ سالانی ہہ شتاکان و نہو دہ کان. لہ سر ناستی ناوہند و ہہ رتہ کان سرکردہ کان دہ رویشی نین. زۆر نیگمانن لہ رای گشتی. رای گشتی جیہانی زهانگ وینگیان سر اوین کردوہ. چاکسازہ کان گفتوگوی سالانی ۱۹۸۰ بیان بردوہ لہ گمل پارترکارہ کان.

وا دہردہ کہویت ہہ لوہ شانہوی بریاری چاکسازنی مستہ مہ. بہ لام نہ مرۆ جوریکی دیکہ لہ گفتوگو لہ نارادلیہ، دہیت چین چ جورہ چاکسازیک بکات؟ کہ سوود مہند دہیت تینا؟ چون قازاچی گہ شہ سہندن دابہ شہ کریت؟ ویتلیتہ کان، رۆژنامہ کان و کفنا لہ تہ لہ فزیونہ کان چیرہ بس لہ چونیہ تی ہہ لوہ شانہوی دولہت ناکہن. بہ لکو گہ مورہ ترین برسار کہ دہ ہعنہ روو بریتیبہ لہ چون بازار پشت بکمن و بیکن بہ گیان لہ بریکی ناومالی زهانگ وینگ ہہ مستدہ کات دہ سہلات لہ دہ مستدہات. نہو گلہی نہوہ دہ کات کہ خۆی و ہاورپیکانی لہ ژیر نابلقمدان. کہوتونعتہ ژیر ہیرشی چہپ لہ ویتلیتہ کان و لہ لایمن میدیا ہہ میسہ مہ حکوم و ریوا کرلون. دہ مہ تہقی و گفتوگو لہم کہش و ہہوایہ زۆر سہختہ. لہ ہہ شتاکان و نہو دہ کان دہ ماتوانی باسی مسہ لہی گرنگ بکین لہ نیو نابووری ناسنا. بہ لام نہ مرۆ خلیکی ناسایی دہ توانن خیتا بچیہ کانی بالی چہپ بہ کار بہتین بو ہیرش کردنہ سر نیتہ. برواو متلہنی خلیکیان بہ نیتہ لاواز کردوہ ہہندی بلین نہوانہ دلرو دہ ستہی تہ مریکاو سرمایہ دلرانی جیہانن. نیتہ وا ہہ مستدہ کین کہوا قوتابین و لہ گمل لہ شکر دہ دہ جنگین.

میکائیلی تازو و کومونگی هه‌هه‌هه‌هه‌هه‌هه (Harmonious):

نەمرۆ لەچین شەری پێرۆکە یان پێرۆ باوەر زۆر تیکهه‌لکێش بووه نەگەر هەموڵ بۆ وەدەستەتانی دەسلەت. ئە نێوان ئەو یەکتییە روو کەشە دەسلەت بۆ پاراستنی حیزب بەرپرە بەرزەکانی حیزبی کۆمونیست هەمیشە داخ نە داتن و ئە ژێر کاریگەری دوو بانگی سیاسی کە خۆیان ئە ژێر ناوێشان یە چەپی تازە و راستی تازە حەشەر داووه...

(سوی زەهیاوانی سەر بە چەپی تازە بەس لە سەرچاوەیەکی سەر سوڕ هێتەری گۆرانی دینامیکی سیاسی کە دەگەرێتەوه بۆ سەدەکانی ناوەراست لە ئەوروپادا دەکات: ژمارە یەکی زۆر ئە چاودێرە رۆژنابەرەکان تووشی سەر تێشە یەکی زۆر هاتوون چونکە ئە چین ناگەن، چونکە سیاسەت ئە لای ئەمۆن پەڕوێندی نێون حاکم و مەحکومە، نێوان دەولەت و کۆمەڵگای مەدەنی. سوی زەهیاوان دەتێت ئەو پرسیارە قورسە کە ئەوروپیەکانی سەدەکانی ناوەراست ولامی زۆر ناسان بووه بۆ ئەوانە لای نیکۆلۆ میکائیلی:

لای میکائیلی دەسلەت دا بەش نە کرابوو بە سەر دوو ناستنا دەولەت و خەلک بە لکو سیاسەت ئە رۆما ئە نێون سی گروپنا دا بەش کرابوو: میر (یەك)، دەرەبەگ و دەولە مەند (كەم) و خەلک (زۆر). نەمرۆش ئە چین (یەك) بریتییە ئە پارسی کۆمونیست (كەم) دەولە مەندە قەبەکان و (زۆریش) بریتین ئە خەلک. میکائیلی نیشتمان دەوات کە چۆن (یەك- و كەم) دەتوانن فێل ئە (زۆر) بکەن، هەر و هە چۆن حاکم یان دەسەلاتدار ھۆیک بەزۆر تێمۆه شان بە شانی خەلک دژ بە میر (دەرەبەگ و دەولە مەند).

سوی زەهیاوان پێیواوە سیاسەتی هەشتاگان ئە چین بریتیبوو ئە پەڕوێندیەکی خۆشەویستی نێوان حیزب و دەولە مەندە قەبەکان بە تالیبەت داوای روو خانی درووشی بە ناویانگی ماوتسی تۆنگ (خزمەتی خەلک بکەن) ئە جیاتی ئە مەش درووشی دنگ خیاو پینگ بەرز کرابوو (دەولە مەند بوون خۆشگوزەرائییە) سەرۆکی پێشووی حیزبیش ئە شەنگەهای تۆزیکیش ئەو زیاتر رویشت و باسی ئە (تیۆری سی نویتەر) ی دەرکرد، کە نامی ناراستە دەولە مەندەکان دەکرد تیا یان داوێیان دەکات تا بێن بە ئەندام ئە

پارتي كۆمۇنىست به بهانه‌ي نوهمى نوينهرى هيتى بهره مهينهر له تهك نوينهرانى هيتى كۆمهلايه تى كه لتورى بوونيان ههبيت. جيانگ زمين كۆمهلايك خهلكى دهوله مهند خاوهن دهسهلاتى سهريه ههريمه كانى سر كمار له خۆ كۆكردهوه بۆ نهوى دواهدولى خانه شين بوونيشى دهسهلات له دهست نه دات.

سهتهرى دهسهلاتى جيانگ زمين كهوتوته شارى شانگه‌هاى ههر بۆسهش خۆى و گروه كهى به (دهستهى شانگه‌هاى) ناسراون. نهوش وايكردوه كه نهم گروهه ببن به توندره وتيرين و چاوچنوكتيرين سر چۆبى كيتى تاقيكردنهوى سهرمابعدارى چينى.

دهستهى شانگه‌هاى يرو بوچونيان زۆر كۆكه له گهل (زهانگ ويسنگ)ى هاورپى نه كاد ميبيان، نهوانش وهك زهانگ و گروه كهى پشتيوانى خۆيان بۆ گمه سهندنى نابورى دوويات ده كه نموه له گهل دانى دهسهلاتىكى زۆر به ههريمه كان له لايهنى وه بهرهيئانى نابورى. ههروهها والا گردنى دهستيان بۆ نازاد كردنى بانگه كان و قهرزدان به نارزهوى خۆيان و وه بهرهيئان و دامه زلندنى پيهوندهيهكى پتهو له نيوان حيزب و بزس مانه تازه كان يانيشى دهوله مهنده تازه كان.

بهلام له سالى ۲۰۰۲ وه راستى تازه يه كيتى ريزه كانيان له دهستا و تووشى روويهروبوونهوه هاتن له گهل سهرك هوجيتاوا، دواى نهوى سهرك بنگيه كى ترى هيتى دروستكرد كه پنهكانبوون له لاولى كۆمۇنىستى چين (CCYL) كه زۆربه يان له ههريمه ههزاره كلنى ولاتهوه هاتوون، به زمانى چينى پييان ده لئين توانپاي (Tuan Pai) زۆريى هههه زۆريشان له چهپى تازه نزيكن و سهرووده كانيان ده لئنهوه، داواى گمه سهندنىكى له سهركخ و سهركه ده كمن، له تهك يه كسانى كۆمهلايه تى و پيسبوونى ژينگمش به لايانهوه زۆر گرنگه. له لايه كى ترش داخوازى زياد كردنى يارمه تى دهوله تن بۆ فير بوون، خزمه تگوزارى ته ندروستى و بيهى كۆمهلايه تى و ناسايشى نابورى و كۆمهلايه تى ده كمن. ههر دوو دروشى (هه ماههنگى كۆمهلايه تى و پيشكهوتن و گمه سهندنى زانستى) هوجيتاوا رهنگمانهوه و كارىگهري ههنديك سياسه تن به نومينى گيرانهوى به لانس له نيوان نمو خۆشگوزهرانيه يى له دهرنه بهامى

بازاری نازادهوه دروستبوو و له گمځل نمو ناسمواره فراموشکراوی رابردوی
سؤسیالستی ولات.

له جیاتی هاندن ورینگا خوشکردن بؤ پروژهی گورهرتر و ره خساندنې بوار بؤ بزنیسی
گورهرتر سرۆک هوچیتاو له گمځل سرۆک وه زسران وین جیابا (Wen Jiabao)
هملگرلموه و روویان کرده کریکار و جوتیارو ینبشکراوان بؤ نموې له گمځل "زؤر"
سنگمر بگرن دژ به "کم" نمویس له رتگای به کار هیتسانی میدیا، وهک نووستن له
مالی جوتیاران، سکالا بمرز کردنموه به ناوی نمو کریکارانهی مووجهیان خوراوه بیان
وه رنه گرتووه، بهم جورهش خویان له نوخبه سیاسییه سوودمهندکانی سر به جیلنگ
زعین جیا کردهوه. نووی جیتی نیگمرانی راستی تازهیه دور کومتنموه "چین" له
په رپیدن و گه شهمندن وهک نامایی سره کی. له په کیځ له کژیوونموه گمره کانی
مه کته بی سیاسی حیزب له تموزی ۲۰۰۴ سرۆکی پیتووی حیزب له شهنکه های به
په غبه هره شهی له وین جیابا کرد نموهک سیاسه تیځ بگریته بمر بؤ خاو کردهوهی
گه شهمندن له همرته کانی کناری رۆژه هلات_ به به هانهی دوویاره دابهش کردهوهی
پاره به سر همرته کانی ناوهوی رۆژناوا_ چونکه نم کره ده بیته مایه نا تارامی و
تیځچوونی بلرو دؤخ.

چین لیانگیو "Chen Liangyu" که په کیځکه لهوانه ی گمشینه به بازاری نازاد
له راستی تازه دا برو باوه رپکی (عقیده) دامه زرانده که ده لیت خور په کم جلا له
رۆژه هلات هه لیت، ناکریت له هه مان کات له رۆژناواو رۆژه هلات هه لیت. پار سینگ
راکرتی گه شهمندن نموه ناگه په نیت ده وله مهنده کان تالان بکرتین بؤنموه یلر مه تی
هه ژلان بدرت بؤنموه هر دوولا ده وله مهنده بن، بهلام نم کاره هه ردوولا وهک په ک
هه ژلر ده کات... حیزبه که مان له شلره زایه کی میژوویسموه نموه دوویاتنده کاتموه
دروستکردنی نابووری به هیز و بازاری نازاد ناکۆکه له گمځل په کسانی ته نها رینگوه له
بمردم گه شهمندن. سیسته می سیاسی چین لهو جوره نیسه که براوه هه موو شتیک
ده بات. هه ردوو بالی ناکۆک پیتوستیان به په که بؤ ناساندنی نمویتر. و له کۆتایشیدا

هیز دابمشده کریت له نیوانیانا. هوجیتاو دیار بوو که کۆنترۆلینکی دمهسه لاتینکی زۆری هه بوو له سالی ۲۰۰۶ چين لیانگیتی دهرکرد لهسر گندهلنی، بهلام ههلبزاردنه کانی یرووی سیاسی له سالی ۲۰۰۷ وله کۆنگره ی پینج سلفی حیزب له مانگی دهی ۲۰۰۷ همدوو بال وهک یهک دهنگیان هینا به ممش هوجیتاو نهیتولنی لی کیکیانگ له جینگای خۆی دهستیشانبکات.

له لایهنی سیاسیموه پارسهنگی هیز به لای چهپی تازه به، له کۆتایی ۲۰۰۵ هوجیتاوه Hu Jintao و له گه له وین جیاباو پلانی یانزده مینی پینج سانه یان بلاو کردهوه بۆ "کۆمهلگایهکی همماهنگ". نهم راپۆرته پشتی بمستبوو به راپۆرتی دهیان تیمی حیزبی که ناردراون بۆ نهورویا و نه امریکا و نه امریکای لاتین و رۆژه لاتنی ناسیا و نه فریقا که نه ممش بسوو به وه چرخانینکی گرنگ بۆ گه شتن له بیر کردنه موهی داهاتوی نابووری ولات. بۆ یه که مین جار همر له سالی ۱۹۷۸ وه کو چاکسازی نابووری دهستپیکرد، گه شه مندنی نابووری به گرنگترین نامانج وه سف نه کرا. بهلام له جینگای نهم نامانیکی تریان دهستیشان کردهوه خه نلک بهر له هه موه شتیک Putting Reople First. Yirqnn weibek له هه مان کاتیش ریز له سروشت و ژینگه بگریت. به ئینی نهمیانا که نمونه ی ولاتانی نهمکه تنافی پیاده بکمن به ریزه ی سالانه ی ۲۰٪ بهره زیاد بوونیشی و زیاد کردنی یارمهتی خانمشینه کان و بیکاران و یه می کۆمه لایهتی و دایکله تی (منال بوون)...

و پشووی منال بوون، بۆ لادیش به ئینی دامهزراندنی سۆسیالیزی تازهی دینهاته کانیاندا که له سایه ی نهم سیسته مهدا باجه زۆره ملیشه کان لاده مین و خزمه تگوزاریه کانی ته ندروستی و فیزیوون باشتر بکمن. به ئینی کممکردنه موهی به کلر هینانی وزه ی ناسیانا به ریزه ی ۲۰٪ به پشه ری GDP. نه مانه و جگه له به ئینیلان بۆ دامهزراندنی سیسته مینکی چاودیری کۆمه لایهتی و ژینگه له ژیر کارگیری گه شه مندنی نابووری و ناسه ولره خراپه کانی. چینیه کان راهاتوون له کۆرینی سیاسه تی گشتی ولات، له کۆنگره ی حیزبی سالی ۲۰۰۷ دا جازینکی تریش سیاستیان

کۆپ. لىم كۆنگرە بەدا بىرۇ باۋەرۇ درۇشى گەشەسەندىنى زانستى ھوجىنتاۋ كەۋتە ناۋ دەستورى ھىزب و بە مجۇرش بوۋ بە خالىكى گىرنگى تىرى بەرنامەى ھىزب لەگەل بىنەماكانى تىرى رىزىبازى فكىرى ماۋ.

درۇشى گەشەسەندىنى زانستى بە كىنكە لىمۇ درۇشمەنى چىمە تازەكان داياپنەتاۋە و كارى بۇ دەكەن و دۋاى ھەۋلىكى زۆر تولىيان بىگەبەنتە رىزى درۇشمەكانى ماۋزىسۇنگ و جىانگ زمىن. بەلام كاتىك جىانگ زمىن سەۋك بوۋ ھەستى بە گىرنگى نەم درۇشمە نەكردبوۋ. ھەر چەندە نەۋلن ھىشتا (۱۱) مىن پلانى پىنج سالەيان تەۋاۋ نەكردبوۋ، بەلام ناشكرايە پلانى نەمجارمىان دەپىتە قالىبىك بۇ سەرمایەدارى رۋوبارى زەرد. ھەر لە زھانگ وىنىگ و چاكسازخۋازەكانى پىشى نەۋىش بىروايان بە تاقىكردنەۋى سەردەۋامى بىرۇكە تازەكان سۋوۋ نەك رىنگا چارەى كىسوپ (Shock Therapy). نەمەش دۋوبىاتكردنەۋى راستى بۇچۋونەكەيان كە دەلىن: بازار خۇى دەپىتە ھاندەرى گەشەسەندى نابوورى نەك دەۋلەت. چىمى تازەش زۆر نىگەرلن بە پىسبونى زىنگە و نايەكسانى، ھەر بۇيەش دۆزىنەۋى دەزگايەك، رىنگا چارەيك كە تىككەلكىشى ھارىكارى و ھەرۋەزى بىت لە لايەك پىشپىكىش بىت لە ھەمان كاتدا داخۋازىەكى زۆر پىۋىستە. داننن بەۋى دەۋلەت دەپىت رۆلىكى خۇى بگىرىت لە نىۋان سەردەۋام سۋون لە گەشەسەندى و داينكردنى خۇمەتگرزىسە كۆمەلەپىسەكان گەۋرەتىن رۋوبەرۋو بوۋنەۋە ناكۆكىيە لەگەل فەلسەفى جىھانى پانى سەرمایەدارى لە (بىنەماى دەستىۋەر نەدان، نازادى ھوجۇل و بازىگانى) (Laissez Faire). ى گەشەسەندى سەرمایەدارى. بەلىنى نەفامدانى گەشەسەندى نابوورى لە ژىر كۆتۈرۋلى دەۋلەت تاقىكردنەۋى سەرمایەدارى رۋوبارى زەردى كىردۋوۋ بە چىرايەكى زۆر گەش لە نىۋ ھكۋمەتە تازە پىنگەپىشتۋەكانى دنيا. چىن رەنگە بىرپىلى نەدلىت، پىلىش لە تواناى دانەپىت زالىت بەسەر كۆتۈرۋلى نابوورى نەنگلۆسەكۆنى، بەلام نەگەۋ لە قۇناخى داھاتۋو سەركەۋتۋو بوۋن نەۋا بەبى گومان تىروانىنى جىھان بۇ گەشەسەندى نابوورى سەردۋىر دەكەنەۋ.

په پښتني ژبې كې په پښتني ژبې كې (په پښتني ژبې كې)

ديموكراسي روژناوایي وهك نموه وایه بجیت بز چیتخانه و تۆ سرپشك بیت و هلبزیری چ وهستایهك، فمړنسی، نیتالی یان نهلمانی له جیاتی تۆ بریار بدات و لیستیک له خواردانانه ناماده بکات تا تۆش لیسان هلبزیریت کامیانت دهویت. بهلام له دیموكراسی چینی تنها یك وهستا هه یه، پاریسی کومونیسیت، بهلام تیتسه لیستی داواکاریه کافغان به بعدوام روو له زیاد بووندایه که چ جوړه خواردنیکیان بز ناماده بکات.

فانگ نینگ، نه کادیای چینی بز زانسته کومه لایمتیسه کان پینگچانگ (Pingchang) شاریکه له ناو همور، پتر له پینچ کاترمیر دوره له چیننگو (Chengdu) ی پایتهختی سچوانسی Sichuanese، بهرو خوار له شقامی چای میندیرینگ Meandering، ۶۰۰ متر بهرزه له ناستی دریا ی و کهوتوتزه زنجیره چیاکانی دها (Daba). دپهاته کانی دوروبه ریش له جوانیدا کم وینمن، و مسفکردنیان ناسان نییه، پرن له دارو درخت و سموزایی و چیمن و قامیش جگه له بهروبوومی دانموته. شاخه کان هه موو تاشراون بز چاندنی گم و برنج، رنگا پینچاو پیچه کان هیندهی تر سحرای تری کردوون. بهلام نمو خانوانه ی که له کونکریست دروستکراون له گمل نمو باله خانه چند قاتیبه ی ناشرین و نله جی که له چیمه نتۆ دروستکراون وهك شمه زلمیه که به ناگات دهینتسوه، خانوه کانی زۆر کۆن و ویرانن به هیچ جوړیک له گمل جوانی سروشتی ناوچه که ناکونجین، هندیك له خانوه کانیان همروه کمانی کۆشکی دزنی نیوه یان له شاخه. رهنکه میر چارلس بیگوتبایه وهك عه قیقه (بمردیکی به نرخی سوور) بهلام له پیناو دور کهوتسوه له بوتیبا خوم لی لادا. سه ره رای تموه ی خانوه کان زۆر به یان وهك کاولگه وایوون،

بعلام نیشانه‌ی تواناو ناره‌زوی مرؤقیان نیشانده‌دا بؤ سه‌پاندنی تواناو ویستی خۆی به‌سمر سروشت.

ته‌نانه‌ت له خراب‌ترین باریش نه‌وه نیشانه‌ی توانای مرؤقی ده‌نواند سه‌باره‌ت به سه‌پاندنی ویستی خۆی به‌سمر سروشتنا.

زۆریه‌ی دانیشتونانی پینگ‌چانگ (Ping chang) له گونده‌کان ده‌ژین که به رینگایه‌کی قورای به‌شاره‌که‌وه به‌ستراون. له‌یه‌که‌م گوند که سمردام کرد "نه‌نچاوؤ" (Nun Chao) دینه‌تیه‌یه‌کان هه‌روه‌ک گاجووت ناسا زه‌مبیله‌ داره‌کانیان له‌سمر ملی خۆیان به‌ستا‌بوو، له ژێر دروشمی سووری گه‌وره‌ نوسراو که له‌مو به‌مر تا نه‌وبه‌مری شه‌قامه‌که‌ی کرتبوو تیا‌دا نوسرابوو.

(سۆشیالزمی تازه بؤ دینه‌ته‌کان). به‌لام نه‌نچاوؤ زۆر تازه‌ دیار نه‌بوو. خانووه‌ رزیو و کۆنه‌کانی ته‌نها خه‌لکی پیرو نه‌خۆش و په‌که‌که‌وته‌یان تیا‌دا ده‌ژیا، که ته‌نها له پاشماوه‌ی شمر ده‌چوو که له‌ته‌له‌فریزونه‌کان بینیبووم. به‌ئێه‌ هیچ خۆناساندنیک ژنیتکی به‌ سا‌نا چوو لێم هاته‌ پیش و گوتی. گوندمان بووه‌ به‌ که‌لاوه‌ هه‌ر له‌مو رۆژه‌ی لاوه‌ به‌هێزه‌ کاغمان جییان هێشتووین بؤ گهرلن به‌ دوا‌ی کار. نه‌وانه‌ی لێره‌ش ماون به‌ره‌مه‌می سالانه‌یان ۹۰۰ RMB (۶۶\$) له‌مو کاته‌ی قسه‌مان ده‌کرد کۆمه‌لێک خه‌لکی بی‌زار له‌ حال و ژیا‌نی گونده‌که‌ له‌ ده‌ورمان کۆبوونه‌وه‌ زۆر به‌ شوقه‌وه‌ قسه‌یان بؤ ده‌کردین، باسی کیشه‌ و گیر و گرفته‌کانیان ده‌کرد و سکا‌لایان له‌ نرخ‌ی دکتۆر و نه‌خۆشخانه‌ و قوتابخانه‌ و نه‌بوونی ژومه‌ خواردن بؤ منداله‌کان له‌ قوتابخانه‌.

ژیا‌نی ته‌نها‌یی و لاچه‌پی دینه‌که‌یان. دوا‌ی ماوه‌یه‌کی کهم ده‌یسانی له‌م جۆره‌ خه‌لکه‌مان لێ کۆبوونه‌وه‌ به‌ده‌نگی به‌مرزتر داخوا‌زیه‌کانیان ده‌خستهروو. هه‌ر هه‌موویان داوا‌یان لێکردم که گازانده‌می نامه‌ پر له‌ نیش و نازاره‌که‌یان بؤ بگمیه‌غه‌ به‌یگین. به‌لام نه‌وه‌ی نه‌یان ده‌زانی نه‌وه‌ بوو که براده‌ره‌کاتم له‌ به‌یگین منیان نارده‌بوو بؤ لیکۆلینه‌وه‌ کردن سه‌باره‌ت کردنی پینگ‌چانگ به‌ نمونه‌ بؤ هه‌موو داها‌تووی چین.

دېموکراسی له ژباړه پېژندلایه:

پینگ چانگ له روزانه دا بوته جینگای سرغی زور کس، هر بویه ش سردانی ده کم. نهک بو جونی سروشت و نه نازیاری خانووه کانی یان گمشه سندنی نابووری، به لکو سردانه که له بهر نهویه که پینگ چانگ په کم هریمه له چین که نه نسامانی حیزب رنگه یان پینرا به شیوه په کی راسته موخو و له کس و هموایه کی نازاد و له مسر به مای کی برکی سکرتری پارتیان بو شار هلېژارد. نه م تاقیرکرنه و په یه کجار پر به هاو بایه خه چونکه تا نه مپوش هلېژاردن یان ده ستیشانکردنی هر کسینک په یوه دینداره به په یوه نندیه تاییه ته کان و دلسوز بن بو نه م و نه و نه مهش له مسر حیسلی نه نامی ناسایی. له باروودوختکی ناسایی هر چین و تووژیک له حکومت، سرکرده ی تووژی له خویمان تر متر ده ستیشانده کم. پارتی نیشتمانیس به پررسی هریمه کان به رو خواره و ده ستیشان ده کم له حیزب، نه مانیس به ده وری خویمان به پررسی حیزبی پارټیزاگان ده ستیشانده کم، نه مانیس به پررسی شاره کان ده ستیشانده کم و ده بن به به پررس له ده ستیشانکردنی به پررسی حیزبی گوئنده کان. به لام پینگ چانگ هرېشه له م پروسیسه ده کات به ووی سراوژتیران بکاته ووه. نه ووه به رزترین لوتکه ی نه و پیشکوتنه په که یوه منده چینیه کان ناوی ده بن به " دېموکراسی ناو حیزب"

له سالی ۲۰۰۶ که چووم بو لیکولینه ووه له م مهسه له په، سکرتری حیزبی پارټیزاگان لیکیان خیانگ Liu Qian Xiang به شانازیوه روونیکرد ووه که هلېژاردن پینگ چانگی خسته سر نه خسه، نابووریمان زور پیشنه که وتوو به لام تاقیرکرنه ووی دېموکراسی زور پیشکوتوووه.

په کم جار ناوی پینگ چانگ م له براده ریکم بیست بو ناوه ننی نووسین وهر گتیران کار ده کات (Central Compilation and Translation Bureau). نه م ناوه کوره ووی سووده هی ده زگایه کی زور کرنگ بوو که له سالانی ۱۹۳۰ دامه ززاده که

بیرو باوهری سۆشیالزمی به چین ناساند، که چندین کتیبی گرنگیان وهرگیتراوه بۆسه
زمانی چینی. وهك (Das Kaital) سرمایه و مانیفیستی کۆمونیستی
(Communist Manifest) وه کتیبی لینین "Lenin" چ بکرت له چین (What
is be Dow in toChinese) .

نهم دهزگایه یه کیک بوو له دهزگا ههره گرنهگه کانی حیزب تنانته بهر له
دروستبوونی کۆماری گمل یان میللهت. پاش نهوهی قوناخنی چاکسازی ههر له
۱۹۷۸ دهستیکرد نهم بیروکه یان دهزگایه هیچ رۆلنکی نهما. به پتچموانه
دهزگای لیکۆلینهوهی (بیرمهندنان)ی تازه که بارهگاکیان زۆر تازهو بریقه داره،
بارهگای بیرویی نووسین و وهرگیتراوان له تهنیشت کۆگایهکی فرۆشتنی سهوزه و میوهیه
که تهنها دهوله مهندهکان دهواتن بیانکرن و همزاران لییان بی بمشن. بهلام نیستا نمو
بیرویه هویهکی دۆزیوهتموه بۆ نهوهی بهردهوام بیت. نمو خانووه کۆنهی تیبیایه
کردوویهتی به خانوویهکی زۆر بههیز و پر له بیروکهی تازه "داهینانی حکومهتی
ههریم و باشترین پاداشت".

جینگری بهریوههیری بیروکه یوکیپنگ (Yu Keping) بووه به نهمتیرههکی
گهش که راویکاری نارهسی سهروک هوجینتاوه. پاش تمواو کردنی دکتورا نامهکی
PHD له زانکۆی بهیپین. کرا به سهروکی دهزگای تازه...

بیروکه بهشیکی زانکۆیه، بهشیکی دهزگای لیکۆلینهوهی بیرمهندنان و بهشیکیش
Mckinsg بۆ حکومهت. تهنهتی زۆر خۆشه و کراوه و نارهسییه، له ههمان
کاتیشنا نینگلیزیهکی چاک دهزانیت که له سهفهره زۆرهکانی بۆ رۆژناوا فیسری بووه
ههرهها (زمیل زانن) له زانکۆی DUKO له USA (Visiting Fellow)
یوکیپنیک وهک زهانگ وینگ چاکسازی سیاسییه، نهمه سیاسییه کانی ولات رهنگ
دهکات به هیوای تاقیکردنموه و گۆپینی دیموکراسی که رهنهگ رۆژنیک دیکتاتۆریهتی
حیزب ولانیت رۆژنیک تازه دهستیپنکات. ههرهها ناواقوازه که تاقیکردنموه وهک
پنگ چانگ رۆژنیک وهک شینز هینز بهیته نمونهی دیموکراسی سیاسی. چهقی قورسای

پروژه‌های بریتیش له پروگرامیک که خه‌لاتی داهینانی دیموکراسی ناو خوی و مرگرتووه. که وایکردووه زور گروپ و بیرمهند و شاره‌زا هانی گۆران و چاکسازی پارتی کۆمونیست و حکومت ددهات که له ناووه چاکسازی ده‌ستپیکدن دست پیشخه‌ریه‌کان و همونه خۆپسکه‌کان نایه‌ته همژمار، نیمه هه‌ولنده‌مین که سرژمیری هه‌لسه‌نگانن و به‌راوردیان بکه‌ین. چاکترین بیروکمش خه‌لاتیان پینراوه، لعه‌ته‌می نهم پروگرامه ده‌ستی پینکردووه له سالی ۱۹۹۹ ، ۸۰۰ پروژه ده‌ست‌نیشان و پالیئوراوه و (۳۰) سی خه‌لات پیشکه‌شکراوه بۆ هه‌ولتی چاکسازی و هه‌لبژاردنی سرژکی شارو شارۆچکه‌کان، مشوره‌ته‌ی دیموکراسی . نه‌وانه‌ی خه‌لاتکراون بوون به‌ جینگای سرنجی نیشتمانی بۆ نمونه کاتیک هه‌لبژاردنی هه‌ریسی پینگ چانگ خه‌لاتی سالی ۲۰۰۶ به‌رکه‌وت، له نا‌کاوا ۸۶ گروپی لیکۆلینه‌مه هاتن بۆ هه‌ریمه‌که، تا لیکۆلینه‌وه‌ی له‌سه‌ر بکه‌ن. ته‌نانه‌ت جیگری سرژکی چین داوا‌ی راپۆرتی کرد بسو سه‌باره‌ت به‌ هه‌لبژاردنه‌کان لعه‌ هه‌ریمه .

یوکیپین بوو به‌ هۆی دروستبوونی چهن‌دین شه‌پۆل کاتیک له‌ دیسه‌مه‌بری ۲۰۰۶ و تاریکی نووسی و بلاویکردووه له‌ رۆژنامه‌ی قوتابخانه‌ی ناوه‌ندی حیزب له‌ ژیر ناوینشانی " دیموکراسی شتیکی باشه " که تیندا ده‌لیت نه‌گه‌ر خه‌لک باشترین خواردن و جل و به‌رگ و خانوو به‌ره‌و هۆیه‌کانی هاتووچۆیان هه‌ییت، به‌لام مافی دیموکراسیان نه‌ییت. لعه‌ مانای لعه‌وه‌ی که‌م و کۆپی له‌ که‌رامه‌تی مرۆفا هه‌یه . سه‌ره‌ای نهموش یوکیپینگ توانای خۆگرتن و مانه‌وه‌ی هه‌بوو ویرای لعه‌ هه‌ولانه‌ی که له‌ نارادا هه‌بوون بۆ لادانی و راهالینی لعه‌وه‌ی له‌ جیاتی خه‌تاب دلن سه‌باره‌ت به‌ مافی مرۆف نازادیه‌ گشتی و تابه‌تیه‌یه‌کان، لعه‌ هه‌ول و توانای خۆی چه‌ر ده‌کرده‌وه له‌سه‌ر پرۆژه‌ی بسچوک و کاریگه‌ر . بیروکمی سه‌ره‌کی لعه‌ بریتیشه ...

زیاد کردنی دیموکراسی "Incremental Democracy" به‌ واته‌یه‌کی تر باوه‌ش کردنه‌وه بۆ دیموکراسی هه‌نگاو به‌ هه‌نگاو... نه‌ممش دژ به‌ تیسۆری شۆک و گۆرینی دیموکراسی چاکسازی له‌ نا‌کاوه "Big Bang Political Reform" . به‌ممش

پالپشتی له گۆپینی لسه رخۆ له خوارهوه بۆ سهروه دهكات. كه هاوتریب بیست له گهڵ تۆنی گۆرانکاری و پیتشكومتنی نابووری، نمو پیلویه چاكسازی نیولن شوو و روژتیک زیانی به قهده زیانی چارهسیری به شوک (صدمه) "Shock Therapy". یوکیپینگ بۆ چهندین سال بانگه شه و بلنگهوازی بۆ بیرۆکهی شه لال یان رووبارتکی بچووک ده کرد كه ورده ورده بهر وه دیوكراسی هه لنده كشیته به پشت به سستی به تاقیكر دنهوه سهركهوتوووه كان. كه سه ره تا ده بیته هه لباردن له ۷۰۰/۰۰۰ گوند دا بكریت، نه و جا له ناسته بهر زتره كانی حكومهتیش، له سهر ناستی ۳۸/۰۰۰ شارۆچكه و ۲۵۰۰ شار، یان پارێزگا نه و جا ۳۳۰ ولایهت و دواتریش له ۳۴ ههریما، بهر له وهی دهستکاری له دهسهلات و سیاسهتی حكومهتی ناوهندی بکهین.

پهروژهكهی یوکیپینگ "Yu Keping" زۆر زیاتر بهر وه پیتش چوو و به سو به جیتگی تومید به تایبهت دوابه وای هه لوه شانه وهی سیسته می كۆمونه له ولاتی چین له سالانی هه شتاكانا:

له هه مان كاتنا دهستكرا به هه لباردنی كۆمیتهی كونده كان، تا سالێ ۱۹۹۴ نیوهی دێهه كانی چین هه لباردنی كۆمیته كانی تیتا نه بجا مه را بوو. له سالێ ۱۹۹۸ یاسایهك ده رچوو به ناوی یاسای سهروشتی كۆمیته می دێهه كان (Ommittees) Organic Law for village (OLVC) كه هه لباردنی كونده كان دهكات به زۆره ملی. هه ره هه مان سالنا شارۆچكه بهك له پارێزگای سیچوان (Sichuan) به ماوهی بیویان (Buyun) كه وته ناو میژوو به وهی بوو به به كهم شارۆچكه دوا ی گوند كه هه لباردنی راسته وخۆی تیتا نه بجا مه ده ریت و كهی بهر كهی به كی ناشكراش به خۆوه بیینی كه هه مه وو كه سیك مافی خۆ پالوتنی هه بوو. له سالێ ۲۰۰۱ هه لباردن دوو جاری تریش نه بجا مه را به لام نه بجا ره (كۆنگره ی خه لگی شهاره كه دووباره چاوی ده خشانده وه به وانه ی خۆیان پالۆت سوو) یوکیپینگ پیلویه كه هه لباردنه كان كاریگه ره كهی زۆریان له سهر ژیا نی خه لك هه مه. له كاتی وه رگرتنی خه لاتی (بیوسوان) دا (Buyanl) گوتی كوندنشینه كان نیتا ده زانن كه مافی دیوكراسی خۆیان پیاده

ده کمن... بهرپرسانی شار همست به بهرپرسیاریه تی زور ده کمن و خه می
 لیبیچانه میانه، نمو به لینهانی پالیئوراولن دابوویان بهر له هه لباردنه کان...
 دووپاتده کرینه وه له هه لباردنی وه زبیداو هه موو مانگیک له (بویوان) دا خه لک
 ده توانیت راستموخو پرسیار و نیگه رانییه کانی خویمان ناراسته تی بهرپرسانی شار
 بکمن... و سالی جارنیکیشی له تیواره تی سمری سالی تازه تی (سالی مانگی)
 "Lunar new year" سمرکرده کانی شار راپورتیک سه براهه به پیشکومتی
 شاروچکه که پیشکمش به دانیشتوانی شاروچکه که ده کمن.

به لام له وه ته تی روزگاره دژوار و سه خته کانی سالانی ۱۹۹۰ به سمر چوون،
 پیشکومتی دیوکراسی سه قامگیری به خووه بینیه، به لام ته نه تی ژماره به کی که م که
 به په نجه کانی ده ست ده ژمیتردین له شاروچکه کانی تر ریچکه تی "بویوان" یان
 کرتوته بهر. له وهش زیاتر ته ناهت له سمر ناستی گوندیشنا زوری هه مره زوری
 هه لباردنه کان ته نها به که تا که پالیئوروی تینا بوو له جیاتی بوونی پیشبرکیه کی
 ناشکراو نازاد. له ناو توژی بیرمنداننا له چین به بی بایه خی هه لباردنی دتهاته کان
 هه لده نگیتن و ده لین کومیته تی دی هیچ سه چاره تی داها تیه تی نیه پاره و
 پوولیان له بهر ده ستا نیه تا بریاری له سمر بدن و هه ندیک بهرپرسیاریه تی لاوه کی و
 کم بایه خیانه هیه. به کیپنگ و هاوړتیکانی پینان وایه نه م له خو بایه یونه و
 فقه شی دانیشتوانی پایته خت و شاره گموره کانتن. هه مر چه نده بهرپرسه کانی
 هه لباردوو له هه لباردنه ناوخویه کان کاریگه ریبه کی زور که میان هیه له سمر ژبانی
 هاوولتیان، به لام له دتهاته کاندنا نموان بهرپرسیارن له سیاسه تی گرنگی وه ک "پلانی
 خیزانی" باج و ده ست به سمر دراگرتنی زهوی و مولکدا. یوکیپنگ له مو بچوونه بیا
 پشت ته ستوره به لیکولینه وه کانی نابووری نلس و هاسوستا له زانکوی به یگین
 (بانگ یار).

Yang Yao که نیشانده دات هه لباردن یارمعتیده وه و هانده ره بۆ به گزدا
 چوونه وه ی گهنده لی و هانسدانی چاکسازی له خزمه تگوزاری گشتیدا. له

لیتکۆلینهوه په کنا که له ماوهی شانزده سالنا نه بھامدراون و چل و ههشت گونسی له خۆوه گرتیوو. یانگ یاو بۆی ده رکموت که هه لێژاردنه کان بوونه ته هۆی زیاد بوونی لهسهر فکردنی گشتی به رێژوی له سه دا بیست و له هه مان کاتی شدا بۆته هۆی که مکر دنه موی رێژوی خمر جیهه کانی فهرانگه گشتیهه کان به رێژوی ۱۸ له سه دا، وهک (خمر جی تاییه تی بهر پر سه کان و خیزانه کانیا ن).

گه موره ترین گرفت له بهردهم هه لێژاردنه کاننا بریتیه له پارتهی کۆمونیست له چین هه ر حکومه تیک بهر له هه موهو شتیک ده یه ویت دلتیا بیست له دلسۆزی بهر پرسانی ده ولت به موی که ده بیست له گه ل خه تهی حیزباین. له لایهن چاودیران و ره خنه گراندنا ته م هاوتهمرییهه وایکر دووه هه لێژاردنه کان بی سوود و بی مانا بن چونکه کۆمیتیهی کونده کان رووبه پرووی دوو ناغا ده بنه وه، نهو خه لکانه ی که ده نگیان بو داون و له لایه کی تریش حیزب. له کاتی رووبه پروو بوونه موی بهر ژه وه ندیهه کاندنا، بهر ژه وه نسی حیزب به سه ر ه ی خه لکنا زالبیت. یوکیپینگ دان به موه داده ویت که نه مه ره خنه په کی شیاو و به جیهه. هه ر له بهر نه مه ش به م دوا یه زۆر سه رسو پر ماو و خوشحال بو به هه لێژاردنه کانی پینگ چانگ (Ping Chang).

که نه مه هه ولتیکه بو به دیموکراسی گردن له ناو جهرگه ی پارتهی کۆمونیست. له بهر نه موی حیزب کۆنترۆلی هه موهو شتیک ده کات، ته م کاره جینگای خوشحالی و هیوا یه. که حیزب به دیموکراسی گرا یان به گۆزانی بنه ره تهی دیموکراسی به سه ر هات، گۆزانی سه روشتی به سه ر ولاتنا دیت. ره نگه یوکیپینگ تۆزیک زنده ره وۆی بکات له گه شینی، به لام بهرۆکه ی دیموکراسی ناو حیزب جینگای سه ر نه ه.

هه موهو گراسی شو حیزب:

هه مریه ی پینگ چیانگ "Ping chang" بو یوکیپینگ وهک گونسی زهیرا کان وایه، نیشانی ده ات که له په کچرو نیکی زۆر هه مه له نیوان دنیای سیاسه ت له لایهن میژووی چاکسازی نابوو ری زهانگ وینگ و نیوان ناوات وتومیدی بلاو کردنه موی

دیوکراسی له نیو ریزه‌کانی حیزب، که به‌مه‌ش دواتر بلاو ده‌بیته‌وه له‌ناو کۆمه‌لگا‌دا. چون یه‌که‌بجار ه‌مری‌مه‌کانی س‌مرکه‌نار ری‌گه‌یان پ‌یندرا که ده‌وله‌مه‌ند بن، ه‌مر به‌م‌جوره‌ش ده‌خوازیت یه‌که‌بجار نه‌نامانی حیزب به‌ر شه‌پۆلی دیوکراسی که‌ون. یوکی‌پینگ ده‌لیت با یه‌که‌بجار ه‌ه‌لبژاردنی نازاد له نیو ریزه‌کانی حیزب نه‌ب‌جام‌بدریت. ه‌م‌روه‌ها ده‌لیت چون ه‌مری‌مه‌کانی س‌مرکه‌نار به سوود وهرکرتن له تریکیان له ه‌ونگ کونگ و زمانی کۆنی چینی (Cantonese) و به‌سته‌وه‌ی هۆکانی هاتوچۆ توانیان گه‌مه‌ندن و پ‌شکه‌وتنی نابووری به نه‌ب‌جام بگه‌یه‌ن، به ه‌ه‌مان ش‌یه‌ه نه‌نامانی حیزب نمو فرسه‌ته‌یان له به‌رده‌مه نه‌نام بوونیان له حیزب ناستی به‌رزی رۆشن‌بیری و تیگه‌یشتنیان و رۆلی گرنگی خۆیان بیستن به‌وه‌ی س‌مرکردی گه‌لن به به‌ریا کردنی ل‌یشاوی دیوکراسی له‌ناو حیزب به به‌روای نمو تاقی‌کردنه‌وه‌ی پ‌ینگ چیانگ ره‌نگه ری‌گا بکاته‌وه بۆ چاک‌سازیه‌کی به‌ره‌تی له پ‌یکهاته و بوینادی حیزب.

که‌واته دیوکراسی ناو حیزب مانای چیه؟ به ش‌یه‌یه‌کی س‌مه‌کی بریتی ده‌بیته له به‌ه‌یز کردنی مافی نه‌نامانی ناسلی حیزب بۆ خۆ پ‌الاوتن له ه‌ه‌لبژاردنه‌کان. ده‌نگ به‌دن بۆ نوین‌ه‌کانیان و ره‌خنه ناراسته‌ی به‌رپه‌سه ه‌ه‌لبژێردراوه‌کان بگرن. ن‌هم بی‌رۆکه‌یه ده‌بیته هۆی تازه کردنه‌وه‌ی حیزب له خواره‌وه بۆ س‌مه‌روه به جۆریک که بواریکی راسته‌قینه ب‌ه‌و‌لق‌ت‌یت بۆ پ‌ش‌ه‌ریکی بۆ ه‌ه‌موو پۆسته‌کانی حیزب. له س‌اله‌کانی رابردوودا ن‌هم کاره له‌سه‌ر ناستی پارێزگاو کۆنگره‌ی ن‌یشتمانی حیزب کاری پ‌یکراو ده‌سته‌ی به‌ری‌ه‌بردنی ه‌ه‌لبژاردن به ر‌یشه‌ی ۱۵-۲۰ له س‌م‌دی کاندیدی زیاتریان ه‌ه‌بوو له پۆسته‌کان. به‌لام ن‌هم جۆره کۆنگره‌انه کارتۆنین و ته‌نها به روخسار کۆنگره‌ن له راستیدا نه‌بوونه ته‌سه‌ته‌ری ه‌یز. له مه‌ودای دوور ره‌نگه دیوکراسی ناو حیزبه پ‌له به‌ره‌زه‌کانی ناو حیزبیش بگه‌ریته‌وه تا ده‌گاته س‌کرته‌یری حیزب. ده‌ره‌نه‌ب‌جام‌یکه مه‌تیقی بی‌رۆکه‌ی دیوکراسی ناو پارتی کۆمونیست دوو بال دروسته‌کات که ک‌ی‌ه‌رک‌یتی یه‌که‌تر ده‌ک‌من له‌سه‌ر بنه‌مای نا‌ی‌ده‌ژۆژی جی‌اوازا بۆ وه‌ده‌سته‌پ‌ش‌انی پ‌ال‌ه‌شتی نه‌نام و لایه‌نگران. دوور نییه به ش‌یه‌یه‌کی ناراسته‌موخۆ

چەپى تازەو راستى تازە ئىكېتازىن و ئەناو حىزىدا بىن بە دوو بىالى زەق و ناشكرا، بگرە رەنگە بىن بە دوو حىزى جىاواز ئە ناو حىزىدا. ئە سالى ۲۰۰۷ دا گفتوگۆيەكى زۆر گەرم و گۆر ئە تارا دابوو بەر ئە بەستى كۆنگرەى حىزب سەبارەت بە دىموكراسى ئەناو حىزىدا، چىرنكە پارتى كۆمۆنىستى قىتنام كە لاساى كەرەوۋى پارتى كۆمۆنىستى "چىن" ە برىيارىاندابوو كە ەئبۇاردنى راستەموخۆ و عادىلانە ئەناو حىزىدا نەخامبەدەن.

ئە سەرەتاي سال، ەمچەندە پارتى كۆمۆنىستى چىن برىيارىدا بوو وەك قىتنام نەكات، بەلام ئە كۆنگرەى ەقەدە ەمى حىزب ەئنگارى زىاترىسان نا بەرەو بەشدارىكردنى زىاتر ئە نەندامانى حىزب ئە برىيارەكاندا. بە گۆتيرەى راپۆرتى رۆژنامەنووسەكان كاندىد كردنى (خى جىنپىنگ) ى Xi Jinping بەرپرەسى شەنگە ەى بۆ نەوۋى يىتە شوۋىن ەرجىنتاۋ تەنھا ئە ژتەر كارىگەرى نەو نامارە نەئىيە بوو كە پارتى كۆمۆنىست ئە راپرسىيەكى نەئىسى كرىبوۋى. ەمچەندە ەرجىنتاۋ "Hu Jintao" كە جىگاي خۆى دانىت، بەلام خى جىنپىنگ لىى بردەو ە بەسەرىدا زالىرو.

بىرۆكەى يوكىپىنگ رەنگە كارىگەرىەكى زۆرى ئەسەر چىن ەئىت، نەگەر پارتى كۆمۆنىستى ولاتىكى سەر بەخۆ بوايە كە ژمارەيان ۷۰ مىلۆنە زىاتر ئە ژمارەى دانىشتوانى (UK). بەلام سەرەپاي نەمەش پىرۆژە سىياسىيەكەى زۆر ئە واقع دوورە. كردنى شارۆچكەيەكى بچووكى دابراۋ وەك پىنگچان "Ping chang" بە غوونە بۆ چىن كارىكى زۆر نەستەمە، چونكە بە ەيچ جۆرتىك بەراورد ناكىت ئەكەل شانگە ەى، (بەكەين) و (شىنرەين) ەى گەشاو. تا نىستاش نەو ۲،۴۹۹ شارەكانى ترى چىن ەيچان رىچكەى پىنگچانيان نەگرتوتەبەر، لەمەش زىاتر نەو راستىيەى كە چاكسازخوازى سىاسى وەك يوكىپىنگ پەنا دەباتە بەر ماسى كرتن ئە ناۋى لىنل، بۆ گەران ئە دوورترىن گوندى چىن تا باس ئە تاقىكردنەو ە سەرگەوتوۋەكەيان بكات نەو ە نىشانەدات كە كەش و ەوۋى سىاسى ئە چىن چەند ناخۆش و سەختە و چەند

زوجه‌ته بلس له بلس یا گفتوگوؤ لیسر چاکسازی سیاسی بکسیت. به سهرنجبان له گفتوگوؤی نیوان بیرمه‌ننانی چین قهت معزندهی نموه ناکه‌یت که له دوری که‌متر له دوو کاتمیتر به فرۆکه له شننگه‌های، کۆمه‌لگایه‌کی چینی هه‌یه، که حکومه‌تی چین ده‌ئیت به‌شیکی تمواوکر و دانه‌پراوه له چین، که تینا هه‌لبژاردنی گشتی و سازاد نه‌بجاصده‌دریت به به‌شناری پارٹی سیاسی جۆراوجۆر و سازادی راده‌رسپین زامسکراره مافی تیا پارتیزاروه و له زیاد بوونیش دایه جگه له پاراستنی مافی که‌لتوری و ریژهی بمرزی داهاتی هاوالتیان که ده‌گاته $30/1000$ GDP- دۆلاری نه‌میریکی بۆ همر تاکیک. سهرپای نموش له‌بهر همستیاری باسه‌که که په‌یوه‌ندیاره به تایوان، له یوکیپینگ قه‌بوولده‌کریت که باس له تاقیکردنه‌وه‌یه‌کی همژاری وه‌ک نه‌وهی سهره‌وه بکات له ناوه‌وی چین له بری باسکردن و لیکۆلینه‌وه لیسر تایوان.

لیکۆلینه‌وه‌کان و هموله‌کانی یوکیپینگ که به شیوه‌یه‌کی ته‌کنوکراتیه نیشانهی کاته. له سالانی هه‌فتاکاندا قوتاییانی چین دیوارتکیان دروستکرد له به‌یگی به‌ناوی دیواری دیوکراسی که تیاپنا پۆستهریان هه‌لواسیبوو داوای هه‌لبژاردنی نازادیان ده‌کرد. له سالانی هه‌شتاکاندا باس له‌وه ده‌کوا چ جۆره سیسته‌میک پیاده بکمن نه‌گمر باوه‌شیان بۆ دیوکراسی کرده‌وه. نایا سیسته‌می سه‌رۆکایه‌تی نه‌میریکی پیاده‌بکمن که همرسی ده‌سه‌لانی سه‌رۆکایه‌تی ویاسادانان و داد به تمواوه‌تی لیک جیا ده‌کاتموه یان نمونه‌ی ویستمستر (UK) ی دیوکراسی که حکومت له لایهن پهرله‌مان هه‌لده‌بژێردیت، که زیاتر له‌گه‌ل نمونه‌ی چین ده‌گوئیت؟

هه‌ندیکی تر داوای سیسته‌میک تیکم و متوربه کراویان ده‌کرد لیسر بنه‌مای نمونه‌ی فه‌ره‌نسی. نم گفتوگویانه گه‌یشتنه قۆناخی پهرست که خویندکاران خۆپشانانی مه‌یانی تیانه‌مینیان نه‌بجاصا له سالی ۱۹۸۹. بانگه‌شه و داخوازی بۆ زۆرجۆر چاکسازی ده‌کرا، به‌لام دوا‌به‌دوای خۆپشانانی مه‌یانی تیانه‌مین هه‌موو نو‌میده‌کانی چاکسازی و کۆرانی چین به‌ره‌وه هه‌لبژاردنی فره‌جیزی به‌با چوو

بهرتیره بمرایمتی را که یانندن و پرویاگه ننده به کار هیتنانی وشعی مسافی مرزۆ و نازادیان قه دهغه کرد. باسکردن له جیاکردنه وهی حیذب و دهولت کم یان زۆر قه دهغه کرلن. یوکیپینگ نه وه روونده کاتمه وه که گفتوگۆی سهبارت به چاکسازی سیاسی سالانی ههشتاکان که چر بیوونمه وه ههلبژاردنی فرهحیزی و نازاد و جیاکردنه وهی دهسهلاته کان... نیستا ریگیایان چۆلکردوه بۆ داخواییه کی تازه کراوه یان تازه تر، له رابردوو بیرمه نده کان دابهش سوو سوون له سهر چۆنیتمی چاکسازی نایا یه که عجار چاکسازی سیاسی بیئت و دواتر چاکسازی نابووری به دوا دا بیئت... یانیش به پیچموانه وه؟ بهلام ته مرزۆ به دنیایی باس له وه ده کم ن ریره وهی کۆتایی ولات ده بیئت چی بیئت. ته مرزۆ چاکسازی له چین نه به ستراوه ته وه به نازادی و مسافی مرزۆ، به لکو زیاتر وابسته می دۆزینمه وهی ریگیای شه رعین بۆ بهردهوام بوونی پارتی کۆمونیست له دهسهلات. له جیاتی ههولنان بۆ دۆزینمه وهی ریگیای نازادی و دیموکراسی، زۆر له بیرمه ندان له ریگیایه ک و غوونیه کی جیاواز ده گهرین.

دیموکراسی = بهره لایی (Chaos)

یان وهی "Pan Wei" نهستیره که شهی زانکۆی به یگین له یه کم دیداردا به م وشانه پیتوازی لیکردم: تۆ به جۆرتیک باس له دیموکراسی ده کیمت که وه ک نلین ولایت و بهوازیت له هه موو دونیادا بلاو بکریتمه وه. بهلام ههلبژاردن هیچ له وه کیشه و کرفتانهی که ته مرزۆ رووبهرووی چین بوونه ته وه چاره سمر ناکات. سهر زه نشتی کردم بۆ نه وهی گرنگیه کی زۆرم داوه به تاقیکردنه وهی دیموکراسی له چین و به هارم هیناوه ته چۆکان. پیگیوتم تاقیکردنه وهی سیچوان "Sichuan" نه زۆکه و ناکات به هیچ ده رنه عجامیک. سهر کرده کانی نه وه شاره تنها مه به ست و گۆلی سیاسیان هه به، تنها دهیانمۆیت بناسرین. بهلام تاقیکردنه وه که سهر کوموتوو نه بوو. به لکو سیچوان بهر زترین ریژهی ناره زایی و خۆپیشاندانی تیدا به. نه وه شویتانهی دهیانمۆیت لاسایی یان کۆپس تاقیکردنه وه که بکن زۆر که من.

زۆر بعداخموه نەم رایەیی پان ویی رەنگە راست بیئت. لە سالانی هەشتاکان و نەودەکان زۆر لە لیکۆئەروەکان پێیان وابوو دیموکراسی پێوستییەکی زۆر گەرنگ بە بەلەبی گەشەسەندن و پێشکەوتنی سیاسی و نابووڕیە.

بەلکو لە لای هەندێکیان مەرجی سەرەکی گەشەسەندن بوو. بەلام لەم سالانەیی دواییدا بە تاییەت دواي گەشەسەننی نابووڕی لە چین- نەم جۆرە پەییوەندییە کەوتە ژێر شک و گومان و پرسیار. چیتەر دیموکراسی وەک تاکە گۆل و نارمانجی سەرەکی تەماشای ناکریت، بەلکو وەک کەرەستە یەکی سەرەکی دەبیئیرت وەک رینگا خۆشکەر بۆ خۆشگوزەرانی و سەقامگیری سیاسی. هەر بۆئیش رینگا لە بەردەم پان ویی "Pan wei" خۆشکرد کە هێرشێ توند بکاتە سەر دیموکراسی و دەئیت هەلبۆاردنەکان هیچ لە کەوتە هەنووکەییەکانی چین چارەسەر ناکەن...

زیاد بسوونی تارەزایی و خۆنیشانتان، نەم کەلێنە گەورەیی نێوان هەژار و دەولەمەند، نزیك بیوونەوی نابووڕی دێهات لە نیفلاس کردن، کەمی سەرف و خەرچکردنی ناو، خۆ، یانیش زیادبوونی گەندەئێ لە نێوئەندی نوخبە سیاسیەکان. لە راستینا پان ویی پێیوایە کە دیموکراسی شتەکان بە ناراستەییەکی خراب دەبات. هەرچەندە بەرپرە سیاسیە هەلبۆئیردراو، کان داخوایان زیاد بیئت، زیاتر پێوستیان بە پارە دەبیئت و هەمیشە خەلکی دەولەمەندی حازر و نامادەن بۆ دابینکردنی پارە بۆ سیاسەتەمدارەکان نەویشی لە بری یارمەتی حکومەت بۆ پرۆژەکانیان. تەمەش وادەکات کاتێک هەلبۆئیردراو دەبیئت خزمەتی دەنگدەران لە لایەک نەم دەولەمەندانەیی پارەیان پێدا بوون لە لایەکی تر بکەن. بەلای خەلک گەرنگ نییە کسێ لە دەسلەتە، بەلکو چۆن دەسلەت بەرپۆر دەچیت. پان ویی دەئیت چاکسازی سیاسی دەبیئت لە ژێر کاریگەری کێشە کۆمەلایەتیەکان بیئت نەک لە ژێر کاریگەری جیهان یان پرنسیپە روژتاواییەکان.

زۆریەیی تیۆرستە (Theorists) کانێ دیموکراسی نەوە لە پان ویی قەبوول ناکەن کە چۆن حکومەت بەرپۆر دەچیت و چۆن سەرکردهکانی دەستنیشان دەکرین چونکە

حکومت بهره‌می سرکرده سیاسیه‌کانه. نمو شهرعیته‌ی که له هه‌لبژاردن وده‌ستدیت نمو حکومته به‌هیز ده‌کات که ده‌پوویت مامه‌له له‌گمَل کیشه‌کانی چین بکات له‌سمر ناستی ناوخۆ و نیوده‌وله‌تینا. نمو دید و بۆچوونی پان وی پر له‌رق و قین، له‌وه ده‌چیت ره‌گی قوولتری هه‌بیت له‌گفتوگۆ یه‌کی هزری. نمو ده‌لئیت دیوکراسی سی یاده‌وه‌ری زۆر ناخۆشمان بیرده‌خاتمه‌وه که له‌بیر و رۆحی هه‌موو "چین" یه‌ک بوونیان هه‌یه: رووخان و هه‌له‌ه‌شانه‌وه‌ی یه‌کیته‌ی سوڤیه‌ت که له‌ نه‌نجامی نازادبھوازی گۆریاتشۆف روویدا، له‌گمَل نه‌وه‌ی پیتسه‌ گوترا "دیوکراسی خه‌لک" یان شوپرسی که‌لتووری چین و مه‌ترسی جیابوونه‌وه‌ی تایوان.

کاتیک ماو ویستی ده‌وله‌تیک سوسیالیست له‌چین دامه‌زریتیت سوودی له‌ تاقیکردنه‌وه‌ی سوڤیه‌ت وهرگرت وه‌ک نه‌خشی سهره‌کی یان کۆپی کردنی وه‌ک غوونه، له‌ ده‌زگاکانی ده‌وله‌ت و دروشمه‌کان و ته‌نانه‌ت نیشانه‌کانیشی (Ironography) هه‌ر هه‌مووی به‌کۆمهل له‌ سوڤیه‌تموه هیترا و ته‌نها گۆزینیتیک زۆر که‌میان به‌سهردا کرا. له‌ کاتی شهرێ سارددا روسیا هه‌میشه له‌ لایه‌نی ته‌کنه‌لۆژی به‌سهر "چین" دا زالبوو. واش دیار بوو که‌نعم زالبوونه‌ تا هه‌تایه به‌مرده‌وام ده‌بیت. به‌لام له‌ سالی ۱۹۹۱ ناشکرا بوو که‌سوڤیه‌ت پلنگی له‌کاغمز دروستکرا بوو. کاتیک گۆریاتشۆف ده‌سه‌لاتی له‌ ده‌ستا، نیمه‌راتۆریه‌تی سوڤیه‌تی هه‌له‌ه‌شایه‌وه و بوو به‌چهند به‌ش، سهرمایه‌دلری مافیا نابووری ولاتیان تالان کرد ده‌رنه‌نجامی داهاشی ناوخۆ GDP بوو به‌نیوه. نوخه‌ ده‌سه‌لاتاره‌کانی چین نیتستش له‌ مشتومری نه‌وه‌دان داخوا بۆچی نه‌وه رووینا: نه‌وان پیمان وایه هه‌له‌ی چاکسازی سیاسی به‌رله‌ چاکسازی نابووری کورنگترین یا خود تاکه‌ فاکتور بوو. هه‌ر بۆسه‌ش له‌ خۆیان گرتسوه که هه‌له‌ی وا دووباره نه‌که‌نمه‌وه.

له‌هه‌ش پر نازارتر نمو شوپسه‌ فهره‌نگیه‌ی یان که‌لتووریه‌ که‌ ماو له‌ سالی ۱۹۶۶ به‌ریاکرد، که‌ ویستی پاشاوه‌ی بۆزوا له‌ناو به‌ریت تاکه‌مه‌که‌یشی بریتیبوو پتر له‌ ده‌ سال توندوتیژی و گیوه‌ شیتوینی، نابووری سه‌قه‌تکرد و بناغه‌ی کۆمه‌لایه‌تی

وئرانکرد و نزيكەى نيو ملىۆن قوربانى لىنكەوتەو. زۆربەى بىرمەندانى تەمىرۆ تەم سالانمىيان لە دىھات بەرپىنکرد. وەك كرىكارى تونىل و كارگەكان يان كىلگەكان، جوانترىن و خۆشترىن كاتى ژيانىيان كە مندانلىيەتتەى لى زەوتكرا. فرستى تەواوكردنى خوتىندى زۆربەيانى وئرانكردن. بەم دوايە ژەمى نىوارەم لەگەل يەكئەك لە بىرمەندە ناسراوكانى چىن خولرد كە خوتىندى لە رۆژتاوا تەواو كىردوو زۆر ھاندەر و سەرسورماو بە نازارى تاك و رادەربىرەن لە رۆژتاوا. بەلام لەبەر نەوى تاقىكردنەوى شۆرشى كەلتورى ماوى لە يادە، زۆر لە دەرتەنجامەكانى ديموكراسى دەترستت. بە گشتى پياوئىكى زۆر (مىشالى) يە نايدىالىيە.

باسى خۆى دەكات و دەئىتت: من لە لاوسەتتيم زۆر نايدىالىيە بسووم دەسووست دەرويشىكى شۆرشگىر م. چووم بۆ لادى و دە سالم لەوى بەسەر برد بە كرىكارى لە كارگەكان، كارى زۆر ناخۆش و سەخت و پىس دەكرد. ھەندىك جار ژيانى خۆم دەختە مەترسى. ھەندىك جار دە پەگە لە دەستە كام ھەبوو وامدەزانى جوتياران و ھەژاران پالەوانى مەتوون و دەبىت نىمەش خۆمان بگۆرەن تا وەكو تەواغان لى بىتت: من لە خىزانىكى زىرەك و رۆشنىرەو ھاتووم. بەلام دواتر بۆم دەركەوت كە تەوانىش وەك نىمە مەوۆن. بە چاوى خۆم بىنىم كە كۆمەلەك قوتابى تەشكەلجەى مامۆستايان دا تا مرد، تەنھا لەبەر نەوى نەرى كەمى پىنداون. ناچار بسووم لەگەل ھاوپىكەم كروپ دروستبەكەين بۆ پاراستنى ژيانى مامۆستاكافان لە ھەر ھىرشىك. نەگەر خۆت شلەكەيت، يان سەندووقەكە بەكەيتەو كۆنترۆل بەسەر خەلك نامەيتت. ھەر بۆيە تاكە رىنگا چارە تەوہە چاكسازى لە سەرەو بۆ خوارەو تەنجامبەدەيت. تەمە زۆر زەحمەتە، بەلام دەگرىت.

لە تىنگلستان لە سەردەمى زىزىنى شۆرشنا و سەردەمى فكتورى كىشەيەكى كەرەى بەرزەوھەندى سەرمایەدارى و دەولەمەندان ھەبوو، بەلام تەوان زانيان چاكسازى لە دوا رۆژ لە قازانچيان دا بە ھەر بۆيەش بەردەوام بوون لەسەرى .

(پان ویی) یش مەترسی ئەوەی ھەبە کە ھەلبژاردن بێتتە ھۆی ئەوەی (دێوھە کە) لەناو شووشە دەرییەت نازاد بێت. کە دەبێتتە ھۆی دوژمنکاری نێوان جوتیارە ھەزارەکان و چینی ناوھەراست کە رەنگە بێتتە ھۆی ھەلوھەشەنەو و لەت لەت بزوونی ولات. شەری مان و نەمانی چین و توێژەکان لە شەستەکان و ھەفتاکانمان بۆ بە شەریک ھەموو دژی ھەموو دەجەنگان، کەس ریزی لە یاسا نەدەگرت و کەشیش بە دۆرانسەن رازی نەبوو... شەریکی زۆر خۆشەوای بوو. سەرەرای نەمەش، باسکردنی تایوان وا لە پان ویی دەکات بە زمانیکی رەنگاوپرەنگ بێتتە ناخاوتن. نەم دورگەبەیی کە چین بە دلبەراوی لە قەلەم دەدات (ھەریی دابراو) لە ژێر حوکمی نەتوکرانی بوو کە دژ بە سیستەمی کۆمونیستی بوون باوھ ساوی تریکەیی پەنجە ساڵ بەر ئەوەی یەکەم ھەلبژاردنی سەرۆکیەتی تیییدا نەبەمبەریت لە ۱۹۹۶ نەمەش ئەوە دەردەخات کە کەلتوور و دیموکراسی "چینی" دەتوانیت بەراورد بکەیت. پان ویی دەتوانت ئەم ھەلبژاردنە بوو بە ھۆی نەھامەتی بۆ تایوان. تووشی زۆر کێشە ھاتن لە وانە تۆمەتی گەندەنی خراوتە پال سەرۆک چین شیو -بیان "Chin Shui-Bian" و خێزانە کەیی. چین زۆر بە خێرای وا خەریکە دەگاتەوھ تایوان لە لایەنی نابووری. بەلام کە بەس لە غوونەیی تازەیی دیموکراسی تایوان دەکەیت، ئەم دەتوانت بۆتە ھۆی دروستبوونی ناسنامەیی نیشتمانی تایوانی. ئەوەی چینیەکان زۆر تووھ دەکات ئەم ھەلەنگاننەمانیە بۆ سیستەمی سیاسی تایوان و دەتوانت ئەگە مەترسی ئەشکری چین نەبێت بەسەر تایوان ئەوا ئەوان دەنگ بۆ جیاپوونەوھ دەدەن. ئەگەر ئەم مەترسی ئەشکری بۆ سەر تایوان راست بێت، ئەوا ھەمان ھەردەشم بۆ سەر نەتوھەکانی تری کە لە چین دادەژێن راست دەبێت، نایا خەلکی تبت دەنگ بۆ سەر بەخۆیی دەدەن؟ ئەدی خەلکی نیگھەرس خەنجیان "Uighurs of Xinjian". چین ھەروەک یەکیەتی سۆفیەتی جاران زیاتر لە نەپەرانتۆزبەت دەچیت ئەوەی لە دەولەتیکی یەک نەتوھە. بیان "دەولەتی نەتوھەیی". تاقیکردنەوھ یەکیەتی سۆفیەت سەلمانەیی کە دیموکراسی رەنگە بێتتە ھۆی ھەلوھەشەنەو و لەت لەت بوونی نەتوھە. بۆ پان ویی ھەروەک زۆر لە نوخەکانی چین،

دیوکراسی منای فمزو او بمره لاییه: له روژ هملات خه لک له دهسه لاتی سیاسی و جوړی ململاتیان له گمل په کتر راهتوون. به لام من پشتگیری له سیسته میکی سیاسی ناکه م که هانی بمره و منی به جیا جیا کسان ددهات دژ به په کتر ململاتی بکمن بژ دست به سرداگرتی دهسلات. له چینی دژ او قهت نم سیسته مه پمسنده و قهبول ناکات.

زور سه خته بتوانیت دهستیشانبکمیت چهنده له وتار و خیتاب و بیروپراکسانی سرچاوه له همستی خوپاراستن کردن له دست دهولته و، چهنیشی سرچاوه له ژیر کاریگری پروپاگندهی حکومت ههنده گرتت. به هر حال بژ من زه حمته له و دیوکراسییه ساوایه تیبنگم که "GDP" په کهی ده جار له هی چین زیساتره. تایولن کتشی زورن به لام هه لگمرانه وی سیاسی به هی هیچ شوتینیکی تری وه ک تورویای روژ هملات ناچیت نه وانوی خاوهن دیوکراسی تازهن وه ک تورویای ناوه راست. تهنانهت نمو گهنده لاییه رهنگاره نگی که سروک و دست وپوهنده کانی گرتموه. نیشانهی پیشکومتنه چونکه له ژیر سایه ی سیسته می نتوتوگرامی کون کتشی وابه ناسانی پینه و دیزه به دهرخونه نده کرا. بلاو بوونموهی سروهری یاسا رهنکه به هه مان ختیرایی دیوکراسی نه بیته له تایولن، به لام بنه ما و بناغهی پته وی دیوکراسی و شه فافیته و میای نازاد کمره ته ی زور به هیزن دژ به گهنده لی.

"پان ویی سرزهنشتی روژ ناوایه کان دهکات بژ به همله تینه گمیشته له سیسته می"

پان ویی سرزهنشتی روژ ناوایه کان دهکات بژ به همله تینه گمیشته له سیسته می سیاسی خوپان و ده لیتته: نم ولاتانه سه قامگیر و گه شمه ندوون له بمر دیوکراسی، به لام نیمه خزمان تووشی سرلشٹیوان ده کهین سه بارت نمو قازانجانمی له سلیهی دیوکراسی بده مستمان ده کمریت له گمل نه وانوی له سایه ی دهولته تی یاساو سروهری یاسا وده ستین. پان ویی پیویایه که دیوکراسی و دهولته تی یاسا معرج نییه به په کهوه بن. له راستیا هر وه ک ینگ و یانگ "Ying and Yang" هه میسه له دژایعتیلن.

دیموکراسی په یوه نښه پیلیدلره به دانی دسهلات به خه لک، به لام سروهری و دولته تی یاسا بریتیه له چوار چینه دانان و کمم کردنهوی نهم دسهلاته. دیموکراسی حکومت داده مسزنتیت، به لام سروهری و دولته تی یاسا (Rule of Law) ریکیان ده خات دیموکراسی بریتیه له دهرکردنی یاسا، سروهری و دولته تی یاسا دهیان سه پیتیت.

سرحاوهی هیزی دیموکراسی نمو بهرپرسلنم که نیمه دهگیان سو ددهمین وهک، په رله ساتاران، وزیران، و سروکهکان، به لام سرحاوهی هیزی سروهری و دولته تی یاسا نمو که سلنم که به نه نهمست هه لئابزیردرتن، وهک، فهرانبهره سمر به خو و بی لایعنه کانی دولته، داده وره کان، ژمیریاره باوهر پیکراوه کان (Auditors). له کاتیک دیموکراسی شمعه تی له هه لئابزردنی گشتی یان له په رله مان وهرده گزیت نمو سروهری و دولته تی یاسا شمعه تی له تاقیکرندوه و پیناچوونهوی نه بجمی کاره کانیان وهرده گرن. دیموکراسی واته حوکمی زورینه به لام سروهری و دولته تی یاسا واته میریوکراسی (خه لکی به توانا). پان ویی ده لیت نیمه له روژهلات که بیشترینه ته ناستیکی بلش له خو شگوزهرانی و موذیرنیزم بویه دمتولین سوود له همدوویان وهرگیرن سو به په کوه ژیان به هاوتمریبی و له هه مانکاتیشدا پارسه نگیکی چاک له نیوانیاندا دروستکه یین. به لام تازه پیگه یشتووه کان نهم فرسه تعیین سو نره خواوه ته نها ده بیت په کیکیان هه لئیرن. زور له و لاتسه تازه پیگه یشتوانه، یوگسلافیا، رواندا، ننگولا و لوبنان دیموکراسیان هه لئبارد بهی سروهری و دولته تی یاسا ناکامه کمیشی بهر پهلای و کیره شیوتی بوو. رژیمه نه تموهیه کان کیشی نه تموهی و ره گمز پرستیان زور خراب به کار هینا سو وهرگرتی دسهلات و بهرده وام بوون. پان ویی پتیوايه سو نه گمیشتی تیگه یشتنی دیموکراسی و همولته دان سو پیاده کردنی بوون به فاکسری له بار بردنی دولته و سروهری و دولته تی یاسا و موذیرنیزم. نمونهش وا له سمر کرده کان ده کات که گمادی بکن "Pander" له رنگای یاریکردن به همست و نهمستی خه لک له جیاتی وهرگرتن یان دهرکردنی بریاری نازایانه و بویر سو چاکسازی سپر نازار که له

ممودای دور سوود به گشت لایک ده‌گه‌ی‌نیت. له‌لایه‌کی تریش تمنها ژماره‌یه‌کی کم له ولاتانی جیهانی پینگه‌یشتوو، سه‌نگاپور، هۆنگ کۆنگ سه‌روه‌ی و ده‌وله‌تی یاسایان پیاده کرد نه‌مش بوو به مایه‌ی سه‌رکومتیتی‌کی به‌کجار مه‌ژن بۆیان. توانیان سه‌رمایه‌کی زۆر بۆ ولاته‌کانیان له پاره‌ی بیانی راکیشن سه‌روه‌ها توانیان گه‌نده‌لی نه‌هیلن و ناسنامه‌یه‌کی نیشتمانی به‌هیزیش دروستبگمن.

ده‌سه‌لاتاره کۆمونیسته‌کان به‌وردی گوئی له‌م بیرو بۆچوونانه‌ی پان ویی ده‌گرن که ده‌لیت ده‌ییت شته خه‌یالییه‌کان له دیموکراسیه‌ت جیا بکریتموه و ده‌ییت زۆر به‌ روون و ناشکرای له سه‌روه‌ی و ده‌وله‌تی یاساجیا بکریتموه. له ژیر سیبهری شه‌م بۆچوونه‌ش دامه‌زاندنی سیسته‌میکی تایه‌ت بۆ دامه‌زاندنی کارمندی بی لایهن له ولات ده‌ییته‌ فاکتهریکی زۆر چاک بۆ دامه‌زاندن و سه‌پاندنی سه‌روه‌ی و ده‌وله‌تی یاسا و ده‌رکردنی یاسای به‌جی که توانای جی به‌جی کردنیان هه‌ییت، دادوهره‌کانیش ده‌توانن بین به پاسه‌وانی راسته‌قینه‌ی ده‌ستوری چین. هه‌رچه‌نده‌ شه‌م کاره‌ زۆری ساوه تا جی به‌جی بکریت پان ویی پیشبینی دیکتاتۆریه‌تی راویژکاری پیشکومتوو ده‌کات که پشت نه‌ستوو ده‌ییت به‌ نوێترین ته‌کنه‌لوژیا که تیایدا هه‌لبژاردن سوونی نییه‌، به‌لام بریاره‌کانی حکومه‌ت به‌ کویره‌ی یاسا و له ژیر کاریگه‌ری داخوازییه‌کانی جه‌ساوه‌رگوئی گرتن لییان ده‌ییت.

سه‌ره‌رژۆنی ده‌ییموکراسی ژۆنگ‌هاوی:

وه‌نگشاوۆ گوانگ سه‌ریه‌ چه‌پی تازه‌ کۆکه له‌گه‌ل رایه‌کی پان ویی که ده‌لیت سه‌رکرده‌ به‌رزه‌کانی چین هه‌وله‌ده‌ن، ریگای تازه‌ بنۆزنه‌وه‌ بۆ پیاده‌ کردنی جۆریک له‌ سیاسه‌ت که ره‌نگه‌نمه‌ی سیاسه‌تی رۆژتاومی بیته‌ به‌ پشت به‌ستن به‌ سه‌روه‌ی و ده‌وله‌تی یاسا و به‌شداری پیکردنی هاوالاتیان له‌ بریاردان له‌ جیاتی هه‌لبژاردن. وه‌نگشاوۆ گوانگ (Wang Shaoguang) ده‌لیت هه‌موو دیموکراسیه‌ پیشکومتوو‌ه‌کان له‌ قه‌یرلنان، ژماره‌ی به‌شدار سووانی هه‌لبژاردنه‌کان له‌ که‌مبوونی

بەردەوام دان، پروا و متمانە بە سەرکردە سیاسییەکان نەماوە، حیزبەکان نەنامەکانیان لە دەستەدەن و پۆپولیزم Populism یش لە زیاد بوونایە (مەلەتیی تونسی ناو حیزب بۆ گەشت بە پەلە و پایە). سەرکردە روژتاواییەکان بۆ گێژانەوی متمانەیی خەڵک بە بەردەوام لە ریگسا و تەکنیکی تازەدا دەگەڕێن. تا رادەیی نەمەوی بەسەر حیزبەکانیشیان پاز دەدەن بۆ و دەستەبەندیانی دەنگی خەڵک. لەسەر ناستی نیشتمانی نمو ریفارمۆمی لە هۆلەندا و فەرەنسا نەبەامەران سەبارەت بە یەکیستی نەوروپس بوون بە نیشتمانی گەڕانەو بۆ دیموکراسی راستەوخۆ. لەسەر ناستی ناوہخۆش پارێزگاریو (Mayors) نەنجومەنی شارەکان بە بەردەوام کۆبونەوی گشتی پەمبەندیدار بە مەسەلە کەنگەکان نەبەامەدەن، وەک بریساردان لەسەر پلان و نەخشی شار یان شارەوانی، خەتی هاتوچۆی پاس. هەر چەندە لە روژتاوایا نەبەامەدنی هەلبۆلەدەکانی فرەحیزی ناوہرۆکی پڕۆسی سیاسی روژتاواییە، بەلام نەم جۆرە کۆبونەو گشتیانەش بوون بە بەشتیکی دانەپراو کە ئەم کۆتاییە سەریان هەڵداوە کە پێیان دەلێن راوەرگرتنی راویژکاری.

وانگاوۆ گوانگ دەلێت چینی کارەکان بە شێوەیەک و ریگییەکی تر نەبەامەدەدات حکومەت بە بەردەوامی ریگیی تازە دەدۆزیتەو بۆ راویژکاری و بەشداری پێکردنی خەڵک لە بریارە کەنگەکانی پەمبەندیدار بە سیاسەتی ناوہخۆ راوەرگرتنی گشتی و دیدلری شارەزایان و راپرسی بوونەتە شتیکی زۆر کەنگ لە بریار دروستکردن لە چین. هەروەها دەلێت نمو روژانەیی بریاری کەنگ و چارەنووساز کە تەنھا سەرۆکی دینا وەک ماو زینۆنگ یان دنگ خیاو پینگ بەسەر چوون. لە داھاتوودا دیموکراسی راوەرگرتن "Deliberative Dewocracy" دەبێتە چەقی قورساییی سیاسەت لە چین کە وادەکات هەلبۆاردن روژتیکی نمو او کەر ببینیت لە جیاتی روژی سەرەکی.

نەم بیروکە یە جلیکی تر بۆمن باسکرا بەلام بە شێوەیەکی زۆر کەم بەھا و بێ قیەت لە لایەن فانگ ننگ "Fang Ning" ی زانا لە بواری سیاسی لە نەگادیمیای زانستە کۆمەلایەتیەکان لە بەمەجازی نموونی چێشتخانەییەک دەهێتەو.

دیموکراسی روژتاوایی دهسوهیتیت به چیشتهخانهیه کی که مانیوی دیاریکراوه که میوانه کانی ده توانن بریار بدن چ جزوه و مستایهک (شیف) خواردنیان بۆ ناماده بکات، به لام له هه مان کاتدا نتوانن داوا له (شیف)ه که بکمن که چ جزوه خواردنیکیان بۆ ناماده بکات. دیموکراسی له چین تنها یهک وهستا (شیف) ی هه یه، نموش پارتی کۆمونیسته. به لام جزوی سیاسه ته کان پیشکه شده کرین، هه هه مووی به یهک ترخی دیاریکراو بۆ هه موو جزوه خواردنه کان "ala carte".

فانگ ننگ "Fang Ning" کاتیک ناسراو و ناودار بوو، که له گهل نه ته وه پهرستی جوداخواز وانگ خیاودونگ "Wang Xiaodoing" کتاییکی هاربهشیان نووسی به ناوی "رنگای چین له ژنر سیبهری جیهانگیری" نه مش وایکرد که بیته که سینی خاوهن کاریگهریه کی زور. هه خریشی یارمستی حکومتی دا بۆ دارشستی سرژوهی حکومت بۆ دیموکراسی له سالی ۲۰۰۵ "White Paper". له گهل پلان ویی کۆکه سهارهت به دژایمتی هه لئباردن، چونکه به لای نه وه نه مه دهیته لهت لهت بوونی چین و ده لیت: روژتاواییه کان هیوا ده خوازن که هه لئباردن کان له شاره کانش نه نجامبدرین، به لام من پیموایه هه لئباردنکی پر له پیشپرکی تنها له سر ناستی گونده کان نه نجامبدرین، له بهر نه وهی نه وان به شیک نین له بنیادی ده سالات. به لام تم بهو بۆ چونه ی سهارهت که مکردنی هه لئباردن ته تنها له سر گونده کان دانسانیکی ناشکرایه به ناشهرعیه تی... هه برۆیه ش ده که ویته شهرشانی ده سالاتارانی چین له رنگای چاره بگهرین بۆ دانی شهرعیهت به بریاره سیاسییه کانیان. گرنگترین پرسیرش سهارهت به سیسته می دادی سهریه خۆ نیسه، به لکو خه لک ده بیت مانی به شماریکردنیان هه بیت. کاتیک پرسیرام لیکرد نایا هیچ نمونه هه یه بۆ بیروکه کانی که له واقیعدا روویاننا بیت، نه وهی ره وانسه لایه کی تر کرد له تاقیکردنومه یه کی سیاسی که خه لاتی یوکیپینگ وهرگرتوه "Yu Keping" مانگ ننگ ده لیت گهر ده تهویت داهاتووی سیاسه تی چین ببینیت برۆ بۆ شیونگ کینگ Chong qing.

تاتاریگوردنوموهی بهشادارینگورونی له شۆنگ کنگ:

(سقفی) بانی فرۆکه خانەى شۆنگ کنگ که له شووشه به کی پینچاویسچی شه پۆلاوییه و لاسایی کردنومه به کی زنجیره چیاى (ولهنگ) Wulong که مانای عمزیازی ره شه "Black Dragon". خمرنده که ی به جۆریک نه خشه کیشراوه که نیشانەى نومید و خمون و زیاد بوونی کاریگه مری سه ر شه که و ده سه لاته کانیه تی. بۆردیکی راگه یانندن که به نیتگلیزییه کی زۆر ساده نووسراوه نمو دوویات ده کاتموه که شۆنگ کنگ تامی شامپانیای کردووه. (نیشانەى خوشگوزهرانی). زۆریه ی خه لکی روژناوا نارى نمو شارمیان نه بیستووه، به لام شۆنگ کنگ به ۲۰ ملیۆن له دانیشتوانی گه موره ترو زۆرتره له ۲۲ ولات له کۆی ۲۷ ولاتی یه کیتی نهوروپا، سالانه ی ۵۰۰ ههزار زیاد ده کات. شماره که کموتۆته به مزاییه کانی نیوان ههردوو رووباری یانگتزی "Yangtze" و چمیلن جیانگ "Jialin Jiang" و هه ر له مویش به کتر ده گرنه مه. بۆته پردیک له نیوان رابردوو داها تووی چین. زۆر له چینیه کان دینه نیره بۆ سهردانی نمو ماله ی که سه رۆکی کۆمونیستی جارن زهاو سن لای "Zhou En Lai" له گه ل خیزانی تینا ژیا بوون و له ۱۹۳۹-۱۹۴۷ بۆ نموه ی به نهیسی روژنامه ی حیزی لی ده ربکهن و ریکه خسته کان به مریوه بهمن بۆ شه پرکردن دژ به ژاپۆنییه کان. سه ره رای نه مهش چهند ده قیقه یه که له و لاته داها تووی (چین). ههروه که په ریتموه له نیوان رو ماو مانه اتن. شۆنگ کنگ به جۆریک بلاو بۆتموه له نیوان سه ر به مزاییه کان و باله خانه به مزه کانی وه که جهنگه لستانه له باله خانه ی به رز. که به قه د به مزاییه کان به رزن. له شه ودا که چراکان داده گیرسین وه که رینگای کافرۆشانی لینی ت و هیته ده به شه و و رهنگاره له سوور و سه موز و زهرد که شه وقه که ی ده ره و شه یتموه له مه یبانی سه ربه خۆی که مونیومنتیکی له سالی ۱۹۵۰ لی دروستکراو بۆ یاد کردنومه ی کۆتایی شه ر له گه ل ژاپۆن شۆنگ کنگ له هه لی نموه دایه بیته تاقیگه به کی زینموو بۆ بیر و باوه ره کانی پان وی، وانگ شوکانگ و مانگ ننگه که

هه‌لنده‌دهن بۆ به‌هتیز کردنی (Rule of law) و راوه‌رگرتنی گشتی سه‌باره‌ت به بریاره‌ گرنگه‌کان. لی دیاڭخون "Li Dianxun" به‌ریوه‌به‌ری نووسینگه‌ی یاسایی حکومت بۆته‌ سه‌ره‌رمی نهم پرۆسه‌یه. پیاوئیکی پر له‌ جووله و که‌شخه‌یه‌که قاتیکی زۆر جوان و بۆینباخیکی ناسکی له‌به‌ره. ته‌مه‌نی ته‌نها چل ساله و له‌ چوارده‌ سالی رابردوو دوانزده جار (ترفیج) ی کردوو.

که‌ لهم ماوه‌یه‌دا له‌ نه‌نجوومه‌نی سه‌روه‌ری و ده‌ولتی یاسا، هه‌ریم و حکومتی شۆنگ کنگ و قوتابخانه‌ی ناوه‌ندی حیزب، تا‌گه‌شته‌ نمو پۆسته‌ی نیتسای کاری کردوو. یه‌کیک له‌ نه‌ندامه‌ به‌ ته‌مه‌نه‌کانی حیزب پییگوتم نه‌گه‌ر جاریکی تر بیته‌وه بۆ سه‌ردانی تیره‌ بۆ بیینی لی، نه‌وا ره‌نگه‌ بسو بیت به‌ به‌ریوه‌به‌ری تیره‌ش. لی دیاڭخون کۆمه‌لیک خه‌لکی وه‌ک خۆی زیرده‌ک و پرۆزه‌ی له‌ خۆی کۆ کردۆته‌وه، هه‌ر هه‌مووشیان ده‌رچووی یاساو خاوه‌ن هه‌ندیک شاره‌زایی ژیانن له‌ هه‌نده‌ران و نینگلیزیه‌کی چاکیشی ده‌زانن.

لی دیاڭخون "li Dianxun" به‌ شانازیه‌وه‌ باس له‌ خاله‌کانی یاسای نازاتی زانیاری ده‌کات، هه‌روه‌ها باس له‌ نمو بریارانه‌ ده‌کات که‌ په‌یوه‌ندیان به‌ ئیپتچینه‌وه. که‌ رنگه‌ ده‌دهن به‌ ئیپتچینه‌وه و نراسته‌ کردنی پرسیار له‌ به‌ریره‌کانی حکومت نه‌گه‌ر بریاره‌ی گرنگ و جیی پرسیارینا. به‌لام له‌ هه‌موویان گرنگه‌ر نمو بریاره‌یه‌ که‌ سه‌رحه‌م بریارو یاسا گرنگه‌کانی که‌ حکومت ده‌ریانده‌کن. ده‌یت خه‌لک رای خۆسانی به‌ناشکراوه‌ به‌ گشتی له‌سه‌ر بدن، وه‌ک تا‌ک یان له‌سه‌ر TV، یان له‌ رنگای نیترتنت. تا نه‌مه‌رۆ توانیویانه‌ ۶۰۰ کۆ بیستی گشتی "Public Hearings" نه‌ه‌جابده‌ن که‌ ۱۰۰ هه‌زار کس تاییدا بشمار بسون، که‌ بابه‌ته‌کانیشی بریتیبسون له: قه‌ره‌ بسو کردنه‌وه‌ی جوتیاران که‌ زه‌ویه‌کانیان له‌ لایهن ده‌ولت ده‌ستیان به‌ سه‌رداگه‌راوه‌، سه‌باره‌ت به‌ که‌مه‌ترین ریژه‌ی مووچه‌، هه‌روه‌ها سه‌باره‌ت به‌ دیساریکردنی نرخ‌ی خزه‌تگوزاریه‌ گشتیه‌کان وه‌ک تا‌و و کاره‌با و گاز و ریگا و سپرد و خۆیندن، خزه‌تگوزاری ته‌ندروستی و گواسته‌وه‌ی گشتی و زیراب و ناوی پیس.

همروه‌ها دهسه‌لاتاران شانازی بهم جوره گوی بیسته گشتییانه ده‌کمن، وه
 نرخ بلیتی شه‌مهنده‌فیری ناوخۆ، که وایکرد ترخه‌که له ۱۵ Yuan دابه‌زیت بز
 تنها ۲ یان Yuan. نمونه‌یه‌کی تریشی نو گوی بیسته گشتییه سو که سه‌بارت
 روکیت هه‌لانی ره‌نگاو‌رنگ له بونه‌کاننا (العاب نارسه) "Firework". که له
 بهاری رابردو قه‌دهغه کرابوون دوا به‌دوای روو‌داوتیکی ناگر که‌وتسه‌وهی زور گموره.
 به‌لام له دهرته‌خامدا بریاری دهرکردنی یاسایه‌ک درا که مۆلت بهم جوره کاره بدریت.
 لی ده‌لایت نه‌گمر حکومت نه‌توانیت له‌گه‌ل پیشکه‌وتنی یاساو ریسای تازه دهرکات و
 گوی له خه‌لک نه‌گریت نووا کیشه‌ی گموره دروسته‌بییت. همروه‌ها ده‌لایت ده‌بییت نیمه
 زیتر ماف بدین به خه‌لک بز قازانجی گشت لایه‌ک. ده‌بیست هه‌ندی‌ک تاقیکردنه‌وهی
 پیشکه‌وتوو له دهره‌ه بهینین. نه‌وه‌ش وایکردوو که شۆنگ کنگ بیسته جی‌گای
 سرنجی نیشتمانی. ۶۰ هه‌زار وتار و باس له‌سهر نهم شماره نووسراوه له ولات. لی
 دیاخیون پی‌یگوتم که سه‌رکرده به‌رزه‌کان داوایان لی‌کردوو.

که راوی‌زکاری بکه‌م بز سه‌رۆک هو‌جینتاوۆ، "Hu Jintao" سه‌رۆک وه‌زیران وین
 جی‌باو "Wen Jiabao" و سه‌روی سیاسی حیزب داوه‌تیان کرد تا باس‌یک
 پیشکه‌شکات له باره‌گای حکومت له زه‌ونگنا "Zhong nanhai" و نهم
 تاقیکردنه‌وانه له شه‌ره‌کانی تری چین دووباره ده‌بنه‌وه.

شۆنگ کنگ شاریکی زور گه‌وره‌یه، ته‌نانه‌ت به پی‌وه‌ری چینیش به‌کجار گه‌وریه
 دانیش‌توانی بریتین له ۳۰ ملیۆن سه‌رۆه‌ تاقیکردنه‌وه‌ بی‌ هاوتاکه‌میشی له راپرسی
 جی‌گای سه‌رنجی نیشتمانییه. به‌لام نو‌مید و نایندیه‌یه‌کی گه‌ش سه‌بارت به راپرسی
 کشتی له جیاتی هه‌له‌باردنه‌کان زیتر له‌سهر ناستی تاقیکردنه‌وه‌ی نزمتر هه‌ستیان
 پیده‌کریت، به تاییه‌ت له شوینه‌کانی که زیتر گو‌نجاو و له‌بارن له به‌شه‌کانی تری چین.
 له هه‌مه‌روشیان سه‌رنج‌اکیشتر نه‌وه بوو که له شارۆچکه‌ی زیگیوی سه‌ربه پارێزگای
 وینگی‌لینگ "Wenling" که که‌وتۆسه هه‌ریمی ده‌وله‌مه‌ندی زه‌ی‌چی‌انگ
 "Zhejian".

نموہی وایکرد کہ راویژکاری گشتی "Consultation" نه زیگیو "Zeguo" ده گمن و بیّ هاوتا بیّت. نهک تهنها له چین ، به لکو له هه موو جیهاندا، نهو تهکنیکه داهینترانه سوو که ناویانسا "دهنگدانی راویژکاری" "Deliberative Polling" بۆ بریاردان سهبارت به خهرجه گشتیهکان. نه مینتوده بیان بیروکه به هی زانایهکی سیاسی ستانغورده بهناوی جهیس فشکن "James Fishkin" که له بنهپهدا دامهزراوه بۆ نموہی یارمهتی دهسلاتار و بریارددران بنات نهوہی راویژکاری له گمّل هاوالتیان بکمن. نه مهش گهرا نهوہی که به جوړیک له دیموکراسی که جیاوازه له دیموکراسی روژتاوایی له حیزبه سیاسییهکان له کیتپرکی دلن بۆ وهگرنتسی دهسلات، به لکو گهرا نهوہی بۆ دیموکراسی کۆنی نسینایی "Ancient Athens" له "نمینا" یۆسانی کۆن غوونمیهک له خه لک دهستنیشانده کران بۆ بریاردان لاسر مهسه لهی گرنگ که سوو سوو به به شیک له جموجوژییهکانی حکومت. دهنگدانی راویژکاری له بنهپهدا دامهزراوه بۆ نموہی ریگا چاره بدوژیتهوه بۆ نمو تهنگوچه له مانهی دهسلاتارانای وهک شوژنگ کنگ و زیگیو دووچارایان ده بنهوه. بهلام له لایهک نه گهر راویژکارییهک، ریکخمن وهک نهوہی هی شوژنگ کنگ نمو تهنها نهوانهی دهنگیان بهرزه و زمان درژن ناماده دهبن که نهوانیش تهنها نوینترایمتی بهرزه وهندیهکانی خویمان دهکمن مخرج نییه نوینترایمتی هاوالتیان بکمن. له لایهکی تریش نه گهر شوژنگ کنگ همولیندا راستموخو راپرسی بکات له ریگای سه نندووقی راپرسی گشتی راستموخو، نمو بۆ بیان ده رده کمویت که هاوالتیان زور کم ده زانن و ناگادارن سهبارت به ورده کارییهکانی سیاسه تیکی دیاریکراو که جینگای پرسیارو راپرسییه. له ده رته نجامیشا خه لک ره مهکی خهت به په کیتک له چوارگوشه کانداهه هینن و شتیک هه لده بۆین خوشیان نازلن چیه؟

نه مهش له جیاتی هه لپژاردنی چوارگوشه ی نازانم له راپرسییه که. راویژکاری گشتی همولنده دات نمو گری نالوزانسهی سیاسهت شیکاتموه له ریگای دهستنیشانکردنی ره مهکی بۆ نموہی غوونمیهک له دانیشنوان هه لپژیرن، دواتریش

لهگه ل کۆمهلتیک شارهزا راویژکاریان پێبکمن دواتریش داوایان لێدهکمن که دهنگ بهدهن و بریاری خۆیانی لهسر بهدهن. زیگیۆ "Zeguo" نهم تهکنیکه ی به کار هیتنا بۆ بریاردان لهسر چۆنه تی سهرفکردنی ۴۰ ملیۆن یوان "Yuan" بودجه ی گشت. دووسهد و هفتا و پینج کس ره مه کی هه لێژێردران و داوت کران بۆ به شناریبوون لهو بهرنامه یه که ناوئرابوو (دیموکراسی دل بۆ دل). له بری نهوش بلیتی پاسی به خۆپایایان پێدان لهگه ل (RMB ۵۰) که ده کاته (۳,۳۰) (تزیکه ی ۷ دۆلار). بۆ ههر یه کتیکیان. نهم هاوالاتیانهم رازی بوون لهسر نهوی که نهم رۆژه لهوی به سهر بهر و شارهزاکان باسی ۳۰ پرۆژیه یان بۆ کردن که به نیاز بوون له شاره که نه بنامیان بهر، ههر له پرۆژه ی زیرابهکان و پارک و شهقام و مهیدانی گشتی شار.

له کۆتایی رۆژه که دا داوایان لێکرا که تمنها دواترده پرۆژه هه لێژێرن که رهنگه حکومت ههولتی دروستکردنیان بۆ بدات. دواتریش لیسته کورتکراوه که یان خرایه بهردهم کۆنگره ی گهلی شاره که (حیزب). نهوانیش رهزانه ندیان لهسر تهواوی لیسته که دا.

ههتا نیتاش تاقیکردنهوه که ی زیگیۆ تاقانه یه، بهلام جه یس فشکن "Fishin" و ه ی باوگانگ "He Baogang" ی زانی زانسته سیاسییه کان. که راویژیکاری حکومت بوون بۆ سهرخستی میکانترمی راویژیکاری، بریایان وایه که دیموکراسی راویژیکاری رهنگه بیته به غهونه یهک و قابلیت بۆ چاکسازی سیاسی له چین. نه مهش نهوه نیشانددهات که حکومت به یی مملانی و منافه ی حیزبی یان به یی دامهزراوی ناسلی وهک نهوی له رۆژئاوا دا پیاده ده کرتت بتوانیت که م یان زۆر به نه نده یه کی باش ریز له بها به نه ره تیه کانی دیموکراسی بگرتت و له هه مان کاتیشدا راویژیکاری و یه کسانی سیاسی داینبکات.

سەرۆکی یاسا یان سەرۆکی مەزگول:

پێشکهوتنیکی بەرچاو نەهاتۆتە ئی لە بەهاکانی تری دیوکراسی وەک تازانی رادووبرین، نازادی دامەزراندنی ریکخراوەکان، یانیش تەنەت نەمۆی پەن ویسی که زۆر بەگرمی بانگەشی بۆ دەکات، سەرۆکی یاسا بە درێزایی چەنن سەدە، عەرز و حال نووسین بۆ دەسلەتەر جینگای سیستەمی یاسایی گرتبۆوە لە چین نەمش شیۆلۆنکه دەگەڕێتەمۆ بۆ سەردەمی نیمپراتۆریەت. بەلام تا نەمرۆش نەم دیاردەمێ هەر باوە و خەلک زۆر بە بلاوی پەنای بۆ دەبن. کاتیکی بە پێ گەرامەو دوابەدوای دینارم لەگەڵ لی دیانگخون "Li Dianxun" لە بارەگای حکومەتی شۆنگ کنگ لە ساڵی ۲۰۰۶، رووبەرۆی خانو و وانگ Wang هاتم، باشترین و جوانترین جلی لەبەر بوو، لەگەڵ جووتیک پیلۆی بریقمەدار و لێوەکانی زۆر بە ناسکی سوور کردبوو، لەبەر نەوی ویستی کاریگەری لەسەر من جی بەیلتی گوتی بمانی زوو لە خەر هەلساوم هەرۆک هەموو رۆژیک، بۆ نەوی چاری بکەوت بە فەرمانبەرە گشتیەکان بەر نەوی بچن بۆ فەرمانگی شارەوانی نەو بەشیک بسو لە کۆمەڵیک فەرمانبەری بە تەمەن که هەموویان جل و بەرگی چاکیان پۆشتبوو و رۆهەستابوون بەرامبەر دەرگای سەرەکی بالەخانەکە. زۆریەیان بیژەر بوون که پتر لە سی ساڵ خزمەتیار هەبوو، دواتر دەرکەلبوون و تەنها ۴۰۰۰ رینمبە (پارە چینی) پێسەرابوو وەک قەرەبوو. بەلام نەوان داوای پارە زیا ترسان دەکرد وەک خانەنشین هەرۆهەا بە گشتی داوای مووچمەکی گونجاویان دەکرد بۆ خانەنشینان. هەر هەموویان فایله کاتیان نیشانی من دەدا که مۆری رەسمی پێوە بوو، نەمش نیشانی نەو بوو که گلەییە کاتیان بە رەسمی دابوو بە حکومەت. هەننیکیان ماوەی چوڵر ساڵ بوو داوای قەرەبوویان دەکرد، که بە بەردەوامی خۆپیشاندانین لە بەردەم بارەگای شارەوانی نەجامدەدا. خانو وانگ سی جار چوو بسو بۆ بەیگین بۆ نەوی عەرز و حالەکی بەت بە حکومەتی ناوەندی. بەلام بێ سوود بسو، هیچ ولایمیکیان نە بە خۆی ونە بە نەوانی تر نەدلبوو. نەو دەچیت دەسلەتەرلارن زۆر ناپەحەت نەبن بە نەم جۆرە خۆپیشاندنە بچووکانە و کاریان تیناکەن.

ناره زایمی دهربرینه کئی وانگ تنها په کتیکه له ۲۵۰ که روژانه له چین بهر پوره ده چن ناماره کانی وه زاره تی ناسایشی گشتی نموه نیشانداده دن که نمو جوړه رووداوانه ی که ناونرانو " رووداوی گموره " که مانگرتن و خویشاندان و راکرتی هاتووچو دستبه سرداگرتی باله خانه له زیاد بووندان به ریژه ی ده جار. له ماوه ی تنها ده سالنا، له ۱۹۹۳ دا ۸/۷۰۰ " رووداوی گموره " هه بوو، له سالی ۲۰۰۷ نهم ژماریه گه یشته ۸۷/۰۰۰ خویشاندانه کانیسی له زیاد بووندان. له ۱۰ خویشاندان له سالی ۱۹۹۰ بو زیتر له ۵۰ نه مرؤ. له نیوه ی په که می سالی ۲۰۰۵ دا هغه خویشاندان زیتر له ۱۰/۰۰۰ کسی له خووه گرتبو. هه مووشیان ناشتی خوازی نمبوون و شمرو پیکنادانی لیکموتوه. له نیوه ی په که می ۲۰۰۵ دا ۱۷۰۰ کس بریندار بوون ۱۰۰ کمیش کوژران له خویشاندانه کانا. هه مووشانو خویشاندانه کانیسی له بهر ناعمداله تی و نایه کسانی کراون. زوریه ی داواکاریه کان بریتیبوون له چاککردنی باری کریکاران و شوینی کارسان، مووچه و مووچه ی خانه نشینی و قهره بوو کردنوه. راپورتیک که له نه کادیای زانسته سیاسییه کان نیشانداده که ۴۰ ملیون جوتیار و همزار زوی و مولکیان له لایمن ده ولعت دهستی به سرداگراوه بو نموه ی، فرؤکه خانه، جاده و شه قام و بهنداو و کارگه و مامه له ی تالیهت به زوی و زلر له سرداگرتی. له هه موو سالیکنه. جگه له مووش دوو ملیونی تریش خانوو و مولکیان له دسته ده دن بو ریگا خویشکردن بو گه شه سندن و دروستکردن که زوریه ی جاریسی قازایی نهم پرؤژانه تنها بو بهر په حیزییه کانه.

له ولایتیک که سیسته می سیاسی به گویره ی ناره زوی ده سلاتاران بهر پوره ده چیت نهم جوړه گرفتانه زوریه ی جار له سرداگرتی کانا له شینوه ی ناره زایمی دهربرین و خویشاندان چاره سرداگرتی. بهلام له ترسی گیره شینوینی و سازاوه، ده سلاتاران په نا ده بن بو بهر دیکتاتورستی راویشکاری " Deliberative Dictatorship ". بو نموه ی بتوانن به سرداگرتی عهز و حال نووسینا زالیبن. بو چاره سردی گرفته کان که چینیه کان هه له سرداگرتی نیمپراتوریه تموه به کار

دههينن بۆ لابردي زولم: پان ويسي چينييه كان هانده دات بۆ نهوهي سيسته مي تاكه كه سي و حوكمي تاكه كه سي و برياردلن به گويره ي حمز و نازار و برزو هوندي ده سلاتناران بگوزن به حوكمي سهرووري ياسا و دهوله تي ياسا. هيواداريشه كه چين بتوانيت نه مه بگات به جيا كرده وهي سياست له حكومهت و به راستيش سيسته مي فرمانبيري مهدهني "Civil Service" دامه زرينن و ده زگايه كي پاكي داوه وي و دژه گنده لتي پينكه بيتن. بهلام كه پرسيازي لي بگميت كه چون نم هموو گوزانكاريه شوژ شگيريانه روو ده دن. پان ويسي هيشتا دنيا نييه.

هيشتا ريگايه كي زوز ماوه بۆ چين تا بگات به قوناخى دهولتسي ياسا. ههتا پارتي كۆمونيست له ده سلات بيت و له سهرووي ياسا بيت. خونه كانى پان ويسي زهحه متر ديتنه دي. بهلام سهره پاي نه ممش پان ويسي رهنه بگه بتوانيت بلنت گوزانكارى روو پناوه. چين تاكه ولاتي تاكه حيزبه كه رنگاي داوه به هاوالاتيان له دادگاكاندا شكايهت له حكومهت بكن. پينچ سال بهر له سه مرۆ ته نها ۱۰/۰۰۰ شكايهت هه بوو دژ به حكومهت، بهلام سه مرۆ له ماوه يه ك سالدا بۆته ۱۰۰/۰۰۰ كه يس. ريژه ي نمو كميانه ي كه خه لك دميانه نه وه له زياد بووندا.

ريژه ي كه يسه برداروه كان دژ به حكومهت ده گاته ۴۰٪. به گويره ي پان ويسي جۆري گوئى گرتنه له ناو هۆله كانى دادگا ورده ورده به رهو باشى ده روات: پانزده سال له سهويه رزريهي داوه ره كان پينكه تيبون له نه فسرو به ريرسه خانه نشين كراوه كان بوون. بهلام سه مرۆ هه ره سه موويان شاره زايي ياسايان هه به.

له وه ده چيت حكومهت ههستي به وه كرديت پيش خستنى دامه زراوه كان كه پهيوه نديدارن به مامه له كردن له گه ل شكايهت و گازانده ي خه لك هۆكارتيكي سه قامگيري به نه گهر سيسته ميكي ياساي هه بيت بۆ به دوادا چووني سه ته مكاري و زولم، نمو هاوالاتيان قه ره بوو ده كرته نه وه نه گهر مافيان خورا بيت يان زولميان ليكرا بيت. "Flaxible approach". بۆ گوئى گرتن له گلسمي راستى و قه ره بوو كرده وهي زه ره مهنه، له هه مان كاتيشدا سزا داني خه تاكارا، يان به رپرسان. سه ركرده

بهرزه‌کافی ولات چەندین جار تەدەخولیان کردوو ئە چەند کەسیکی گرتگ. بۆ غوونە ئە مانگی چواری ۲۰۰۵ سەرۆک وەزیران خۆی تەدەخولی کرد بۆ راگرتنی دروستکردنی بەنداویک ئە رووباری نوجیانگ "Nujiaung" زهی جیانگ "Zhejiang" کرێکاران رینگایان پێدرا کە بە بەشداری لەگەڵ خواوەن کارەکان راستەوخۆ مفاووزات بکەن. ئە ینچوان "Yinchuan" مانگرتنی شوڤیەرەکانی تاکسی بە جۆزیک چارەسەر کرا کە حکومەت شوڤیەرەکانی رازیکرد و بوو بە جینگای سەر سوپمانی گشت لایەک. هەتا نەمڕۆ خویشاندان و ناپەرەزایەکان لەسەر ناستی هەرتەمەکان بوون. سەرۆک هیوجیتتاو و سەرۆک وەزیران و بین گیاباو توانیویانە خۆیان لە رەختە و سەرزنشت بپارێزن بەوی داکۆکی ئە بەرپرەسە گەندەلەکانی هەرتەمەکان نەکەن، ئەوەش زیاتر پالپشتی خۆیان بۆ خەلکی ناسایی و ماف خوراو دەردەبەرن. بەلام نەمە رەنگە ئە داها توودا زۆر ناسان بیت.

پێناسەی گۆن سەرۆکەر بێت

ئەو گفتوگۆیە سەبارەت بە چاکسازی سیاسی ئە نارادیە، هەرۆک نەوی سەبارەت بە نابووری وادەکات هەندیک جار چەپی تازە لەگەڵ راستی تازەدا دووچاری رووبەرۆو بوونەو بیت. هەر چەندە هەندێ نەننامی راستی تازە بە تەواوی برولیان بە دیموکراسی هەیە، بەلام هەندیکێ تریان هەموو توانای خۆیان چەر کردۆتەو سەر بانگەشە کردن بۆ دەوڵەتی یاسا و سەرۆکی یاسا، نەمش بۆ بچووک کردنەوی قەبارە ی دەوڵەت، هەرۆهە کە مەکردنەوی کاریگەری ئەسەر بازار. ئە لای چەمبەشەو پشگێرییەکی زۆر هەیه بۆیە بۆ نەنجاممانی هەلبژاردن وەک رینگا چارە بۆ زیاد کردنی شەرعییەتی حکومەت بۆ هەنگاونان بەرەو دووبارە دا بەشکردنی داھاتی ولات. ئەوان مەترسی نەویان هەیه کە دیکتاتۆریەتی راویژکاری بێتە هۆی هەزاری و غوونەکی نێستەلاکی سیاسی.

وانگ هیوو Wang Hui ده‌لئیت، جی به جی کردنی ته‌جنسای سیاسی چمپی تازه نسته‌مه به‌بی ته‌نجامدانی چاکسازی له ناستیکی فراواتر، چونکه ده‌وله‌مهنده تازه‌کانی چین ده‌ستیان به قورگی سیاست‌موه کرتووه. تو پیتیستیت به دیموکراسی هه‌یه بو به‌هیز کردنی ده‌ولت بو ته‌نجامدانی کز کردنموه و سمانندی باج تا بتوانیت پیتیستییه گشتیه‌کان جی به جی بکات. له سالانی نه‌وده‌ده‌کانسا ۱۹۹۵ دابه‌شبوونیکی زوق هه‌بوو له نیولن بازاری نازاد و ده‌ولتی داپلوسینمر. خه‌لک وایسان ده‌زانی که چاکسازی‌کان کاریگرمیان هه‌یه و نه‌میش ده‌بیته هژی روودانی چاکسازی له ده‌ولت. به‌لام ته‌مرو بومان درده‌که‌ویت که زوربه‌ی نه‌و گروگرفتنه‌ی که رووبه‌روویان ده‌بینموه له نه‌نجامی چاکسازی نابوریسه‌وه سمریان هه‌لداوه و پیتیستیان به چاکسازی سیاسییه بو راست کردنموه‌یان.

پان ویی Pan Wei که زیاتر هاوسوزی راستی تازه‌یه، دان به‌ودا ده‌نیت که پابه‌ند بوونی نه‌و به ده‌ولتی و سه‌روه‌یی یاسا ره‌نگنانه‌وه‌ی ته‌جنسای بازاری نازاده. که ده‌لئیت دیموکراسی سه‌رچاوه له هه‌لئیزاردنی سه‌رکرده‌ی باشمره هه‌له‌که‌گرتت. له کاتیک ده‌ولتی یاسا سه‌رچاوه‌ی پرواو متمانه به کمس ناکات. سه‌روا به هه‌یج ده‌سه‌لاتناریک ناکات. که‌واته له پان ویی سه‌مردی بناغه بریتیه له حکومه‌تیککی زور بچووک که کرنگرین نه‌رکی بریتی ده‌یت له جی به جی کردنی یاسا نیک ده‌رکردنی (تشریح). چونکه ده‌رکردنی یاسا ده‌بیته کاریککی زور نسته‌م له‌بهر چاودتیری و کم ده‌سه‌لاتی.

له لایه‌کی تر وانگ هیوو Wang Hui ده‌لئیت دولتی یاسا به‌بی دیموکراسی بی مانایه هه‌موو سائیک کونگره‌ی خه‌لک (به‌رله‌مان) سه‌دان یاسا درده‌کات که هه‌یج کاریگرمیان نییه: نیه هه‌موومان ده‌ولتی یاسامان ده‌ویت. به‌لام گوئی له کام یاسا ده‌گرین و کامیان جی به جی ده‌کریین. ته‌ماشای یاسای کارو یاسای مافی مولکایه‌تی هزری بکه. هه‌ردوو یاسا ده سال ده‌یت دره‌چوون به‌لام سه‌به‌رته به یاسای کار هه‌یج شتیک رووینته‌داوه، له هه‌مان کاتنا یاسای مولکایه‌تی هزری هه‌موو شتیک رووینداوه. به‌بی به‌شناری و هه‌ماهه‌نگی گشتی ته‌نھا گوئی بو یاسا و به‌رزه‌وه‌نسی سه‌رمایه‌داری

ده گريت. نه گمر ته ماشاي بکين چيني ناوهند له چين زور به پرموشي ديموکراسي نين نموه بيته هزي له ده ستاني سرووت و سامان و ده سلاتيان.

نوټونه و ديموکراسي:

زور له چاوديره سياسيي کان بس له سياسي تي چين ده کمڼ وهک نموهی له ۳۰ سالي رابردوودا له فريزر هه لگير درايت له کاتهي که هه موو دورو بهره کهي گزواني به سردا هاتيبت. به لام راستيه که نموه که سياسي تي چين به هه مان نه نندازهي گزوانکاريه نابوريه کاني گزوانکاريان به سردا هاتووه، به لام به ناراستميه کنا که به پنجه وانهي ويست و ناره زووه کاني روژناوا يتت. روژناوا چاوه وړواني سيسته ميکي ليبرال ديموکراتي سوو له چين، به لام نمو سيسته مهی که له چين دروستبوو ديکتاتوريه ميکي زور نالوز و جياواز بوو.

وهنگ شاوگوانگ Wang Shaoguang ده لیت سياسي تي نه مړوي چين زور جياوازه له سياسي سرده مهی ماوزيدونگ و دینگ خياو پينگ. نمو سرده مه به سرچوو که تا که سر کرده به کي گرانوه بو هيچ کس و لايه نيک به سرچوو، برپارداني سياسي نه مړو له ژير کاريگري بيرو بوچووني شماره زايان و ميليا و رای کشتين (نه مهش له رنگاي راپريسا نه نجامده دريت). بو نمونه وين جياوازي سرؤک وه زيران رنگي به زياتر له ۱۰۰ ده زگا و دامه زواوهی نه کاديمي دا بو سازدان و ناماده کردني ياتر ده مهين پلاني پينج سال، نم ده زگايانهش سرپرس و نه نداماني به شه جياجياکاني همدوو حکومتي ناوه ندي و هر يمه کاني له مخو گرتبوو. پارتي کومونيست بم کاره ده لیت زانست و ديموکراسي، به لام له روژناوا رنگه پيشي بلين ته کنؤکرات "Technocratic" چونکه زياتر رنگاو هيز به شماره زايان ده به خشيت له وهی به رای گشتي و سر کرده سياسي کان.

به شتيکي کم له م گزوانکاريانه له لايمن چاوديره روژناوايه کان همستيان پينکراوه. وهنگ شاوگوانگ ده لیت: ده زگا شیکمره وه کاني روژناوا "Analytical"

نتوانن به تهاوتی له مو گوزانکاریه سیاسیانهی بگمن. له دهیان سالی رابردودا تیروانینی چاودیران و شیکهروهه سیاسییه رۆژناواییهکان زۆر دواکهوتوو بووه چونکه نهوان ههر له سردهمی دوا پاشای چینیهوه تا ساله بهرایهکانی سردهمی کۆماری و سردهمی میر و بازارگانشانی شهر و جیانگ جیشی "Jiang Jieshi" و ماوزیدۆنگ و جیانگ زعیمن بهیهک چاوا تهماشای سیاسهتی چینیان دهکرد. سیاسهتی چین لهو ماوهیه دور و دریزهدها دونیای گۆزی، کهچی مۆره کۆنهکهی ههر پینهماوه. هۆکاری نهوهی که تهنها ژمارهیهکی له رۆژناواییهکان ههستیان به گوزانکاری سیستهمی سیاسی له چین کرد دهگهریتهمه بۆ نهوهی که چاکسازییهکان به رتیرهوی پاراستنی سیستهمی تاک حیزسی بسوو، له جیاتی باوهشکردنهوه و پیاده کردنی سیستهمی لیبرال دیموکراسی. تیۆرسته رۆژناواییهکان خهریکن پاشگهز دهنهوه له ههتیهتی دیموکراسی بسوونی چین. ههندیکیان دهلتین ههرکات GDP سرجهمی داهااتی نهموهی چین گهسته ۵۰۰۰ دۆلار نهوا چین دهیتت به ولایتیکی دیموکراسی. ههندیکی تریش دهلتین دروستبوونی چینی (طبقه) ناوهنسی له کۆمهلگای چینی دیموکراسیهت دهکات بهشتیکی ههتی. گروپیکیش که ول ههتن Will Hutton زمان حالیهانه دهلتین پیویسته پراکتیکیهکانی نابوووری مۆدیرن له (لئینچینهوهی نازاد، نازادی زانیاری، سرورهی و دهولتهی یاسا) بهم زوانه وا له چین دهکات به ناچاری خۆی یهکلا کاتهوه، یان نیفلاس یانیش دیموکراسی ههلبێرتیت. له کۆتایشا قوتابهانهیهکی فکری تر ههیه که دهلتین بووژانهوهی کۆمهلگای مهدهنی دهیتت هۆی نازاد بوونی سیاسی.

نهم تیۆرانه رهنگه له مهودای دور راستین، بهلام پیندا گرتن لهسهر نهوهی که گوزانکاریه سیاسییهکان دهیتت به رتیرهویکی دیاریکراودا بپروات وای له زۆر له چاودیران کردوه که نمو ههموو گوزانکارییهی چین بهسهر سیستهمی سیاسی خۆیدا هیناوه نهیین. دوا ۳۰ سال له چاکسازی چین توانی پینشکهوتنی جینگیر و دروستکردن و دامهزراندنی سرورهی و دهولتهی یاسا به نههجم بگهیهیتت و

گۆرانکاری و تازه کردنموه و به پروفیشنالکردنی "Professionalization" کارمهنده میریهکان بکات "Civil Service"، بهلام زۆر به کهمی بنه ماکانی لیبرال دیموکراسی پیساده کردوو. لعموش گرننگتر دهسه لاتتاراننی دوبابه دواى همر چاکسازیهک زیاتر له دهسه لاتهکانی پارتی کۆمونیستی فهرانهوا کهم دهکه نموه و زیاتر چوار دوری دهه. نم راستیانهشان به زهقی بۆ دهه ده کهموت کاتیک باسی نهنترنیت دههین. نهنترنیت یه کییک بو له وه هیزانهی گۆرانکاری چینیان مسۆگهر کرد. بهلام له راستیدا چین نهنترنیتی گۆری، وای له کۆمپانیا زلهکانی وهک گوگل و مایکروسۆفت کرد به گوێرهی مهج و پرهنسییهکانی چین کارو یاری بکهن.

زۆریه دیکتاتور و سیسته مهکانیان نهنترنیت وهک بارومعتری کهش و ههوا دهبینن، له کاتی بارن بارین خویان داده پۆشن، بهلام ناتوانن کۆنترۆلیان به سهر وهززهکاندا ههیت. بۆ نمونه ههر کاتیک ویب سایتهکانی زیمبابوی رهخه ناراستهی رژیمی حوکمی رۆبهرموگای بکهن داده خهزین، ههروهک نهوی له کاتی باران بارین چهتر ههلهدهت، بهلام نمو جوژه ههپهشهیه نایته هۆی ریگه گرتن ۱۰۰٪ بلاویونهوی ههوا زانیاری بۆ دههوهی ولات، ههروهها به پیچهوانهشوه. بۆرما و ئیتنام و نیران و تونس ههولنی زۆریاننا بۆ دروستکردنی دیواریک به چوار دوری ولاتهکهیان، بهلام ههولنهکانیان وهک بیژینگ وان نهک دیوار. عهرهستانی سعودی سهرکهوتوو تره لهم ههولانه، ههموو هیلهکانی نهنترنیت به یهک سهنتهر بهستراوهتموه، ههر ویب سایتیک که له گهمل بیرو باوهههکانیان نهگوهیت قهدهغهی دهکهن و به نانیهلامی له قهلهمی دهه. بهلام چین ۶۰ جار له عهرهستانی سعودی گهورهتره، ریژهی بهشدار بوونی نهنترنیتیشی یهگجار زۆرن و کۆنترۆل کردنیان نهستهمه، سهرهراپی نهوش بهیچین به چاکی سازو نامادهیه و رووبهرووی نهه گرفته بۆتموه به پاره و مرۆڤ و تهکنه لۆژیا، ۱۰۰ ههزار پۆلیان ههیه که کار و پیشیمان بریتیه له چاودیری کردنی نیت. تۆری نهنترنیت، ههندیك سایتیان قهدهغه کردوو و ژمارهیهکی زۆری له نیمهیل رادهگرن. رهنگه نهه ژمارانه زیده رۆیسان تیاادا

کرایبیت، به‌لام زانایانی کۆمپیوتەر لیسەر نەوہ کۆکن کہ چین بەلانی کسە چوار جۆر فلتەرۆ فایەرۆلی بەکار دەهێنیت "Firewall".

دوای ئەم سەرئەنجامە بۆمان دەرئەکەوت کە ولاتی چین بەو سانسۆرە بەهێزە یەهتە و لە رینگای "دیواری مەزنی ناگرین" (بۆ چاودێری کردنی نەتەنەرنیت) توانیویەتی چین پاریزیت. بەلام ئەو لە یەکچوونە زۆرە نیوان چین و رۆسیا و ولاتانی ئەوروپای رۆژەهلانی سالانی ۱۹۸۰ توشی هەلەمان دەکات، چرنگە حکومەتەکانی بلۆکی یەکیبەتە سۆشیت و دام و دەزگاکانی پڕویاگەنەدیان هێچیان پێ نەدەکرا بەراوەر ئەو ویتە جوان و رەنگا و رەنگانە رۆژناوا بەلای دەکردنەو سەبارەت بە ژبانی خۆشگۆزەرانی رۆژناوایی. چین لە لایەکی تر بەشیکە لە جیھانی سەرمایەداری. چین لەزانیا رینا نەووم بوو و پڕە لە کالۆ هەتا گەردەنیش کەوتۆتە نیتو بلقەکانی کۆمەلگای خەرجکەر "Consumer Society".

سال بە سالی ژمارە نەوانی سوود ئەم خەمتگۆزارییانە وەرەگرن زیاتر دەبن.

هەر کاتیک بێتە هۆی هەرەشە یان بنگۆر کردنی رژیسی سیاسی لە چین زۆر بە توندی بەرپەرچ دەدریتەو لە لایەن دەسەلاتداران. ئەو کۆمپانیایانە خەمتگۆزاری نیتەرنیت دابیندەکەن سانسۆر و چاودێریکی زۆر توندیان هەبە لیسەر بابەتە سیاسیەکان، بۆ ئەوونە ئەم بابەتانە قەدەغەن و بلاو ناکریتەو: هەر بابەتیک لیسەر تالیوان، تبت، مەدیانی تیانیاغین و هەر رەخنە گرتنیک لە پارتنی کۆمۆنیستی فەرمانزەوا، یان هەر بابەتیک لە سەر گروپی نایینی فلوان گۆنگ "Falun Goug". ئەم هەولانە بۆ ئەو نیبە تا چین لە جیھانی دەرەو بەچریت، بەلکو بۆ ئەو نیبە تا لە نرخ و توانای جیاوازی و مەملەتیسی سیاسی کەمبەگەنەو یانیش نەبیتلن. بۆ ئەوونە گۆگل پێیوا یە کە تەنھا ۲٪ نەتەرنیت سانسۆر دەکرت.

دەسەلاتدارانی چین زۆر بە لایانەو گۆنگ نیبە چ جۆرە زانیاریەک دیتە ناووەو، چین، بەلام مەترسیبەکی زۆریان هەبە لە راگۆزینەو و قەکردنی خودی چینیەکان

له گه‌ل په کتر. ياساکانی نازادی پېنکه‌پتانی کومه‌له و رېنکخراوه‌کان زر درېندانه‌په لسه وولاته. رېنکخراوه خېرخوازی و کومه‌له نایستی و په‌کيه‌تیه‌کان له ژتیر چاودنیه‌کی زور توندان و ناو، به ناوش قه‌ده‌غه ده‌کرتین. نمو توند و تیژی‌هی که پارتی کومونستی فرمانپه‌وا دژ به رووه‌کيه‌کان و Herbivorous میانپه‌وه‌کسانی فلوان (Falun Gong) به‌کاری هینان چاودنیه سیاسی‌ه‌کانی جیهانیان تووشی سرسورمان کرد. به‌یچین لهو ناترسیت که له کویونموه‌کان باسی چی ده‌کمن، به‌لکو ته‌نانه‌ت خودی کویونموه‌مه‌ترسیه‌کی زور گه‌وره‌په بسو ده‌سه‌لاتاران. میژووی شوپشه چینیه‌کان که له لایمن رېنکخراوه ناینیسه‌کان رېنکخرا برون وای له حکومت‌ه‌کانی چین کردوه که زور وریابن و له همر هم‌جوئینکی له‌م جوړه بترسن. له ولایتیک که کویونموه‌ی سیاسی تیادا قه‌ده‌غیه، گه‌وره‌تریمن مه‌ترسی ده‌سه‌لاتاران، بریتیه له به‌کار هینانی نه‌تهرنیت بوسازدانی کویونموه و ناپه‌زایی ده‌ریرینی گه‌وره.

دیواری معنی ناگرین پره له کسون و درز، کاتیک نویوزسیوني بمره‌لستکار مایکل ناتس Michael Anti داخرا، هم‌موه‌بابه‌ته‌کانی کوی کران و له چه‌ندین سایتی تر بلاوکرا‌نموه. ژماره‌په‌کی زوریش له چینیه‌کان په‌نا ده‌من بمر جیهانی دیجاتال و وینه و بابته له مویایلموه بسو مویایل ده‌گوازنه‌وه و بلاوده‌کهنه‌وه. یانیش وه Attachments له ریگای نیحه‌یلموه بلاویان ده‌کهنه‌وه و به‌م‌ش له ده‌ست سانسور رزگاربان ده‌یت. به‌شیکیشیان نامی کؤددلر د‌ه‌روسن. به‌لام تا نه‌م‌روش حکومت تازه‌ترین ته‌کنه‌لوزیا به‌کار ده‌هینیت بسو سر کوتکردنی همر بمره‌لستکاریک و بسو درتیره دان به‌ساوه‌ی ده‌سه‌لات و خو گونجاندن له‌گه‌ل کؤرانکاریه تازه‌کان.

لایا دهستان تائیچی دایوژوگاری له لاهور ناگوشکی راسته تیږه؟

گموره ترین پرسیار نمویه نایا پارټی کومزنیست دهوتوانیتت بمردهوام بیت له خؤ
گوبانسن و گوزاندا؟ نایا دهوتوانیتت بسه لیتنیتت که دیکتاتوریه تی راوینژکاری
نه لاهور تائیچی راسته قینه به بؤ دیوکراسی لیبرالی؟ زؤر به دلناییه وه دهوتوانین بلتین
دهسلاتاران به نیازن هه موو داهینناتیکی سیاسی تاقیبهکه نموه.

له پینگچانگ Ping chang نامادهن که رنگه به پرۆسهی دیوکراسی له نیو
ریزه کانی حیزب بدن. له چؤنگ کینگ Chongqing یش وازیان له هه ندیک دهسلات
هیتا له قازانیه دادگاکان بؤ رنگه دان بؤ بیستنی رای گشتی. له زگیسو Zeguo
حکومه تیکیان پتکهیتا که هه میسه گوئ له راو بؤچوونی خه لک دهگرتت سبهارهت به
مهسه لهی کرنگ. وا پیده چیتت که هیله گشتیه کانی چاکازی له چین له هیچ کاتیک
مه ترسی لسه ر پاوانکردنی دهسلات پارټی کومزنیستی فسرمانه روا قسهوول ناگرتت
کرنگیش نییه چ ناویکی لیدمیتت به مرجیک ناوی لی نیتت هه لبرلدنی گشتی .

نایا دهسلاتیکی سه رکوتکمیری به دهنگ داواکاریه کانی خه لکمه وه هاتوو دهوتوانیتت
کمه بکات و بگوتیتت بؤ حکومتیکی شعرعی و جیگیگ؟ هؤکاری دلرمانی نابووری
پلانلراوی سوؤمیتی ده که پتسه وه بؤ نموه پلانلانه ره کان توانای کؤ کردنموهی زانیاری
راست و دروستیان نموو بؤ دهستیشان کردنی سه رچلوه گوتلوه و قازانچ به خش بؤ زساد
کردنی بمره مهیتان و دهوله معند بوون و هاندانی خه لک بؤ خوشگوزولنی و ژیانیتی باشتی.
هه چهنده کومه لگا پتسه که ویت نالۆزتر دهیتت، نه مهش واده کات بمره وه مندیه کانی
گروه کانی ناو کومه ل نالۆزتر دهیتت که دهنه خه مکه یشی بار گرتی و رووبه روو
بوونمویه چونکه بمره وه مندیه کانیان جیاولزن له کۆتایشا سیسته می سیاسی نه خسه
کیشراو تووشی گرتی زؤر گموره ده کات. به لام نایا ته که نه لۆژیای تازه دهوتوانیتت باشتین
زانیاری سبهارهت به مهزاجی خه لک پتسه که به سه رکرده کان بکات؟ له وه لامدا رهنگه
بتوانین بلتین بملی نویش له رنگای، راپرسی، راپرسی سه ر نه تنه تریتت و کوئی گرتنی
گشتی رهنگه بین به یارمه تیدوری دهسلاتارانیه به یهین تا ناگاداری مهزاجی خه لک بن.

هرچه ندهی چین نالوژتر دهیتت نسوا بسم جوژمش بهرژوه نندی ههژلران روو بسرووی
 دهوله مهنده تازه کان دهیتتوه، دانیشتونانی شار له گهژ دی، خلوون پیشه کان (سههم) له گهژ
 فرمانبران زور سهخته بتواتیت هه موو کس رازی بکهیت له هه موو کات. لسم جوژه
 کهش و هه موو بدها بریاری شرعی و به جی له لایین حکومته که دژاو و براوه کان قه بوونی
 بکن نمسته مه. هه لیزلردنی دهستیشانکراو (Deliberative Polls) وه کسهوی زیگژ
 Zeguo که ۲۷۵ کس له کۆی ۱۲۰ ههزار کس بهشاریان تینا کرد بوو به شرعی له
 قه لسم ده دیرتت؟ رهنه که له دولوژژدا دهوله تی چینی تاکه حیزی پرووختت، بهلام وادیاره له
 مودلی نریک رژیم خژ ده گوختیتت و ریگاو ته کنیکی زور نالوژ بندوژنوه بو به مردوام بیون
 له ده سلات به هه لولدن بو دوزینمووی ریگا چارمهک بو گرفت و نه هه امه تییه کانی خه لک.
 هه ریویش حکومتی چین زور پراگماتیانه مامه له له گهژ داخوایسه کانی خه لک
 ده کات و به پیریانه وه ده چیت و چاره سریان ده کات. له هه مان کاتیشنا سوو دیکی زور
 له ره خانه و هه ده گرتت که ناراسته یان کراوه به داو ادچوون و لیکوژینسه وه یان له سردا
 ده کات بو چاره سر گردنی خاله لاوازه کان. بو غوونه هه مرکات راپوژتیک یان
 لیکوژینسه وه مهک سه بارهت به رووخانی سیستمی تک حیزی چین بتوسریت و
 بلاو بکرتتوه نسوا ده سته جی چینییه کان لیکوژینسه وهی خو یان له سر هه مان بابته
 نه هه امه دهن. پارتهی کۆمونیستی ده سلاتتار سوو دیکی یه کجار زور له تاقیکردنمووی
 دپوکراسیته پیشکمو تووه کان و هه ده گرتت و هه میسه به دوا میکانزمی تازه و
 کونجاودا ده گهژین بو دریزه دان به ته منی سیستمی تاک حیزی چین، به لام هیچ سوو له
 تاقیکردنمووی رژیمه سر کوو تکمره کان نابینن. چین توالیویمتی مانای جهانگیری
 بگوزرتت به سه لمانندی نموهی که رژیم و سیستمی تاکه حیزی و سر کوو تکمره توالی
 نه هه امه دانی گه شه سنننی نابووری هه یه. له داها تووشا رهنه که له ریگای غوونهی
 دیکتاتوریه تی راویژکاری به لیتن که دهوله تی تاکه حیزی ده تواتیتت سه قامگیری
 دلینبکات.

پهښې سړي
ژورني نويښتګانې سهار ګانګه

"Comprehensive National power"

سروشت بوژانه وهی چینی مسؤګر کردوه. له دوو ههزار سالی رابردوو چین چه ندين جار سووه به دهوله تینکی مهن "Super Power". تمنانت لم دوایانه شدا له سالی ۱۸۲۰ تنها بیست سال بهر له شمې نویوم "Opium" نهو سال چین ۳۰٪ له GDP جیهانی پنکده هیتا. نم جوره میژوهه وایکردوه خه لکی چین زور شانازی بکن به رابردوی خویان له لایه، له لایه کی تریش زور نارچه تن له روتی چین له سمر ناستی جیهاندا له حالی حازدا. نه مړ خه لکی چین واهمستده کن دهیت نم هه له یه چاکبکه نه وه و چین روتی شیاری خوی بیینت له سمر ناستی جیهاندا. یان جیوتونګ له کتیبی بوژانه وهی چین به چاری چینیه کان.

Yan Xuetong "The Rise of China in Chinese Eyes"

له ژیر سیبهری کوشکی هاوینه ی پر ره مزو هیتا که ده که ویته باکووری خورناوای به یګین، چاوت ده که ویت به قوتابخانه ی حیزی پارتی کومونیستی نم خه له تګه ناو خوییه ی که تا سالی ۲۰۰۲ له لایه ی هیو جینتاو و Hu Jintao به ریوه ده برا بهر له وهی سرکه ویت و بییت به سروز. نم قوتابخانه یه ناخراوه ی به نایدولوتی ره سی ده ولت و حیزب، بهر پر سه له بیرویاوه ی حیزب و وهک (وحي) وایه له سمر حیزب. هر لیتمش سر کرده کانی داهاتوی حیزب ده ستنشان و ناماده ده کرتین.

بهر له وهی کادیره کان ترفیع بکرتین و بهر پر سیاریه ی زیاتریان پی بدریت ده بییت به شمارین لهو کورسه ی که ۱۰۰ روت ده خایه نیت که به جورتک داریزراوه سو نه وهی پارتی نایدولوتی نم کادیرانه شه حن بکرتیه وه.

قوتابخانه که زور "زه‌مه" به کجار جوان و قه‌شنگه له رووی ته‌لارسازییه‌وه. بینه‌کها ته‌یه‌کی سه‌یرو تیکه‌ه‌لکیتشه له‌گه‌ل چاکسازیه سیاسییه‌کانی سۆسیالستی. شه‌قامه‌کانی پر دارو درختی گه‌وره و جوانن نمو باله‌خانه‌ی که ناهه‌نگی ده‌چوونی تییدا ده‌کریت.

له‌ ته‌نیشت چهند باله‌خانه‌یه‌کی تره که له‌ بالکۆنیه‌کانیانموه ژماره‌یه‌کی زور په‌رۆک و نالا شوپ‌کراونه‌تموه.

له‌سهرته‌ی سالی ۲۰۰۵ له‌ یه‌کیتک له‌و ژوورانه‌ دانیشتبوم، چوار ده‌وردرا سووم به‌ هه‌ندیک له‌ ژیرترین بیرمه‌ندی سیاسی ده‌ه‌کی چین، که ته‌ماشای پاوه‌پونییی بیان ده‌کرد "Power Point" که له‌ لایمن نابووری چه‌پی تازه هیو نانگانگ "Hu Angang" ناماده کرابوو و پیشکه‌شده‌کرا. نهم شوینه وه‌ک نیسه‌فنج وایه که حکومت بیرو بۆچوونی سه‌رجه‌م بیرمه‌نده‌کانی سه‌رتاسه‌ری ولاتی لیوه وه‌رده‌گریت و هه‌لیان ده‌لینجی. هه‌ر لیوه‌ش گفتوگۆ له‌سه‌ر زۆریه‌ی مه‌سه‌له‌ گرنه‌گه‌کان ده‌کریت له‌ لایمن ژیرترین عه‌قلی چین. به‌لام نه‌وه‌ی تازه بوو و جینگای سه‌رنجیکی زور گه‌وره سوو که حکومت بۆ یه‌که‌مه‌ین جار بریاری دابوو که شه‌اره‌زایانی سیاسی ته‌ییانی داوه‌تیکات بۆ به‌شه‌داریکردن له‌ گفتوگۆکان، منیش له‌گه‌ل نیوده‌ره‌زن لیکۆله‌ره نیوده‌ولته‌تییه‌کان که زور به‌ وردی هه‌لبژیردرا بوون خۆمان له‌ قوتابخانه‌ی حیزی پارتی کۆمونیست دۆزییه‌وه "ccps" له‌ ژیر دروشمی "چین و جیهان و ستراتیجیه‌ت و رۆلی هیز". گفتوگۆکه له‌ لایمن لی جونرو Li Junru که جینگری سه‌رۆکی قوتابخانه‌کمی و زما‌نخا‌ل و تو‌یژه‌ری بیرو و باوه‌ری حیزیه. به‌م وشانه‌ گفتوگۆکه‌ی ده‌سته‌پیکرد "قوتابخانه‌ی حیزی جینگای سه‌رسودمانه، به‌لام نه‌مپۆسه رووی هه‌موو جیهان کراوه‌تموه. نمو‌ش به‌ کاتیک و رووداوینکی زور گرنه‌گ تو‌سه‌ر ده‌کریت له‌ میژوو‌ماننا.

هیتزی نیشتمانی سمراتکاسه هیزی:

چین رهنگه خۆر سکرترین هیزی که شه سهندوو بیت له میژوودا، زۆر سه خته بتوانین خه یال بکهین که راونژکارانی ناپلیون، لۆرد پالمستون "Lord Palmerston" بسمارک "Bismark" یان ته نانهت جورج بوش پلان و نه خشه بۆ ولاته کانیان داپرۆن که لایهنی نابوووری و سیاسی و سهربازی له خۆوه گرتیبت بۆکی برکی کردن له گهسل جیهاندا. بهلام نم کاره نومیه که هونانگانگ Hu Angang ههولندهدات به نهفجاصی بگهیه نیت له م سیمناردها. بهلام نهویش به تهنها نیسه. پیتوانی ریژه و نه نازهی هیزی نیشتمانی سمراتسه هری "CNP Comprehensive National Power" بووه به خولیایه کی نیشتمانی . CNP زۆر زیاتره له تهنها چه ند پیتیک که ستراتیز داریژهه چینییه کان هه میسه به کاریان دههیتن.

چینییه کان همر له سه رده می سه ن زی "Sun Zi" یسهوه بۆیان ده رکه وتوه که تهنها له ریگای ته ماشا کردن و تیروانی خاله لاوازه کانی نیارانسه وه ده توانیبت هیز و توانای خۆی ببینیت.

همر یهک له بیرمه نده "Think- Tanks" شاره زاییه کانی سواری سیاستی ده ره کی ریگای تایه تی خۆیان دۆزیوه ته وه بۆ نه وهی بتوانن به ژماره هیزی همر نه ته وه یهک نیشاندهن. نه کادیمیای زانسته کۆمه لایه تییه کانی چین (CASS) سر قافلهی ده زگا نه کادییاکانی تره لم بواره دا. که خشته به کیان دا هیتنا که پینکه اتیوو له شمست و چوار خانه یان نیشانده ری (Indicators) هیز له سالی ۱۹۹۰. له لایه کی تر ده زگای په یوه ندیه نیتوده ولتیه تییه کانی هاوچه رخ. که ده زگایه کی زۆر گرنگ و زۆر گه وره یه که خه لکی بیرمه ند و ژیری له وه زاره تی ناسایشی نیشتمانی له خۆوه گرتبوو، ریگایه کی تریان دۆزیسه وه به به کلر هیتسانی شاره زایانی خه ملاتسن (Surveys)، شاره زایانی سواری دو اکه وتن رووخان (Regression)، شاره زایانی بواری ده برینی چاک و به ریژ (Nerve Networks) وه شیکه ره وهی زانیارییه جوژا و جوژه کان. له سالی ۱۹۹۹ هیزی سه ربازیسی بووه به نغنام له لیژنه ی حیزب و

تهوانیش له لای خویانموه دهزگایه کیان پینکھیتنا به ناوی نه کادییای سمریازی چینیی
 که هاوکیشه په کیان داهیتنا بۆ پیوانی هیژی نیشتمانی (P=KXHXs).
 له سمردهمی جیهانگیری و نمونه جیهانییه کاندا (Universal Norms)،
 جینگای سمرنجه که ستراتیژ دلریزه کانی چینیی زور بۆ شمرمانه باس له هیژی
 نعتومویی ده کم (نیشتمانی). بیروکسی و ده دسته پنهانموه سمروری له نابووری
 جیهانی و هیزه کانی کۆمپانیان و تنانهت گروپ و کمسانیشی وهک تیروسته کان
 بووه خه می سمره کی هه موو کمسیک و کهرستهی شوپشی تازهی چینه بۆ تیروانیسی
 جیهان.

بیروکسی سمرتاسری بوون واده کات به شیوهیه کی تایهت چینیه کان به هه موو
 خسته کانی (CNP) یهوه که نیشانهی سیاسی و نابووری، ههروه ها سمریازین بیر له
 به خۆدا چوونه وه بکمن بۆ به هیژ بوون له گشت لایه نه کان. به م دوایسه ش خهریکی
 دوزینه وهی ریگای تازهن بۆ سمرنج راکیشانی دهره کی و ناوه کی بۆ سمرنجر اکیشانی
 که لتووری. که سیکی نه کادیی نهوه روون ده کاتموه بۆچی سمرتاسهری بوون
 (Comprehensiveness) کیلی هیزه به بهرورد کردن به رابردوو. پرؤفیسور یان
 خیوتونگ (Ysn Xuetong) زیوتونگ دهرسیت بۆچی یه کیتی سؤقیهت به هیژتر
 بووه له ژاپون له سالنی ۱۹۸۰ دا؟ له کاتیکما GDP سؤقیهت ته نها ۷۴۱.۹
 ملیار بوو به بهرورد به ۱/۲۲۰ ی ملیاری ژاپون. لهو کاتهی ژاپون شیرینکی
 نابووری بوو له هه مان کاتا مشکینکی سمریازی بوو. یه کیتی سؤقیهتی هه ژار له
 لایه کی تر دهزگایه کی سمریازی هه بوو که مملاتی له گهژ ویلایه ته یه کگرتووه کانی
 نه مریکادا دکرد و هاوسهنگی هه بوو له نیواناننا له م بوارداد. ههر بۆیه ش ده لیت
 هیژی سمرتاسری یه کیتی سؤقیهت به زه یژ و مسفده گرا، له کاتیک ژاپون به حال به
 هیژینکی گموره له قه لم دهره.

دهرته نه مامه که پیشی روون و ناشکرایه: به هه مان شیوهی که پیشکه وتن و
 که سه نندی به لانسکراو ناماهی سمره کی و گرنگی چاکساز خوازه له ناوه خۆدا،

همر بهم نهندهايش زقر گرنگه بز چين جزره به لانسئكي هه بيئت كه نه كاد بيميه كانى نمو ولاته به خشتهى به لانسكراوى هئيز له ناوى ده بن (-Balanced Power Profile). به وتميه كى تر هئيزى نابوورى ده بيئت به لانسكراو بيئت له گهل هئيزى سه ربازى و سياسى له گهل قورساى و رادهى هئيزى نه خلاقى.

بهلام سه ره راي نمو مهنه جه (Mot hodologies) نالوزش كه بووه به پئوهرى هئيز، ليكولف ره چينيه كان زقر به زه همت فرىاي نمو گمشه ندنه سه ختهى ولات ده كمون. له پئشپر كئى سالانى ۱۹۹۹ بيمگين له دواى USA ، ژاپون، روسياو چمنين ولاتى نهوروبلى ده هات. بهلام نه مپر به گويزى چمنين نامارو خشته دا چين هه موويانى جى هئيشوووه له هاروسنگى دايه له گهل USA . بهلام نموى جينگاي سه رجه همر چه نده چين به هئيزتر ده بيئت نه وه ندهش بير مهنه كئى سياسه تى ده ره وهى ولات به عاقلاته ترو مهنه تر مامه له ده كمن و زياتر همت به شانازى ده كمن. Nourishin Obscurity

به شانزگمري " گاليلوى" (برخت) پالوهوانى شانزگمريه كه كه فه له كناس بوو ده ويوانى باس له هه موو زانباريه نه مستيره ناسيه كانى بكات و بياخاته روو و خوى پياداات ته نها گرنگترين راستى نه بيئت كه نه يده توانى باسيبكات نه وريش خولانه وهى زهويه به چوار ده وري خوړه وه. بز ساوهك نزيكوى نمو بهك (جيل) دارپئزه رانى سياسه تى ده ره كى چين تووشى هه مان گرفت بوو بوون: چينيه كان خويزان ده پاراست له خويزشاندن به وهى پئشده كمون و به دواى رولى زهئيزيسا ده گمپرين. ته نانه ت به كار هئنانى وشهى بوورژانوه "Rise" كه ده كاته جيوكى به زمانى چينى "Jueqi" وهك قه دهغه كراو وابوو.

به ربرسه چينيه كان مه ترسى نمو ده يان هه بوو كه جيهان بوورژانوهى چين به همره شه حسابيكن، كه ره نكه نه ممش بيته هوى نموى ولاتانى جيهان پيلانيان بز دارپئين. نموان پييان وابوو نه گمر خويزان باس له بوورژانوه و گمشه ندن نه كنه ره نكه دونياو ولاتانى ترى به لايان پهنه تر بوو كه باس له پئشكموتن بكمن كه نه ممش ته مبيرئكى جوان و ناسكره كه خه لك ناسانتر قه بوولبيكن.

به گوتهی ته عبیری جورج نورویل "Orwell" (نورسیری خه یالی زانستی) ده توانن ناو له شته کان بنیئن بهیئ نهوی ویتسمیان بۆ دروستبکمن (به لکمو خه لک همرکمه و ویتنهی خویانی تینا بمۆزیتمهوه).

نهو پیشکموته زهق و بهر چاوهی چین له ژیر کاریگهری دروشینکی دینگ زیاو پینگ" که به چینیهی دهکات تاو گوانگ یانگ هیسو Tao Guang Yang hui واته "ژیری بشارهوه و لیلی و نادیاوی بلاو بکموه "Hide brightness , Nourish Obscurity". که یه کم جار نهو ره می نم دستهواژمیه به کار هیترا بهم جۆره وه رگیتدرابوو سه بر بگروه چاوهروانی کاتی خۆت به، له پاشان تواناکانی خۆت پیشبخه "Bide Our Time and build our Capabilities" دینگ زیاو پینگ مبهستی لم دستهواژمیه نهوه بوو که چین ولاتینکی همژار و لاوازه، ده بیست خۆی له گرفت پاریزیت و تواناکانی چر بکاتمهوه له پیناو پیشکموتنی نابووری. چۆن خۆی له پلاننانانی ناوهندی ماوتسی تونگ پاراستبوو هر بهم جۆرهش توانی چین رزگار بکات له باری قورسی سیاستی ده ره کسی و شوژشگیتری سهرده می ماو که بریتیبوو له پالپشتی ولاته کۆمۆنیسته کانی باشووری خۆرههلاتی ناسیا: شه ره کانی نیوان هند و قیتنام ههروهها ته ماشا کردنی هر گرد بوونهوی چه ند ده زگایهک به چاوی شک و گومانهوه.

ستراتیژیتهی نویی دینگ زیاو پینگ که بریتیه له سیاسه تینکی نادیاوی ده ره کی، مانای نهوهیه که چین هه لویستی بی لایه نی هه بیست له ههر شه رپنک که هه لگیرسیت، یان له ههر کیشمیهک سه بارهت به ده سه لات به سهر سه رچاوه سروشتیه کان- ههروهک خۆی ده لیت

"سهرت ده ره مه خه". بۆ سه رکموتنی نم بۆ سه رکموتنی سیاسه تهش به یگین ده بیست زۆر به له خۆ بورده می و ته نها خه ریکی هه ندی مه سه له ی به چوک بیست که له مه ودوا قازانجی ستراتیژی ده بیست. له هه مان کاتنا ده بیست واز له خوه کۆنه که ی به یئیت که بریتیبوو له دوستایمی له گه ل ولاته سو سیالسته کانا. له مه ولا چین

دهیئت باوہش بکاتموہ بۆ ہمر ولاتیک کہ رہنگہ بییتہ یارمہتیدہر بۆ خواستی چین بۆ بازارى تازه و سمرچاوه سروشتیہ کان و یارمہتی سیاسی.

بۆ ستراتیژ داریژہ نەمریکیہ کان وەك پۆل ولفووتر "Paul Wolfowitz" و رۆبەرت کاگن Robert Kagan یان جۆن میرشیمەر "John Mearsheimer" کہ بە دواى بەلگەدا دەگمڕین ہەرہشەى چین بەسەلمیئە، بەلام ہەلسوکەوتی "کۆمارى گەل" نەوان تووشى سەر لیشیوان دەکات، ہەر چەندە، نەوان دەلین کہ چین لە شوئینیک دەگمڕیت لە ژیر خۆر، ہەر وەك ہیتزہ گەشەسەندووہ کانی رابردوو بەلام بەسگین لە ہەولئى بەردەوام دایە بۆ پووجەنکردنەوہى نیدی کانیان، لە جیاتی لاسایى کردنەوہى ہەلسوکەوتی سەرانگیزی نەلمانیا.

لە ژیر حوکمی قەیسەر وھیلم "Kaiser wilhelm" یانیش نیمپراتۆرى ژاپۆن. وادیارہ چین ہەموو ہەولئیکى تەرخاندەکات بۆ تەوہى خۆى لە و کیشە بە دور بگریت تا رادەى دەروئشى.

نەم بیر و بۆچوونە سەرچاوه لە رابردووہى کى زۆر دوورہوہ ہەندەگریت. ہەر لە رۆژگارہ کانی ہونەرى شەرى "زى" Zis Art at war : بیرمەندە چینیہ کان شەریان بە رووخانى ستراتیژیەت وەسفر کردووہ. بە لای نەوان پەسندترہ کہ ہەموو رینگایەك تاقییکەنموہ بۆ دۆزینەوہى چارہ سەر لە ہەموو بارودۆخینکا بەبى تەوہى تەنانتە یەك تاقە فیشەك بتەقیت. ہەر چەندە نامانجە کانیان زۆر کۆنن، بەلام ناوہ رۆکى ستراتیژیەتى چین زۆر تازہیہ. زۆریہى بیروکە نالۆز و پیشکەوتووہ کان کہ لە لایەن بیرمەندە ستراتیژیہ کانی رۆژ ناواوہ بەکار دیت، نەوا لە لایەن بیرمەندە چینیہ کان داہتارون.

نەوان بۆیان دەرکەوت کہ (تەغذیة العراض) زۆر سەختە بە تاییەت ولاتەکەت زۆرتیرین ژمارہى دانیشتونى جیہانى پیکھتیاوہ. نابووہیہ کمیان سالانہ ۱۵٪ زیاد دەکات. بودجەى سەریازی و خۆپاراستن زۆر زیاترہ لە جاران بەردەوام لە زیاد بوونایە. کۆمپانیاکان لە ہەموو شوئینیکى جیہاندا کاردەکەن و بەرہیتان دەکەن. لە

زانکۆکان و ده‌زگای بیرمه‌نداندا ده‌نگۆیه‌کی یه‌گجار زۆر هه‌یه‌ له‌ لایهن بیرمه‌نداندا بۆ
وازه‌یتان له‌ بنه‌مای بیرۆکه‌ی دینگ زیاو پینگ. له‌ کۆتایی سالی ۲۰۰۳
پاله‌په‌ستۆکه‌ زۆر زیاتر بوو.

دووێخانسی گه‌شه‌سه‌ندنی ئالانی حواری:

جوانترین شوینیان هه‌لبۆاردبوو بۆ راگهیاندنی ناشکرای (لادنی تحریم) گه‌شانه‌وه‌ی
بووژانسه‌وه‌ی چین. دورگه‌کانی هاینان "Hainan"، جوتیاره‌کان و هه‌ژاره‌کانیان
شبه‌قی له‌ قامیش دروستکراویان له‌سمر کردبوو، گامیسی ناوی، کیتلگی برنج که
جۆریکه‌ له‌ به‌هه‌شتی تازه و مۆدێرن بۆ نمو رۆژناوایانه‌ی که‌ په‌یوه‌ندی و ساره‌زوی
که‌لتووری چینین. جوانترین شوینیش که‌ ده‌که‌وتسه‌ شارۆچکه‌ی بۆواو (Boao)
که‌وتۆته‌ ناو نه‌رخه‌بیلو "Archipelago" له‌ هوتیلی زۆر نایاب چوارده‌ور دراو به
دارخورما، باخچه‌ی یه‌گجار زۆر جوان و قه‌شنگ، مه‌له‌وانگه‌ که‌ لاسایی کردنه‌وه‌ی
سروشت بوو پر بوو له‌ له‌ به‌ردی که‌وره‌ و شلال، یاریگه‌ی گۆلف که‌ هه‌تنده‌ جوان و
رێک بوو ده‌تگوت به‌ کۆمپیوتەر دروستکراوه‌. هه‌ر لێره‌ له‌ به‌رده‌م میوانیکی زۆر که
داوه‌تکراوون، وه‌ك جۆرج بوش و سه‌رکرده‌کانی جیهان که‌ سیاسه‌تی جیهان به‌ رێسه
ده‌به‌ن سه‌رکرده‌کانی چین هه‌لسانه‌وه‌ی بووژانه‌وه‌ی چینیان به‌ ناشکرا بۆ یه‌که‌مین جار
راگه‌یاندا.

زه‌ینگ بیجیان "Zheng Bijian" که‌ نهم ده‌سته‌واژه‌یه‌ی داهه‌تتا به‌کار هه‌تتا،
وه‌ك بایئۆزی بیرمه‌ندانی چین بوو بۆ سه‌رکرده‌ چینیه‌کان هه‌ر له‌ کۆتایی سالانی
۱۹۷۰ وه‌. زه‌ینگ بیجیان له‌سه‌ر داخوازی دینگ زیاو پینگ چوو بۆ رۆژناوا له‌ گه‌ژ
گروپیک لیکۆله‌ره‌وه‌.

کاتی خۆی جیگری سه‌رۆکی قوتابه‌نه‌ی حیزبی بوو بۆ نوخبه‌ (کاتیک سه‌رۆک هه‌
جینتاو "Hu Jintao" سه‌رۆکی نهم قوتابه‌نه‌ بسو). هه‌روه‌ها وه‌زیری
پروپاگه‌نده‌ش بووه‌. به‌لام نه‌وه‌ی جیگای سه‌رنجه‌، کارینکی زۆر ناتاسایی بوو که‌ سیک

ده‌وهی حکومت نهم کۆنسیپته گرنگه (Concapt) به ناوی حکومت راگه‌بیتت.

له یه کینک له سه فهره‌کانی زهینگ جیجیان بۆ نه‌میریکا تووشی سر سوورمان هات له‌وهی چۆن ژماره‌یه‌کی زۆر له خه‌لک بووژانه‌وه و هه‌لسانه‌وهی چین به هه‌ره‌شه ده‌بینن. هه‌ر بۆیه‌ش بۆی ده‌رکوت بۆ ده‌نگی کاریه‌گه‌ریه‌کی هه‌یه بۆ ره‌ولنده‌وهی نهم ترس و هه‌ره‌شمه‌یه، چین ده‌بیتت هه‌لسیته‌وه سر پێ و به ناشکرا گه‌شه‌سندنه‌کی بۆ جیهان باسبکات.

له ناهه‌نگی کردنه‌وهی (منتدی) (Forum) ی بۆیاو Boao گوتی: بووژانه‌وهی (Rise) تازه‌ی چین دیارده‌یه‌کی نه‌بیراوه له میژووی جیهاندا. روونیشی کرده‌وه که چین وه‌ک نه‌لمانیا ناکات له شمری جیهانی یه‌کهم، یان ته‌لمانیا و ژاپۆن له شپری جیهانی دووم که هه‌زیان به‌کار هه‌تا بۆ به تالان بردنی سامانه سروشتیه‌کان بۆ زالبوون به‌سر جیهان. نه‌وه‌ک یه‌کیته‌ی سۆفیه‌ت که پیتشکوتنه‌کانیان له جیهان دا‌براو بوون، چین ناوخته و تیکه‌لی نابووری جیهانگیر ده‌بیتت، ده‌بیتت به بازار و هه‌لی نابووری ده‌خولقیته‌یت بۆ جیهان. هه‌روه‌ها تیه‌ه نامانه‌وێت وه‌ک نه‌میریکا بیه‌ن به‌وه هه‌زه‌ی که کۆترۆلی دنیا بکه‌ین. نامانه‌وێت به‌ره‌ دروستیکه‌ین وه‌ک NATO که به‌ جۆریک دروستکراوه دژ به هه‌ندیک ولات بیتت. تۆمه‌ته‌کانی کاکان "Kaggan" و ولفوتیز "Wolfowitz" و میرشیمیر "Mearsheimer" گوتی بووژانه‌وه‌ی چین حالتی بردنه‌وه- بردنه‌وه (Win-Win) دروستده‌کات بۆ جیهان بۆ بلاو کردنه‌وه‌ی ناشی، گه‌شانه‌وه‌ی نابووری.

بیروباوه‌ری زهینگ بیجیان له لایهن چه‌ندین گروپی گه‌شه‌سندنووی نه‌ترناسیۆنالیسته‌ نازادیه‌وازه‌کانه‌وه پالپشتی لی ده‌کریت له چین. نمو بیرمه‌ندانیش وه‌ک کن یاکینگ "Qin Yaqing" و شی ینه‌زنگ که پێیان وایه چین ده‌بیتت چیر رۆلی قوریانی نه‌کیریت و رۆلیکی نه‌کتیفتر بنۆزیتومه له ممه‌سه‌له نیۆدوله‌تیه‌کاندا. خالی ده‌ستپیکیش دانانه، ناشکرا کردنی بووژانه‌وه‌ی چینه. به‌لام به‌هاوتعریبی

له گمژ نمو داننانه، بیهیگن دهیبت ستراتژییه تیکئی ناماده کراوی هه بیبت بۆ نیشانمانی بایه خدانی چین له بهشداریکردن له سیسته می جیهانی تازه له جیاتی له بار بردنی. نموان دهیانمویت چین به دنیاییه کی زیاتره وه داکۆکی له بهرزه وه ندیسه کانی بکات به لām له نیو چوارچیوهی نو سیسته مهی که هه به. نه م تیۆریسهی زهینگ بیجیان هه له خۆرا دروست نه بووه، به لکو نمو به سهر هه موو هاوری کانییا زالبوو له بۆچوونه بویره کانی له قوتابجانهی ناوهندی حیزی کتیک سهرۆک هوجینتاوو پاره و پوولی بۆ پروژهی لیکۆلینموه یه کی زۆر مهزن تهرخانکرد، پروژه که له لایهن قوتاییانی دکتۆرا PHD بهرپوه چوو که پتر له که یسی (۴۰) لیکۆلینموهی سهبارت به هیتزه نیوده ولته تیه بووژاوه کانی که ریگی توند و تیژیان به کار هیتناوه بۆ که شهمنن و بلاو بوونهوه،- بۆیان دره کموت که هه موویان شکستیان هیتناوه.

تیۆری بووژانموهی ناشیخواز مقۆمقۆیه کی گهره ی له زانکۆکانی به یین نایموه و کموته بهر هیرشی نه ته وه خوازه کان، نه وانهش خه لکی به هیتزه و ده سترپوشتوون که به ههر دوو ناوی کۆمۆنیسته تازه کان.

Neo-comms وه پارێزگره تازه کان Neo-cons ناسراون، زمانخالیشیان پروفیسۆر یان خیرتۆنگ (Yan Xuetong) ی سهرۆکی ده زگای لیکۆلینموه نیوده ولته تیه کانی زانکۆی تسینگهوه به (Tsinghua) له ژووهره کی خۆی پییگوتم: بووژانموهی ناشیخواز هه لیه، نه مه نامه یه کی هه له یه بۆ تایوان که رهنگه جیا بوونهوهی خۆیان راگه یهن به نو میدی نه وهی تیه هیرشیان ته به ینه سهر. زۆر له ستراتژی دارێزهره چینییه کان ده لێن له میژوودا هه یچ نه ته وه یه کی مهزن به هیتنی و ناشیخوازی هه لته ساوه ته وه. لهو کاتهی ده لیت چین ده بیته هه موو کاریک بکات بۆ نه وهی خۆی له شهر به دووربگریته، به لām له هه مان کاتنا ده لیت شهر له گمژ تایوان هه قیه گهر چین واز له گه رانه وهی تایوان نه هیتیت. زۆر توهره و نارازیسه بهو دهسلات و کاریگهریهی که نیتنه رناسیۆنالسته لیبراله کان به سهر سیاسه تی دهره وهی چین هه یانه و ده لیت جیاوازی نیوانغان نه وه یه، نموان ده یانمویت خاومان بکه نه وه له

کاتیکنکا که نیشمش ده مانعوت چوار ده وریان بدهین و بیانغینه ژیر چه پۆکی خۆمان نومهش USA و ژاپۆن و تایوان ده گرتنومه، ناوه رۆکی گفتوگۆ کهش نومه، ناملان ده لاین چونکه چین بئ هیزه ناچارین سازش بکهین، به لام نیشمه ده لاین گمر سازشمان کرد نه وان داوای زیاتر ده کم. کیشمی نیشمه له گه ل ژاپۆن و تایوان ده رته نجامی نمرم نوانن و هیور کردنومهی چه نندین سالهیه. کاتیکن من پیم گوت تو پیاوینکی ده سه لاتنار Neo-con ناسراویت نهو هیچ لاریه کی نه بوو و له وه لامنا گوتی من پیم ناخۆش نییه وام پئ بلین، به لام زیاتر پیم خۆشه که پیم بوترت واقعی. نازناوی کۆمونیسته تازه کان Neo-comms همر ده میتنومه چونکه چه نندین هاوتریمی و له یه کچوون ههیه له نیوان یان خیرتۆنگ خه لکی تر که وهک تمو بیر ده که نومه له USA. یان خیرتۆنگ ده قوادوق ناوینمی "وليام کریستول" (William Kristol). که سه نروسری ههفته نامه ی (Weekly Standard) له واشنتون و دامه زینسری پرۆژه ی روشنی ریه (Educational Project) بۆ (New American Century). لهو کاته ی کریستول ممرسی له چین ههیه و ده لیت بالادهستی نه مریکا تا که رینگا چاره یه بۆ ناشتی و سیسته می جیهانی، به لام یان خیرتۆنگ پئ لمر نومه داده گرت که تازه کردنومه ی سویای چینی کلیلی سه قامگیریه له جیهان. ههروهک کرستول زۆر (معجبه) به (ونسن تشرشل). ههروهک کرستول ده لیت من تا که دهنگی بیابام. ههروهک کرستول له میدیا و پرویاگه نده زۆر زیره که و بیرۆکه کانی له گۆفاره کان بلاو ده بنومه وهک "وهک مسه له ی جیهانییه کان" (World Affairs) و (Global Times)، ههروهه زۆر ناودار بووه و به ره و نه تومه پهرهستی ده چیت.

نوانمی راران له دهنگدان و پالپشتی کردنی سیاهه ته دارانی چین گه وره ترین کرفتن له بهردهم سیاهه تی ده ره وهی ولات، چونکه نوانه گهوره ترین گروپن. نه م پراگماتیانه زۆر خۆشحال نه بوون به بیرۆکه ی بووژانه وهی ناشتیخوازی. چونکه به رای ناملان ده بیته هۆی شکست و ناتوانیت ستراتیژیمتیکی سمرتاسه می زامن بکات، له هه مان

کلتا توانایان نییه چیرۆکتیک ههلبهستا بۆ قناعت پسی هینانی ولتسانی جیهان. وهنگ جیسی "Wang Jisi" که به کینگه لهو بیرمهنده قسزانانهی که کاریگهریهکی زۆری ههیه له سهر سیاسهتی دهرهوهی چین، رایگه یاند که نهم بیرۆکه یه هیشتا نیوه کوله و کارتیکی زۆری دهووت بهر له وهی پیاده بکرتت. هیرش دهباته سهر بیروباوه که بهوهی که هیچ چاره سهرتیکی تیندا نییه بۆ چاکسازی سیاسی، ههروهها کاریگهری نابیت به سهر بهرپوه بردن و کۆنترۆلکردنی دهرهوهی. له ههمان کاتیشدا زۆر له پراکاته کان پییان وایه بووژانموهی ناشتیخوازی هیچ دلتیایهک به جیهان نابه خشیت. نمونه دژ به نمونه که باس له ههلسانموه و بووژانموهی چین بکرتت، چونکه دهیته هۆکاری گه شه کردنی ناگر دژ به چین له جیاتی روونکردنموهی نهموهی که چین نلیته هه ره شه به سهر هیچ ولتیک. به لای نمونه چین دهیته زۆر به عاقلانه مامه له بکات و زیدهوویی نهکات سهبلهت به هیر و توانای، به لکو هه موو تواناکان بهرینه گهر بۆ چرکردنموه له سهر گه شه نندنی نابوووری و پیشکهوتنی کۆمه لایهتی. ده لیت حکومهت دهیته تنها بس له پیشکهوتن بکات، چونکه وشه یه کی نهمتره و نابیتته هۆی مشت و مهر ناموه و کیشه دروستکردن.

بۆ ماوه یه کی کورت "بووژانموهی ناشتیخواز" زۆر به گهرمی باسده کرا و سهروک وهزیران نهم دهسته واژهیه له وتاره کانی به کار دههینا له کۆتلیی سالی ۲۰۰۳ و سه رهتای سالی ۲۰۰۴، سهردانیکی بۆ ناسیا دهسته پیکرد که بانگهوازی بۆ نهم دهسته واژهیه ده کرد.

لیره کیشه یهک سهری هه لدا، وهزارهتی کاروباری دهرهوه گله یی لهوه کرد که نهوان زولمیان لیکراوه و هیچ پرس و رایه کیان نییه له دروستکردن و هینانه کلیه ی نهم دهسته واژهیه، که نهمهش ناوی ساردی به پرۆسه که دا کرد. سهروکی پیشوو جیانگ زمین "Jiang Zemin" سهروکی کۆمه لهی شانگه های که پالپشتی له سیاسه تیکی دهره کی توندتر دهکات نهم هه لهی قۆزتموه بۆ نه وهی دهسه لاتی خۆیانی دووباره به پیتن.

بوژوانموی ناشتیخوازی توانای مانموی زور لاواز بسو دوی نمو کیشه توندو
 تالهی نیوان بیروکراتهکان که گه‌یشته لوتکه کاتیک هوجینتاوؤ له‌گمل وین باوؤ وازیان
 له‌م دسته‌واژه‌یه هینا و گمراومه بو دسته‌واژه‌ی ناشتی و پیشکوتنی سرده‌می "Deng
 دینگ. له هملئیکی زهینگ بیجیلان بو رزگار کردنی دسته‌واژه‌که‌ی
 کۆرانیکاری زوری به سردا هینا تا راده‌ی پووجه‌لکردنی ناوهرۆکه‌که‌ی. له وتارنکنا
 کوتی به‌کارهینانی هیز ریگایه‌کی شرعییه بو پاراستنی سروهری بو قه‌دهغه کردنی
 سر به‌خۆیی تایوان، و به‌مر هینانی نوت دابین کردنی یه‌ده‌کی گاز. همر چهنده
 دسته‌واژه‌ی "بوژوانموی ناشتیخوازی" به ره‌می به‌کار نایه‌ت، به‌لام نمو گفتوگۆ
 گهرمه‌ی دروستی کرد هیشتا به‌رده‌وامه. نمو نه‌تترناسیۆنالیسته لیبرالانه‌ی
 ده‌یانه‌ویت چین بکمن به به‌شیک له جیهانی رۆژناوا، توشی گرفتگی گموره هاتوون وله
 کیشه‌لدن له‌گمل کۆمۆنیسته تازه‌کاندا "Neo-comms" که نامانجی دورریان
 بریتیه یه له دروستکردنی سیسته‌میکی نه‌تترناتیف که چین چه‌قی قورسلی بیت.
 له‌ناوه‌راستیشا پراگماتییه‌کان همن که پالپشتی له همر بیروباوه‌ریک ده‌کمن به
 معرجیک به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانی چین پیارتیزیت و به‌رهو پیشی بیات. همرسی گروپ
 بیروباوه‌ری رۆژناوایی تیکمل به تیسۆره باوه‌کانی بیرمهنده چینیه‌کان ده‌کمن بو
 پیشختنی کیشه‌که‌یان.

نه‌وانه گرنه‌گرتین سی بیروباوه‌ری رۆژناواییان هیناوه سه‌باره‌ت به جیهانگیریان
 سه‌رخون کردوه. هه‌موو نمو دسته‌واژه‌انه‌ی که به‌کار هینراون بو وه‌سفرکردنی
 توانموی ده‌وله‌تی نهمه‌می "Nation state" بو ستراتیژییه‌تی زیاده‌کردنی هینزی
 نیشتمانی چینی به‌کار هینراون. بو نمونه بیروکه‌ی "هینزی نهم" "Soft Power"
 که له رۆژناواوه به‌ستراوه به سه‌رخراکیشانی کۆمپانیاکانی جیهان وه‌ک ماکنۆنالیس و
 لیفایز Levis (کۆمپانیای جل و به‌رگ دروستکردن) له لایهن چینیه‌که‌انه‌وه
 کۆردراوه به هۆکاریک بو گهرانی ده‌وله‌ت بو وه‌ده‌سته‌هینانی به‌مه‌یه‌کی مه‌عنه‌می بو
 چاک کردنی په‌یوه‌ندیه نیتوده‌وله‌تییه‌کانی چین.

بیروzkمی فره لایه نی "Multilateralism" له رۆژئاوادا به مستراوه تهمه به لاواز کردنی سهروری نیشتمانی تاکه دهولت به ویستی دهولت بۆ پابه ننبوون به بریار و یاساکانی دهزگا سوپهرناشانه کان

"Supranational institution" وهك یسه كیتتی نسهرورپی و رتیکه خراوی بازرگانی جیهانی. به لآم نهمه له چین دووباره دارنژرایهمه. بۆ نهمه وی بکریت به که رهسته میهک بۆ هینتانه کایه گۆرانگاری بنه ره تی به سه ره هیزی نیشتمانی به جۆرێک که رتگا به چین بدات پهره به په یوه ندیه کانی بدات له گه ل نهمه ولاته ناسیایانه ی که له په یوه ندیه ده ره کیه کانیان حساب بۆ نه مریکا ناکن. له کۆتایشدا بیروzkمی شه ری بریلاریان نهمه شه ری که گروهه تیروزیسته کان ده میکن "A symmetric- War"

که تاکتیکی گروهه که بریلایه کانی له خۆه گرتهمه وهك فیت کۆنگ Viet Cong (گهریلاکانی فیتنامی باکور)، یان رتیکه خراوی نه لقا عه ده، چینییه کان دووباره له سه ره ناستیکی زۆر بلاو بریاران لیکردوه. ستراتیژدانه ره چینییه کان زۆر رتگیان تاقیکردوه له به کار هینتانی چه کی سه ریازی و توانای نابوروی ههمه ها یاسای نیوده ولتمتی بۆ به گۆدا چوونی هیزی ویلایه ته یه که گرتوه کانی نه مریکا له جیاتی رووبه پروو بوونه مه وی ناسایی له خۆ پرچه ککردن و کی برکی ناسایی. له م گفتوگۆیه ی خواره وه بۆمان ده ره که وه تی که نه ته ره ناسیۆنالیسته لیبراله کان کۆکن له گه ل کۆمۆنیسته تازه کان سه باره ت به کۆرینی سیاسه تی ده ره وه ی دینگ زساوینگ به بیروzkمی جیهانی دیوارکراو "Walld World".

هه یزگی نهمه "Soft Power" (نهمه هه یزگی):

نهمه میرال یانگ یی "Yang Yi" که نه فه ره ی هیزی ده ریوانی و بیرمه نندیکی ده ست رۆیشته وی سه ریازییه، بیروبو چوونه کانی زۆر زیاتر سنووری تازه ترین چه ک په ل ده هاویتی. یانگ پیتیویه که USA توانیوه تی دیواریکی ستراتیژی به ده وری چین دروستبکات که کاریگهریه کی یه که جار زۆری هه به به سه ره په یوه ندیه نیوده ولته تییه کان

همر کاتیک کۆماری میلیسی همولدهدات که خۆی بختاه روو له پهروهندییه دیپلۆماتییه کان بۆ تازه کردنموی هیزی سربازی و کردنموی په یوهندی نیوده ولسته تی له گهژ ولاتی تازه، به لأم USA نه مه به هه ره شه له قه له م ده دات ولاتانی تریش به گوژی یانگ بی زۆری جاریش به دوی رای USA ده کمون و به هه ره شه ی له قه له م ده دن. به م جۆره ش ولایسته یه کگرتوه کانی نه مریکا خاوه ن دوا بریاره له دانانی به ساکانی په یوهندییه نیوده وله تییه کان و مەرجه کانی. نه مان بالا دست له وتارو خیتابی سیاسی نیوده وله تی، زالنه به سر هر را و بیر و بۆچوونیک تر جیا له هی خۆیان له سر ناستی بیر و بۆچوونی گشتی نیوده وله تی و به ساکانی هه لسو کوموت "Rules of Conduct" که واته نمو ی له واقعنا روو ده دات له مه سه له نیوده وله تییه کان، ویلایه ته یه کگرتوه کان گفتوگۆی شه وه ده کم ن که "ته نها تییه ده توانین نه م کاره نه بجا مبدین و نیوه ش ناتوانن نه م کاره نه بجا مبدین".

بیرمه نده چینییه کان له هه ولی بیژچاندان بۆ خو نازاد کردن له م ته له یه. یه کیک له گهرترین وشه یان زاراره که به کار دیت بۆ سه ره بچاکیشان له سیاسه تی دهره وی چین بریتییه له "روان کوانلی" هیزی نه م "Ruan qunli"، "Soft Power" نه م ده سه واژه یه له لایم ن زانی سیاسه تی نه مریکی جۆزیف نی "Joseph Nye" له سالی ۱۹۹۰ به کار هات. به لأم سه دا و سه مه سه تیکی یه کجار زۆری به به یگین دروست کرد له جیاتی واشتۆن DC. نه مه ش به بیچموانه ی ده سه واژه دژه کیستی هیزی توند یان تونده هیز "Hard Power" که زۆر شه ره انگیزییه و هه ولیکه بۆ نه موی ولاتانی تری به هیز ناچار به کیت نه م شته بکمن که تو ده ته میت. له لایه کی تر نه مه هیز بریتییه له م توانایه ی که وا له ولاتان بکیت نه م شته یان بویت که تو ده ته میت "Ability to get Others to want what you want". نه م کارش په یوهندی نییه نه به گیزه ری نابووری (هاندانی نابووری) و نه به داری سیاسی (هه ره شه ی سیاسی و سربازی). به لأم به شه وه یه کی سه ره کی وابه سه تی جوان نیشاندانی که لئووری و بیروباوه ره کانه

(که ولاتان و خه لک خویان به دویاندا بگمړین). راستگویی و شمرعییهت بوونت به چاوی خه لکی تر و توانای دانانی بنه ماکانی رییکخواوه نیوده ولته تییه کان هانده رن بو سرکهوتن له م تمرکه.

لیتکولمره چینیهه کانی وه ک یانگ بی و یان خیوتونگ گله بی نموه ده کمن که له بیست سالی رابردوودا هیژی نرم له سر روظناوا تاپو کرابوو: ولته روظناولیه کان که وره ترین بازارپان هه بوو، که لتوور و مسۆال و بهها نه خلاقیهه کانی روظناوا که وره ترین هانده ربوو، هه روها سه رجم ده زگا نیوده ولته تییه کانی دروستبوو دواي شمپی جیهانی دووم ده ستردی روظناوا بوو، که مانی نمنامیهتی کراوه بوو بو دیاریکراو نه بجامبدهن. به لام نیستا ده یانمویت هه موو نموانه بگۆرن. یان خیوتونگ نه مهشی ده کاتموه و ده لیت: له سه رده می جیهانگیریدا گۆره پانی پیشبرکی چیر پیوهندی نه به خاک یان سه رچاوه یانیش بازاره وه نییه، به لکو که وره ترین پیشبرکی له سر یاسا دانان "Rule Making" و بریار ده رکردن و پیوه دروستکردن و هیئانه کابیهی ریسای تازه. دواي نه مانی شمپی سارد نم بنه مایه له گۆرانان. نیهش له جیاتی نموهی رۆلکی نیگه تیف بیین و دژ به م گۆرانانه بین، ده بیت به شدار بین له م پیشبرکییه بو نموهی بنه ماکانی یاری و یاسا نیوده ولته تییه کان دارنیزین.

خالی ده ستنیکش بریتیبوو له دیرسه تکردهی USA. بیرمهنده چینیهه کان بهوردی له کاریگرمی نه مریکا و سومبولیونیان کۆلیموه، چۆن پیکرمی نازادی و Statue of Liberty و لیستی مافه کان "Bill of Riguts"، کۆکا کۆلا، ماکدونالیز، CNN و هۆلیود بوون به بالیۆزی زۆر کاریگرمی نه مریکا تیروانینسان بو جیهان زۆر کاریگرمی بوو له حکومتی نه مریکی.

له وه یان کۆلیموه که چۆن بهها نه مریکیه کان تیکل به کۆمه لیک ده زگای نیوده ولتهتی کراون وه ک نموهی، ناتو "NATO"، بانکی جیهانی و (سه نوقی دراوی نیوده ولتهتی) IM، که بوونه ته هۆکاری ناویته کردنی بیروبوچوونی نه مریکی بو جی

به جیّ کردنی کاره‌کان و پتموکردنی نمو بنه ما هزری و نابووریینه. هرروه‌ها سمرنجی نموشیان دا که ژماره‌یه‌کی زۆر له قوتاییانی بیانی له زانکۆکانی ته‌میریکی ده‌خوینن، کاریگه‌ری ده‌زگاکانی راگیانندی ته‌میریکی روژنکی زۆریان هه‌بوو له گه‌وره‌کردن و بهره‌وام بوونی بالا دهستی و کاریگه‌ری یوو دینی ته‌میریکی به‌سهر مه‌سه‌له جیهانییه‌کان. چین ده‌ستیکرد به سوود وه‌رگرتن له وه‌مه‌موو تاقیکردنمه‌وه گرنگانه‌ی ته‌میریکا و به‌غوونه به‌کاریان ده‌هیتیت و سوود له‌مو ته‌کنیکانه وه‌رده‌گرتیت. وه‌زاره‌ی روژنیه‌ری ۱۰۰ ده‌زکای کۆنفۆشی داده‌ه‌زیتیت بۆ بلاو کردنمه‌وه و ناساندنی که‌لتووری چینی، به‌هه‌مان شیوه‌ی کاونسلی به‌ریسانی و ده‌زکای گوئس "Goethe-Institut" ده‌یکات بۆ ناساندنی کولتووری ته‌مورویایی (که تا نیستا ۳۲ ده‌زگیان له ۲۳ ولات دامه‌زراندوه). چین که‌نالتیکی نیوده‌وه‌نستی ته‌له‌فزیۆنی دامه‌زراندوه "CCTVq" به‌جۆریک دامه‌زراره تا ده‌نگریاسی جیهان بلاو بکاته‌وه تا کی برکێ له‌گه‌ڵ CCN بکات، هرروه‌ها ده‌زکای راگه‌یانندی حیزییان تازه‌کردۆته‌وه به‌جۆریک که‌ بیهته‌ جیگای متمانه و وه‌ک رویترز و AP مامه‌نه‌ی بکریت. پلانی نه‌وشیان هه‌یه ژماره‌ی نمو بیانیانه‌ی که‌ زمانی چینی ده‌خوینن چوار قات زیاده‌یکم تا له‌ سالی ۲۰۱۰ بێن به‌ ۱۰۰ ملیۆن که‌س. زانکۆکانیان کردۆته‌وه له‌ بهره‌م خویندکاره‌ بیانییه‌کاندا، ژماره‌ی خویندکارانیان دووجار به‌ قه‌د ه‌ی ته‌میریکا ده‌ییت به‌ تابه‌ت نه‌وانه‌ی له‌ نه‌نده‌تۆسیاوه‌ دین. ۱۳۰۰۰ ی‌ش له‌ کۆریایی باکوور سالانه.

سهرنج‌اکه‌شته‌رین به‌رنامه‌ی نهرم هیزی چین بریتیه له‌ نامه‌یه‌ک که‌ بانگه‌شه‌ی بۆ ده‌کمن و ده‌یان‌ه‌ویتی ولاتانی دونیا بیست. له‌ مانگی چواری ۲۰۰۶ نه‌ به‌یگین کۆنفرانسیێک ریکه‌خرا بۆ راگیانندی "خه‌ومی چین". زه‌ینگ بیجیان به‌ بیروکه‌یه‌کی تازه‌هاته مه‌یانه‌وه، له‌م کۆنفرانسه‌دا ده‌نگی نمو له‌ هه‌موو ده‌نگه‌کان به‌رتر بوو، که‌ زالبوو به‌سهر قه‌سه‌که‌ره‌کانی ترو وه‌زیره‌کانی حکومه‌ت و نه‌کادیمیایان و دیپلوماتکاران. له‌م وتاره‌یدا بووژاندنه‌وه‌ی کولتووری به‌ ریکه‌یه‌کی په‌سند ناساند بۆ

بەدەستەيتىنانى شەرىئەتتىكى زىياتىر لەسەر شانئۆى دونىيا. "خەمۇنى چىن" كە نەموان ئاشكرايان كۆرد ھەولتەك بوو بۇ گىرىئەنى كۆمەرى مىللى ئەگەل سى بىرۈساۋەرى زۆر بەھىت: پىشكەوتتى ئابوورى، سەرۋەرى سىياسى و ياساى نىۋەدەتتى.

چىن بوو بە غوونە و پائەوانى ھەزەرتىن ولاتانى جىھان لە پىشكەوتتى و كۆزەنى چۆنەتتى بىر كۆرەنەمە لە پىشكەوتتى. لە سالى ۱۹۸۹ فرانسىس فۆكۆياما لە لىكۆلېنەمە كە گەتتۆگۆ لەسەر نەمە دەكەت كە رەنگە نىمە نەمە دەيىن كۆتەسى شەرى سارد نىيە... بەلكو كۆتەلى مېتۆۋە بە جۆرتەك كە نەمە نىستە دەيىن خەلى كۆتەلى پىشكەوتتى نايدۆلۆزى مەۋقە بە جىھانى بوونى دىموكراسى لىپالنى رۆژئەۋاىسى بەرزەتتىن جۆر و شىۋەى ھۆكەمپانىيە لای مەۋقە. بۇ مەۋە دە سال زۆر سەخت بسو نكۆلى لەمە بەكەت كە نازاد بوونى سىياسى و ئابوورى دوو روى يەك دراۋن. بەلام بوۋزەنەۋە و ھەتسەنەمە چىن، تەۋانى بەرەۋ پىش چوونى ئابوورى لە سەرخۆ و لە ناۋ چواریچىۋەى دەۋلەتتىكى بە قەبارە زلى ۋەك چىن لە ژىر سايەى ھۆكەمەتتىكى ناۋەندى داپلۇسىتەر نەم بەنەما كۆنەى شكاند. ھەر بۇزەش لە ولاتە تازە پىگەشتەۋەكاندا ۋەك نەفەرىقا، رۆژھەلاتى ناۋەراست و ناسىاي ناۋەراست. نۆخە سىياسىيەكان دەئىن دەيت نىمەش چىن ۋەك غوونە ۋەرگىرىن چاكسازى ئابوورى نەغەمبەدىن لە پاشان چاكسازى سىياسى بەكىن. بۇ بەكەم جارىش ھەندى ھاۋلاتى بىرۋا بەم قەبە دەكەن. چىتە ناسان نىيە قەناعت بە خەلك بەيتى كە دىموكراسىيەت و لىپالنىم بەنەمەى سەرەكى ھەر گۆرەنكارىيەك بىن.

چىن خەۋازىارى نەمە بوو كە جىۋازى بىيىتتە لە نىۋان بىرۋا ھىتەن بە سەرۋەرى و مافى ولاتان لە نازادى و دەست والا بوون لە مەسەلە ناۋخۆيەكاندا، بە تايىبەت دۇ بە دەستتەۋەردانى رۆژئەۋاىسى لە كاروبارى ناۋخۆى چىن لە ژىر ناۋنىشانى مافى مەۋقە. چىن پالېستى سىياسى و يارمەتى ئابوورى و چەك بۇ نەمە رۇئەنەى نەگەر ۋانەبۋايە دەكەۋتتە ژىر فەشارى كۆمەلگەى نىۋەدەتتە. لە ۋانەش سودان، نىيران، بۇرما، زىمبابۋى، كۆرىيە باكوور، نۆزبەكەستان، كازاخەستان و نەنگۇلا. راپسۆرتى دىسەمبىرى

۲۰۰۵ به ناوی راپۆرتی حکومت سه‌باره‌ت به نه‌فریقا ناشکرای ده‌کات که چین یارمه‌تی بی‌بهرامبهر پیتشکەش بعم ولاتانه ده‌کات (بی‌هیج معرجیک).

بمیگین باجی له‌سەر مامەنه‌ کردن له‌گەڵ ۴۵ ولاتی تازه‌پینگەشتوو هه‌لگرتوو.

دراوسیکان تمواو ده‌بیت له‌باشووری خۆر هه‌لاتی ناسیا، به‌نه‌نازه‌یه‌کی زۆر گه‌وره‌ یارمه‌تی ده‌ره‌کییه‌کانیان زیاد کردوو (له‌سالی ۲۰۰۴ دا بپری ۱,۵ گمیلیار دۆلاریان دا به‌ناسیا و ۲,۷ ملیاریشیان وه‌ک یارمه‌تی دا به‌نه‌فریقا). شیوازی دابه‌شکردنی یارمه‌تی چینی له‌گەڵ پالێشتی سیاسی چه‌قی قورسایه‌ له‌سیاسه‌تی سەرئه‌راکێشان و باوه‌شکردنهری بۆ جیهان. له‌و کاته‌ی یارمه‌تیده‌ره‌ روژناوایه‌کان هه‌میشه‌ یارمه‌تییه‌کانیان ده‌به‌ستنه‌وه‌ به‌ داخواری پاراستنی مافی سرۆڤ له‌ولته‌ وه‌رگه‌کان له‌گەڵ چاکسازی سیاسی، نه‌وا بمیگین به‌ ناشکرا رایده‌که‌یه‌نیت که هه‌لسرکه‌وتی نمو ولاتانه‌یان به‌لاوه‌ گرنگ نییه‌ له‌ کاتی مامەنه‌ کردن له‌گەڵ ولاتانی جیهانی سێهه‌م. نه‌وان ته‌نها یه‌که‌ مه‌به‌ستیان هه‌یه‌، نایا نه‌م جوژه‌ په‌یوه‌ندییه‌ له‌ قازانجی چین و پاراستنی به‌رژه‌وه‌ندییه‌کانیه‌تی؟ هه‌ر چه‌نده‌ی چین خۆشحاله‌ به‌ یارمه‌تی دانسی رژیمه‌ سه‌رکرته‌که‌ره‌کان، به‌لام نایانه‌ویت به‌ین به‌ سه‌رۆکی هه‌راپه‌مانه‌تییه‌که‌ بۆ رژیمه‌ رووخواوه‌کان. کاتی که‌ چین تووشی فشار و شه‌رمه‌زاری بسو به‌ هۆی په‌یوه‌ندییه‌کانیه‌وه‌ له‌گەڵ کۆریای باکوور، سودان، زه‌عبابۆی و بۆرسا، نه‌وا فشاری خسته‌ سه‌ریان بۆ نه‌وه‌ی به‌ خۆیاندا به‌چه‌وه‌ تا چاکتر قه‌بوولبکێرن له‌ کۆمه‌لگای نێوده‌وه‌له‌تی، له‌ هه‌مان کاتیشدا بۆ رینگا گرتن له‌ به‌رده‌م روژناوا تا بپریاری توند دژ بعم ولاتانه‌ ده‌رنه‌که‌ن.

له‌ کۆتایشیدا لێکۆله‌ره‌ چینییه‌کان سه‌رئه‌می نه‌ومیان داوه‌ که شه‌رعییه‌تی USA له‌ سه‌رکرده‌یه‌تی کردنی دونیادا ده‌گه‌وپیتسه‌وه‌ بۆ به‌هێزی شه‌فافیه‌ت له‌ ناستی سیسته‌می سیاسی که‌ رینگا به‌ میللەت ده‌دات که‌ ده‌نگیان بیسترتیت له‌ شه‌ری نیوان وه‌زاره‌تی ده‌روه‌ و پنتاگۆن (وه‌زاره‌تی به‌رگری) و کۆشکی سپی. هه‌ر چه‌نده‌ له‌و سالانه‌ی دواینا زۆر له‌ ولاتان گله‌می مله‌هۆری و یه‌منه‌تی سیاسه‌تی نه‌میریکییان

ده كړد، بلام نموه هيچ شفاعه تتيكى يو نه كړدن تا بريارى سوپر پاوهر به شيتوه يه كى تر بيت، يانيس نيماتوانى كاريگمى له سمر بريارو گوزينى برياره كانى USA بكن. چين همستى به مه كړد و" ديپلوماسيه تى گونگرتن" دا هيتا كه بسوه بنه مای دامعزاندنى هممه لايمنى بهرامبر تاك لايمنى نه مريكى. يان خيو تونگ ديتته قسه و ده لئيت له ده سالى داهاتودا وا له ولايه ته يه كگرتوه كانى نه مريكا ده كات كه بمرده وام بيت له سياستى برياردانى تاك جه مسمرى. له هه مان كاتيشنا چين بمرده وام ده بيت له ديپلوماسيه تى هممه لايمنى يو باشتر كړدى په يوه ندييه كانى له كه ل دراوسين كانى، ههروه ها بمرده وام ده بيت و ده لئيت يه كيتى نهوروي و EU له كه ل ولاتسه تازه پينگه يشتوه كانى شسوينه كانى تىرى جيهان رهنگه هاو بيمانيه تتيكى ستراتيژى دروست بكن دژ به USA (ووزر به كه شينى و حه ماسه وه نم رايه ي ده خاته روو).

چاوديره روژناوايه كان زوزر به شك و گومانوه ته ماشاى چونه تى مامه له كړدى چينيه كان ده كمن له سايه نمرمه هيزو دستكوه ته كانيان، نموش روونده كه نموه كه ژماره يه كى كه له ليرال ديوكراته كان نامادن نازاديه كانيان بگورنمونه به بازارى نابوروى كۆمونيسى. چاى سهوز، چاكي شان و كۆنغو شيسوس، نهوان ده لئين ناتوانن شان به شانى ماكنونالسنز، هوليو و گيتيبيبرگ نعدريس " Gettys burg Address" (نم شوينه يه كه ابرهام لينكولن سهزوكى نه مريكى له كاتى شمېرى ناوخو به به بيانناميه كه كويله كانى نازاد كړد له م اشاره كه كه مو توته ولايه تى فيرجينيا). بهلام چين توانويه تى خوى كرتسراوى زوزر بيرواوه و بيروكه ي كموره و سمر نجر اكنش بكات، كه جينگاي سه رنجى ولاتسانى تازه پينگه يشتوو و مامناوه ندى ده رامتن، به تايهت نه وانى كه روژنيك له روژان له لايمن روژناوا وا داگير كراو بوون (به واتايه كى تر ۹۰٪ ولاتانى جيهان). چونكه چين ولاتيكى زوزر كموره يه رهنگه شمريه تتيكى زوزريان لى وده مسته بيت.

زۆر سەخت دەبیئت ئەگەر گفتوگۆ لەسەر ئەمە بەکەیت کە نەرمە ھێزى چىن لە كەشە بووندا نەبوو بیئت. ھۆیەكى سەرەكیش دەگەریتەمەو بۆ ئەمەى چىن لەسەر ناستىكى زۆر نەرمەو دەستپىنکرد. لە سەرەمەى ماودا مەترسى دروستکردوو بەسەر دراوستىكانى، ھانى شوپشى داوہ بۆتە ھۆى ناناوامى لە ناوچەكە. بۆ بەشەكانى تری دونیاش بە غەریب لە قەلەم دراوہ. بى لایەن نەبووہ و گرنگىشى نەداوہ بە ولاتانى تر بۆ دەیەھا سال. بەلام دیپلۆماسیەتى ژىرو باق و برىقى ژمارە جووتەكانى كەشەسەندنى تابوورى ولبانکرد دەوروپەر ھەست بە زىرەكیان بكن. بەم داوہ "BBC" ى خزمەتى جیھانى لە راپرسییەك سەبارەت بە كارىگەرى چىن بەسەر جیھاننا كە لە ۲۲ ولاتدا نەخامدرا بوو دەریخست كە ۴۸٪ پىشان وابوو رۆل و كارىگەرى چىن پوزىتیفە كە ۱۰٪ لە ئەمرىكا زیاترە.

ھەندىك لیكۆلەرى چىنى پىشانواپە لە مەوداى دوور بەیگىن ناتوانیئت شەرعیەت لەسەر ناستى جیھاننا و دەستبەھنیئت نەكە گۆرانكارى گرنگ و گەورە لەسەر ناستى ناوخۆ نەخامەدات. یان خىوتۆنگ زۆر بە چاكى وەسفى ئەم ھالەتە دەكات و دەلیت: ئەگەر تۆ لە مائەكەت یان لە ولاتى خۆت سیستەمىكى سیاسى باشت نەبیئت، زۆر نەستەمە بتوانیئت پالپشتى دراوستىكانت و دەستبەھنیئت. ئەگەر چىن بىسەوت نەرمە ھێزى خۆى زیاد بكات و پەرمە پىببات "Soft Power" دەبیئت چاكسازى سیاسى نەخامببات. بەلام نیستا و تا ماوہیەكى مامناوہ نەدیش رەنگە چىن سوودمەندى سەرەكى بیئت لە لاواز بوونى نەرمە ھێزى ئەمرىكى داوى شەرى عىراق، نەمەش بە پشت بەستەن بە بەناوایانگبونى چىن لە ھەولەدانى بۆ ئەمەى وەك ھاوتای ئەمرىكا بىنریت.

(Americans Mirror image). لەو كاتەى دارپۆزەرانى سیاسەت لە واشنتۆن پالەوانى یەك دەنگین، ئەوا چىنیەكان باس لە سەرگەوتن و پىشكەوتنى ھەنگاو بەھەنگاون لەگەڵ كۆمەلگای بە یەگەوہ گونجاو و ھەماھەنگن. لەو كاتەى USA شەر خوازە، دارپۆزەرانى سیاسەت لە چىن باس لە ناشتى دەكەن، لەو كاتەى

دیپلوماتیکاره نه امریکاییه کان بلس له گۆرینی رژیم ده کهن، هاوتا چینیه کایان باس له ریزگرتن له سروهری و همه جزری شارستانیته ده کهن. لهو کاتهی سیاسه تی ده ره کی نه امریکی بۆ جی به جی کردنی نامانجه کانی پشت ده به مستیته به سزای نابووری و داپرانن.

"Isolation"، به لام چینیه کان یارمتهی بی بهرامبر و بی مرج ده به خشن و بازرگانی بی باج ده کهن. لهو کاتهی نه امریکا معرجه کانی به سر دۆست و هاوبه یانه کانی داده سپیتیت. لهو چین به سئنگفراوانییموه گری له ولاتانی جیهان ده گریته. دوابه دواى خسته رووی تم همو جیاوازیانه دیپلوماتیکاره چینیه کان له گه له پیاوانی ده له تهی چینی بۆیان ده رکهوت که ۸۰٪ سرکهوتن همروهک نه کسر و دی نالمن Woody Allen ده لیتت وا به دهر ده که ویت.

سهره لئانی هیزی همه لایمن شهش مانگ له دواى رووخانی یه کیتی سوئیهت، سیوچار کس له زیره کترین سیاست دارێزه ری ده ره وهی نه امریکی کۆبونوه یه کیان سازدا له زانکۆی ستاند فۆرد "Stanford" بۆ پیکهتتان و دۆزینه وهی "ریکخستی پرنسیپیک بۆ بیر کردنه وه سهبارته به جیهان و مامه له کردن له گه له رووداوه کان". به نوهندی نه وهی بتوانن به ما هزریه کهی جۆرج کینان "George Kennan" شه ری سارد که بریتی بوو له به نه مای چوار ده وردان بهر په رچ دانوه

"Doctrin of Containment and deterrence" بگۆرن به به مایه کی تازه گوئجوا بیت له گه له فه لسه فهی دواى نه مانی شه ری سارد. له شوین نه مهش بیروباوه رینکی تازه و معزن هاته کایه وه: دروستکردنی رژیمیک بۆ "ناسایشی همروهزی و هم ماههنگی" "Co-operative Security" نه مهش رینگا به ولاتان ده دات که سوودمهند بن له ناشتی هه ر لایه و به گویره ی به شی خو ی. نهک وهک ناتو NATO که بریتیبوو له هاو پیمانیه تی دژ به لایه ک یان نیاریک، ناسایشی همروهزی ده بیته هزی دروستکردنی متحانه له نیتوان میللتان له رینگای شه فافیهت و چاودیری بهرامبر و هاوکاری.

لهو کاتهی نم بیروباوهره بوو بووه جینگای سمرنجی زیاترو زیاتر، سمرنجی یان خیوتۆنگیسی راکیشا، یان پینگۆم که چۆن خوشحال بووه و چمندیش گه شبین بووه به بیستنی نم بیروباوهره، که هاریکاری سمریازی ممرج نییه دژ به لایه نیک بیت. به پیچهوانهی ناتۆ NATO که دژ به روسیا دامهزراوه. نه مهش واده کات هه ره شهی که متر دروستبکات. نه مهش وایکرد که بکه وئته پرسیار داخوا ناسایشی هه ره وه زی ده بیته هۆی دایینکردنی میکانیزمیک که چین خۆ تازه بکاتمه و هیزی سمربازیش نوێ بکاتمه بهی نمونهی شک و گومان له لای دراوستیکان پمیدا بکات، رتیک پیچهوانهی نمونهی که ده یان مویت له سایهی ناسایشی هه ره وه زی. له م قۆناغه دا یان خیوتۆنگ لیکۆنمه ره بوو له ده زگای په یوه ندیه نیوده و نه مئیه تازەکانی چین- که ده زگایه کی بیرمه نمانه و سمر به وه زاره تی ناسایش ، له وئش گروپیکسی پیکهیتسابوو تووئنه مهی له سمر نم به مایه. نم کارهش بوو به هۆی دروستبوونی ده زگایه که له بیروکه و بیروباوهر که له کۆتلیا ناسران به "بیروبووچوونی تازهی ناسایش" (New Security Concept).

بیروبووچوونی تازهی ناسایش جیاوازی ده کات له نیوان هه ره شهی ناسایشی ناسایی (مه ترسی داگیرکردن له لایهن ولاتانی تر) و هه ره شهی ناسایشی ناناسایی (تیرۆرزم، جودا خوازی "Secessionism"، کاره ساتی ژینگه، نه خۆشی (کۆمه لکوژ). یان خیوتۆنگ چاکمی بوووه که ده لیت هاوکاری و هاو په یانی سهریازی داها توو ره نگه له سمر مه ترسیه تازەکان به ناسانی نه بجا مبریت وه که هه ره شهی ناسایشی ناناسایی. ولاتان کۆ بکاتمه بو ریکه وتن دژ به دوژمنه زه که کان وه "تیرۆرزم". به لام نه که دژ به میلله تان یان ولاتان. له په نای بیروبووچوونی ناسایشی تازهی یان خیوتۆنگ هانده ریکمی زۆر به هیز هه بوو بو نمونهی چین واز به ییتیت له دژایه تی کردنی ده زگا فره لایه نه کل (دوو ده ولت یان زیاتر) "Multilateral Institution". چونکه ده ستیکرد به سوود وهرگرتن له جیهانگیری و خۆی سازو ناماده ده کرد بو نه دما بوون له ریک خراوی بازارگانی نیوده و نه تی. یان خیوتۆنگ گفتوگۆی له سمر نه وه

ده کرد که دهیئت چین دووباره په یوه نښه کانی خوی له گهڼ دراونسانې د اېرېټیموه و له چوار دورې دهزگای له م جزوه دا کویبسه موه. به لام زوری پس نه چوو تا بیروبو چونه کانی یان خیتوتونگ بین به راستی.

یه کم ههنگای چین به موه دراونسیکانی روژتاوا سوو. چوار سال دوا به دواي رووخانی یه کیتی سؤقیهت، چین کویزه له گهڼ روسیا، کازاخستان، قمرغیزستان و تاجیکستان بو پره پیدان و دروستکردنی ریکختنی کاروباری ناسایش همروه زی (Co-Operative Security) که نایسان نا (پیتجی شانگهای). سمره تا دهستیانکرد به وتو ویزه سهارهت به په یماننامه ی چک دامالین که سنووری ۴۳۰ میل ده گرتیموه که به شدلرن تیسدا، دواتریش پهره یان به هاوکاریه که یان داو بو نه وی ناسایش و بازرگانی بگریتموه. له سالی ۲۰۰۱ نوزبه کستان سوو به نه نندام، بم جزوهش نای کرویه که گوزدرا بو ریکخراوی هاریکاری شهنگهای "SCO". نهم ریکخراوه تازه باره کاپه کی عمه لیاتی هه یه له نوزبه کستان به نای "باره گای دزه تیروری همرتی"، "نه نموه نیتی بزنس له مؤسکو" و "سکرتاریه تیکی هه میسه یی له بیگین". تا نه مروزه توانیویانه هاوکاری نابووری و جی به جی کردنی یاساو پاراستنی سنوور، همروه ها دوو ماتوزی سمریازی هاویشیان نه انجامداوه. هند، پاکستان، مهنگولیاو نیران بوون به نه نندامی چاودیر له "SCO". نه امریکا راسته نه گمر نیگمران بیت له م پیشکه موته. چونکه نه گمر روژگارنیک چاودیره کان بین به نه نندامی ته و او له SCO نه و چوار ده ولته تی خاوهن نه توم له یه ریکخراو کو ده کاتموه له گهڼ سی نابووری زور به هیژ و نه نندازه یه کی زوری سه رچاوه سروشتیه کان. ریکخراوی هاریکاری شانگهای یی هاوتایه. نهم رایه به درو ده خاتموه که تنها ولاتانی روژتاوایی توانای دامه زرانندی ریکخراوی فره ولاتی سرکومتوو دامه زرتین. ریکخراوه که نای شانرکی چینی هه لگرتوه. به هاکانی ده ولته تی چینی گرتزه خو. همر چنده جیاوازی هه یه له نیران مؤسکو و به بیگین، چونکه روسیا زیاتر باس له نه من و ناسایش ده کات، چینیش همولده دات نهم ریکخراوه به کار بهیئتیت بو که پشتن

به گاز و نعمتی ناوهرآستی ناسیا، به لآم همدوو سوپر هیز "Superpowers" به کگرتوون له سر به ئینه کانیان سبارت به سهرورپی و سیستهمی حوکمرانی سمرکوتکری "Authoritarian". به کیک لهو نومیدانهی که روسیا، چین و کۆماره کانی ناسیای ناوهرآست هه یانه به "SCO" بریتیه له رینگه گرتن له ههر شۆرشیکی تری له چه شنی شۆرشی رهنگاورهنگ وهک: شۆرشی گول له جورجیا، شۆرشی پرتقالی له نوکرانیا، یان نموهی ناوئرا شۆرشی گولنی تولیپ "Tulip revolution" له قرغیزستان. مۆسکۆ و به یگین به جیا پالشتیه کی به هیزیان کرد له سهرۆکی تۆزیهک نیسلام کمریۆف کاتیک به توندی دژ به خۆشانده رانی دیموکراسی وهستا له پایتهخت نهندیمان Andijan له مانگی تایاری ۲۰۰۵، همر لهو کاته شندا چین راهیتان و مهشق پیکردنی به هیزی پۆلیسی ولاتانی ناسیای ناوهرآست ده کرد.

به واتیه کی سیاسی یان سربازی، SCO وا خهریکه ده بیته هاوتایه کی به هیز بۆ مللانی کردنی دژ به NATO له ناسیای ناوهرآست: له لوتکی ۲۰۰۵ که له نهمستانه ی پایتهختی کازاخ بسترآ، ولاتانی نهمدانی SCO راگه یاند نامه یه کیان نیما کرد و بلاو کرده وه که داوا له USA ده کم کاتیک دیاریبکات بۆ کیشانه وهی هیزه کانی له ناسیای ناوهرآست. له کۆبونموه کانی SCO ی سالی ۲۰۰۶ دا که پینجه م سالیادی دامه زانندی بوو، نهمدانی "SCO کۆمه لیک ریکوتنامه یان مۆر کرد، وهک هاریکاری یواری وزه، جگه له پشتگۆی خستنی رۆژناوا به ناشکرا له رینگای شهمرمزار کردنی سهرۆکی نیران مهمود نهمه دی نه ژاد. له مموادی دوور رهنگه SCO بیته بناغهی دامه زانندی "هاوپه یانه یه کی بۆ سهرورپی" گرنگترین نامانجیشی بریتی ده بیته له ته گهره خستنه به رده م هموله کانی رۆژناوا له دهست تیومردان له کاروباری ولاتانی تر و بلاو کردنموهی دیموکراسی. که نهمهش ده بیته هوئی سمرنجرآکیشانی ولاتانی جیهانی سیهم بۆ "فهلسه فهی دهست تیوره رنه دان".

له سهره تادا به یگین زۆر شک و گومانی هه بوو له تیکه لیبوون له گملا ولاتانی رۆژه لاتی ناسیا، چونکه مه ترسی نموه یان هه بوو که USA نهم گروپ و ولاتانه

به کارده هینتیت بۆ چوار دهوردانی چین. به لأم کاتیک بۆیان دهرکهوت که نه امریکا به په سندرتری ده زانیت که به که به که و به جیا له گمل هاویه یمانانی و دۆستانی مامه له بکات وهک ژاپۆن، ئوسترالیا، فلیپین، کۆریا و تایلند له جیاتی مامه له کردنی به کۆمهل، نهوا نم هه له بیان قۆزتموه و توانیان چین وهک پالمهوانی به کخستنی ناسیا بجه نه روو. له سالی ۱۹۹۶ دا یان خیوتۆنگ هانی وه زارهتی دهرهوی دا که پینشیازی نموه بکمن "بیروباوهری ناسیسی تازه" بجه نه بهردهم ریکه خراوی همریمی پاسیفیکی ناسیسی "Asian Pacific Region" بۆ نهوهی قه بولیبکمن و کاری بۆ بکمن. کیان کیچین "Qian Qichen" که نهوسا وهزیری دهرهوه بوو به رهسی نه مهی خسته بهردهم گروپی همریمی ناسیسی "ASEAN Regional Forum" نه مهش گروپیکه که ۱۰ ولاتی باشووری رۆژهه لاتی ناسیسی له خۆوه گرتوه. همر لهو کاتمه چین زۆر به په رۆشی پته و کردنی قولکردنی په یوه ندیه کانیه تی له گمل نه م ولاتانه و دراویکانی. سه رکرده کانیان ته نانه ت باس له پیکهیتانی به کیتیبه کی ناسیسی وهک به کیتی نهو روپی ناسا ده کمن. له سالی ۲۰۰۴ دا چین داوای پیکهیتانی کۆمه لگای رۆژهه لاتی ناسیسی که تاسالی ۲۰۲۰ دراوی تایبه تی خۆی هه بیت. یان خیوتۆنگ وای بۆ ده چیت ناوخته بوونی همریمی "Regional Integration" و له نه یارانی چین ده کات، ژاپۆن و نه امریکا که زۆر به تونسی دژی نه م کاره بوهستن چونکه له راستیا ده بیته هۆی دروستکردنی ده زگای همریمی بۆ دوور خستنهوی USA و که مکردنی کاریگه ریه که ی دژایه تی کردنی نه امریکا بۆ هاویه یمانانی چین له ناسیا ژاپۆنی تووشی تنگ و چه له مه و سه ر شیوان کردوه له ناوچه که له کاتیک ژاپۆن نزیکه ترین دۆستی نه امریکایه. یان خیوتۆنگ ده لیت: ژاپۆن بۆ نهوهی په یوه ندیه که ی له گه ل نه امریکا به باشی راگرتیت پیاده ی جهۆره سیاسه تیک ده کات که بریتیه له دروستکردنی کۆسپ و ته گه ره له بهردهم دروستبوون و پینشکومتی کۆمه لگای رۆژهه لاتی ناسیا. نم سیاسه ته ی زۆر له و سیاسه ته ده چیت که به ریتانیا گرتۆته بهر له په یوه ندیه کانی به به کیتی نهو روپی. سیاسه تی ژاپۆن دژ به همریمی کردنی

رۆژه‌لاتی ناسیا رهنگه له کۆتایدا به زهره‌ر و زیانی ژاپۆن خۆیدا ته‌واو بیست و پینگی سیاسی له‌ق بکات له رۆژه‌لاتی ناسیا. یان خیرتۆنگ ده‌ئیت ژاپۆن وه‌ک به‌ریتانیا له‌یه‌کیتی نه‌روویا ده‌بیته نه‌ندامینکی پر کیشه و گرفت و به‌نابه‌دلی ده‌بیته به‌ نه‌نهام و ده‌بیته هۆی به‌ فێرۆدانی سه‌رمایه‌ی سیاسی و له‌ هه‌ولتی به‌رده‌وام دایه و ده‌بیته بۆ خاو کردنه‌وه‌ی پرۆسه‌که، له‌ جیاتی نه‌وه‌ی سه‌رکردایه‌تی بکات و رۆژی پێشه‌نگی خۆی ببینیت که به‌ پله‌ی یه‌که‌م به‌ قازانجی خۆیان ته‌واو ده‌بیته.

لیبرال نه‌ته‌رناسیۆنالسته‌ چینییه‌کان زۆر خۆشحالن و نویندیتکی زۆریان هه‌یه به‌ "بیروپرای ناسایشی تازه" هه‌روه‌ک کۆمۆنسته‌ تازه‌کان "New-comms" به‌لام به‌ هۆکاری جیاوازی. کاتیک کنی یاکینگ "Qin Yaqing"ی نه‌ستیره‌ گه‌شی لیبرال نه‌ته‌رناسیۆنالسته‌کان باب‌ه‌تیککی پێشکه‌شکرد له‌به‌رده‌م بیروی سیاسی له‌ سه‌ره‌تای سالی ۲۰۰۴، نه‌وه‌له‌ ده‌گه‌نه‌ی قۆزتموه‌ بۆ نه‌وه‌ی که‌یسی تیکه‌لبوونی چین له‌گه‌ڵ ده‌زگا هه‌ریسی و جیهانییه‌کان. به‌لام له‌و کاته‌ی یان خیرتۆنگ له‌ میکاتزیمیک ده‌گه‌ریت تارینگا به‌ چین بدات هێزی زیاتر وه‌ده‌سته‌بهنیت. نه‌وا کن یاکینگ تیکه‌ل بوونی له‌گه‌ڵ رۆژه‌لاتی ناسیا به‌ رینگا چاره‌ ده‌بینیت بۆ نه‌وه‌ی چین پێشپه‌رکی له‌گه‌ڵ دراوسێکانی که‌مبکاته‌وه، به‌هه‌مان شێوه‌ی یه‌کیتی نه‌رووی رینگا خۆشکه‌ر بوو تا زه‌هێزه‌کان واز له‌ شه‌رانگیزی به‌یتن و به‌یه‌که‌وه‌ بژین.

کن یاکینگ په‌مپه‌ه‌ندییه‌کانی چین له‌گه‌ڵ دراوسێکانی به‌راورد ده‌کات له‌گه‌ڵ عه‌لاقیک "Giant" مامه‌له‌ له‌گه‌ڵ کورته‌ بالایان ده‌کات. له‌ کتیبی سه‌فه‌ره‌کانی کالفه‌ردا "Gullivers Travels"، کورته‌ بالاکان یانیش (مروژه‌ چکۆلانه‌کان) کالفه‌ری "علاق" له‌ عه‌رز ده‌به‌ستنه‌وه‌ به‌ سه‌دان په‌تی باریک و لاوازی. کن یاکینگ ده‌ئیت هه‌مان شت ده‌بیته له‌ ناسیا روو بدات. به‌لام له‌ جیاتی نه‌وه‌ی چساوه‌روان بین و لاته‌ چکۆلانه‌کان، نه‌م کاره‌ نه‌هه‌مبده‌ن و ده‌ستپێشخه‌رن، نه‌وا چین ده‌بیته‌ خۆی خۆی به‌ عه‌رز به‌ستنه‌وه‌ بۆ نه‌وه‌ی هه‌موو نه‌وه‌ شک و کومانانه‌ به‌وه‌نیتسه‌وه‌ که‌ دراوسێکانی هه‌میان. کن یاکینگ تیکه‌لبوونی رۆژه‌لاتی ناسیا به‌ باشترین رینگا

ده‌زانیّت بۆ چین تا خۆی بیستیتیموه به کۆمه‌لێک پیتوهر و غوونه و بنه‌ما که نه‌مانه نه‌ک تمنها ده‌بنه هۆی نموهری ولاتانی تر چین به ههره‌شه نه‌یینن له‌سه‌ر خۆیان، به‌لکو واده‌کات چین چیتیر به‌ر له ههره‌شه کودن نه‌کاتیموه: کاتێک چین بوو به نه‌ندام له هاریکاری ههریم، چیتیر به چاوی دژایه‌تی یان هیتیرکی شه‌رخواز نه‌یینرا له لایهن "ASEAN"، چین هه‌لسوکه‌وتی گۆرا به‌رامبه‌ر ههریمی ناسیا "Asian Regionalis" ههر چه‌نده چین، ژاپۆن و کۆریای باشوور به یه‌که‌وه ۹۰٪ نابووهری روژتاواوی ناسیا پێکه‌هیتن، به‌لام رینگایان به ۱۰ ولاتی (مرۆفه چکۆله‌کان) داوه تا بنه‌مای ناسیاش دامه‌زریتن بۆ تیکه‌لبوونی ههریم. کن یاکینگ ده‌لیت کورته‌بالاکان سه‌رکه‌وتراوه تۆلیان چین مالی بکمن (هشت) بکمن. یه‌که‌م کۆبوونه‌وه‌ی لوتکمیان له ۲۰۰۵ به‌ست. چین وازی هیتا له‌به‌ر هه‌لستکاری کردنی هند و ئۆسترالیا، سه‌ره‌وای نه‌وه‌ی مه‌ترسیان لهم دوو ولاته هه‌بوو که یه‌ک بگرن له‌گه‌ڵ ژاپۆن بۆ دروستکردنی به‌ره‌یه‌کی دژ به چین که پێکهاتیّت له ولاتانی روژه‌هلاتی ناسیا. دیسان کن یاکینگ ده‌لیت: نه‌گهر چین دژی بریاری ASEAN بوه‌ستا. نه‌وا تمنها سووکایه‌تی نه‌ده‌بوو بۆ ASEAN، به‌لکو ده‌بووه هۆی دروستبوونی بی‌متحانه‌یی و زیانی به‌هاریکاریه‌که ده‌گه‌یاند و پرۆسه‌که‌ی زۆر خاوه‌ده‌کرده‌وه. کن یاکینگ درێژه به قسه‌کانی ده‌دات و نیشانه‌ده‌دات که چۆن تیکه‌لبوونی ههریمی هه‌لسوکه‌وتی چینی گۆری له پیناوه‌به‌رۆه‌ندی، هه‌روه‌ها بادانه‌وه‌ی چین به‌ره‌و یه‌کیه‌تی ناسیا بێگومان بوو به هۆی پته‌و کردنی کاریگه‌ری چین له ناوچه‌که‌دا، هه‌روه‌ها دنیایی به‌خشی به دراوستیکانی.

سهره‌به‌ر هۆی نه‌گه‌رکی "The asymmetric Super power"

ههر چه‌نده نه‌دمیرال یانگ بی "Yang Yi" وه‌ک هانده‌ریک و پالپه‌شتیکی زۆر به‌هیتیر ده‌رکه‌وت بۆ بیرۆکه‌ی نه‌رمه هیتیری چین، به‌لام تامانه‌ی سه‌ره‌که‌ی نمو پێکهاتوووه له وده‌سته‌هیتانی شه‌رعیه‌ت بۆ پته‌وکردنی هیتیری هه‌مه‌لایهنی چین. نه‌دمیرال

یانگ بی ده‌لئیت: چین هیتزیکمی معزته و ده‌لئیت نئیه ده‌توانین هیتزیکمی سربازی هاوهیز و گونجاو له‌گه‌ل پینگ و سومعه‌ی نئوده‌وله‌تی دروستبکه‌ین. له وتاریکدا که‌له Global Times بلا‌و‌کرایه‌وه گلمبی نموه ده‌کات که که‌لئینئیکمی گه‌وره دروستب‌وه به‌رده‌وامه له گه‌وره بوون له نئوان خشته‌ی تابووری چین و به‌رژه‌وه‌ندیه‌کانی و توانای چین له پارێزگاری کردن لئیان.

نه مه‌ترسی له خیرایی بلا‌و بوونه‌وه‌ی به‌رژه‌وه‌ندیه تابووریه‌کانی چین همیه له کارگه و کارخانه و وه‌به‌ره‌یتان له بواری وزه و به‌ره‌مه‌یتانی که‌ره‌سته‌ی خاوه‌، بازاره تازه‌کان وه‌ک قارچک بلا‌و بوونه‌تموه به‌ چوارده‌وری دنیا، نه‌مش زور زور له توانا سربازیه‌کانی چین زیاترن، چونکه ناتوانیت پارێزگاریان بکات. یانگ بی ده‌پرسیت، چین چۆن ده‌توانیت هاو‌لاتیانی له ده‌ره‌وه‌ی ولات پارێزیت؟ چۆن ده‌توانیت به‌شدلر بیته له یارمه‌یتان دو‌ابه‌دو‌ای کاره‌ساتی سالی سروشتی؟

یان تۆبه‌راسیۆنی دژه‌ تیرۆر له ده‌ره‌وه‌ی ولات، پئشکه‌شکردنی یارمه‌تی سرویسی یان تۆبه‌راسیۆنی ناشتی پارێزی UN به‌وه‌ هیتزه سربازیه‌ی سه‌مته‌ی که‌هه‌یه‌تی؟ یان بۆ گه‌رانه‌وه بۆ پرسیاره نه‌زه‌لییه‌که‌ی بازنه‌ی سیاسی ده‌ره‌کی چین، چۆن چین ده‌توانیت پارێزگاری له خۆی بکات له به‌رده‌م USA له کاتی روودانی جه‌نگ له‌سه‌ر کیشه‌ی تایوان؟

له‌و کاته‌ی یانگی بی هیچ ده‌ره‌فته‌تیک به‌فیرو نادات بۆ گفتوگۆ کردن و هاننانی زیاد کردنی خه‌رجیه سربازیه‌کانی چین، به‌لام له هه‌مان کاتیشنا نایه‌وتت به‌یگن بکه‌وتته پئشکرکی له‌گه‌ل USA بۆ خۆ پر چه‌ککردن. راستیه‌کی نه‌شارداوه همیه لای چینییه‌کان که یه‌کیتی سو‌قیه‌ت خۆی بوو به‌ هۆی له ناو چوونی خۆی، چونکه زور به‌ مه‌غروری که‌وتته پئشکرکی بۆ زان‌بوونی سربازی. له جیاتی هه‌ولنان بۆ یه‌کسانی سربازی له‌گه‌ل USA، فرۆکه به‌رامبه‌ر فرۆکه و مووشه‌ک به‌رامبه‌ر مووشه‌ک، چینییه‌کان رینگای تازه تاقیده‌که‌نمه‌وه زور له سه‌رووتری ستراتیژیستی نه‌گونجاو، به‌ وه‌تایه‌کی تر له خاله لاوازه‌کانی دو‌ژمن ده‌گه‌رین و کاری له‌سه‌ر

دهگمن. " شمېرى نهگونجاو پان نابهراېمر " ماوه په كې زوره له لاي شاره زايانى بواري لمشكرى زاتراوه. نم راستيهش ناشكرايوو كه نم تاكتيكه له لايمن تيرورستان به كار ديت بؤ بردهنوه و زالبوون به سر له شكري وه ستاو، به هه مان شيوهى كه (ديتيد به تاقه بهرديتك پالنه وانه عملاقه كمي كوشت) (چيروكى كتابى پيروز). به لام چينيه كان نم مهسه له يان چاكر به كار هيناوه له تيرورستان. بيرمه ند و پلان دانره چينيه كان ريگاي تازه يان دوزيوه توه بؤ زالبوون به سر ته كنه لوژيائى به رزي نه يارانيان (وشه په كې جوانه كه مانا كيشى نه مريكايه).

سالنه خريجيه سمر يازيه كانى چين ۱۰٪ زياد دهكات (راپورته هوالگمريه كانى نه مريكا مه زندهى دهكات كه نم ژماره دوو تا سى جلر زياتره لم ژماره يه) بؤ جى به جى كورنى نارزووه سمر يازيه كانى ولات. به لام تازه كورندهوى له شكر كه برتتبه له دروست كورنى كه شتى تازه و كم شتى ژير ناوى " Submarines " جگه له كورنى نهوى چوارم له فرۆكه جهنگيه كان ... و ۹۰۰ موشه كى دوور هاوژي روو له تايوان كوروه - نه مەشى ماناي لاساي كورندهوى نه مريكا نيه. نامانجه كميشى برتتبه له دوزينهوى ريگاي همزان بؤ بى بليه خكردنى نمو بالاده ستيهى سويائى نه مريكى هميه تى. له جياتى ركا به ريكردنى USA لمر خاك و پرنييه كانى نه مريكا، به يگين دهيويت ياريه كى جياواز بكات كه رهنگه به يگين بيباتموه.

بؤغونه، له تايوان له جياتى ناماده كورنى لمشكرى گموره و چه كى پيشكومتوو بؤ زالبوون به سر تايوان. به يگين وايكرد كه نرخى پاريزگارى كورن له تايوان له لايمن نه مريكاهو به رزتر بيت له حالتى روودانى شمېر لم دورگه يه.

بيست سال له موه بهر USA دهيتوانى به پياده كورنى ستراتيزيه تيكي پاريزگارى قهلقانيتك له چولر دورى تايوان دروست بكات. به لام له دهرته نجاسى تازه كورندهوى لمشكرى چينى نم ستراتيزيه ته بى سووه. نيستا نه مريكا له بارنك دايه كه هسوودى بى نابرديت، بؤ نهوى بتوانيت پاريزگلر له تايوان بكات، ده بيت هيرش

بکاته سمر خاکی چین. همچوژله کانی ناسانی دهره‌وی چینی به هه‌مان شیوه‌یه. به‌یگین نامانجی نییه که شم‌ریکی نه‌ستیره‌کان به‌ریا بکات دژ به USA. له جیاتی نموه دمیانه‌ویت بن کۆلی پرنسیپی سمریازی نه‌میریکا بکن له رنگی دروستکردنی چه‌کی تازه که توانای تیکشکاندن سته‌لایته‌کانی نه‌میریکایان هیه، که برپه‌ی پستی هه‌والگمری سوپای نه‌میریکیه. نمو پلانه بویر و پر مه‌ترسییه‌ی به‌یگین ده‌بیته هۆی کویر کردنی سوپای نه‌میریکی به خسته خواره‌وی سته‌لایته‌کانیان و له ده‌ستانی زانیاری هه‌والگمری زۆر کرنگ بو شهری له‌م جۆره. هیوای به‌یگین بریتیه له‌وی نه‌ستم بیت بو نه‌میریکا خۆی بھاته نیتو همر کیشه‌به‌ک له‌سەر تایوان یان ژاپۆن.

کرنگترین فاکتەر له هه‌ولنی چین تا بیته سویر هیزیکی نه‌گرنجاو، نموه‌یه که نم کاره له دهره‌وی هه‌موو بنه‌ماو پرهنسیپیکی دنیای هیزی سمریازی ناسایی دایه. ورده‌کاریه‌کانی نم بوچوونه له کتیبیکیا هاتوو به‌ناوی شم‌ری فراوان یان شم‌ری دیاری نه‌کراو "Unrestricted Warfare" که یه‌کێک بوو لهو کتیبانه‌ی زۆرترین ژماره‌یان لیفرۆشراو له سالی ۱۹۹۹ نم کتیبه له لایهن دوو کۆلۆنیلی سوپای نازادیه‌وازی میلیلی نووسراوه "Peoples Liberation Army". له سه‌ره‌تادا ته‌نها سه‌رخی شاره‌زایانی سمریازی راکیشا. به‌لام دوا‌ی هیزیشی توسامه بن لادن بو سمر سه‌ته‌ری بازرگانی جیهانی زیاتر به‌ده‌رکه‌وت و ناسرا. که تیادا هاتوو: شك و گرمانی نه‌میریکا بو زالبوونی سمریازی وه‌ده‌سته‌یتانی تازه‌ترین که‌لوپه‌لی سمریازی لاوازترین خالی ولاته.

(نه‌میریکا)، که نه‌مه‌ش بوته هۆی چاوبه‌ستانی سیاسه‌ت دارپۆزه‌کان بو وینه گه‌وره‌که‌ی ستراتیژیته‌ی سمریازی: که به‌کار هینانی چه‌کی نابووری، یاسایی و سیاسی ده‌گریتوه. کتیبه‌که کۆمه‌لێک ستراتیژیته‌ت داده‌پۆیت بو شه‌ره‌کانی تر (ناسمریازی)، گفتوگۆ له‌سه‌ر نه‌وه ده‌کات که سمریازان شم‌ریان پاوه‌ن نه‌کردوه (مۆتۆپولیسان به‌سه‌ر شم‌ردا نییه).

لیسته که بیان به شعرې نابووری دستپېنده کات، به نمونه باس له تنگو چه له موی دراوی سالی ۱۹۹۷ ده کات، هر دوو نوسمره که زور به ترسوه باس له هیزی بازارگنانی دراو ده کمن وک جورج سوزوس "George Soros" که چوژن توانی بنکولی نه وانهی پېیان ده گوترا پلنگه کانی ناسیا بکات، نه و شه فافیه ته نابووریسهی که روژگارنیک بوو بووه مایهی سمرسورمان و دلخوشکمری جیهانی روژناوا، له ناکاو بووه هوی دلتونمی "Depression"، هر وک گملائی دار له شمویکی پایزدا به بایه کی به هیز هر هه مووی هه لوهری. نه گمر تاکه کمستیک وک سوزوس بتوانیت نهم زهررو زیانه گه ورده دروستبکات تنها بز قازانج، نیا چین که خاوهن ۱۰۰۰ ملیسار دولاری مامه لهی بازاره ده توانیت چ جوړه زیانیک به نه مریکا بگه یه نیت. هر دوو نوسمر وک دوور بیسی یان پتشیبسی کردن باسی مه ترسی سوپر تیروزرمیان کردوه و چاره پوانی کاریکی لهو جوړه بوون که نوسامه بن لادن نه خامیسا دژ به سه تتری بازارگانی جیهانی دوو سال بهر له روودانی. زور به راستیش پتشیبسی نه مویان کرد بوو که کاردانه موی نه مریکا زهره و زیانیک زور به نه من و ناسیسی ولاته کیمیان ده گمیه نن که زور زیاتره له خودی هیرشی تیرورستان: هندیک جار دژ کهت یا بهرامبره کهت هندیک ههنگاری ناسایی بگریته بهر بز به کار هینانی هیزی ناسایی و پیوهری ناسایی وک باشترین هیز دژ به نه یارانی... نه ممش وک نموه وایه فیله بهر لاکانی له دوکانیکی چینی بهر لایه و هیچ کونترولیکت له سمری نیسه... فیله که شی ناتوانیت سوود له هه موو هیزه زوروی خوی وهر گریته.

سرنخبر اکیشتترین فخره زیت بریتیه لهو بیرزکمی که رهنگ چین بتوانیت یاسای نیودولمتی وک چه که به کار به نیت، یان شموی یاسایی بکات. نوسمره کان ده لنین هاوالاتیانی ولاته دیموکراسییه کان هه میسه داوا له ولاته کانیان و حکومته کانیان ده کمن به گویره یاسای نیودولتهی هه لسوکموت بکمن به تابه تیش به یوه نندیبان به مافی مروؤ و هه لسوکموت له کاتی شعر. که واته حکومته کان به ستراونتموه به ریکخواه همریم و نیودولمتییه کان، وک ASEAN EV ، ریکخواوی یارمه تی

دراوی نیوده ولسمتی "IMF" بانکی جیهانی WTO و نته وه یه کگرتوه کان. نووسره ده کان ده لئین چین ده بیته کزیی نمونه و مؤدیلی نه وروپایی بکاته وه. له به کار هینانی یاسای نیوده ولسمتی بۆ راگرتنی USA. چوار هیزی مه زن هین که به ناشکرا هیزو سوود و هرده گرن له ریکخواوه نیوده وله تیسه کان و "Supra-national"، و ریکخواوه ناحکومییه کان "Non state Players" بۆ زیاده کردنی دهسلات و کاریگه ریان. نهوان پیسیان وایه چین ده توانیست نه ته وه یه کگرتوه کان و ریکخواوه همریمییه کان به کار بهیثیت بۆ گمیانندی دید و بۆ چوونی چین بۆ جیهان- نه مهش واده کات که USA ناچار ده کات چیر نه توانیت زه لیزی و توانای خوی بخته که بۆ کۆ کردنه وه ی پالپشتی نیوده وله تی بۆ شه ر وه ک عیراق.

چهند لاهه ننگ له شه ری دباری نه کراوه

سهرولایی	تیککال-TRANS- MILITARY	لله مه یولایی
شه ری نعتوس	شه ری دیسئو ماس	شه ری بار، Financial
شه ری ناساس	شه ری شانسه Net work	شه ری بازار گانه
شه ری مایه - کسماوی	شه ری زانباری (حاسوسی)	شه ری سه رجاوه سه روشته کان
شه ری ژینگه	شه ری دهروونی	شه ری بارمعتی نابووری
شه ری نامحسانی (نمستنه)	شه ری تاکتیکی	شه ری ریکخستن
شه ری نه لیکته ژنه	شه ری قاجاغجسته	شه ری سزادان
شه ری بارتزانه	شه ری ده زمانه قاجاغ	شه ری صلدا
شه ری تهرۆرسته	شه ری واقعه (بهره رچ دانوه)	شه ری ناسئولۆزی

سه رجاوه: کیاولیانگ Qiao Liang و وانگ زیانگسوی Wang Xiangsui،
Unrestricted Warfare (Berjing: PLA Literature and Arts
Publishing House 1999)

زۆر لىمۇ ستراتېژىيە نەگۇنجاۋانە خەرىكە دەردە كەمۇن، ھەرۈەك (شى يىنھۇنگ) لىپرال نەتەرناسىيۇنالست دەلىت ۋا USA لە شەرى سەربازى لە ناۋچەى پاسفىك سەركەمۇت ۋە دەستە ھىتتەن، بىنگە سەربازىيە كانىيان بە ھىز دە كەم لە گۇام Guam ، نوكىناۋا Okinawa ، ھاۋاى Hawaii .

چىن نەمەى پىنخۇش نىيە، بە لۇم چىن نەم يارىيە ناكات. بە لىكو يارىيە كى تر دەكات كە پىشتى پىسى بەستوۋە بە ۋەبەر ھىتسانى نىبۇورى، بازارگانى، كۆچ كىردن ۋ دىپلوماسىيە تى خەندە "Smile diplomacy". USA ناتولىت نەمە راگىت. بەم جۇرەش يارى چىن دەدۇرتىت. ناتولىت بوۋزانمەى چىن راگىت. نەمەى شى يىنھۇنگ مەبەستىمەى نەمەى، چىن لە ھەمۇندايە بۇ كۆپىنى بىنە ماكانى يىارى ۋ پىشپىر كى بۇ بالادەستى لە رۇژھە لاتى ناسىيا، لە جىياتى رۇبىرۇو بوۋنەمە لە گەل نەمەرىكا سەربە سەر ، نەمۇ چىن مانۇر دەكات ۋ لە چۈر دەۋرىسا دەسۇرپىتەمە بۇ دۇزىنەمەى خالى لاۋاز. نەمەيش ۋەك نەمۇ ۋايە كە نەمەرىكا تىمىكى زۆر بەھىزى تىنسى سەر زەۋى ھەمىت، بە لۇم چىن دەيەۋىت يارىيەك لە گەل نەمەرىكا بىكات كە خۇى تىيدا باش بىت بۇيەش دەيەۋىت يارى تىنسى سەر مىز بىكات كە تىمى ۋان زۆر چاكن بە ھىۋاى نەمەى بتوانن لىيان بىنەمە. چىن زۆر بە ھىمىنى ۋ زەمانىكى شىرىن تۋانىۋىيە تى كارىگەرى نەمەرىكا لە ھەندىك ۋلات كە مەكاتەۋە، ۋەك كۆرىياى باشۋور. لەبەر نەمەى بە زەمانى ھارىكارى ۋ كۆپىنەمەى بازارگانى ۋ ھاۋكلىرى نىۋە ۋەلە تان قسە دەكات ترس ۋ گۇمانى لاي دراۋسىكانى دروستنە كىردۋە.

چىن يەنەمۇ كۆپىنەمەى نەمەى؟

چىن ۋەك مەكىنەمەى كاتى زۆر گەۋرە بە (الە الزمەن- Time Machine) كە چەندىن سەدەىە بىر لە چۇنە تى ۋە دەستەھىتسانى ھىز دەكاتەۋە. ھەرۈەك نەۋروپا، چىن زۆر لە نىشانە كانى خالە پىرشىنگنارە كانى ھەيە بۇ بەرپۇە بىردى چەرخى بىست ۋ يەك. سەركىدە كانى بىرۋاۋەرى سەقامگىرى ۋ بە يە كەۋە ۋيان بلاۋ دە كەنەۋە. دەپلۇماتكارە

کانیشیان دواى همه لایه‌نى ده‌کمن (تعدیه) له جیاتی تاک لایه‌نى. ستراتیز دارژده کانیشان زور پشت ده‌ستن به بازرگانى له جیاتی شمر بۆ پمیا کردنى دۆست و لایه‌نگیری تازه و داگیر کردنى شوئنى تازه له جیهاندا. نه‌مرۆ چین به‌یه‌کسانی تا راده‌یه‌ک به‌کسانه له‌گه‌ل نه‌میریکا له‌ چمرخی بیست ویه‌کنا، پارمه‌کی زور خمرجده‌کمن له تازه کردنموى له‌شکر، پراستنى سمروهرى و به‌حه‌ماسینکی نه‌تموه پهره‌ستى پاس له‌یه‌کگرتموه ده‌کمن له‌گه‌ل تایوان.

چینی چمرخی بیست ویه‌ک وایکرد که خه‌لک باوه‌ به‌ نامانجه ناشتیخوازیه‌کانیان نه‌کمن و خۆشیان تووشی نیگمرانی و هه‌لوئستی دژ به‌یه‌ک بکمن و ترسیان به‌کجار زور بیست له‌ دوژمنه‌کانیان، همر چنده‌ی بچووک بن، به‌ تاییه‌ت دورگه‌یه‌کی بچووکى ۲۰ میلیون که‌س، ناشتیخواز ترین پیاو له‌سهر رووی زه‌مین، که‌ پیسه‌ده‌ئین هه‌ره‌شه‌ی دلای لاما "Dalai Lama"، خۆی تایفه‌یه‌ک که‌ ناسراون به‌ چا خورلدنوه و خواردنی سه‌وزه (Falun Gong). مه‌ترسی له‌ به‌ده‌ستدانی تایوان و سه‌ربه‌خۆ بسوونی بوونه‌ته هۆی زیاد کردنی خمرجیه‌ به‌رگه‌یه‌کانیان به‌ جووت ژماره‌یی و ناماده کردنی ۷۰۰ رۆکیت و مووشه‌ک دژ به‌ تایوان. چینییه‌کان زور مه‌ترسیان هه‌بوو له‌ تایوان نه‌وه‌ک نم نهرمییه‌ی چین بقۆزیتموه بۆ راگه‌یاندنی سه‌ربه‌خۆیی، نه‌مه‌ش له‌ ژنیر کاریگه‌ری "بووژانه‌وه‌ی ناشتیخوازی". تایوانیش ته‌نها به‌کینکه له‌و "پینج ژه‌هره‌ی" که‌ چین لییان تۆقیوه نه‌وه‌ک بین به‌ هۆی هه‌له‌ه‌شانه‌وه و لغت له‌ت بوونی چین و نه‌تموه‌که‌ی - نه‌وانه‌ی تریش بریتین له‌ جوداخوازه موسلمانه‌کانی خنجیانگ Xinjiang، تیت Tibet، مه‌نگولیا و هه‌رنه‌ه‌کانی ده‌وریه‌ری کۆریا. زور له‌و مه‌سه‌لانه‌ی که‌ بوونه‌ته هۆی دروستبوونی گه‌ژنی له‌ نیوان چین و رۆژناوا وه‌ک پیشه‌رکی بۆ سه‌رچاوه‌کانی وزه، رۆلی چین له‌ نه‌فریقا، راگرتنی پیتاندنی ته‌تۆمی له‌ تیران و کۆریای باکوور ده‌کرتین خاوبکرتموه به‌ تاکتیکى نهرم نواندنی له‌ لایهن هه‌ردوولاوه. به‌لام سه‌ره‌رای نم قسه زۆره‌ی سه‌بله‌ت "هه‌مه‌ لایه‌نى و هیزى نهرم" و پشت به‌ستن به‌یه‌کتر (Interdependence)، ترسی تایوان بۆته ته‌گه‌رمه‌یه‌کی سه‌زن له‌ به‌رده‌م

چین تا به راستی نهم هموو دروشمانه چی به چی بکات و بز بوون به بمشیک له جیهانگیری. همر چمند گوی بیست دهم که چینیه کان گفتوگو لیسر تایوان ده کمین وتی "مایکل کولین" م دیتوه یاد له فلیسی (العرب) که ده لیت: لهو کاتهی و امده زانی من وازم هیتاو دهرچوم، نوا جاریکی تر په لکیشیان کرده ناوهوه. بز میلله تیکی که بلهخ و کرنگیه کی زور ددهات به میژوو و لیکولینسهوهی میژوووی (Longue-duree)، نوا بیرمه نده چینیه کان زور شمرمن سه بارهت به

داهاتویان. کاتیک لییان دهرسیت گموره ترین یان لوتکهی هیزی چین چون ده بیت (Hyper-power)؟ نهوان له وهلاما زور خوشحالن و توشی سحر دهن بهم پرسیاره، لیسه یه که کیشه ناوخویه کان ده خنه روو، لهو کاتهی زور راستگون له وهلامه کانین، نوا بیرمه نده کلنی سیاسهتی دهرهوهی چین دوو ریگاو دوو نه گمر ده خنه روو. لیبرال نه تترناسیونالیسته کانیه که زهینگ بیجیان Zheng Bijian یان کن یاکینگ حمز له باسکردنی نهوه بکن که چون چین دوو باره به شداری دنیا کرد و هاتوه ریزی ولاتان، همروه ها چون ورده ورده بروایان هیتا به بهها جیهانییه کان و فیری نهوه بوون به شداریه کی پوزه تیف بکن له سیسه می جیهانی. نایا ده زانیت ماو چمند جار سه فغری بز دهرهوهی ولات کرد له کاتی سه رۆکایه تی چین؟ نهوه پرسیاری یه کیک له برادره کام بسو له لیبرال نه تترناسیونالیسته کان. کاتیک له بیگی بوم نهم پرسیاره لی کردم: همر خویشی وهلامی دایهوه. تنها دوو جار. یه کهم جار بز مۆسکۆ له ۱۹۵۰، جاریکی تریش همر بز مۆسکۆ له ۱۹۵۷. دیسان پرسی: نایا ده زانی سه رۆک هیوجینتاوژ "Hu-Jintao" چمند سه فغری دهرهوهی نه غامداوه نهم سال؟ پرسیاری تکی خیتابی بسو، چونکه تمنانهت برادره که میثم وهلامه کهی نه ده زانی، تنها لهو هفته یه دا سه رۆکه پهرچم به بریقه که کۆبوونسهوهی له کهل سه رۆکی کۆمه لیک له ولاتانی دنیای نه غامدابوو، له وانیش: جمزانیر، بهرازیل، که نه دا، فهرنسا، هیند، ژاپون، مالیزیا، سوسپراو USA. له دارفوروه بز تهران، که ره کاس بز هافانا، پیونگ یانگ بز دهلی، همراری بز لسوانا، دهنگی چین

دهیسترتیت. حمزو پیوستییه له بن نه هاتوو هکە ی چین بۆ وزه، سرچاوه سروشتییه کانی و بازار سەرۆکی نەم ولاتە ی بۆ هەر چوار قوژنی دنیا برد، بۆ گەڕان بەدوای هەموو ئەوانەو داینکردنیان بۆ نەم مەبەستەش دەیان هەزار میل له ناسمان بیت.

هەر چەندە ی چین زیاتر تیکەل به جیهان دەبیت، هەرۆک دەتین زیاتر هەموالی چارەسەر کردنی کیشە جیهانییه کان دەدات. ئەم سالانە ی دواینا چین له رنگە شەش لایەنە که خەریکی چارەسەر کردنی کیشە ی نەتۆمی کۆریای ساکوورە، له لایەکی تریش له گەل ولاتانی یه کیتی نەروویا و رووسیایو USA کار لەسەر تیران دەکەن، هەلۆستی چارەسەر خوازبان وەرکرتووە سەبارەت به قەیرانی گۆرانی ژینگە له کۆنفرانسی فائوکهەر، روانە کردنی ٤٠٠٠ بۆ کاری ناشتی پارێزی UN تەنانهت بۆ نەو کارانە ی که چین خۆشی له گەل روژتاوادا زۆر کۆک نییه، وەک دەست تێوەردان بهۆی هۆکاری مەوی - هەلۆستی چین، چین گۆرانیکی کەمی بەسەردا هاتووە. کاتی که روژتاوا ویستی دەستیوەردان بکات له کۆسۆفۆ چین دژی وەستا به بههانه ی نەوی نەبامدانی نەم کارە پێشموانە ی "بەهای دەستیوەردانە له کاروباری ناوخوازی ولاتان". هەرۆهە له سەر مەسەلە ی دارفۆز دوا ی نەوی چین بۆ چەندین مانگ بوو به ریگر له بەردەم کردنی هەر پڕۆژە بریارەسک، بەلام له کاتی سەرۆکایەتی کردنی نەبۆمەنی ناساری چین دەنگی دا بۆ ناردنی هیزی ناشتی پارێز بۆ دارفۆز. لەسەر عێراق دەنگیان نەدا. زۆر له چینییه کان دەتین به یگین ورده ورده هەلۆستی دەگۆریت سەبارەت به سەرۆری و دەستیوەردان له کاری ناوخوازی ولاتان له ژێر بههانه ی مەوی. نەمەیش له قازانجی پاراستنی مافی مەزۆف به گشتی. له لایەکی تریش، کۆمۆنیستە تازەکانی Neo-coomms وەک یان خپوتۆنگ به ناشکرا دەتین که ئەوان ییر کردنەوی مۆدێرن و هاوچەرخ به کار دەهێشن بۆ نەوی چین به خەونە هەمیشە یه کانی بگات. نامانجی سەرەکیشیان گێرانەوی چینه بۆ ریزی دەولتە زهێرەکان، بۆ نەوی سیستەمیەک دروستبکات به گۆیەری دیدو تێروانیی خۆی. هەرۆک زۆرە ی لیکۆلەرە چینییه کان زۆر به وردی هزی کۆنی چین

دیراسته ده‌کهن، یان ده‌لئیت: "بم دواپیه هه‌موو نووکتیبه کۆنانم خۆیندنموه که له لایهن لیکۆنهره چینیه‌کان نووسرا سوون و بۆم ده‌رکموت کام پیاوانه به راستی زیره‌کن، بیروکه و بیرویاوهره‌کانیان زۆر له تیرۆر و میۆدی په‌یوه‌ندیسه نیوده‌ولمتیبه هواجهرخه‌کان گونجاوترن".

نهمی سه‌رنجی راکیشام نمو جیاوازیسه بوو که لیکۆنهره چینیه کۆنه‌کان له نیوان دوو جۆر نیزام (Order) کرد بوو: زانگ و (Wang) و با (Ba) سیسته‌می وانگ (Wang) خۆی له چوار ده‌وری سوپره‌هیزر ده‌دۆزیتهموه (Super Power) به‌لام نهم‌وه‌یه‌ت تیایدا له‌سه‌ر بنه‌مای نهم و میانی حکومه‌ت سوو، له جیاتی ترس و تۆقانه‌ن و فراوان بوونی همریمی به پشت به‌ستا به شه‌ر و جه‌نگ. سیسته‌می با (Ba) له لایه‌کی تر بریتیبوو له کۆنترۆلکردنی کلاسیکی که بریتیبوو له فەرز کردنی به‌هیزترین نهموه و فراوانکردنی ده‌سه‌لاتی به‌سه‌ر ده‌وروبه‌ری له ریگای هیژ. یان باسه‌ده‌کات چۆن چینیه کۆنه‌کان هه‌ردوو سیسته‌میان به‌کار هیناوه. له به‌شی ناسیای چینیدا سیسته‌می وانگ به‌کار ده‌هات، له ده‌ره‌وه‌یشی کاتیئیک مامه‌له‌ی له‌گه‌ڵ به‌ریه‌یه‌کان ده‌کرا سیسته‌می هیژو فەرز کردنی ده‌سه‌لات له‌ری هیژوه‌ه پیاده ده‌کرا. نهمه‌یش ده‌قاوده‌ق نمو سیسته‌مه‌یه که نه‌مه‌رز USA پیاده‌ی ده‌کات، که له‌گه‌ڵ رۆژناوادا سیسته‌می وانگ پیاده ده‌کات و هیژ به‌کار ناهیتیت بۆ فەرز کردنی جووت پیوه‌ری (Double Standards) به‌لام له‌سه‌ر ناستی جیهانیشا، USA له ریگای هیژوه‌ه ده‌سه‌لاتی فەرز ده‌کات و هیژ سهریازی به‌کار ده‌هیتیت بۆ پیاده کردنی جووت پیوه‌ری (المه‌یار المزدوج).

یام خیوتۆنگ ده‌یه‌ویت جارنکی تر چین بگه‌ریتهموه بۆ پیاده کردنی سیسته‌می وانگ له ناسیا، به‌لام له‌سه‌ر بنه‌مای یه‌کسانی و سه‌روه‌ری یاسا. به‌لام کیشه‌ی چین نهمه‌دا خۆی به‌دیده‌کات که نهم کاره نه‌نجامبات به‌ی نهمی شه‌ر و ناژاوه نه له‌گه‌ڵ هندستان و نه له‌گه‌ڵ ژاپۆن به‌ریا بکات. وه‌لامی یان خیوتۆنگ ده‌چیته‌ ناو جه‌رگه‌ی گرفته‌که. نمو هۆکاره‌ی که واده‌کات ولاتانی تر نهم کاره قه‌بوولبکمن ده‌گه‌ریتهموه بۆ

نووی تئمه یه کم جار دهییت نهم سیسته مه له سیاستی ناوخۆ پیاده بکهین تا بین به کۆمه‌لگایه‌کی نوونعی و خه‌لک بیمویت چاویان لیبکات و لاساییان بکه‌نوه. به‌لام چاری نوهمان نیسه. حالی حازر هه‌موو ته‌نها هێزی نابووریان بۆ ته‌ جینگای سه‌نجراکیشانی دنیا، به‌لام ته‌مه‌یش به‌رده‌وام نابیت. په‌رستی پاره به‌س نیسه وه‌ک سه‌نجراکیشان، به‌لکو پیوستیمان به‌ هێزی نه‌خلاقى هه‌یه (Moral Power). نه‌وه فه‌ره‌زیه‌تی که باس نا‌کریت نوهمه‌یه چين پیوست به‌ گۆزینی سیسته‌می سیاسی هه‌یه تا بتوانیت بییت به‌ هێزێکی فره‌ لایهن (Hyper-Power). یان خيو‌تۆنگ نه‌وه‌ی قه‌بووله‌ که زۆر سه‌خته بۆ چين شه‌رعییه‌ت له‌ سه‌ر ناستی جیهان وه‌ده‌سته‌یه‌یت به‌ی نازاد کردنی سیسته‌می سیاسی له‌ چين. به‌لام به‌ دل‌تیا یه‌وه نووسا ژاپۆن سیسته‌می وانگ به‌ سه‌رکردایه‌تی چين قه‌بوول نا‌کات؟ یان خيو‌تۆنگ پیویابه‌ که میکانزمی نهم هێره‌ ره‌ها ده‌ییت (Absolute)، ژاپۆن پیشوازی له‌م په‌یوه‌ندیه‌ نا‌کات، به‌لام دواى به‌ سه‌ر چوونی کات یانه‌ی چینی هێنده به‌هێز ده‌ییت که ژاپۆن خۆی ده‌یمویت بییت به‌ نه‌نهام. ته‌مه‌یش هه‌روه‌ک UK و EU ده‌ییت: نه‌نهامیکی نابه‌دل، به‌ گویه‌ی یان خيو‌تۆنگ: چين دوو ریگای له‌ به‌رده‌م ده‌ییت کاتیک و زۆر به‌هێز ده‌ییت. ره‌نگه‌ بییت به‌ به‌شیک له‌ سیسته‌می "وانگ"ی ره‌ژتاوا، که ته‌مه‌یش مانای نوهمه‌یه سیسته‌می سیاسی خۆی بگۆزیت. ره‌ژتاوا بس له‌م ریگایه‌ ده‌کهن به‌لام نهم ریگایه‌ زۆر زه‌حمه‌ته پیاده بکریت و نه‌سته‌مه. ریگایه‌ی ته‌ریش نوهمه‌یه که چين سیسته‌می خۆی دروستبکات.

نه‌و بار گرزیه‌ی نیوان لیسه‌رال نه‌ته‌رناسیۆنالیسته‌کان و کۆمونیسته‌ تازه‌کان جۆزیکى تره‌ له‌ له‌ته‌بوونی سه‌رده‌می بو‌رژواو سیاسه‌تی شو‌رشگێری ده‌ره‌کی. بۆ چه‌ند سالیکی داها‌تووش چين له‌ به‌ریاره‌کانیسا بۆرژوازی ده‌ییت. دوو ره‌وو ده‌ییت، هه‌ر بۆیه‌ش تیکه‌ل به‌ نابووری جیهان و ده‌زگاکانی بو‌وه (Institutions). نامانجیش به‌هێز کردنیانه‌ بۆ نوهمی نه‌مه‌ریکا به‌سته‌تته‌وه به‌ عمه‌رز تا که‌شو هه‌وايه‌کی نارام به‌هولقینی. بۆ پیشکه‌وتنی چين. به‌لام له‌مه‌ودای دووردا

هەندیک چینی ناوایەخوازان کە بتوانن سیستمیکی جیهانی دامەزرێنن بە گۆڕیەری دید و بۆچوونی چین. بۆ ئەنجامدانی ئەم کارمیش بە لایانمۆه گرنگە کە بە گۆڕیەری لایە کدا نەچن و رووبەرۆوی هیچ لایە ک نەبنمۆه لەو کاتە ک بە هێمنی فاکتەرەکان لەسەر تەمرزی واقع دەگۆرن. هەر بەهەمان شتۆی گۆڕینی سیاسەتی ناوخوا کە تێستا خەریکی گۆڕینن، ناوایەخوازان کە لێرە و ئەوی نەئەمرناتیف دروستبکەن بە گۆڕیەری پەنسیپەکانی چین، ئەک تەوی رۆژناوا دەیانمۆیت. بە گۆڕیەری ئەم بۆچوونە رێکخراوی هاریکاری شەنگەهای لە رۆژەهاتی ناسیا بوو بە کۆمەلگای زیبا رەسک کراوەکان بەلام بە پێچەوانە. بە رووکەش لە نمونە ک فرە دەولەتی یان فرە لایەنی تێکەلبوونی رۆژناوایی دەچیت. هەرۆک یە کیتی ئەوروپا EU . بەلام لە راستیدا وەک تۆی یان ناوەرۆکی سیستمی جیهانی چینن کە تیادا سەرۆری دەولەت مانای هەیه و...

مافی ولاتان بۆ هوجۆل پارێزراوە، بەمی تەوی زۆرنایەکی دەرەکی هەبیت دەستپۆردان لە کاروباری ولاتان بکات لە ژێر سایە ک مافی مەرۆق و هەر هۆکاریک سەبارەت بە مافی هاوولاتیانیان.

جيهانی روژناواي چين:

بهم دوایسه گفتوگويه کی زور کراوه له سمر چۆنیهی مامه له کردن له گهل هه لسانه وی چين...

نه مەيش همستی کۆنترۆلکردن و سه سوپا مان پنده به خشیت، بالادهستی باوکایه تیش. به هیستی و به پیره بردنیهی ژیر و به مرده وام له لایهن تیتموه، نمو پایوره زه به لاهه کی چين به سه لاهه تی و نارامی له که ناریکی هیمن راده گیردیته، ده شه بستریتمهوه... به لام هه کهیز ناکریته و ناتوانیته، هه مره ها خودی چين خۆی نایه ویت تیکمه له سیسته میکی سیاسی و ناساییشی بیته که چين رۆلی دارپێژتن و دامه زانندنه بیته... چين وه هه هیتیهکی هه لساوهی تری رابردوو، به ویلايه ته به که گرتوه کانی نه مریکا شه وه، ده یه ویت دووباره سیسته می جیهانی جاریهی تر دارپێژتمهوه به جۆریته که گوچاوی بیته له گهل ناسانه کان و هیزه تازه که ی.

رۆبهرت کاکمن واشنتۆن پۆسته به که شه مهی 2005/5/15

Robert Kagan, Washington post, Sunday, 15 May 2005.

جیهانی روژناوا پره له قسه و باس سه بارة به مامه له کردن له گهل هه لسانه وهی چين، چ گۆرانیک به سمر (چين) دا بیته بۆ نه وهی زیاتر مالی بکریته، یان چی بکمن تا وه که تیتمیان لیتهته. چۆن ده توانن کارنیک بکمن که به سه لاهه تی دنیا به ره وه هه مه لایه نی و به ده زگا بوون (Institutions)، دیو کراسی و رۆل و سه ره وهی یاسا بکریته؟ هه مو نه و به پرسیاره که دیلۆماتکاران پیاوانی ده و ته ده میان خه نه روو بوونه ته بنه های به رویا وه پو دنیسا بوون و بۆ سه وهی تیتمه وا هه سه ته کهین که پشکه و ته نی چين و که شه سه نندی به ده سه تیتمه به چ ناقاریکینا به یین. نه م جۆره بهر کرد نه وه و خسته رووی کیشه که به م جۆرهی که وه که نه وه به قسه له گهل خۆمان بکهین و پیمان وایه "چين"ی تازه به گویره ی دید و بۆچوونی تیتمه نه و سه تیته. به لام

ژماره یه کی کم له روژناوایه کان ده زانن که معترسیه کانیاں سه بارهت به چین هه مان معترسی لای چین دروستکردوه... ده قاوده ق رهنگدانه وهی بهرامبری هه یه له به یگین وهک ناوینته.

گفتوگۆیه کی پسر هه ماس له نیوهنده سه کادی و نیوان لیکۆلهره وه کان ده ستیپتکردوه، تهنا ته هه ندیک به بریسی گرتۆتموه که چۆن خو ناماده ده کهن و مامه له له گهل لاواز بوون، پووکانموی روژناوا بکهن. نه مان ده پرسن: چۆن ده توان هه لسه کمری هیزی روژناوا به جوژیک ریکبخن که گوخواو بیت له گهل بهرزه ونسی و بهها چینیه کان.

نم گفتوگۆیه پسر جه مسرو پر کیشه یه که چه ندین رای جیا جیا قه بوولنده کات به ناشکرا له سالی ۲۰۰۶ ده ستیپتکرد به مسرو و تارکی پسر کیشه ی وانگ یوی "Wang Yiwei" که لیکۆلهره وه یه کی که نجی زانکۆی "فودان" "Fudan" که ده پریت: چۆن ده توانین ریکه بگرین له دارمان و رووخانی خیرای USA؟ نمو پر ساره ی وانگ یوی Wang Yiwei کاردانه وه یه کی زۆر گمری دروستکرد هه ره لای کۆمۆنیسته تازه کانه وه تا لیرال نه ته رناسیۆنالیسته کان. یه کیک له هارپیکانی وانگ یوی له زانکۆی فودان به ناوی شین دنگلی، نم روو به پروو بوونمویه یه (همی) یه یه ی زۆر به وردتر وه سفکرد: نایا خه لک نمو پر ساره له خویان کردوه داخوا نه گمر نه مریکا هه ره سی هینا چی روو ده دات؟ هه ره وه ها ده پریت نایا چین، روسیا، یه کیتی نه موروا، نه لمانیا یان ژاپۆن ده توانن نمو که لویه له گشتیانه داین بکهن که نه مریکا داینیده کرد؟ یانیش ریکخراوی نیوده ولعتی و ده زگای سابوری دابه زرتنن؟ شین دینگلی بیویا به بیگین نیتا ناماده نیبه بۆ رژیکی وا گرنگ، به لام نامانجی سه ره کی نه مرۆ ده بیت نمو بیت که بتوانیت نه مریکا به جوژیک ریکبخت که ناچار بیت بۆ هاریکاری کردن له گهل جیهان، بۆیه چین پیوسته رنگایه کی تیکهل بگریته بهر له مامه له کردن و چوار دهردانی نه مریکا (Containment) بۆ ریکخستنموی نه مریکا تا ببیت به هیزیکی بهر پر ساره: نم بۆ چوونعیش ده قاوده هه مان بۆ چوونی

نه مریکایه بۆ چین. نم گفتوگوزیانه نموه نیشانددهن که بووژانموده و ههلسانهوهی چین پرۆسه په کی میکانیکی ناسان نییه له ژئیر کۆنترۆلی سیاست دایرئزه رانی روژئاوا نییه. به لکو چین له ههلی نهوه دایه که خۆیان له حالهتی کۆنترۆلسا بن له کاتی پرۆسهی گۆران. لهوش زیاتر نمو گهشه نندنه گمورههیهی که چین له سورای نابووری به خۆوه دهییتت وهک شه پۆتیککی زه به لاهی سوونامی وایه که گمورهترین (تحنی) به رووبهرووی جیهان بۆتهوه و ده رنه نجامه کانیس دیار نییه. له سالی ۲۰۰۵ براده ره کام له بهیگین تووشی همهسان هاتن به بینینی بابه تیککی به مرگی (The Economist) له ژئیر ناونیشانی "چۆن چین نابووری جیهان به پرتوه ده بات". له م بابه تمدا هاتووه که له چند سالی داها توودا له ولاته گه شه سه نندوووه کاننا.

پرتوهی ناوسان (تضخم - Inflation) و نرخسی قازانج (Interest rates) له قازانج به رزتر دهییت، نرخسی نهوت ته نانهت خانوبه ره پیش رهنگه له چین دیار بهیگرین. به لام ته نها دوی دووسال، کاریگه ری نابووری چین بووه به ههوا تیککی کۆن. به م زووانه له بهرگی گۆفاره روژئاوا یه کاننا نموه راده گه یمن که "چین سیسته می سیاسی جیهانی به پرتوه ده بات. من ده توام پیشبینی نهوه به کم که سمر و تار بهیمن که گفتوگۆ له سمر نهوه به کن که گۆرانی کهش و ههواو ژینگه، پاکتاو کردنی نه توومی تا مافی مرۆ و ههزاری له سمر تاسه ری جیهان و سیاسه تی جیهانی له به یگینه وه داده پرتوت و به پرتوه ده پرتت. بیرواوه ری چین بۆ جیهان سیسته می، جیهانی تازه کاریگه ری به کجار زۆریان دهییت له سمر سیاسه تی ده ره کیسان، ههروه ک کاریگه ری کمل وه ل و کالا هه رزانه چینییه کان به سمر نابوورمان.

جیهانی به گۆرانی چین:

هه نوو که می ترین ده رنه نجامه کانی ههلسانهوهی چین که چاوه پروان کرابوو "به جیهانی کردنی سیسته می روژئاوا یی گه یشته باری مه نلی. ده ولته تی چینی، که پیتنجیه کی دانیش توانی دنیا پیکه ده یتن، لهو رینگایه لایسا که وا چاوه پروان ده کرا

پیدا بروت، بهره سیستمی سیاسی و نابوری رزوناویه. هر چه دهی نه گهر
ولاتی تری جهان بهره وام بن له گه شمه نندن، به لام نه مه به بی هیچ گومانتیک پیش
بینی فرانسیس فوکو یامای سهارهت به کرتایی میژوو سهارو ژیر کردهوه.

قوناخی داهاتوی گه شمه نندن و پیشکوهتنی چین رهنه زور زیاتر دراماتیکی
بیت. به که مین سی سالی پروگرامی چاکسازی کوماری میلی به شیوهیه کی بنمیرهتی
بریتی بوو له تیکه ل کردهوهی چین به جهان، تیگه یشتن و فیر سونی که چون
نابوری رزوناوا و سیستمی سیاسی و سیاستی دهره کیان بهره دهه چن. چیرۆکی سی
سالی داهاتوو بریتی دهیت له متمانه هیتانی چین بو خوی و تا ج رادهیه ک جهان به
گویره ی ناره زوو و بهره وه ندیه کانی خوی جهان ریکه خاتمه وه. بو حکومه ته کانی
نه فریقا، ناسیای ناوه راست، نه مریکای لاتین و تمنانهت روزه لاتی ناوه راست
هه لسانه وهی چین منای نمویه که چیر تنها دوو ریگیان له بهره دم نییه، ریگیای
تیگه یشتن و فیر بوون له رزوناوا (Assimilation) و گوشه گیری. چین پیناسه ی
سیستمی تازه ناکات به گویره ی دیدی خوی، به لام سه ندوقیتی تری دهنگان
داینده کات له که ل فله سه فه به کی تازه که ریگا و جیگای خویان ده که نه وه له
تهک USA له هه ولینکدا بو دروستکردنی هاو هیزیه ک یان پارسه نگیکی تازه ی هیز
له قازانجی دیوکراسی، نه وروپیه کانش زور پهروشی هه مه لایمن، نیسلامیه کانش
به هیوای دامه زرانندی حکومه تیکی نابین (Theocratic).

نمو پخته زبینه ی که چینی به ستوته وه به بیروباوه ری جهانگیری برتییه له
ناره زووی وه ده سته تانی ده سلات و کونترول. بیرمته چینییه کان ده یانه ویت
جیهانیک دروستبکن که تیایدا حکومه ته نیشتمانیه کان بالا دست بن به سر
مه سه له ناوخته کان، نه ک بکونه ژیر فشاری ناره زوو و حمزی سرمایه ی جهانی و
سیاستی دهره وهی نه مریک. چین سرمایه و وه بهره تان، ته کنه لژیا و بازاری له
هه موو جهان ده ویت، به لام نایانمویت به ها رزوناوا ییه کان کارسان تییکات، به
واتایه کی تر به ها رزوناوا ییه کانیان گهره ک نییه. نامانجیان نییه چین دابیرن به لکو

ده یانمویت چین به تهاووه تی تکمل به جیهان بیت، به لأم به معرجی چینی. به کورتی نایانمویت چین له ژنر جیهانگیرسا پان بیتسهوه. کاپیتانزمی روویاری زهرد، دیکتاتوریمتی راوژکاری و به سرتاسری کردنی هیزی نیشتمانی، نه مانه بناخی دروستکردنی فلهسهفی چینی تازهن بؤ جیهانگیری که جیگاو ریگا خؤشده کهن بؤ ولاته نه ته وه بیه کان (Nation States) بؤ کؤنترؤلکردنی نابووری و بهرپوه بردنی سیاسی و رنکخستنهوهی نه جنسای سیاسه تی دهره کی. سهر کرده چینییه کان دستیان کردوه به به کار هیتانی نه م بیرویاوهره خشت لمر خشت، بؤ دروستکردنی سیستمیکی نه لته رناتیفی جیهانی، جیهانی دیوار دراوی چین.

Tributaries) دیوانگی و دیوانگری ژورجه:

له بهاری ۲۰۰۷ هیوجینتاوؤ زؤر به شانازیسه وه دروستبوونی "ناوچهی نابووری تاییه تی" راگه یاند. له پریس کؤنفرانسیکی زؤر قه له بالغ که پر بوو له رؤژنامه نویسی بزس و سه رۆکی کؤمپانیسا گموره کان و بیه زهرده خه نیه که موه ساوی نمو لایمن و ولاتانهی راگه یاند که یارممتی پارو نابووریان بؤ دهرچوه جگه له به خشیني به شیک یان تهاووی باج و وه بهر هیتان له بواری ریگاویان وسکهی قیتار و ناردنی کهل و پهل لمر ناستی پیشسازی بؤ ناوچه تازه کان. به لأم سهر پای نه مهش نعم ناوچه نابووریه تاییه ته جیاوازه. نه لمر که ناری رؤژه لاتی چین و نه له رؤژناویسا بوو. نعم خیره تگه سهرمایه داری چین له ناو جهرگهی نه فریقیا ده بیت. له پشتیتی ماینه کانی (فهم) مس ی زامبیا (Zambia). سه رۆکی زامبی لیفی موانه واسه (Levy Mwanawasa) له تک سه رۆکی چین هوجینتاوؤ وه ستا بوو که رایگمیانده به دامه زانندی "ناوچهی نابووری تاییه تی" له چامبیش (Chambishi) چین ۵۸۰۰ میلیون دؤلار وه بهر ده هینیت و نابووری نه م ولاته به هیز ده کات و ده بیته هوی پیشکه وتنی ولاته که مان. ناوچهی نابووری تاییه تی له زامبیا تمها په کتیکه له و پینچ ناوچه که به یگین به لینی دامه زانندیانی داوه له نه فریقیا، که نه میشی ناردنه

دەرەوہی نھیتیہ کانی کاپیتالزمی رووباری زەرد لە دەرەوہی سنووری چین. چین وا خەریکی چاندن و گواستەوہی سەرکوتنە نابووریہ کەبەتی بۆ کیشوہری ئەفریقا لە رینگە دروستکردنی کۆمەڵیک سەتەر و بنکە پشمازی نازاد لە باج، ئەمانەش لە رینگە هێلی شەمەندەفەر و جادە و رینگە ناسایی دەرەوہی بۆ جیہان دەبەستیتەوہ. زامبیا دەیتە سەتەری ناسن و سەرچاوەی ناسن، مس، کۆبالت (Cobalt)، ئەلماس، تەنکە و یۆرانیۆم بۆ چین. ناوچە دەرەوہی دەکوتنە مۆریشیۆس (Mauritius) کە دەیتە سەتەری بازرگانە بۆ چین کە رینگە بۆ چل (٤٠) بزنی چینی خۆشە کات مامەلە لەگەڵ ییست دەولەتی ئەندامی بازاری ھاوہەشی رۆژھەلات و باشووری ئەفریقا دا بکەن، ھەر لە لیبیا تا زیمبابووی، جگە لە رینگە ناسان بۆ تۆقیانوو سی ھیندی و بازاری باشووری ناسیا. سییەم ناوچەش (ناوچە شەحن کردن - Shipping hub)، کە رەنگە بکەوتنە پایتەختی تەنزانیا، (دار و سەلام). نایبیریا و لایبیریا و دورگەکانی کەبپ فیردی - (Cape Verde) زۆر بەگەرمی خەریکی پشپەزکین بۆ و دەستەینانی دوو ناوچە کە تی تر.

لەو کاتە بەیگین نەم ناوچانە دروستدەکات، دەیتە ھۆی بەیە کەوہ بەستانوہ و گریدانە سەرپای کیشوہرە کە لە رینگە شەقام و ھیلی شەمەندەفەر چین وا خەریکی ھیلی شەمەندەفەری تانزانیام Tanzania نۆژەن دەکاتەوہ چین لە سالانی ١٩٧٠ دروستکردبوو بۆ بەستەوہی زامبیا بە تەنزانیا. ھەر لە ھەمان کاتیشدا ھیلی شەمەندەفەری بینگولیا نۆژەن دەکەنەوہ کە زامبیا بە نەنگولای دەولە مەند بە نەوت دەبەستیتەوہ. ھەرۆک یەکیک لە باشووری ئەفریقا دەلیت: تەنانت نەم و لاتانەمی کاتی خۆی ئەفریقاییان داگیر کردبوو نەیانتوانی خۆیان گریترای ھیچ وەعدیک بکەن بۆ و ھەرھێنان بەم نەندازە کەوہیە بۆ دروستکردنی ژیرخانە نابووری، رەنگە ھەر نیشان توانیبوایە کاری بەم جۆرە نەنجامبەن. زۆر لە داگیرگەر کۆنەکانی ئەفریقا تووشی سەرسوورمان ھاوون لە ریزی بەرزی بەرژوہەندی چین لەم کیشوہرە دا. لە نوڤتەبەری (مانگی ١١) ٢٠٠٦ سەرکردە چل و ھەشت ولاتی ئەفریقایی ناسادە

بوون له بمیگین بۆ بهشماری کردن له کۆبوونوموهی لوتکه که له لایهن هیوجینتاوژ داووت کرابوون، له م کۆبوونوموهیدا سهزۆکی چین زۆر به هژشیاریهوه ههولیدا مزایده له سهمر روژناوا بکات کاتیک رایگه یاندا یارمهتیه کانی چین بۆ نهفریقا دووقات ده کریت له سالی ۲۰۰۹ دا (سالی زووتر له مو ماوه بهی که بۆب گیلنۆف-گۆرانی بیژ-گروبی بۆنۆ-Bono دا وایان له حکومه ته روژناوایه کان کرد له کاتی کۆبوونوموه کانی G8): نه مه یش پینچ ملیار دۆلار یارمه تی بۆ نهفریقا دابینه کات، جگه له ۵ ملیاری تر له شیوهی زهوی به شیوهی نیمتیاژ وه به رهتیاژ، دانانی پاره له حساب، لابردن و سه پینموهی قهرز بۆ ۳۲ ولات و ههزاران زه ماله ی خوینتن جگه له پلان بۆ دروستکردنی قوتابخانه و نهخۆشخانه له سه رتاسه ری کیشه ره که.

نهوهی جینگای سه رنج و سه رسامی دل و میتشکی نهفریقیا یه کانه سهو ناماده بوونه به هیزه ی چینه که بۆته سهۆی گۆزینی بنه ماکانی پینشکهوتنی سه بووری سه کرده که هه لبه ژیردراوه کانی و حکومه ته کانی جیهان سه ترسیه کی یه کجار زۆریان هه بوو له سه ندووقی دراوی نیوده ولتهی (IMF) و بانکی جیهانی. (جیفری ساساخی Jeffrey Sachs) ی شاره زا و سه پۆری بواری گه شه سه ننن و پینشکهوتن به راوردنکی زۆر به ناو بانگی هه به بۆ (IMF) و ده ئیت زۆر له حکومه تی به دیل ده چیت: بۆ ۷۵ ولاتی تازه پینگه شتوو، که هه یج کاریک نه هجام نادهن بهی راویژکاری کردنیان. سهو کاتهی که داوای راویژیش ده که من سهوا ژیا نیان ده کهوتیه ده سه ت بازا ره کانی سه رمایه داری و یارمه تی بیانی و ریژ و پالیه مان ده خه نه ژنر په سیار. به لام نه سه رۆ به ره په کانی (IMF) له گرفتنان ناتوانن واله هه ژارترین ولاتانی نهفریقا بکه من سها کویتان لیبگرن. (IMF) چه ندين سال خه ریکی دانوستان سهوون له گه ل نه نگۆلا بۆ نهوهی حکومه تی سه م ولاته پیاده ی په نه سیی شه فافیه ت بکات به را سه به یارمه تی و قهرز، به لام ته نها چه نه سه عاتیک به ره له نیمزا کردنی ریکهوتنامه که به ره په سانی لواننا رایانگه یاندا چیه ر پیوستیا ن به م قهرزه نییه و ریکهوتن نیمزا ناکه ن. سهۆی نه مه یش ده که ریتمه وه بۆ نهوهی که نه نگۆلا توانی دوو ملیار دۆلار قهرزی سهی قازانج

داینبکات له چین. نم چیرۆکه چەندین جار لم کیشوهره دووباره بۆوه هەر له جەزائر بۆتشار، نەسیوییا، نایجریا، سویدن، یۆگەندا، زامبیا و زەمبابوی.

لهو کاتهی بالانسی نابووری له جیهاندا له قازانجی (چین)دا دەشکیتەوه که سرمایه‌که‌میان ۱۳۰۰ ملیار دۆلاره، نهوا IMF له بچوک بوونهوهی بمردهوام دایه و ده‌چیته ناو ته‌مها ۳۵ ملیار دۆلاریان ههیه. به‌هه‌ت‌ترین رێک‌خراوی گه‌شه‌نن و پێشکەوتن له دنیادا تووشی گیروگرفتی زۆر هاتوون له‌بەر پێش‌بڕکێ له‌گه‌ل چین. له جیگای مەرجه سه‌خته‌کانی نه‌وهی پێیده‌گوت‌ریته‌یه‌که‌نگی واشنتۆن Washington (Consensus)، زۆر له ولاتانی نه‌فریقیایی ده‌رس و په‌نده‌کانی سرمایه‌داری، رووباری زه‌رد له نامیتر ده‌گرن و لاسایی ده‌که‌نه‌وه. لهو کاته‌ی یه‌که‌نگی واشنتۆن دژ به‌ ده‌ستی‌وه‌ردانی ده‌وله‌ته، له نابووری و له قازانجی به‌ تایبه‌تی بسوون (Privatization) و به‌ توندی له‌گه‌ل مافی مولکایه‌تی تایبه‌تن و پالپشتی پرهنسیپی چاره‌سەری نابووری کت و پرن

(Shock Therapy)، نه‌وا سرمایه‌داری رووباری زه‌رد هاندانی به‌کار هێنانی پاره‌ی گشتی ده‌کات بۆ دا‌هێنان، پاراستنی مولکی گشتی و پێشکەوتنی قۆناخ به‌ قۆناخی ناوچه‌ی نابووری تایبه‌ت.

باق و بریقی سه‌دای سه‌رکەوتنی نمونه‌ی چین زۆر زیاتر رۆش‌تووه له سنووری کیشوهری نه‌فریقا. له‌ گه‌راندای به‌دوای لاسایی کردنه‌وه‌ی سه‌رکەوتنه‌کانی چین، ولاتانی جیا‌واز وه‌ک به‌رازیل، روسیا و ئیتنهام کۆبی سیاسه‌تی جه‌وجۆته‌ پێشه‌سازیه‌کانی به‌یگین ده‌که‌ن له‌ به‌کار هێنانی پاره‌ی گشتی و وه‌بەر هێنانی ده‌ره‌کی بۆ دروستکردنی و دانانی به‌ردی بناغه‌ی پێشه‌سازیه‌که‌ی چری سرمایه. نم ولاتانه به‌خۆدا چوونه‌وه و رێژه‌بندیان کرد دژ به‌ پرهنسیپی یه‌که‌نگی واشنتۆن، خاوه‌ کردنه‌وه، بگه‌رد به‌لکو هه‌لگه‌ران‌ه‌وه له‌ پرۆسه‌ی به‌ تایبەتی کردن (Privatization) که له‌ سالانی ۱۹۹۶ دا ده‌ستیان پێک‌رد بوو. هه‌روه‌ک چین هه‌تا نه‌مرۆش نم ولاتانه کۆنترۆلی که‌رتی گشتی ده‌که‌ن له‌ نابووری ولات چونکه به

به کجار گرنگی له قه لئم ده دەن بۆ بەرژەوندی نیشتمانی (پیناسه یان بۆ بەرژەوندی نیشتمانی له فراوان بوون دایه که خزمهتگوزاری گشتی، وزه، و تهنانهت بهروبوومی کشتوکالیش ده گرته خو). ههروهک چین پێشان وایه نه گهر ده زگاگان و کۆمپانیاکانی که حکومت بهرپێویان دهبات به عاقلانه و پلان بهرپێوه بهردرین دهبن به سرچاوهی زۆر باش بۆ قازانج بۆ حکومت، که دهکریست دووباره وه بهر بهتریست بۆ وه دهستهینانی نامانجی سیاسی و کۆمه لایهتی (له رینگهی نه م کارمیشی حکومت ده توانیست سهروهی خۆی بهاریزیست له دهستپهردانی کۆمپانیا زه به لاهه کانی که مری تایهت که گهورهترین (تهدی) بن بۆ دهسلاتی ده ولت). هۆکاری جۆراوجۆر هه نه له هه لگه پانهوه له په کدهنگی واشنتۆن، کیشهی ناسه قامگیری بانکی و دراوی له روسیا، نه مریکای لاتین و ناسیا، نازدی تابووری نه تهوایهتی سهروهت و سامانی سهروشتیان ههیه و دهوله مه ند بوونیان و هه لسانه وه و بووژانه وه یان له هه موو به شه کانی جیهان- به لام له هه مر هه موویان گرنگتر نه وه په گه شه سندن و بووژانه وه و هه لسانه وه ی هێری تابووری چین به شیکه دانه پراوه له وینه و رووداوه کشتیه که. نه وه ی جیگای سهروسهرمانه جۆری بلاو بوونه وه ی سه رهابه داری روویاری زهرد زۆر له وه زیاتر و دوورتره که وه به رهینه چینهی کان چاوه پوانیان ده کرد. سهرکه وتنی نمونه ی چینی له پێشکهوتن و گه شه سندن قۆناخ به قۆناخ بوو به هۆی بلاو بوونه وه ی به په له ی ناوچه ی تابووری تایهت له هه موو جیهان. به گویره ی معزهنده کردنی بانکی جیهانی، له سالی ۲۰۰۷ دا پتر له ۳۰۰۰ پرۆژه له قۆناخی نه بجا مادن بووه له ۱۲۰ ولاتی جیهاندا. زۆریه ی نه م پرۆژانه ش به شتیه په کی زهق دووباره کونده وه ی نمونه ی (چینی) یمن. نمونه ی چینی سه ره ی زۆریه ی ولاتانی گه شه سنده نوویان را کیشه وه. لیکۆ له ره وه کانی حکومی هه ر له نیران، میسر، نه نگۆلا، زیمبابووی، کازاخستان، روسیا، هندستان، فیتنام، به رازیل تا فه نزه ویتا له شارو گونده کانی چین ده سه ورپێنه وه له گه راندن به دوا ی په ند و وانه تا له تاقیکرده وه ی به یگین فیزین.

چین تهنها له مهیدانی گهشه‌سەندنی نابووری سەركەوتنی وه‌ده‌ست نه‌هیناوه، به‌لكو نەم سەركەوتنەى بۆتە هۆى كۆنترۆلكردنى سیاسەتى نابوورى وڵات. به پێچەوانەى پلنگەكانى ئاسیا له سالانى ۱۹۸۰ دا، كه به تەواوتى پشتیان بەستبوو به یارمەتى رۆژناوا، چین به تەواوتى خۆى نازاد كرد له دەستپێوەردانى دەزگاكانى پارە و پوولى رۆژناواى، هەروەها توانیان دان به خۆدابگرن له بەردەم هەموو نەمو قەرزە مەرجدارانە و فشارەكانى ئەمەریكا بۆ دووبارە دەستپێشاندردنى نرخى گونجاو بۆ پارەى چینی. ئەبڕى نەوێش چین به ئاشكرا رایگەیاندا كه نەگەر كارێكى ئەم بابەتە بکەن ئەوا تهنها به مەرجى خۆیان به نەنجامى دەگەیهنن. بۆ وڵاتى تەرى دنیاش نەمە نەوێ دەگەیهنیت كه دەتوانن مەرجە قورسەكانى بانكى جیهانى قەبوول نەكەن و رەتیکەنمەو، بۆنەوى كارى ئەم بابەتە تهنها له بەرژەوێنى نیشتمانى نەنجامبەدن. نەمەش مانای نازادییە. یەكێك له رۆژنامەنووسە ئامېریكەكان دەنووسیت و دەلێت:

حکومەتى چینی دەزانیته چ بۆ هاوڵاتیانی باشە، هەر بۆیەش ستراتیژیەتى نابووری له سەر نەم بەهەمەیه دادەپێژیت. ستراتیژیەكەمیشى به گۆیەى یەكدهنگى واشنتۆن نییه (Washington Consensus). چین رێگای نەدا به (IMF) و بانكى جیهانى تا مەرجەكانى خۆیان و لیبرالى تازەیان (Neo-Liberal) بەسەردا پەپێتین...

چونكه ستراتیژیەتى چین پێك نەهاتوو له زێدەپۆیى له لیبرالیزمى تازە و هەلۆه‌شانەوى یاساكان و كەمكردنەوێ یانیش بڕینی خەرجیە كۆمەلایەتیەكان، به تالیبەتى كردنى (Privatization) هەموو شتێك له ژێر تیشكى خۆز و قەدەغە كردنى هەموو جۆرە پالەشتى و یارمەتیەك بۆ كالا گشتیەكان. چونكه كالا وشەیهك نییه نامانج تێدا تهنها و تهنها قازانج بێت، به‌لكو بۆ خزمەتى خەلكە. بۆ چەندین سال وڵاتە تازە پێگەشتووكان زۆر نلەرحەت بوون به فەلسەفەى جیهانى یانى یەكدهنگى واشنتۆن. بەلام تهنها بەم دواییە بۆیان دەرکەوت كه

رینگایه کی تر هه به له تیکه لکردنی چاکازی نابووری قوناخ به قوناخ که له ژیر دهسلات و کۆنترۆلی دهوله تا بیت له بهرژه وهندی خزمه تگوزاریه کۆمهلا به تیه کاندایه له سایه سرمایه داری رووباری زهره دا. جیهانگیری ده بویه بیتته هژی سرکهوتن و خوشی له بهرژه وهندی بازاری نابووریدا، بهلام چین سهلماندی که سرمایه داری دهولهت سوودمه ندرین لایهنه له م قوناخه دا.

ههنگامه ئۆرپه شی داوا ئۆرپه شی:

له کاتهی بیروباوهی بازاری نازاد بلاو بۆه لهسر تا پای جیهان، له گه له خۆیدا بیروباوهی دیوکراسی لیبرالیسی بلاو کرده وه. تهنها له سی سالی رابردودا شمست ولات بهره دیوکراسی چوون و باوهشیان بۆ بیروباوهی لیبرال کرده وه. لیکۆله ری نه ممریکی سامۆیل هانتکتۆن (Samuel Huntington) نه مه به قوناخی یان شه پۆلی ستهه می دیوکراسیهت بوون وه سفده کات (شه پۆلی به کم له سه ره تای سالانی ۱۸۰۰ بوو هی دووه میشی راسته موخۆ دا به داوی شه ری جیهانی دووم بوو). ته نه نه له سی سالی رابردووشنا خۆپیشانندی به ناوبانگمان به چاوی خۆمان بینسی که داوا دیوکراسی ده کم له شه قامه کانی جۆرجیا، تۆکرانیا، لونسان و قهرغیزستان، که به شۆرشی رهنگاوه نگ ناو نرابوون.

بهلام بهریره حکومه کانی به یگین زۆر دلره ق و بی به زمین بهرام بهر گمشه نندی لیبرال دیوکراسی. من کاتی شۆرشی پرتقالی تۆکرانیا و شۆرشی گول (Tulip) قهرغیزستان له چین بووم. بهریره چینی و براده ره کانی من له چین تووشی سه سو پمان هاتبوون و بر وایان نه ده کرد که چۆن مۆسکۆ شکستی هینا له دا کۆکی کردن له کاندیده کانی خۆی و بهرده م مانگر توان و خۆپیشانده ره ان چۆکی دادا. بۆ نه وهی تووشی هه مان هه له ی روسیا نه بن بهریره چینییه کان به کیه تیه کیان (Unit) پیکه هینا بۆ چاوخساننمه به کاری ریکخواه نا حکومه یه یانیه کان بکه ن (NGO) له چین، له هه مان کاتیشنا به کینک له کرن گترین ده گای بیرمه نانی چینی

سمر به حکومت چندی لینکولنری نارد بۆ تۆزبه‌کستان، قمرغیزستان، نۆکرانیا، جۆرجیا، بمر له رووسیا بۆ هه‌سه‌نگاندنی رۆژی ریکخراوه‌ نا‌حکومییه‌کانی هاندەر بۆ دیوکراسیه‌ت بزانی و کاریگریان چی بووه له بمریا بوونی نهم جۆزه شوپشانه، نهمیش بۆ رینگه‌ گرتن له همر کاریکی وا له‌ داهاتووی چین، حکومتی چین بریاری دا که نه‌وان به هیچ شیویه‌ک نایانه‌وتت بیسن شوپشی ره‌نگاوپه‌نگ له بمرچاوی وان رووبدات، همریۆه‌ش ده‌ستیان کرد به فشار خستنه‌ سمر و قه‌دهغه‌ کردنی ریکخراوه‌ بیانییه‌ نا‌حکومییه‌کان (NGO)، له ههمان کاتیشدا تیمیان ره‌وانه‌ کرد بۆ مه‌شق پیکردنی حکومته‌کانی ناسیای ناوه‌راست بۆ بمره‌نگار بوونه‌وی قه‌له‌بالغی و بمرتکردنی خۆپیشانان.

نهمرۆ له نیوه‌نده‌ دیوکراخوازه‌کانی رۆژناوادا زۆر به‌گهرمی بلس له هه‌لگه‌رانه‌وه‌ له دیوکراسیه‌ت و بلاوکرده‌وه‌ی ده‌کریت. ریکخراوی مالتی نازادی (Freedow House) له ریکخراویکی نا‌حکومییه‌ ده‌ئیت: "نازادی له قوناسخی مت بوونایه‌" چونکه‌ ژماره‌ی نمو ولاتانه‌ی نامیر بۆ دیوکراسیه‌ت ده‌که‌نوه‌ زیاد نه‌بوونه‌. بنکه‌ی یارمه‌تیدانی نیشتمانی بۆ وتووێژی دیوکراسی ده‌ئیت: گروه‌ دیوکراخوازه‌کان له ژنر همره‌شدان و زۆر به‌ زه‌حمه‌ت ده‌توانن یارمه‌تی ده‌ره‌کی وه‌رکرن بۆ درێژه‌دان به‌ خه‌باتیان و نه‌گهر توانای داراییشان هه‌ییت نه‌وا ناتوانن به‌ نازادی سوودی لێوه‌رگرن. نووسه‌ری به‌ ناویانگی دیوکراسی تۆم کارۆسرس (Tom Carothers) وه‌سفی نهم حاله‌ته‌ ده‌کات و ده‌ئیت: هه‌لگه‌رانه‌وه‌ له دیوکراسی ده‌گه‌رته‌وه‌ بۆ هیرشی ده‌سه‌لاته‌ ناوه‌ندییه‌ سمرکو‌تکه‌ره‌کان دژ به‌ میدیای نازاد و کۆمه‌لگای مه‌ده‌نی و گروه‌کانی داکۆکی کردن له مافی مرۆڤ.

له راستیشدا خه‌تاکه‌ تمنها هی چین نییه‌، به‌لکو بمرنامه‌ و نه‌جیندای حکومتی جۆرج بۆش بۆ نازادی که له ژنر درووشی دیوکراسی رژیسی عیراقی گۆزی بوو به‌ هۆکاریکی زۆر گه‌وره‌ بۆ له‌ده‌ستدانی شه‌رعیه‌ت و مین چاندن له‌ رینگای بلاوکرده‌وه‌ی دیوکراسی هه‌لیکی چاکی دا به‌ حکومته‌کان بۆ له‌ناو بردن و سهرکردنی

رینکخواه‌کافی مافی مرؤف و دیموکراسی. سرؤکی رووسیا فلاد پیرؤتین ده‌ستیکرد به له‌ناوبردن میلبیای نازاد و نازادی سیاسی له ولاته‌کمی، له ههمان کاتیشا پالشتی له رؤتمه‌کافی به‌کیتی سؤقیه‌تی پیشوو کرد بؤ نه‌نجامدانی ههمان تاکتیک. نه‌مانه و جگه له زؤر له هه‌نگم‌رانه‌کافی دیموکراسی وه‌ک کودتای سهربازی له تایلند و کؤنگؤ برازه‌فیل (Cong- Beazzavi;;e) چ په‌یونده‌یه‌کیان به چین نه‌بوو. به‌لام سهر‌پای نه‌مش چین کم‌پان زؤر کاریگه‌ری به‌سمر نه‌م رووداوانه‌ش هه‌یه.

نه‌گم‌ر چین له رووی عه‌مدلی هیچ کردار‌تیکیش نه‌نجام نه‌دات له جیهان، به‌لام هیژی چین وه‌ک نمونه بؤته هاند‌رئیک بؤ رووبه‌پروویونه‌موه و به‌ره‌نگار بوونه‌موه‌ی بانگه‌ش‌ه‌ی دیموکراسی. جیاوازی نیوان گه‌شه‌نه‌ندن و پیشکه‌وتنی هه‌مه لایه‌نه‌ی چین به به‌راورد له‌گم‌ل په‌کیتی سؤقیه‌ت متمانه و بر‌ولیه‌کی بلاو کرده‌وه که چین چاکسازی نابووری ده‌خاته پیش چاکسازی سیاسی.

نه‌مه بؤته به‌ریه‌ستیکمی مه‌زن له‌به‌رده‌م بانگه‌مواز خوازان و بلاو‌کمره‌وه‌کافی دیموکراسیه‌ت، فشاریان له‌سمر زؤر له ولاتان لایرد بؤوه بؤ نازاد کردنی سیسه‌ته‌می سیاسیان. نموه‌ی زیاتریش نیگمرانی کردوون نمو پیشکه‌وتنه نابووریه‌ی چینه که هاوکیشه‌ی نیوان دیموکراسی و گه‌شه‌نه‌ندی سهر‌اوژئیر کردووه. ته‌نانه‌ت رینکخواه‌کافی یازمه‌تی به‌خشینیش له ولاته دیموکراتیه‌کان وه‌ک ده‌زگای (DID) به‌ریتانی (Department for International Developmet) به‌ناشکرا رایده‌گمیه‌نن که هیچ به‌نگه‌یه‌ک نییه بیسه‌تمینی که دیموکراسیه‌ت به‌شاره له گه‌شه‌نه‌ندی نابووری. نه‌گم‌ر بیئت و تاقیکردنه‌موه‌ی دیکتاتوریه‌تی راویژکاری و راپرسی گشتی له چین سهربان گرت نموا به‌یئنگومان دیکتاتوریه‌کافی جیهان زؤر به چاکمی نه‌م نه‌زمونه ده‌قؤزنه‌موه، نه‌مش مانسای نموه‌یه ده‌وله‌تی تاکه چیزسی ده‌توانیئت به‌رده‌وام بیئت له سهر‌ده‌می جیهانگیری و ماس راگمیاند دا (Mass Communication). زؤر کس گفتوگؤ له‌سمر نموه ده‌کمن نایا چین بانگه‌شه و پروپاگنده بؤ سیسته‌می ناوه‌ندی سهر‌کوتکلر ده‌کات (Autocracy)، یانیش ته‌نها

له ههولنی پاراستنی بهرژوهه‌ندی نیشتمانی چینی دان. وه‌لامه‌که ههر کامیکیان بیست نه‌وا نه‌مژو چین له رینگای په‌یوه‌ندیه نابووری و سیاسیه‌کانیموه له‌گه‌ل رژیته پر گرفته‌کاندا بژته گه‌وره‌ترین پال‌هوانی سیسته‌مه تۆتوکراسیه‌کانی دنیا. ریک‌خراوی مافی مرۆفی جیهانی (Human Rights Watch) گله‌بی نه‌وه ده‌کات که چین له رینگای به‌رنامه زیاد بوونه ده‌ره‌کیه‌کانی ده‌رگایه‌کی تری له به‌رده‌م دیکتاتوریه‌کانی جیهان کردۆتموه، که جارن به ته‌واوتی پشتیان به‌ستبوو به‌م یارمه‌تیانه‌ی به معرجی پیشکه‌وتن له بواری مافی مرۆف پیشکه‌شده‌کران. یارمه‌تییه‌کانی چین ته‌نها نابووری نین که زۆر به سه‌خاوتیموه دابه‌شیانده‌کهن، به‌لکو یارمه‌تی سیاسی له UN و نه‌نجوومه‌نی ناسایش پیشکه‌ش به هه‌ندی ولات ده‌کهن، وه‌ک مه‌شق پیکردنی دژه تیرۆر و ته‌نانه‌ت به‌خشینی کهل و په‌لی هه‌ستیا‌ری سیخو‌رپیش ده‌گرته‌خۆ.

چین یارمه‌تی سیاسی و سه‌ربازی و ته‌کنیکی پیشکه‌ش به رژیته‌ی سه‌رۆک رۆبهرت مۆگابی سه‌رۆکی زه‌بایۆی کرد. ته‌نانه‌ت بوو به به‌رهبه‌ست له UN دژ به لیکۆلینه‌وه له سیاسه‌تی "تۆپه‌راسیۆنی پاک‌کردنه‌وه‌ی پیسی" که بوو بوو به هه‌زی ده‌رکردنی ۷۰۰ هه‌زار له خه‌لکی هه‌ژلری شاره‌کان له زه‌بایۆی، به‌یگین هه‌روه‌ها کهل و په‌لی سه‌رکوتکردنیدا به مۆگابی وه‌ک: ته‌شویسی رادیۆ و راگرتنی په‌خش، سانسۆر کردنی نیمه‌یل و په‌رتکردنی خۆپیشانان. دوابه‌دوای نه‌وه‌ی حکومه‌تی تۆزیه‌کستان سه‌دان کهس له خۆپیشانده‌ران کوشت له سالی ۲۰۰۵ له نه‌ندیمان نه‌وا سه‌رۆکی ولات نیسلام که‌رمیۆف به فه‌رش سوره‌پیشوازی لیکرا له به‌یگین و گرتیه‌ستیکی نه‌وتی \$۶۰۰ له‌گه‌ل مۆزکرا و وه‌ندی پندرا که هه‌تزی پۆلیسی مه‌شقی تایبه‌تی بکات له‌سه‌ر بلاوکردنی قه‌له‌بالغی.

چین گه‌وره‌ترین وه‌به‌ره‌ینه‌ره له بۆرما، حکومه‌تی بۆرما که زۆر توند و سه‌رکوتکه‌رن یارمه‌تییه‌کی بی وینه له چین له هه‌موو لایه‌نتیک وه‌رده‌کرن، یارمه‌تی گشتی، سه‌ربازی و ته‌کنه‌لۆژی. چین قه‌رز به قازانجینکی زۆر کم ده‌دات به حکومه‌تی بۆرما، دواترینیشیان له سالی ۲۰۰۶، \$۲۰۰ ملیۆنی دا به پینچ وه‌زاره‌تی بۆرما.

همروه ها ۹۰٪ چه کمی بۆرما له چينهوه دیت. له لایه کی تریش بری ۶،۱ \$ میلیار دۆلاری داوه بۆ تازه کردنهوی هیزی سربازی نم ولاته. چین چهن دین تیمی راویژکاری رهوانی نم ولاته کردوه بۆ هاندانی دهسه لاتاران تا چاکسازی له ولاته که بیان نه بامبدن بۆ که مکردنهوی فشاری نیوده ولستی. به گویره هی هندیك سمرچاوه ههوله کان به ناراستی نمون تا تاقیکردنهوی کۆنگرهی میلیسی نیشتمانی چینی (پهرله مان). (National People's Congress) بۆ دیوکراسی بگوازنهوه بۆ بۆرما. نم کارهی چین نهک تهنا نهیهشت رژیم پروخیت، به لکو بوو بههوی نهوهی هندستان واز له سیاسهتی نابلقه دان و دایرینی نم ولاته بهیتیت. (دههسی ترسی نموهی ههبوو که رانگون (بۆرما) بکمویته ژیر کاریگری چین).

چین نایهویت داکۆکی له رژیمه روخواوه کان بکات. له ژیر کاریگری و فشاری روژتاوا، چین تاکتیکه کانی خۆی گۆری سهبارت به سودان، زیمبابوی و بۆرما. به لام نه مه نموه ناگهیه نیت که چین پالپستی له سیسته می فره حیزی و ههلبژاردن و مافی مرۆف ده کات. چۆن بانگه شهی ههنی ماف بکات بۆ بیانان که هاوالاتیانی چین لییان بی بهشن.

هۆججی نیشتمانی سهرۆک سهرۆک:

تۆنی بلیری سهرۆک وهزیرانی پشوووی بهریتانیا له سالی ۱۹۹۹ بهم جۆره وتاریکی پیشکش به نهتهوهی نه مریکی کرد لهو کاته جینوساید سهرتا پای کۆسۆفۆی گرتبۆوه: زۆر سهخته، ههنیك جاریش تروشی ناربه تهیه کی زۆرت ده کات که ههسته که پیت بوویت به که رهستهی چاره سمرکردنی هه موو کیشه کان، له توش چاوه پروان ده کریت که هه موو کاتیک و له هه موو شویتیک ناماده بیت بۆ نه بامبدانی همر کاریک که پتووستی به نه بامبدانه. تۆنی بلیر نم وتارهی بۆیه پیشکش کرد تا هانی نه مریکا بنات بۆ راگرتنی کاری قه تل و عام و جینوساید. بسم جۆره ش بانگه موازی بۆ پره نسیپ و بیروباوه ره تازه کهی ده کرد "کۆمه لگای نیوده ولستی" که

رینگا به دهولته گموره کان دهات دهستیره دان بکن له کاروباری ولاتانی تر له حالته تی جینۆساید، چونکه ناکریت جینۆساید به مسه له یه کی ناوخۆی ولاتان له قه له م بریت، ههروه ها مافی مرۆفیش به لام نه مرۆ که USA له عیراق و نه فغانستان چه قیهوه، زۆریه ی هه ره زۆری کیشه جیهانییه کان و نمو گروپانه ی به دوا ی چاره سه ر بۆ قه ی رانه کان ده گمړین روویان کردۆته به یگین بۆ دۆزینه وه ی چاره سه ر. به سناداریکردنی چین له دۆزینه وه ی رینگا چاره بۆ کیشه ی کۆریای ساکور و بۆرمای دراوسی جینگای سه رسورمان نییه، به لام کی بیری له وه ده کرده وه که چین ده بیته سه رچۆسی کیشه ی گفتوگۆی جیهانی سه باره ت به گۆرانی ژینگه و کیشه ی ته تۆمی تیران و چاکسازی له زیما بۆی؟ له هه مرووشی گرنگتر پشها ته کانی کیشه ی دارفۆزه که به یگین رۆسی یه ک لاکه ره وه ی تیدا ده بیئیت.

هه لگری مه دالیای زێرینی تۆلۆمپی سه مریکی جو ی چیک Joey Cheek به سه رۆکایه تی وه فدیك له مانگی هه فتی ۲۰۰۷ دا سه مردانی بالیۆزخانه ی چینی کرد له واشنتۆن DE. بۆ نه وه ی داوا له چین بکات توانای خۆی به کار به یئیت بۆ چاره سه رکردنی کیشه ی دارفۆز، چونکه نه م پتیوا یه په یوه ندی تاییه تی چین به خه رتووم فاکته ریکی زۆر گرنگه بۆ چاره سه رکردنی نه م ته نگۆیه که ته نها به چین ده کریت. نه ممش ده رفه تیکی زۆر بلش بوو بۆ حکومه تی چین بۆ نه وه ی نیشانی هه موو دنیا بده که نه وان ده توانن شتیك بکن رۆژتاوا نه ی توانی نه هه ماییدات، نه ممش دوویاتکرده وه ی نمو راستیه یه که چین هێژیکی راسته قینه ی جیهانی تازه یه. به یگین له ژیر فشار دلیه بۆ به کار هینانی کلریگه ری خۆی له سه ر حکومه تی سو دانی، له هه مان کاتیشدا چه ک ده رفۆشیت به حکومه تی سو دان، دوو له سه ر سیی نه وتی نه م ولاته ش ده کریت و (\$۶) ملیار دۆلاری وه سه ر هیناوه له م ولاته. له هه مویشی گرنگتر چین توانی له رینگای دیپلۆماسییدا رینگا چاره بۆ کیشه ی دارفۆز بدۆزیتمه وه و ناسایشی بگه رتیتمه وه بۆ نه تمه وه یه که گرتوه کان له نیو یۆرک، چه مندین جاریش رینگای گرت له به رده م سه پاندنی سزا به سه ر حکومه تی سو دان، حکومه تی

سودانی‌ها قابل کرد به قه‌بولکردنی هیتزی ناشتی پارٲٲز (نه‌نجوموه‌نی ناسایشی نه‌توه یه‌ک‌گرتوه‌کان تنها توانی سزا به‌سمر چوار به‌پررسی بچوک بسمیتنی له قدهغه کردنی سه‌فهر و سرکردنی پاره و پوولیان له کیتشه‌به‌کدا که ۴۰۰ هزار کس بوون به قوربانی و دوو ملیون که‌سیش ده‌به‌ده‌ر بوون).

چین له دارفور و کیتشه‌کی زور به وردی و هستیاری مامه‌له‌ی کرد. هه‌ولیده‌دا که خۆ‌بنوژیتوه و نکۆلی له تۆمعتی حکومتی سودان بکات له نه‌نجامدانی کاری جینۆساید، له لایه‌کی تریش چین نه‌یویست بیتشه ناسته‌نگ له‌به‌رده‌م ناردن و ده‌ستیانکردنی نیردراوی تایهت بۆ دارفور له ۲۰۰۷ و پالپشتی کرد له بیروکه‌ی ناردنی هیتزی ناشتی پارٲٲز سه‌ره UN، هه‌روه‌ها فشاری خسته سهر حکومتی سودان بۆ نه‌وی دانوستان و تووٲٲز نه‌نجامبدات له‌گه‌ل به‌ره‌له‌ستکارانی دارفور. به‌لام له هه‌مان کاتیشدا زور به وردی کاریگه‌ری خۆی به‌کار هیتسا، به‌جۆریک که رازی نه‌بوو نابلوقه و سزا به‌سمر رژیمی سودان به‌پیرٲٲت، و پٲٲشان داگرت له‌سمر نه‌وی ناردنی ههر هیتزیک بۆ سودان ده‌بیت به ره‌زامه‌ندی حکومته‌که بیت. چین له مامه‌له کردنی له‌گه‌ل کیتشه‌ی دارفور به شتوه‌ی هه‌مه لایه‌نه (Multilateralism) مامه‌له‌ی کرد بۆ زیادکردنی هیتزی خۆی و سودانی دۆستی، پٲٲشان داگرت له‌سمر نه‌وی که هه‌موو پریاره‌کان ده‌بیت له رتگیای نه‌نجوموه‌نی ناسایشی سه‌ر به نه‌توه یه‌ک‌گرتوه‌کانه‌وه بیت (که چین ده‌نگینکی هه‌یه)، و هه‌میشه بانگشه بۆ وتووٲٲزی هه‌مه لایه‌نه ده‌کن. ههر به‌م جۆره‌ش چین مامه‌له‌ی له‌گه‌ل کیتشه‌ی کۆریای باکوور و بۆرما کرد له رتگی و تووٲٲز و دایه‌لوگ بۆ سه‌پاندن و سه‌قامگیری ناشتی. زور به زیره‌کانه چین توانی ههر هیتنده فشار بجاته سه‌ر نه‌م حکومتانه بۆ رازیکردنی روژناوا، به‌لام نه‌بیته هۆی مه‌ترسی خسته سه‌ر رژیمه ناوه‌ندییه سه‌رکوتکه‌ره‌کان (Autocratic) که هه‌میشه چاو‌پروانی یارمه‌تی له چین ده‌کن.

مامه‌له کردنی چینی له‌گه‌ل کیتشه‌ی دارفور نیشانه‌ی نه‌وه‌یه فه‌له‌فه‌ی "جیهانی دیواردراو" شو‌رشیکه کاریگه‌ری یه‌که‌جار زۆری هه‌یه له‌سمر جیۆپۆلیتیک

(Geopolitics). له سه‌ره‌تای چهرخی بیست و یه‌کما حکومه‌ته رۆژناواییه‌کان و هاوالاتیانان له ژئیر کاریگه‌ری کرداری جینۆساید بوون له روانا و کامپی تیرۆرستان له نه‌فغانستان و پیتاندنی نه‌تۆمی له تیران، هه‌ستیان به‌ به‌رپرسیاریه‌تی بۆ ده‌ستیوه‌ردان له‌ وولاتانه‌ی هه‌ره‌شه له مافی مرۆڤ و ناسایشی نیۆده‌ولته‌تی ده‌که‌من. به‌لام به‌میگن موکړه له‌سمر داکۆکی کردن له بیروکمی کۆنی سه‌روه‌ری (Sovereignty) که پیتاسه‌که‌یشی بریتییه له پاراستنی سه‌روه‌ری ده‌ولته‌تان. به‌ماکانی نم سیاسه‌ته‌ش بریتییه له داگیر نه‌کردنی وولاتان، هه‌ولته‌دریته‌ بۆ رووخاندنی رژیته‌کان و له هه‌موویشی گرنه‌گر ده‌ستیوه‌رنه‌دان له کاروباری ناوخۆی وولاتان. له شوینی پره‌نسیپی کۆمه‌لگای نیۆده‌ولته‌تی تۆنی بلێر نه‌وان کار بۆ "هێزی نیشتمانی سه‌رتاسه‌ری" ده‌که‌من (Comprehensive National Power).

چین له رتگه‌ی پره‌نسیپی تازه‌ دۆزراوی "هه‌مه‌ لایه‌نی" یان فره‌ لایه‌نی (Multilateralism) و پرۆیاه‌نده و بانگه‌شه بۆ به‌رنامه نیۆده‌ولته‌تییه‌که ده‌کات "هێزی سه‌رتاسه‌ری نیشتمانی". به‌هۆی پالپشتی کردن له نه‌تسه‌وه یه‌که‌گرتوه‌کان و دروستکردنی رتیکه‌راوی هه‌رمی به‌یگن نه‌که هه‌ر ته‌نها به‌لانی هێزی گۆرپوه له زۆر له به‌شه‌کانی جیهان به‌لکو رتیزگرتنی له سه‌روه‌ری نیشتمانی دوویات گرده‌وتسه‌وه. رتیکه‌راوی یه‌کیتی نه‌وروپی و ناتو NATO که دامه‌زراوی رۆژناوایین به‌وه پیتاسه ده‌کرتین که سه‌روه‌ری نیشتمانی که‌مه‌که‌نسه‌وه له بیرو زیاد گرده‌نیان، هه‌روه‌ها هه‌ردوو رتیکه‌راوی چینی کۆمه‌لگای رۆژه‌ه‌لاتی ناسیا و رتیکه‌راوی هاریکاری شه‌نگه‌های له ژئیر کاریگه‌ری نه‌م پره‌نسیپه دروستبوون. به‌لام چین دراوسێکانی دنیا گرده‌وتسه‌وه له‌وه‌ی نم رتیکه‌راوانه نامانجی ناشتیخوازی و هاریکلریان هیه و هه‌ره‌شه نین بۆسه‌ر هیه‌ج لایه‌ک، مه‌به‌ستیش دروستکردن و پاراستنی به‌رژه‌وه‌ندی نه‌نامه‌کانه‌که په‌یوه‌ندی باشیان له‌گه‌ڵ نه‌میریکا نییه. به‌رپرسی پیتسه‌وی نه‌میریکی سۆزلن شه‌رک (Susan Shirk) به‌راوردێک ده‌کات له نیتوان وولاته‌که‌ی دوابه‌دوای جه‌نگی جیهانی دووه‌م و دیپلۆماسیه‌تی هه‌مه‌ لایه‌نی چینی ته‌مه‌رۆ، ده‌لیت: ویلایه‌ته‌ یه‌که‌گرتوه‌کانی

نهمریکا توانی بروا به ولاتانی تر بهیئتیت که مهترسیان لیسر دروست ناکات له رینگای دروستکردنی دهزگا و دامعزراوی جیهانی همه لایه‌نه، به‌لکو خۆی (USA) ده‌خاته ژئیر ده‌سه‌لاتی نم دامعزراوانه. به‌واسته بوونی ویلایه‌ته یه‌کگرتوه‌کان به یاساو بریاره‌کانی نم ده‌زگایه USA توانی سمرکومتوانه ده‌سه‌لاتی خۆی بلسر سیسته‌می جیهانی به‌یئتیت. نایا به‌شدار بوونی چین له ده‌زگا و دامعزراوه همریمی و جیهانییه‌کان همه‌مان ده‌رنه‌نجامیان ده‌یئت؟ که رینگا به‌چین سادات وه‌ک هیتزیکسی جیهانی هه‌لسیت و ببورژتسه‌وه؟

نه‌توه یه‌کگرتوه‌کان بووه به‌ته‌میلی فایمر (Amplifier) بۆ تیروانینی چین بۆ جیهان. چین به‌پنجه‌وانی رووسیایه که زۆر به‌شانازیسه‌وه هه‌لسوکموت ده‌کات و تام و چیژ وهرده‌گریت کاتیک ته‌نگژه و به‌ریه‌ست و گرفت له‌بهرده‌م پلانه‌کانی USA و EU دروستده‌کات، به‌لکو چین ده‌یه‌ویت و اخۆنیشاندات که هه‌میشه له‌هه‌لوئستی چاره‌سەر خوازیدایه. کاتیک که به‌خواریت فیتۆ به‌کار ده‌هیتیت، به‌لام به‌شیه‌یه‌کی گشتی ده‌یه‌ویت خۆی له‌په‌نای خه‌لک بشاریتسه‌وه، ناسته‌نگ دروستبکات که‌سیش کلیمیان لێ نه‌کات. له‌شهری دژ به‌عیراق هه‌ر چهند زۆر به‌توندی دژی نم‌کاره‌بوو به‌لام رینگای به‌فره‌نسا و نه‌لمانیا و رووسیادا که سمرکردلیه‌تی نم‌به‌ره‌ه‌لستکاریه‌ بکه‌ن. کاتیک گفتمۆگۆ گه‌رم بوو لیسر گه‌وره‌کردنی نه‌خه‌ومه‌نی ناسایشی نیوده‌وله‌تی له‌ ۲۰۰۵ چین هانی ولاتانی نه‌فریقیای ده‌دا تا داوای کورسیه‌ک بکه‌ن به‌و مرجه‌ی مافی فیتۆیان هه‌یئت، به‌م کاره‌یشی داواکاریه‌که‌ی ژاپۆنی لیسار ببرد بۆ هه‌مان مه‌به‌ست پیشکه‌شیان کردبوو (ته‌ندامی هه‌میشه‌می له‌ نه‌خه‌ومه‌نی ناسایشی نیوده‌وله‌تی له‌که‌ل مافی فیتۆ). به‌هه‌مان نه‌ندازه‌ش به‌یگین رینگای به‌ریکخراوی ولاته نیلامیه‌کاننا بۆ لاواز کردنی کۆمه‌له‌ی مافی مرۆ (HR Council). نم‌دیله‌م‌اسیسه‌ته ژئیر وردینه‌ کاریه‌گه‌ریه‌کی تیکده‌ر هه‌بوو له‌به‌شدار کردن له‌که‌م کردنه‌وی کاریگه‌ری USA: له‌سالی ۱۹۹۵ ویلایه‌ته‌یه‌کگرتوه‌کانی نهمریکا له‌هه‌لبه‌ژارده‌کانی کۆمه‌له‌ی گشتی نه‌توه یه‌کگرتوه‌کاندا ۵۰,۶٪ ده‌نگه‌کانیان هینا،

بهلام له سالی ۲۰۰۶ دا، ۲۴٪ یان هیئا، نهغامهکانیشی له مافی مرؤؤ زؤر لهوه خراپتر بوون: نهغامهکانی چین له ۴۳٪ فری بؤ ۸۲٪ . بهلام هی نهمریکا له ۵۷٪ هاته خوارهوه بؤ ۲۲٪ . په یامنیتری رۆژنامهی نیویورک تایمز بؤ کلرویلری نهتموه په کگرتووهکان جیمس تراوب (James Traub) سرنجی داوه که کارهکانی نهتموه په کگرتووهکان و نهغومو منی ناسایش کاتیک نهغامدهدرین نهگمر نهمریکا ریگا بدات. نم قسه راستهی جیمس رهنکه بهم زووانه چینیش بگریتهوه. جیمس تراوب راسته که دهئیت تواناو کاریگهری چین له نهتموه په کگرتووهکان له زیاد بووندایسه، رهنکه دواى ماوهیهک گلهی له دهسهلات و کاریگهری چین بکمین له UN سهبارت به سیاسهتی گموره و گرنگ له جیاتی نهوهی بلین نهگمر نهمریکا وای نهکردبوایه .

نهغومو منی چینیش:

له سانهکانی ۱۹۹۰ دا رۆمانتوسی (ساخر) وهنگ شوؤ (Wang Shuo) دهسهلاتدرانی چینی زؤر ناردهتکرد به بلاوکردنهوهی رۆمانتیکی زؤر سرکهوتوو که ژمارهیهکی په کجار زؤری لیفرؤشرا به ناونیشانی " پیم مهلی مرؤؤ" (Don't Call me Human)، که تیایا خه یالی خۆی به کار هیئاوه بؤ نیشاندانی تۆلۆمپیادی بهیگین که میله تانی جیهان لهم تۆلۆمپیاده دا پیشبرکی لهسر نهوه دهگمن که کس زیاتر (تهحمولی نیهانه دهکات)، له جیاتی پیشبرکی وهرزشی و هیئز. لهم پیشبرکیاندا چین دهبعوت بههر جوزیک بیت پلهی یه کم به دهستهئیتت. پالعوانی رۆمانه که که شو فیرتیکی (فاشل ی تاکسیه که ناوی (یوانبؤ) یه Yuanbao) سرؤکایهتی تیمی چین دهکات بهرترین خالی به دهستهئتاوه همر له خولردنهوهی میزی پیشبرکی که رهکانی تر و هتا به زیندووی سړیکمن به بست لهناو تانکی ماسی گواستنموه دا. رۆمانه که وهنگ شوؤ (Wang Shuo) زؤر وهحشیانه کاته به مهترسیهکانی ولاته که ی دهکات له پاراستنی روو ...

له كۆتايىشا له درامايه كى زۆر ناخۆشما يوانباوۋ Yuanbao پالموانى رۆمانه كه پىستى ده موچاوى داده دىت تنها بۆ بردنموهى معدالياي زىپين.

دىمىنىكى زۆر ترسناكه، دژه پالموانىكى (Anti- hero) بى ده موچاوى لىناو كۆمىك خونى وه ستاوه و پىستى ده موچاوى خۆى بىرزه له سىرسىر خۆى راكرتووه وهك پالموانىكى سىركىوتووه. نىم رۆمانه ره خنەيه كى زۆر قورس بوو هه وه له كانى چىن بۆ دروستكردى هىستكردى به گىنگى شانازى نىشتمانى. هىر بۆيه كىوتى ژىير هه نىمى ده زگى پىسبوونى رۆحى (Spiritual Pollution). وهنگ شوۆ له رۆمانه كه پىدا ده پىوتى بلىت، بۆ نىمى چىن رىزگارى بىت لىم هه مو نىهانى كى رىمى كه له لايىن بىانىيه كانىموه پىيان كىراوه ده بىت چىنىيه كان خردى نىهانى كه له نامىزگىن (Toembrace thet humiliation it self).

نىمى به پىنىه كى وه خىرىكى خۆ ناماده كى رىمى بۆ تۆلۆمپىسدى ۲۰۰۸ جىاوازىيه كى زۆرى هىمى له گىل وه سفى كهى وهنگ شاوۆ، چونكه رۆمى نىم پارىسانى به دووپاتكردىموه و ناساندنى (چىن) وهك زهپىز، نىم نىمى كه دووپارى نىهانى هاتن وا رىنگا چۆلده كى بۆ نىمى كى تر كه جىگى له سىركىوتى هىچى تر نازانن نىمىنىوه. له دىر وهش ولا تانى دنيا خوويان به چىن كىرتووه تا رادهى (پادىمان)، تىنھا له سالى ۲۰۰۶ دا تىزىكهى نىمى سىركىوتى ولا تانى جىهان سىردانى چىنىان كىرد (ژماردى ولا تانى جىهان تىزىكهى ۱۹۲ ولا تىه). به لىم سىره پى نىمانىش بىركىوتى وهى چىنىيه كان تا نىمى رۆش هىر بىركىوتى (Defensive). نىمى بىركىوتى وه داكۆكى كى رىمى بۆ بىمى دوورودى بىمى هىمى، فىمىل سىوفى هاوچىرخى چىنىيه كان له جىاتى ملىلانى كى رىمى له گىل رۆژ تاوا به پىسوى رۆژ تاواى وا خىرىكى پىسوى و بىمى كانى پارىكردى ده كى رىمى هىر وهك كۆمىتهى تۆلۆمپى رۆمانه كى وهنگ شاوۆ، تىنھا نىمى پارىمانىش ده كى كه خۆيان سىركىوتى تىنھا بىمى سىتېن و بالادىمى خۆيانى تىنھا دووپات بىمى نىمى.

زۆریه‌ی هه‌ره زۆری نهموانه‌ی سهردانه‌ی به‌یه‌ین ده‌گهن، هه‌روه‌ك مه‌راسیمه‌ی هه‌ج ناسا سهردانه‌ی " په‌رستگای به‌هه‌شت" یش ده‌گهن، مه‌ناره‌كه‌ی وه‌ك خه‌یه‌ال ده‌روانه‌یه‌ نه‌ یایته‌ختی چین، وه‌ك كۆلكه‌ زۆریه‌یه‌ك وایه‌ كه‌ به‌ خه‌لكه‌كه‌ به‌خه‌شرایه‌یت وه‌ك خه‌له‌اتی دوا‌ی مه‌رگ و زینه‌دوو بوونه‌مه‌. ته‌لار سازه‌كه‌ی په‌كجار زۆر وردی تیا به‌كار هه‌اتوو و زۆر لێكانه‌مه‌ی فه‌له‌كه‌ی بۆ‌كراوه‌ تا به‌پراست لاسایی كرده‌مه‌ی به‌هه‌شت به‌چیت، له‌ نیه‌ ژماره‌یه‌كه‌ی زۆر له‌ په‌له‌ هه‌موری مه‌رمه‌ری هه‌له‌ساوه‌مه‌ به‌ر له‌ كه‌یه‌شت به‌ لوتكه‌ی كرده‌كانه‌ی مه‌راسیمه‌ی به‌هه‌شت "Altar of Heaven".

نایه‌ره‌ بوو نه‌و نیه‌مه‌راتۆزه‌ی كه‌ ناسه‌رابوو به‌ كه‌وری به‌هه‌شت قوربه‌انی و دوعاو نوته‌كانه‌ی په‌شكه‌ش به‌ حاكمی كه‌ردوو‌ن ده‌كرا (Ruler of the Universe)، نه‌و یاسایانه‌ كه‌ سالانه‌ ده‌یه‌ده‌ كرده‌ن داریشه‌زابوو‌ن به‌ جۆزیه‌ك كه‌ بسوو بسوو‌ن به‌ سومبلی سیسته‌می جیهانی له‌ چینی كۆن. له‌ ژێر سایه‌ی په‌ره‌نسیه‌ی "تیه‌ان خیا" Tian Xia یانه‌ش هه‌موویان له‌ ژێر سایه‌ی به‌هه‌شت، نیه‌مه‌راتۆز هه‌موو سنوره‌كانه‌ی ده‌به‌زانده‌ و بسوو بوو به‌ سه‌ته‌ری سیسته‌می جیهانی. سه‌مه‌رای نه‌مه‌ی هه‌موو ناره‌زوو و ناما‌جه‌كانه‌ی خۆیانه‌یان هه‌تا‌بووه‌ دی له‌ قازانجی په‌رستگایانه‌یان، به‌لام نیه‌مه‌راتۆزه‌ی ته‌ مینگ Ming خه‌ریكه‌ی دروستكردنی سومبلیكه‌ی نیه‌شتانه‌ی و نه‌ته‌وه‌یه‌ی مه‌زته‌ر بسوو‌ن، دروستكردنی دیواری چین. له‌و كاته‌ی باوه‌شیا‌ن بۆ دیا كرده‌بووه‌ هه‌سته‌یانكرد كه‌ ته‌م كاره‌یان مه‌ترسیار ده‌یه‌ت سنور دروستكهن. وه‌ك قه‌لغان بۆ پراسته‌نی چین له‌ مه‌ترسی به‌ریه‌ری و بیانه‌یان. خه‌زانی مینگه‌ی فه‌رمانه‌ره‌وا وه‌ك هه‌موو ده‌سه‌لاتدارانی تری چین ته‌سه‌یان لێنیه‌شبوو نه‌وه‌ك نه‌توانن چین به‌ یه‌ك پارچه‌ی به‌یه‌ته‌مه‌وه‌ له‌ مه‌ترسی دراوسه‌یكانه‌یان. نه‌ویش كاریگه‌ری هه‌موو له‌سه‌ر چینییه‌كان هه‌ر بۆیه‌ش كه‌وته‌ ژێر كاریگه‌ری یاری ده‌روونی دیواری مه‌زن. نه‌و كاریگه‌ریه‌یه‌ته‌ زاله‌ به‌سه‌ریان كه‌ ره‌نگانه‌مه‌ی هه‌یه‌ به‌سه‌ر ناسانه‌ی نیه‌شتانه‌ی، جۆری ژیا‌ن ته‌نه‌ته‌ نغلف و بای نووسینه‌ی چینی. هه‌موو شاره‌ چینییه‌كان ته‌نه‌راو‌ن به‌ دیوار، خانووی ده‌یه‌ته‌كانه‌یان بریه‌یه‌ له‌ خانوویه‌ك چواره‌دوره‌راو‌ن به‌ دیوار له‌ هه‌مان كاتیش یه‌تی نووسینه‌شیا‌ن بریه‌یه‌ له‌ چوار دیوار.

هەر چه‌نده مه‌ترسییه‌کانی چین سه‌باره‌ت به سه‌روهری و له‌ده‌ستدانی ده‌سه‌لات کاتیڤ بوون که چین له داگیر کردنی ده‌ره‌کی ده‌ترسا، به‌لام نهم بیروکانه نه‌مه‌رۆ روو له ولاتیانی ده‌روه کردووه. عه‌قلیه‌تی دیواری مه‌زنی نه‌مه‌رۆ چین مه‌ترسی داگیر کردنی ده‌وه‌کی نیسه، به‌لکو بریتیه له بانگه‌شه‌ی چین بۆ دینو بۆچووینیان سه‌باره‌ت سه‌روهری. به‌مه‌ش به‌گوێهری پلانیکی دل‌پێژاو روونادات. چین هه‌نده گه‌وره و چالاک و پراکتیکه و پراگماتیکه و هه‌نده‌ش پێستی به سه‌رکه‌وتن هه‌یه، هه‌ر بۆیه‌ش سه‌ر کرده سیاسیه‌کلێان به‌برده‌وامی خه‌ریکی تاقیکردنوه‌ی رێگای تازهن بۆ نه‌بامدانی کاره‌کانیان. ناوچه‌ی نابووری تابه‌ت به‌کار ده‌هه‌تن بۆ تاقیکردنوه‌ی فه‌لسه‌فی تازه و جۆراوجۆری بازار.

هه‌ر نێستا هه‌زار جۆر بیروکه تاقیده‌که‌نه‌وه. هه‌ر له راورێکاری گه‌شتی هه‌تا هه‌ره‌یه‌یانی هه‌رمی. به‌لام هه‌ر له‌م تاقیگه‌ مه‌زنه‌دا بۆ تاقیکردنوه‌ کۆمه‌لایه‌تییه‌کان تیروانین و دیدیکی تر بۆ جیهان سه‌ری هه‌لسا که له داهااتوو به‌سودیلی چینی ده‌ناسریت. نازاد بوونی چین له ژێر کاریگه‌ری رۆژناوا خۆی له خۆیدا سه‌وه به‌نه‌له‌مه‌راتیف، رێگایه‌کی تری غه‌یره رۆژناوایی بۆ ولاتان و کهسانی تر که رێچه‌کی بگرن. بیروکه‌ی (جیهانی دیواردارو) له ده‌ولته‌ی نه‌ته‌وه‌یی (Nation States) کۆترۆلی داهااتوو نابووری و سیاسه‌تی سیاسی و سیاسه‌تی ده‌ره‌کی خۆی ده‌کات و وه‌ک رکا به‌رێکی نایدۆلۆژی رووبه‌رووی فه‌لسه‌فی نه‌مه‌ریکی سوو "جیهانی پان" و هه‌مه‌ لایه‌نی لیبرالی نه‌ه‌رویی بۆته‌وه. له‌م که‌ش و هه‌وایه‌ پر "منافسه‌یه" دل‌پێژه‌رانی سیاسه‌تی رۆژناوایی ده‌ییت بیروباوه‌ری خۆیان له باوه‌شگرن و بیانکه‌ن به‌کردار نه‌گه‌ر به راستی بیانوه‌یت بانگه‌شه بۆ بیروباوه‌ری لیبرال بکه‌ن.

چه‌رخه‌ی بیست و یه‌ک ناییت به چه‌رخه‌ی چینی که تیا‌سا ماکنۆناله‌ز بگۆزدریت به‌مانتاوو Mantou (چێشته‌خانه‌ی خه‌زای هه‌رشته یان نوودلی چینی) وه‌ک به‌ناوسانگه‌ترین خواردنی جیهانی، یانیش CCTV چینی جینگای CNN بگه‌رتسه‌وه. یانیش نیوه‌ویف New Wave جینگای هه‌لیود بگه‌رتسه‌وه. به‌لام چین شان به‌شانی ویلایه‌ته‌یه‌که‌گرتوه‌کانی نه‌مه‌ریکا و یه‌کێتی نه‌ه‌روپا ده‌ییت به‌رێکه‌خه‌ری سیسته‌می جیهانی. ته‌حه‌دلی کاریگه‌ری

و برژوهنده کانی رژژناوا دهکات له نهفریقا، ناسیا، رژژه‌لاتی ناوه‌راست، نه‌مریکای لاتین و کۆماره کۆنه‌کانی یه‌کیتی سۆقیمی جازان به نمونیه‌کی تازه له جیهانگیری. نه‌گهر چین برده‌وام بیت له گه‌مه‌ندن نوا رنگه له داهاتوودا خۆیشاندوانی برده‌م ریک‌خراوی بازراکی جیهانی گلمسی له یه‌کنه‌نگی به‌یگین و واشتۆن له یه‌ک کاتدا بکهن. هه‌روه‌ها ره‌نگه‌گرنگی بدن به وتاره‌کانی سه‌رۆکی چین بۆ کۆنگره‌ی میلیسی چینی شان به شانی وتاری سه‌رۆکی نه‌مریکای بۆ نه‌توهی نه‌مریکای "Stat of the Union". مملاتی خای و لی Xi and Li ره‌نگه‌وه‌ک مملاتی نیون (نیکولای سارکوزی و سیکولین زویال و رهدی جولیان و هیلاری کلینتون) یان لیبیت.

پلانه‌کانیان بۆ ناسیای ناوه‌راست بیت، هه‌روه‌ک ماوه‌یه‌کی زۆر خه‌ریکی سیاسه‌تی پارێزگاره تازه‌کانی نه‌مریکای بوون Neo-Cons سه‌بارت به رژژه‌لاتی ناوه‌راست. هه‌روه‌ها ره‌نگه‌بۆنۆو Bono بۆب گیلدۆف Bob Geldof جاری داهاتوو بۆ پاراستنی نه‌فریقا، ره‌نگه‌گه‌وره‌ترین کونسیرت له یاریگای نۆلۆمپی به‌یگین بگتیرن له جیاتی هاید پارکی له‌ندن. رینگای چین بۆ بوون به زه‌هتیزی ناسان نابیت. ره‌نگه‌نمونه‌ی چینی بۆ ده‌وله‌تی سه‌رمایه‌داری و بازاری کراوه و سیسته‌می سیاسی داخراوه زۆر درێژ خایهن نه‌بیت. به‌لام جینگای وه‌بیرخسته‌نوه‌یه که تاقیکردنه‌وه‌ی نابوووری سۆقیه‌تی جازان سی نه‌وه‌ی پێچو تا رووخوا هه‌ره‌سی هیناو له مێدانیه‌مه‌لی فشه‌لی هینا، سه‌ره‌رای نه‌وه‌ش تاقیکردنه‌وه‌ی سۆقیه‌تی بوو سوو به نه‌لته‌رناتیفتیک که مملاتی له‌گه‌م‌ل بیرویاوه‌ری دیموکراسی لیبیرالی رژژناوا دا ده‌کرد.

پێشکه‌وتنی چین حالی حازر به‌لانی نابوووری و سه‌ربازی گۆپوته‌وه، تیتستش بیرو بۆچوونی جیهان بۆ سیاسه‌ت و نلبوووری و سیسته‌می جیهانی ده‌گریت. نه‌وانه‌ی پێشان وابوو که ده‌وله‌مه‌ند بوونی چین واده‌کات چینییه‌کان زیاتر به‌ره‌و رژژناوا بێن به هه‌له ده‌رچوون. بۆ یه‌که‌مه‌ین جار دوا‌ی شه‌ری سارد، نه‌ه‌روپاوه‌یه‌ریکای رووه‌رووی نه‌لته‌رناتیفتیکی زه‌به‌لاح و ترسناک ده‌بنه‌وه نه‌وه‌ش بریتییه له نمونه‌ی چینی "The Chinese Model".

چیندک گهسلایه شویگی نهم گنژیبه

سوی زهایولن: Cui Zhiyuan: پرؤفیسوری سیاست و بهرپویه بردنی گشتی له زانکۆی تسنگهوه Tsinghua له بهیین. یه کینکه له سمرکرده کانی چمپی تازه، له رنگی ههولنان بۆ دۆزینهوهی نه لئهرناتیف بۆ بیری لیبرالی تازهی سهرمه یه دلوری زۆر به چاکی له نیهوندی بیرمه ننان سهری هه لئاو ناسرا. به ناورانگترین بهرهمی کتیبیکه به ناونیشانی گوندی ناچی "Nanjie"، جگه له وتاریکی به ناورانگ که بانگهواز بۆ "قۆنساخی دووهمی نازاد کردنی بیر". له سالی ۱۹۶۳ له دایک بووه و بلوکی نهننازیاری نوکیلیاری بوو له سچوان "Sichuan". سوی سه ره تا له زانکۆی هونان Hunan خویندنی دهست پیکرد له پاشان خویندنی ماستهری له نه کادییای زانسته سیاسییه کانی له بهیین CASS دهستپیکرد، به لام تعاوی نه کرد و تا سالی ۱۹۸۷ چوو بۆ زانکۆی شیکاگۆ. له سالی ۲۰۰۴ گهراپهوه بۆ چین له بهر پیربوونی دایک و باوکی چونکه نهویش تاقانهی دایک و باوکی بوو. گهتوگۆی هزری سالانی ۱۹۹۰ لهو شوینه سوو که لیکۆله ره کانی لییبوون، چونکه ده یانترانی به نازادی بیه بکه نه ره و بیروپراکلیشیان بلاویکه نه ره، له سه رووی هه مووشیان هۆنگ کۆنگ. سوی ده لیت که له ده ره وه بیت کاریگهریت زیاتره به نازادی خۆت قسه ده کیمت، به لام نه مرۆ نازادترین، چونکه نه ته مریت کاریگهریه کی زۆری هه یه، باسی هر شتیک بکیمت ناسایه به لام نه نه باسی به په له لادانی پارتی کۆمۆنیستی فه رمانه وه نه کیمت.

فانگ ننگ: Fang Ning: یه کینکه له باشترین بیرمه ند و هزرخان له بسولری تیۆری سیاسی. باشترین کلری نووسینی بریتیه له کتیبیک به ناونیشانی رنگای چین له ژنر سییمری جهانه گریسا". Chinas Raad under the Shadow of Globdiziantion (1999) " که له گملا و منگ خیاودۆنگ Wang Xiaodou به هله به شی نووسی بوویان و له سالی ۱۹۹۹ بلاو کرایه وه. فانگ ننگ زۆر شانازی بهو

وتاره دهكات كمله ۱۹۹۷ نووسپووي به ناوي سوشيا ليزم بریتیه له به په كموه
گوځان "Socialism is about Harmony".

كه په كينك بوو له وانهی بس له په یوه ننی نیولن سوشیا لیزم و گوځان دن بكن و ده نیت
نم بلمتهی من بوو به هوی هاندان و سر هاندانی درووشی سیاسی نه مرؤ له
كۆممنگای گوځاو و جیهانی گوځاو".

جیگری سرؤکی دهزگای سیاسی له نه كادیای زانسته كۆمه لایه تیه كانی چینی و
په كینكه له به بهرهمترین نووسری بواری تیؤری سیاسی و دیوكراسی.

له حكومت زؤر نریكه و له زؤر له پرؤزه كانیان به شملره، دواترینسان راپؤرتی
حكومی سه بارت به دیوكراسی سالی ۲۰۰۶. "White Paper on Democracy".

گان یانگ: GanaYang: نه كادیکی هه واداری چپی تزمیه. حالی حازر
یارمته دری لیکولنره وه په له سه تتری لیکولنمه ناسیایه كانی زانكؤی هؤنگ كؤنگ.

دوا به دواي هه لانتی له چین به هوی خؤپشانانان كانی معیدانی تیاننمین Tiananmen
چوو بس USA دكتورانامه PhD له زانكؤی شیکاگو وه ده سته تیا. له كار به

ناوبانگه كانی نیه رتسا دروسته كین 1989. We are Creating Tradition
همروه ها چمند بؤ چوونیک له مسر لیرالیزم 1997. Reflections on Liberalisms

گانگ یانگ خه لیکیکی زؤری له راستی تازه تووره كرد به به كار هینانی ده ستمواژهی
كاولكاری داهیتس "Creative destruction" بؤ وه سفكردن شؤرشی كه لتووری.

هونانگانگ: Hu Angang: پیاوئیکی زؤر ناتاسایی نابووری چینییه، خؤی قره
نالوزه كه و جل و بگره نافرمیه كانی به ههمان حه ماستی مؤسیقاؤن و مایستری

به رستانی "Nigel Kennedy" و کاریگریه كهی به مسر جیهانی مؤسیقای کلاسیکیه.
به هاوبشی له گه ل وانگ شاوؤ كونگ "Wang Shaoguang" له ژنر ناویشانی

تولانی دولتهی چینی "Chinas state Capacity" بلاو كرده وه كه به په كینك له
کاریگریترین راپؤرت ده ژمیر دپت له ۲۰ سالی رابردودا نووساریت و کاریگری په گجار

زؤری هه بیته به مسر حكومت و سیاسی نابووری چینی بؤ به هیز كرنی رؤلی دولته.

زیاتر له ۴۰ بابەت و نامیلکمی بلارو کردۆتەوه راوێژکارێکی بەردەوامی حکومەتی ناوەندی و حکومەتی هەریەکەکانە. تییستاش پروفیسۆر و بەرپۆتەبەری سەنتەری لیکۆلینەوی چینیەکانە لە قوتابخانەی سیاسەتی گشتی و بەرپۆتەبەردن لە زانکۆی تسنگهوه. لە کاتی خۆتەندی دکتۆری لە زانکۆی یەلی Yale وانگ شاوژ کوانگی ناسی، هەر لەو کاتەوه پروفیسۆری بە سردانە Visiting Professor لە ژمارەیهکی زۆر لە زانکۆکانی رۆژناوا.

کاریگەرترین نابووری ناسی چەپی تازەیه و سەر چۆیکیشی لیکۆلەرەوهی چینیەکانە سەبارەت بەبارودۆخی نیشتمانی، نەم ئارەزووێشی دەگەرپۆتەوه بۆ سالی (۱۹۸۵)ی نەکادیای زانستی چینی.

پان ویسی: Pan Wei پروفیسۆرە لە قوتابخانەی لیکۆلینەوه نیوئەولە تییەکان و بەرپۆتەبەری سەنتەری چینی و مەسەلە جیەانییەکانە لە زانکۆی بەییین لە ئەستێرە گەشەکانی نەکادیای چینی. لە پرۆژەیهکی لە ژێر ناویشانی "راوێژکاری سەرورەیی و دەولەتی یاسا" "Consultative Rule at Law" کە تیایدا داوا دەکات چین سوود لە غوونە تاقیکردنەوهی سەنگافوره بکات لە جیاتی لیبرال دیموکراتی رۆژناوا. ئەو رایەشی کاریگەرەکی زۆر گەورەیی هەبوو. دکتۆرایەکی لە سالی ۱۹۹۶ لە زانکۆی بیرکلی Berke ley ی کالیفۆرنیا و دەستەپتا. بەکێکە لە هزرخانە داھینەرەکانی چاکسازی سیاسی و پەرەپشان و گەشەندنی نابووری لە لادێسی چینی. پان ویسی مەیلیکی محافزکارانی هەیه و بانگەشە بۆ غوونەیهکی چینی لە گەشەندنی سیاسی و نابووری دەکات.

کن یاکنگ: Qin Yaqing: پروفیسۆر و جینگری سەرۆکی "زانکۆی چینی بۆ مەسەلە بیانییەکان" "Chinas Foreign Affaies auaniversity" ناو بانگیتی زۆر چاکی دەرکرد وەک پەسۆری سیاسەتی دەرەوهی چینی. لە سالی ۱۹۹۴ دکتۆرای لە زانکۆی میسۆری Missouri و دەستەپتاوه. رۆژێکی دوو سەرە زۆر گرنگی یینی لە دەزگایەکی کە لە لایەن حکومەتەوه پالپشتی لێدەکرا. زانکۆی مەسەلە بیانییەکانە لە

لایەن وەزیری پیتشوی دەرەوی چین زهۆو نین لای Zhou En Lai دامەزرا هەمان رۆلی قوتابھانە نوەندی حیزبی بیسی لە سیاسەتی ناوخۆ، بەلام نەم دەزگایە تاییەتە بە سیاسەتی دەرەو و بە تومیستی ئەوەی پەل بەھارتیۆت بۆ پەییوەندیە نێودەولتییەکانیش. پروفیسۆر کەن یاکنگ بەشمارییەکی بەرچاوی هەبوو لە دارێشتنی سیاسەتی دەرەکی حکومی و راویۆکاری حکومەتی کردوو سەبارەت بە ریکخەرۆی رۆھەلاتی ناسیا بۆ تیکمبونی هەرمی.

شی ینھۆنگ: Shi Yinming: پروفیسۆری پەییوەندیە نێودەولتییەکانەو لە زانکۆی میلی بەیین. یەکیکە لە سەرنجراکیشترین بیرمەندی چینی سەبارەت ستراتییەتی چین.

مشومرێکی زۆری دروستکرد کاتیک بانگەوازی کۆتایی هینانی بارکۆی کرد لە گەل ژاپۆن. مامۆستای سەفەر کردو بوو Visting Fellow لە زۆر لە زانکۆکانی ئەمریکا، وەک زانکۆی هاروارد Harvard و یاکووری کارۆلاینا و دینتشر. پەپۆرە لە بۆلوی " ستراتیی گشتی " "Grand Stratgy" "یانیش ستراتییەتی معز".

شی ینھۆنگ نینتەرناسیونالیستیکی لیبرالە و زۆر کراوەیە داوای کۆتایی هینان بە بارکۆی نیولن ولاتەکی و هەریک لە ژاپۆن و ئەمریکا دەکات.

وانگ هوی: Wang Hui: پروفیسۆری لیکۆلینەو یە لە زانکۆی تسینگھو Tsinghua و جیگری سەرنوسەری کۆشاری هیزی و بیرمەندی دووشوو بوو، لە ۱۹۹۶-۲۰۰۷. یەکیک بوو لە سەرکردە ناسراوەکانی چینی تازە لە چین و داوا لە حکومەت دەکات کە بایەخی زیاتر بەدات بە چارەسەرکردنی کیشەیی نایەکسانی و پەییوونی ژینگە. لە دایک بووی ۱۹۵۹ یە لە گیانگسو "Jiangsu" وە لە خێزانیکی زیرەک پەرەدەرە کراو. لە سەردەمی شۆشی کلتوریدا لە کاریگەریەکی جەل و بەرگ بۆ ماوی ۲۰ مانگ کاری کردوو دواتر چوو بۆ زانکۆی خینگسو Xingdu و دواتریش دکتۆرای PhD لە ساڵی ۱۹۸۵ لە ئەکادیمیای زانستە کۆمەلایەتیەکانی چین و دەستھێناو. بەشداریکردوو لە خۆبیشانانەکانی گۆرپانی تیانانمەن Tiananmen

۱۹۸۹. له پاشان چوو بؤ هر فاراد له سالی ۱۹۹۲ له پاشان ماوه یه کی له زانکوی کالیفورنیا له لؤس نه مجلس بسمبر بر دووه. دهیئت کاتیک له قوتابخانه ی ناوه نسی بیوم هه موو پایتیک ده چووین بؤ کار کردن له گمل جوتیاران تا شاره زای به رو بوومی کشتوکالی بین.

وانگ شاوو کوانگ: Wang Shaoguang: یه کی که له بهر مهنترین بیر مهنانی چه بی تازه. پروفیسوره له زانکوی چینی له هونگ گونگ و سرنووسری گؤفاری "China Review" ه، پتر له ۲۰ ساله له ده روهی چین ژیاوه، کزنه نسای گاردی سووره و دکتوری له زانکوی کورنیل لسمر بابستی شوپسی که لتوری وه ده سته پتاره له ۱۹۹۰، له نیون ۱۹۹۰-۲۰۰۰ له زانکوی یهک وانهی وتوه بهر له موو بیجیت له هونگ گونگ جیگر بیست. له سالی ۱۹۹۳ له گمل "هوانانگانگ" به هاوبهشی "China's State Capacity Report".

که تاییدا مشومر پکی زور گوره میان دروستکرد له کؤتایشیدا نهم راپورتیه بوو به هوی نه نهمادانی گؤرانکاری بهر هتی له سیستمی باجی ولات. همر له مو کاتوه نهم جووته کؤمه لیک راپورتی زور گرنگیان نووسیوه و بلانو کردۆتوه که بوونه ته هوی ده کردنی فشار و کاریگریه کی زور لسمر بر پیره کانی حکومت سه باره ته به سیاستی نلبووری ولات بهم دوایمش به هاوکاری پان وی و کان یانگ خمریکی پرؤژی راپورتیکه سه باره ته و نمونتی تاقیکردنوهی چینی "Chin Model".

وانگ خیاودونگ: Wang Xiaodong: به ناوبانگترین نتموه پورستی توندره ی چینییه، بهشی همره زور جاره کان له سئنگه ری پیتشوهی گهتوگؤکانی په یوه نسی نیوان چین و نه امریکا و چین و ژاپونایه، یانیش نهوانهی سه باره ته به کیشه کانی ژینگه. کتیبیکی به هاوبهشی له گمل فلانگ ننگ Fang Ning نووسی به ناویشانی "رینگلی چین له ژئر سیمبری جیهانگریسا" "Chian's Road under the Shadow of Globalization" له ۱۹۹۹ که بریتیه له مانیفیتوی شمپولی تازه ی نتموه بهرسته کانی چینییه له سرده می جیهانگریسا. همر چه نده له گمل هیللی گشتی

سیاستی دوره‌ی چین کۆک نییه، بلام ریزینکی زۆری لینه‌گریت و په‌یوه‌ندیه‌کی زۆری له‌گه‌ل میوه‌ بچکۆله‌کان هه‌یه، که بریتین له‌ منداله‌کانی به‌ربرسه‌ پایه‌ به‌رزه‌کانی حکومه‌ت.

یان خیوتۆنگ: Yan Xuetong: به‌ ناویانگترین سه‌رکرده‌ی کۆمۆنیسته‌ تازه‌کانه "Neo-comm" و له‌ هه‌مانکاتدا به‌ دلنیا‌سه‌وه‌ نهموه‌ په‌رسته‌ و دلوی واقعه‌ت ده‌کات سه‌بله‌ت به‌ تایوان و ژاپۆن و ولاته‌ په‌که‌گرتوه‌کانی نه‌مه‌ریکا. به‌رپه‌وه‌به‌ری ده‌زگای لیکۆلینه‌وه‌ی نیوده‌وه‌له‌تسه‌کانه له‌ زانکۆی تسنگه‌وه. به‌ ناویانگترین بیرمه‌ندی سیاسی ده‌ره‌کی چینییه. دکۆزای له‌ زانکۆی کالیفۆرنیای یریکلی له‌ ۱۹۹۲ و ده‌سته‌تیاوه. له‌ ده‌زگای چینی بۆ په‌یوه‌ندییه‌ هه‌لچه‌رخه‌کانی به‌ییین له‌ ۱۹۸۲-۱۹۸۴ و ۱۹۹۲-۲۰۰۰ کاریه‌کردوه.

یانگ یاو: Yang Yao: په‌کینه‌که له‌و نابووری ناسانه‌ی که لیکۆلینه‌وه‌ی کردوه له‌سه‌ر کاریه‌گری هه‌لبۆلده‌نه‌کان و دیموکراسی له‌سه‌ر خۆشگوزه‌وانی. پروفیسۆر و جیه‌گری به‌رپه‌وه‌به‌ری سه‌نته‌ری چینی بۆ لیکۆلینه‌وه‌ی نابووری له‌ زانکۆی به‌ییین. دکۆزانه‌ی PhD له‌ ۱۹۹۶ له‌ زانکۆی ویسکۆنسن مادسن Wisconsin Madison و ده‌سته‌تیاوه. یانگ یاو خۆی به‌ دوور ده‌گریت له‌ توندبه‌وه‌کانی بازار، که نه‌وانیش به‌شی هه‌ره‌ زۆری نابووری ناسه‌کانی راستی تازه‌ن، هه‌روه‌ها خویشی له‌ هه‌ل په‌رسته‌کانی چه‌په‌ تازه‌ش ده‌پارێزیت. یانگ ده‌لێت نابووری ناسه‌ چینییه‌کان زیاتر راسته‌هون له‌ وانیه‌ی نه‌ه‌روپا و نه‌مه‌ریکا، منیش چه‌په‌ه‌وم چونکه دکۆزانه‌مه‌که‌م له‌ Wisconsin و ده‌سته‌تیاوه‌ که‌وتۆته‌ سۆشیالسته‌ترین ویلایه‌تی USA. کاتی خۆی نه‌مه‌ده‌زانی Wisconsin چ کاریه‌گریه‌کی به‌سه‌ر مندا ده‌ییت.

یانگ یی: Yang Yi: له‌ سالی ۱۹۶۸ چوه‌ ریزی هێزی ده‌ریاوانی چین و له‌ پاشان کرایه‌ نوته‌ه‌ری ده‌ریاوانی (ملحق بگری) له‌ بالینه‌زخانه‌ی چین له‌ واشنتۆن له‌ ۱۹۹۵-۲۰۰۰. نیستاش به‌رپه‌وه‌به‌ری ده‌زگای لیکۆلینه‌وه‌ ستراتیژییه‌کانه. له‌ زانکۆی به‌رگری نیستمانی. سه‌رۆکی به‌شی لیکۆلینه‌وه‌کانی زانکۆی " ستراتیژییه‌تی نیوده‌وله‌تی چینی "

"ستراتیژیی ناسایشی نیشتمانی" یه. رژی تاییه تی خوئی ههیه وک نه فسریک و لیکۆلعهروهیهک، ههروهه دسه لاتیکی زۆری ههیه له مەسئلهی سیاسیتی ناسایشی چینیدا. له چهند سالانهی دواییدا چهند وتاریک و بابستی زۆر کاریگری بلۆک کردهوه سهبارت بناسایشی نیشتمانی له "Global Times" که بوو به جینگای سهرنجیکی زۆر له ناو چین، ههروهه له دهرهوه میشی.

یوکیپینگ: Yu Keping: جیگری بهرتیوه بهری یروئی دلان و هرکیرانی ناوه ندیه. نهم سه تهره پیتشهنگه له بزافی هه لسه نگانن و بلۆک کردنهوهی نمو دهرس و پهنلانی تاقیکر دهنهوهی دیوکراسی سه ره تایی هه لپژاردن و راوینۆکاری گشتی وه دهسته تهرتون. بهوه ناسراوه که یارمه تیده وه به هانای سه رۆک هوجیتاوه دیهویت. یوکیپینگ مشهوریکی زۆری نایهوه کاتیک هه ندیک وتاری له کتیبه کئی بلۆک کرده به ناویشانی "دیوکراسی شتیکی باشه" له ۲۰۰۶. دکتورانهی له زانسته سیاسییه کان له زانکۆی به یین له ۱۹۸۸ وه دهسته یلنوه، نه ستیره گه شهی تیۆری سیاسی پارتی کۆمۆنیسته. جگه له پۆسته نه کادییه زۆره کانی سپۆری سه ره کی حکومه ته بۆ لیکۆلینه وه کانی مارکسیزم. که ده زکاو سه رده میکی تازهیه بۆ ژمارهیه کی زۆر له تیۆرسته سیاسییه کانی چین. ههروهه پۆستی جۆز او جۆزی حکومی هه سپێرداوه و له تیوهنده نه کادییه کان رژیکی زۆری لیده گیریته بۆ لیکۆلینه وه کانی.

نهو له گه له چهند کمیکی تر له تیۆرسته چینیه کان هه میشه له بهر چاوان و ههست به کاره کانیان ده کرتی سه بارته به نهونهی دیوکراسی چینی.

زهینگ بیجیان: Zheng Bijian: یه کیکه له کاریگری ترین بیرمندی سواری سیاسیتی دهره کی و چاکسازی سیاسی. پۆسته و پیشه ی زۆر گه رنگ و سهرنج راکیشی وه ره گرتوه هه ره له مامۆستا له زانکۆی میلی و جیگری وه زیری پرویا گهنده بۆ راپهراندنی کاروبار تا ده گات به جیگری سه رۆکی قوتابله انه ی ناوه ندی حیزب. ده کوتریت که راوینۆکاری سه رۆکی چینی "جیتاوه بیت. له سالانی ۱۹۷۰-۱۹۸۰ وه ک پالمانیکی چاکسازییه کان ده رکهوت، نهوسا زۆریه وتاره کانی حیزی دهووسی و ناماده ده کرد. له

همرویشی گرنگتر نمو وتاره‌ی نووسی که دینگ خیاو پینگ پیشکشیکرد له ۱۹۹۲ له گمشته بغاوبانگه‌کمی بۆ باشووری ولات که بانگسوازی چاکسازی تابووری کرد دولبعدوای به ناگا هاتنموه‌کمی تیانیاین. له ۲۰۰۴ پروژهی لیکولینموه‌یه‌کی رنکخستن بۆ بانگه‌شهی بوورژانموه‌ی ناشتی خواز "Peaceful Rise". هر چه‌نده بوورژانموه‌ی ناشتیخواز سمرکه‌وتتی وده‌ستنه‌هینا، بلام نیستاش کاریگرمی ناوه‌روژی بامته‌که تا نهمرویش له‌سمر نیونده‌کانی دلرشتتی سیاستی دهره‌کی چین هم‌ماوه. نیستاش سه‌روژی موتعدای چاکسازی چینیه "China Reform Forum". که راویژکاری پیشکش به حکومت ده‌کات. له تازه‌ترین کاریشدا له پروژه‌یه‌ک کارده‌کات که پییده‌تین پروژهی تازه کردنه‌وه‌ی که‌لتووری چینی.

زهانگ ویسنگ: Zhang Weiyang: به نوابسانگترین نابووری ناسی چینیه و به‌کیتکه له سمرکرده‌کانی راستی تازه، به‌کم راگری قوتابجانه‌ی به‌ریژه‌بردنی گوانگه‌سره Guanghai له زانکوی به‌یین و به‌ریژه‌بهری "ده‌زگای لیکولینموه‌ی بزنس". له زانکوی به‌یین و سه‌تتمری بزنی ته‌له‌کترونی e-Business.

له سالی ۲۰۰۲ به پیاوی نابووری چینی دهرچوو له لایهن کفالی ته‌له‌فزیونی ناوه‌ندی ولات (CCTV). له زۆر کۆمیتهی حکومی کارده‌کات. دکتورلنامه‌ی PhD له زانکوی نوکسفوردی به‌ریتانی له ژیر سهریهرشتی هفلگری خه‌لاتی نوبل جه‌پس میریس James Mirrlees ده‌ستی هیناوه له ۱۹۹۶. به‌ر له چوونی بۆ نوکسفورد له ۱۹۹۰ وه‌ک لیکولنموه‌ی له تیۆری سیاه‌تی چاکسازی نابووری کاریکرده‌وه، که نیستا ده‌زگایه‌کی مردوه به ناوی "لیژنه‌ی ده‌ولت بۆ چاکسازی ده‌زگایی). به‌که‌مین کس بوو که بیژکه‌ی "جووت رنگای نرخ دانانی دا‌هینا" بۆ چاکسازی به‌رزترین ده‌سه‌لاته سه‌بارت به‌تیۆری پروژیه‌ی له چین Enterpeise Theory و کاریگرمی زۆری هیه به‌سمر نیونده نه‌کادیمییه‌کان و حکومت و بزنس. به پالموانی قوتابجانه‌ی لیبراله تازه‌کانی چین ناسراوه بۆ سیاستی گمسه‌سغدننی نابووری له چین. سهرولی نهم هم‌موه‌ش نهمرو له هم‌مو نابووری ناسه‌کانی تر رهنه‌ی توندی لینه‌گیریت.

ژماره یكی ژۆر له خواستنموه كانی Quotations نهم كتیبه له و دیدار و چارینكه و تسانه هاتوون كه نووسر له گهژ هزرگان و بیرمهنه چینییه كان نه بجا میداوه. نهم ویست راستموخۆ له خوارووی ههر لایه یه یهك بیان نووسم نهمك خوینتری یی بارگران بگه م.

ل. ۵: بونی خودی چین "China's very existence" گانگ یانگ، سنی رنسا معزنه كهی سردهی تازه: تینكه لیوونی سنی رنساكه و دووباره سره ههڵمانهوهی شارستانیتهی چینی، كۆرتك بوو له زانكۆی تسنگهوه له به یهین له ۲۰۰۶. (و له لایهن زهانگ فینگ و مرگێدراره)

ل. ۱۰: خوینتیک دروستكه، فكتۆر هیوگۆ، نامیده کی كراویه كه فكتۆر هیوگۆ كه تیایدا كسرداری سووتانسی كۆشکی یوانفینگیان Yuanming yuan ریسواو معهكوم ده كات كه له لایهن هیزه فیره نسی و بریتانییه كان نه بجا مبرابوو له ۱۸۶۰. نهم بایته له م سایته دسته كه وتت به تینگلیزی

.hhh:# www. Pbase.com/ chlorophy/imag/6q1581z1

ل. ۱۳: خهونی نهمریکی بهرزترین نامانه: یوکیپینگ:

The American dream is the highest ideal: by Yu Keping

Americanization , Westernization, Signification,

Modernization Or Globalization of China?

ل. ۱۴: ره گهزهرستی پینچوانه "Revere Racism": وانگ خیرودنگ نهمو بهرستی چینی له

ژۆر سیهیری جیهانگیریا. كۆرتیکی بلۆنه كراویه له قوتابانهی نابوری لهندن ۷ رشه می ۲۰۰۵.

ل. ۱۴: بیرمهنه چینییه كلن Chinesecintellectuals سنی زهلیوان Cui Zhiyuan. سازای

دووهی بیر. هونگ كۆنگ (Oxford University Press 1997).

۱۶. له سالی ۱۹۸۰ دا چووم: وانگ خياودونگ Wang Xiadong
- In the 1980's I went, نهموه پهرستی چینی له ژنر سینهري جیهانگیریدا. کوزینکی
 بلاونه کراوی قوتاهانای نابوری له ندمین ۷ رشمه می ۲۰۰۵.
۱۵. نهمرۆ دهمانین بیسین گان یانگ Today we can see: سڼ رینسا مزمزنده کمي سردمی
 تازه: تینکه لېوونی سڼ رینسا که و دووباره سره له دانومی شلستانیمی چینی، کوزینک بوو له زانکوی
 تسنگهوه ۲۰۰۶ له بهیچین، و مرگیزانی زهانگ فینگ.
 بمشی به کم:
۲۱. له پنجا سال بهرله دستکردن به درستکردن، فرانز کانکا، دیواری مزمزی چین
 (London: Penguin, 2005).
۲۱. له p.21 وک خوئی به زمانی نینگلیزی بنوسریتیموه.
۲۱. له Zhang HONGYI زهانگ همونگی 131 of 274 inde pendent directors.
- سرمایه داران و نابوری ناسان له چینی تازه نیقلن جوئس Evan Jones.
۲۱. له derisively known as fanshipai or whateverists, دولی مردنسی مسار،
 هوه گوز فینگ Hua Guofeng هاته جینگای و به ناشکرا بهردوامی "سیاستی هر چه ژینک بیت"
 راگمیانده "Two Whatever Policy" (نهم سیاسته بریتیه له پایه ندم بونی چیزب به هه موو
 سیاسته کانی سرۆک ماو و جڼ به جڼ کردن هه موو پریاره کانی).
 دوا به دوا ی هانتی دینگ خیاوینگ وک سرۆکی چین محافز کاره که له راقه کانی که پایه ندمی نهم
 سیاسته ماویه بوون به دهمتی هر چه ژینک بیت ناودمیران.
۲۳. له Zhang weiying has a Favourite E.S.steinfeld: "نهم پرننگ کراوه کان"
 که لئوروی چاکسای و دیاردهی به شینک چاکسای "MIT Partial Reform" نکتوری ۲۰۰۳، له
 لایهن Edward.S.steinfeld بلاو ده کرتیموه .
 "China's Market Visions"
۲۳. له تیوری جووت رینگای نرخ دانلن "Dual-track prring" فان گانگ Fan Gang.

